İSKİLİP ŞEHRİ GELENEKSEL ARASTASI KORUMA VE SAĞLIKLAŞTIRMA ÖNERİSİ

Seda İNİCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EKİM 2010
ANKARA

Seda İnici tarafından hazırlanan "İSKİLİP ŞEHRİ GELENEKSEL ARASTASI KORUMA VE SAĞLIKLAŞTIRMA ÖNERİSİ" adlı bu tezin Yüksek Lisans olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Can M.Hersek …….
Tez Danışmanı, Mimarlık Anabilim Dalı, Başkent Üniversitesi

Bu çalışma, jürimiz tarafından oy birliği ile Mimarlık Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Halit ÇAL …….
Sanat Tarihi Anabilim Dalı, G.Ü.

Prof. Dr. Can M.HERSEK …….
Mimarlık Anabilim Dalı, B.Ü.

Prof. Dr. Gediz URAK …….
Mimarlık Anabilim Dalı, G.Ü.

Tarih: 01/10/2010

Bu tez ile G.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu Yüksek derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Bilal TOKLU …….
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Seda İnici

İSKİLİP ŞEHRİ GELENEKSEL ARASTASI
KORUMA VE SAĞLIKLAŞTIRMA ÖNERİSİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Seda İNİCİ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Ekim 2010

ÖZET

Tezin konusu, İskilip'in geleneksel ticaret merkezi ile bu bölge içinde yer alan Dikiciler Çarşısı ve Buğday Pazarı sokaklarındaki mimari ve çevresel dokudur. Günümüzde ticaret, dar sokaklarda küçük dükkanlardan oluşan arastalarda devam etmektedir. Çalışmanın amacı bu değerli tarihi dokunun belgelenmesi ve gelecek nesillere iletilebilmesi için sorun ve potansiyelleri gözeterek koruma ve sağlıklaştırma önerilerinin oluşturulmasıdır. Çalışma, giriş ve sonuç bölümleri dahil olmak üzere sekiz bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde konunun tanıtılması, ikinci bölümde çalışma alanının genel fiziki ve sosyal özellikleri, üçüncü bölümde alanın tarihsel gelişimi, dördüncü bölümde İskilip geleneksel çarşısının Anadolu çarşıları içerisindeki yeri ve mekansal karakteristikleri verilmiştir. Beşinci bölümde alan içerisinde fiziki, mimari ve sosyal analizler yapılmıştır; altıncı bölümde alan kendi içerisinde, yapılan analizlerin sonuçları doğrultusunda bölgelenmiş ve seçilen bölgenin yapısal analizlerini kapsamaktadır. Yedinci bölümde ise alanın sorunları, bozulma ve deformasyonları incelenmiş, potansiyelleri saptanmış, tüm bunların çerçevesinde hazırlanan restitüsyon denemesi sunulmuştur. Sonuç bölümünde, elde edilen sonuçların çalışma alanı ve benzer örnekleri genelinde özgün haliyle korunup yaşatılabilmesi için çalışmanın örnek temsil etmesi konusu üzerinde durulmuştur.

Bilim Kodu : **601.04.00**
Anahtar Kelimeler : **İskilip, Arasta, Geleneksel, Koruma, Sağlıklaştırma**
Sayfa Adedi : **249**
Tez Yöneticisi : **Prof. Dr. Can M. HERSEK**

THE CONSERVATION AND REHABILITATION PROPOSAL OF TRADITIONAL ARASTA IN İSKİLİP CITY

(M.Sc. Thesis)

Seda İNİCİ

GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SCIENCE AND TECHNOLOGY
October 2010

ABSTRACT

The topic of the thesis is İskilip's traditional commercial center of a sub-region which today embodies the values and issues that Dikiciler and Buğday Pazarı Streets. Trade continues consisting of narrow streets and small shops in arasta. The purpose of this study to document the tissue and be transmitted to future generations is to create proposals for the protection and rehabilitation. Including studies of inputs and results section consists of eight parts. Input section of the issue to introduce the second part of the study area overall social and physical characteristics, the third section of the field of historical development, the fourth chapter İskilip traditional markets of Anatolia markets and in the location and spatial characteristics are given. In the fifth chapter in the physical, architectural and social analysis was done on the field in the sixth chapter in itself, is the region in line with the results of the analysis and structural analysis of the region were selected. In the seventh section of the field problems, potentials, distortion and deformation has been examined in the context of all these attempts were made restitution. In the result chapter, it is focused on the idea of being a sample for similar sectors to sustain them by preserving their original formats.

Science Code : **601.04.00**
Key Words : **İskilip, Arasta, Traditional, Conservation, Rehabilitation**
Page Number : **249**
Adviser : **Prof. Doctor Can M. HERSEK**

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım süresince sabrı ile beni destekleyen, üretme sürecinde durma noktasına her geldiğimde hem fiziksel hem de zihinsel ilerlememe yardım eden, bilgi akışı ile beni yönlendiren sayın hocam Prof. Dr. Can M. Hersek'e,

Çalışmamın başlangıcından bitimine kadar değerli bilgilerinden yararlandığım ve elinde olan verileri benimle paylaşmaktan çekinmeyen arkeolog Ali Kılcı'ya,

Bir ömür kadar uzun süren bu çalışmada ofis ve okulu bir arada götürmeme yardım eden, akademik eğitimime devam etmemi sonuna kadar destekleyen, engin bilgi ve tecrübelerini cömertçe bana aktaran sevgili meslektaşlarım Çiçek Özmert ve Ebabekir Özmert'e,

İskilip'e her gittiğimde beni bölgenin ileri gelenleriyle buluşturduğu ve işlerimin daha çabuk ilerleyebilmesine ön ayak olduğu için İskilip aşığı eniştem İsmail Erişen' e,

Çalışmamın bir türlü bitememesine anlam veremeyen anneme, kardeşime ve özellikle arazi çalışmalarımdaki büyük sabrı ve yardımları için babam Mehmet İnici'ye,

Son olarak da adına yer veremediğim fakat yardımlarını benden esirgemeyen tüm dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv

ABSTRACT vi

TEŞEKÜRLER viii

İÇİNDEKİLER ix

ÇİZELGELERİN LİSTESİ xv

ŞEKİLLERİN LİSTESİ xvi

RESİMLERİN LİSTESİ xix

HARİTALARIN LİSTESİ xxii

1. GİRİŞ 1

2. İSKİLİP'İN FİZİKİ VE SOSYAL ÖZELLİKLERİ 8

2.1. Konum 8

2.2. Ulaşım 9

2.3. Fiziki Özellikler 9

2.3.1. Jeolojik yapı ve topografya 9

2.3.2. İklim ve bitki örtüsü 10

2.3.3. Yeraltı zenginlikleri 11

2.3.4. Deprem durumu 12

2.3.5. Altyapı 12

2.4. Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapı 13

2.4.1. Nüfus 13

Sayfa

2.4.2. İdari yapı 16

2.4.3. Ekonomi 16

2.4.4. Eğitim 17

3. İSKİLİP'İN TARİHSEL GELİŞİMİ 18

3.1. Antik Dönem 18

3.2. Roma ve Bizans Dönemi 19

3.3. Anadolu Selçukluları 20

3.4. Osmanlı Dönemi 22

3.5. Cumhuriyet Dönemi 23

3.6. Yerleşim Dokusunun Gelişim Süreci 23

4. İSKİLİP ÇARŞISI FİZİKİ, MİMARİ VE SOSYAL ANALİZİ 27

4.1. İskilip Geleneksel Ticaret Merkezinin Anadolu Çarşıları İçerisindeki Yeri ve Mekansal Karakteristiği 27

4.1.1. Ticaret kavramı ve İskilip geleneksel çarşısının mekânsal özellikleri 27

4.1.2. İskilip geleneksel meslek dalları ve dükkan karakteristiklerinin çarşının oluşumuna etkileri 33

4.2. Çalışma Alanının Sınırları 36

4.3. Çalışma Alanının Genel Karakteristikleri 36

4.3.1. Tarihi ticaret bölgesinin tarihçesi 36

4.3.2. Tarihi ticaret bölgesinin topografyası 37

4.3.3. Tarihi ticaret bölgesi arazi kullanımı ve mülkiyet durumu 37

4.3.4. Tarihi ticaret bölgesinde bulunan anıtsal yapılar 39

Sayfa

4.3.5. Tarihi ticaret bölgesindeki ulaşım, altyapı ve sağlık koşulları 50
4.4. Tarihi Ticaret Bölgesindeki Geleneksel Dükkanların Mimari Analizi 51
4.4.1. Yapı açık alan ilişkisi 51
4.4.2. Plan özellikleri ve tipolojisi 51
4.4.3. Cephe özellikleri ve tipolojisi 53
4.4.4. Yapı yükseklikleri 54
4.4.5. Mimari elemanlar 55
4.4.6. Yapı malzemeleri ve konstrüksiyon 64
4.5. Tarihi Ticaret Bölgesindeki Çağdaş Yapıların Mimari Karakteristikleri 64
4.6. Tarihi Ticaret Merkezindeki Yapıların Değişmişlik Durumları 64
4.6.1. Dış değişmişlik 65
4.6.2. İç değişmişlik 65
4.7. Yapısal Durum 66
4.8. Konfor Durumu 67
4.9. Sosyo-Ekonomik Yapı 68
5. BÖLGELEME 81
5.1. Özel Çalışma Alanı ve Seçilme Öncelikleri 85
6. GENEL DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMALI ÇALIŞMA 87
6.1. Çalışma alanının sorunları 87
6.1.1. Genel sorunlar 87
6.1.2. Mimari ölçekteki sorunlar 90
6.2. Çalışma Alanının Potansiyelleri 92

Sayfa

6.2.1. Genel potansiyeller 92

6.2.2. Mimari ölçekteki potansiyeller 93

6.3. Bozulmalar ve Deformasyonlar 94

6.3.1. İç nedenler 95

6.3.2. Dış nedenler 96

6.4. Karşılaştırmalı Çalışma 102

6.5. Restitüsyon Denemesi 113

7. MÜDAHALE KARARLARI 117

7.1. Genel Yaklaşım 117

7.2. İskilip Geleneksel Ticaret Merkezi Yapı Ölçeğinde Fiziksel Koruma Kararları 120

7.2.1. Geleneksel yapılar 120

7.2.2. Yeni yapılar 126

7.3. İskilip Geleneksel Ticaret Merkezi Çevre Ölçeğinde Fiziksel Koruma Kararları 127

7.3.1. Ulaşım ve altyapı kararları 127

7.3.2. Sokak düzeni ve malzemesine yönelik kararlar 127

7.4. İskilip Geleneksel Ticaret Merkezi Yapı ve Çevre Ölçeğinde İşlevsel Koruma Kararları 128

7.5. Finansal organizasyon ve destekler 129

7.6. Müdahale organizasyonu 132

8. SONUÇ 133

KAYNAKLAR 136

EKLER 140

Sayfa

EK-1 Yapı tespit fişi örneği 141
EK-2 Sosyal anket formu 142
EK-3 Mevcut nazım imar planı 147
EK-4 Kent restitüsyonu 148
EK-5 Eyüp Kömürcüoğlu Planı 149
EK-6 Gezgin notlarında İskilip 150
EK-7 Yapım dönemleri 156
EK-8 Kent restitüsyonu önemli yapılar 157
EK-9 Gezgin haritaları 158
EK-10 Alanda ki özgün meslekler 159
EK-11 Alanda devam eden özgün meslekler 160
EK-12 Çalışma alanı sınırları 161
EK-13 Topografya 162
EK-14 Ulaşım 163
EK-15 Arazi kullanımı 164
EK-16 Mülkiyet 165
EK-17 Anıtsal Yapılar 166
EK-18 Ulu Cami Rölövesi 167
EK-19 Deri hamamı Rölövesi 168
EK-20 Yapı açık alan ilişkisi 160
EK-21 Tespit Paftası 170
EK-22 Plan Tipolojileri 171
EK-23 Plan Tipleri 172
EK-24 Cephe Tipolojileri 173
EK-25 Cephe Tipleri 174
EK-26 Yapı yükseklikleri 175
EK-27 Dış Mimari Elemanlar 176
EK-28 Yapım Malzemesi ve Konstrüksiyon 177
EK-29 Çatı kaplamaları 178
EK-30 Dış değişmişlik 179
EK-31 İç değişmişlik 180
EK-32 Yapısal durum 181
EK-33 Konfor durumu 182
EK-34 Bölgeleme 183
EK-35 Dikiciler çarşısı sokak ve Buğday pazarı caddesi rölöveleri 184
EK-36 Çevresel Değerler 190
EK-37 Bozulma ve deformasyonlar 191
EK-38 Dikiciler çarşısı sokak ve Buğday pazarı caddesi restitüsyonları 196
EK-39 Genel müdahaleler 200
EK-40 Fiziksel müdahaleler 208
EK-41 Öneri Tur Güzergahı 216
EK-42 Öneri İşlevler 217
EK-43 Basit Onarım El Kitapçığı 218

Sayfa

EK-44 Dikiciler çarşısı sokak ve Buğday pazarı caddesi restorasyonları..... 236
EK-45 Alandaki özgün yapıların fotoğraf albümü 242

ÖZGEÇMİŞ 249

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 2.1. İskilip'in Aylara Göre Ortalama Sıcaklık ve Yağış Değerleri 10

Çizelge 2.2. Çorum İli'nin Yıllara Göre Nüfus Verileri 15

Çizelge 2.3. İskilip'te İşgücü'nün Sektörel Dağılımı 17

Çizelge 9.1. Yeniden İşlevlendirme Önerileri..... 129

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 3.1. W.F.Ainsworth'ün Gravür Çalışması-İskilip Girişi 24

Şekil 3.2. Vilayet konağından kaleye doğru görünüm..... 25

Şekil 4.1. İstanbul Kapalı Çarşı Görünümü 28

Şekil 4.1. Arazi kullanım yüzde oranları 38

Şekil 4.2. Çalışma alanındaki yapıların mülkiyet durumu yüzde değerleri 39

Şekil 4.3. Eyüp Kömürcüoğluna ait bir rölöve çalışması..... 49

Şekil 4.4. Çalışma alanındaki yapı yükseklikleri yüzde oranları..... 54

Şekil 4.5. Dükkan pencere tipleri..... 58

Şekil 4.6. Dükkan kapı tipleri 59

Şekil 4.7. Dükkan vitrin tipleri..... 60

Şekil 4.8. Dükkan vitrin tipleri..... 61

Şekil 4.9. Dükkan ahşap kepenk tipleri..... 62

Şekil 4.10. Dükkan ahşap saçak tipleri 63

Şekil 4.11. Çalışma alanındaki yapıların ortaklık yüzde değerleri 68

Şekil 4.12. Çalışma alanındaki yapıların kira bedelleri yüzde değerleri..... 69

Şekil 4.13. Çalışma alanındaki kullanıcıların sosyal güvence yüzde değerleri 70

Şekil 4.14. Çalışma alanındaki kullanıcıların kökenleri 70

Şekil 4.15. Çalışma alanındaki kullanıcıların bölgede kalma nedenleri yüzde değerleri..... 71

Şekil 4.16. Çalışma alanındaki işyeri sahibinin ikamet yeri yüzde değerleri 71

Şekil **Sayfa**

Şekil 4.17. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin baba mesleğine devam durumu yüzde değerleri 72

Şekil 4.18. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin bölgeyi seçme nedenleri yüzde değerleri..... 72

Şekil 4.19. Çalışma alanındaki işyerlerinin müşteri kitlesi yüzde değerleri 73

Şekil 4.20. Çalışma alanındaki müşterilerin ekonomik durum yüzde değerleri 73

Şekil 4.21. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin hammaddeyi ve toptan malı tedarik yeri yüzde değerleri..... 74

Şekil 4.22. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin işyerlerinin tarihi değeri olduğuna inanma yüzde değerleri 74

Şekil 4.23. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin alanın korunması ile ilgili yüzde değerleri..... 75

Şekil 4.24. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerine göre alanı korumanın en iyi yolu yüzde değerleri 75

Şekil 4.25. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin alanın korunmasına katkıda bulunma yüzde değerleri 76

Şekil 4.26. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin dükkanlarını kapalı tutma süreleri yüzde değerleri 77

Şekil 4.27. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin bölgede eksik gördükleri tesis ve donatıların yüzde değerleri 77

Şekil 4.28. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin alanın düzeltileceğine olan inanç yüzde değerleri 78

Şekil 4.29. Çalışma alanındaki işyerlerindeki donanım yüzde değerleri 78

Şekil 4.30. Çalışma alanındaki işyerlerinin sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılama yüzde değerleri 79

Şekil 4.31. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin yetersiz alan hakkındaki düşüncelerinin yüzde değerleri 79

Şekil **Sayfa**

Şekil 4.32. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin alandaki ihtiyacı karşılamaya yönelik öneri yüzde değerleri 80

Şekil 4.33. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin tadilat yaptırma yüzde değerleri 80

Şekil 6.1. Karşılaştırmalı Çalışmalar Sonunca Ulaşılan Dükkan Vitrinleri 116

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim **Sayfa**

Resim 3.1. Ulu Cami Devşirme Sütun Ayağı 19

Resim 3.2. 1934 yılı İskilip 23

Resim 4.1. İki kanatlı kepenk..... 32

Resim 4.2. Akordeon kepenk 32

Resim 4.3. Deri parlatan kunduracı..... 33

Resim 4.4. Kunduracı ustası mest boyarken 34

Resim 4.5. Kalay yapan bakırcı ustası 34

Resim 4.6. Semerci ustası semer yaparken 35

Resim 5.1. Ulu Cami mihrabı 40

Resim 5.2. Ulu Cami şadırvanı 40

Resim 5.3. Ulu Cami kuzey cephesi 41

Resim 5.4. Hamamın kaleden görünüşü 42

Resim 5.5. Hamamın tepeden görünüşü 43

Resim 5.6. Çalışma alanından bir çeşme 44

Resim 5.7. Kaya mezarı 45

Resim 5.8. İskilip'te geleneksel konut 46

Resim 5.9. Konutlar 47

Resim 5.10. Konutlar 47

Resim 6.1. Dikiciler Çarşısı Sokak görünüşü 82

Resim 6.2. Dikiciler Çarşısı Sokak görünüşü 82

Resim 6.3. Semerciler arastasında bir dükkan görünüşü 83

Resim **Sayfa**

Resim 6.4. Leblebiciler arastasında bir dükkan görünüşü 83

Resim 6.5. Bakırcılar arastası görünüşü..... 84

Resim 6.6. Bakırcılar arastasında bir dükkan 84

Resim 6.7. Kaleboğazı sokak görünüşü 85

Resim 6.8. Odunpazarı sokak görünüşü..... 85

Resim 7.1. Bilinçsizce değiştirilen cephe örnekleri 91

Resim 7.2. 130 Ada sağlam olmayan zeminden kaynaklı oluşan çatlaklar 95

Resim 7.3. 130 ada 6 parsel zemindeki nemin oluşturduğu yosunlanma 97

Resim 7.4. 130 ada 4 parselde kar ve yağmur sularının aşındırdığı cephe 97

Resim 7.5. Ahşapta kurtlanmanın etkisi 98

Resim 7.6. 130 ada 6 parsel kaderine terk edilen yapı..... 99

Resim 7.7. 137 ada 20 parseldeki yapıdaki cephe ve saçak değişikliği……100

Resim 7.8. 137 ada 20 parseldeki yapıdaki cephe ve saçak değişikliği……100

Resim 7.9. 130 ada 2 parsel sonradan yapılan vitrin……....101

Resim 7.10. 130 ada 1 parsel yeni yapı……....101

Resim 7.11. 17.yüzyılda Bosna Hersek Çarşısı……....102

Resim 7.12. 17.yüzyılda Bosna Hersek Çarşısı……103

Resim 7.13. 17.yüzyılda Manastır'da ahşap bir dükkan…….…..104

Resim 7.14. 17.yüzyılda Selanik'te bir dükkan……105

Resim 7.15. 17.yüzyılda Bosna Hersek'te dükkan……...105

Resim 7.16. 17.yüzyılda Manastır'da ahşap dükkan……106

Resim 7.17. 18.yüzyılda Osmanlı Çarşısı…….....107

Resim **Sayfa**

Resim 7.18. 17.yüzyılda çırak yetiştiren usta 107

Resim 7.19. 17.yüzyılda Bakırcı ustası ve çırağı 108

Resim 7.20. 18.yüzyılda Bosna Hersek Çarşısı 108

Resim 7.21. Safranbolu Yemeniciler Arasnası 110

Resim 7.22. Safranbolu'da özgün dükkanlar 111

Resim 7.23. Yemeniciler Arasnası giriş kapısı 112

Resim 7.24. Safranbolu'da bakırcı esnafı 113

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita **Sayfa**

Harita 2.1. Çorum İlinin Türkiye'deki yeri 8

Harita 2.2. İskilip'in Çorum İlindeki yeri 9

Harita 2.3. İskilip'in Deprem Durumu 12

Harita 3.1. P.Wittek-Anadolu'daki önemli yerleşimler 20

1. GİRİŞ

Bilindiği gibi insanoğlunun ihtiyacını karşılama arzusu olarak erken dönemlerde ortaya çıkan ticaret kavramı; dolayısıyla ticaret mekânları, zaman içinde farklı kültür ve uygarlıklarla beraber farklılaşmıştır. Toplumsal yaşamda, örgütlenmenin ve üretim araçlarının gelişmesi oranında gelişen ticaret, her dönemde toplumlar ve ülkeler arasında da sanat ve uygarlığın yayılmasına öncülük etmiştir.

Zaman içinde şehirlerle, yapılarla ve ticaret mekânlarıyla birlikte geleneksel hayat tarzımızı ortaya koyan yapı türleri ortaya çıkmıştır. Bu yapı türleri:

- Dükkânlar
- Pazar yerleri
- Arastalar
- Hanlar
- Bedestenler

Günümüzde ise üretici ile tüketici arasındaki iletişimin neredeyse yok olmak üzere olduğu, rekabetin olmazsa olmaz sayıldığı ve büyük alış-veriş merkezlerinin yaygınlaştığı bir ticaret anlayışı hâkimdir. Fakat geçmişte tüketicinin velinimet kabul edildiği, üretici ile birebir ilişki içerisinde olduğu, rekabetin kesinlikle yasak sayıldığı, paylaşmanın esas olduğu bir ticaret hayatı yaşamaktaydı. Günümüzde halen yürürlükle olan kalite kavramı gibi ticaretin ana kavramlarının pek çoğunun temeli bu dönemlerde atılmış, kanunlar konulmuş ve katı kurallarla uygulanmaktaydı.

Ülkemizde çarpık kentleşme ve bunun yanı sıra koruma bilincinin yeterli düzeyle olmaması, geleneksel değerlerimiz ile beraber; geçmiş dönemlere ait dini, ticari yapıları ve konutları her geçen gün yok etmektedir. Çorum İli İskilip İlçesi de kentsel dokudaki değişim ve bozulmaları ile geleneksel karakterini yitirmek üzere olduğumuz değerlerimizdendir.

İskilip ve çevresi tarihin ilk çağlarına kadar inen bir yerleşim bölgesidir. Fazla genişlemeye uygun olmayan, bir vadi çanağında kurulu olması sebebi ile İskilip geçmişte ve günümüzde çok büyük bir şehir niteliği kazanamamış, daha çok kasaba ölçeğinde kalmış, ancak bunun yanında stratejik bir yerde bulunması sebebi ile tarihin her döneminde varlığını sürdürmüş bir yerleşim alanıdır. İskilip tarihinde, deprem, kıtlık ve iç isyanlar gibi olaylar dışında; önemli bir savaş veya bir işgal gibi felaketlere sahne olmamıştır. Tarih boyu kendine özgü özellikleri sebebiyle İskilip, çevresindekilere göre farklı adet, gelenek ve göreneklere sahiptir. Bu farklılıklardan bazılarının, konuşma, giyim tarzı, yemek kültürü gibi konular olduğu söylenebilir.

Bu tez kapsamında takdim edilen çalışmada " İskilip'in Tarihi Ticaret Merkezinde yer alan Arastalar" çalışma konusu olarak seçilmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde ticaret Çarşı Camisi etrafında gelişmiş olup, geleneksel dokusunu korumaktadır. Çarşıda yer alan her sokakta belirli bir üretim, zanaatsal faaliyetin yoğunlaştığı ve bakırcılar, kunduracılar, semerciler, leblebiciler gibi meslek alanlarına göre geliştiği anlaşılmaktadır. Bugün için İlçede büyük bir ticaret yapısı bulunmamaktadır. Ticaret, dar sokaklarda küçük dükkânlardan oluşan arastalarda devam etmektedir.

Geleneksel çarşıda bulunan diğer meslek gruplarından başlıcaları: mutaflar, dikiciler, demirciler, kalaycılar, sepetçilerdir. Ayrıca İskilip'in: odun, pirinç, tahıl, sebze, hayvan pazarları, şu an tamamı yıkılmış olan: Sulu, Susuz, Duralıoğlu, Hotman, ve Hacı Hakkı Hanları ve de tabakhaneler[1] bulunmaktadır.

Günümüzde bir ya da birkaç kişinin uğraştığı bu zanaat alanlarının, geçmişte "Ahilik" teşkilatına bağlı olarak faaliyet gösterdiği bilinmektedir.

Bu çalışmada; günümüzde büyük bir hızla yitirilmekte olan geleneksel ticaret kavramı ve arasta dokusunun korunması, sağlıklı bir yapıya kavuşturularak kültürel

[1] Tabakhane debbağhaneden gelen bir kelimedir.Debbağ eski dilde deri işleyen kişiye verilen isimdi, bu işin yapıldığı yerede debbağhane denirdi. Günümüze ise bu kelime tabakhane olarak gelmiştir.

ve mimari değerleri ile birlikte gelecek kuşaklara örnek olması için, bir öneri hazırlanması temel amaçtır.

İskilip çarşısını konu alan bu çalışmada, Akçay Deresi - Konut dokusu ve kale ile belediye arasında kalan alan, çeşitli fiziksel ve sosyal analizler yapılarak ve bu analizlerin sonucunda bölgedeki potansiyeller ve sorunlar belirlenerek, bunlara çözüm önerisi getirilmiştir. Aynı zamanda bölgenin tarihsel gelişimini belirleyen çeşitli dönemlere ait olan restitüsyon çalışmaları hazırlanmış olup, farklı dönemlerin sosyal özelliklerinin dokuya yansımaları saptanmıştır. Şimdiye kadar İskilip ticaret hayatıyla ilgili yapılan en kapsamlı çalışma olması hedeflenen bu çalışmanın sonunda hazırlanan öneri, sokak ölçeğinde ayrıntılı bir restorasyon önerisi ile sonuçlandırılmıştır.

Çalışma sınırı belirlenirken; tarihi arasta sokaklarının kapsanması hedeflenmiş olup, mevcut işlevler ile geçmiş dönemlerdeki işlevsel kullanımlar esas alınmıştır. Bu noktada özellikle sokak isimlerinden hareket edilerek geleneksel arasta kültürünün izleri göz önünde bulundurulmuştur.

Çalışma tespit; değerlendirme ve karar üretme sürecini kapsayan 3 aşamada gerçekleştirilmiştir.

İlk aşama ayrıntılı kütüphane ve arşiv araştırmasıdır. Bu kapsamda: İskilip, geleneksel ticaret kavramı, lonca teşkilatları, geleneksel ticaret alanlarında koruma ve sağlıklaştırma önerileri hakkında literatür taraması yapılmış ve İskilip kasabası ile ilgili yayınlar ve yazılmış tezler incelenip konum, coğrafya, tarihçe ve demografik konular hakkında bilgi toplanmıştır.

İkinci aşama ise arazi çalışmaları olup, arasta yapılarının ve sokaklarının ayrıntılı olarak belgelenmesi gerçekleştirilmiştir. Çalışma sürecinde öncelikle her dükkan birimine yönelik ayrıntılı bir iç ve dış tespit fişi (Ek-1) doldurulmak suretiyle belgeleme yapılmış, ayrıca alandaki her esnafa ve alanda alışveriş yapan müşterilere sosyal anket uygulanmıştır (Ek-2).

Arazi çalışmalarının tamamlanmasından sonra, üçüncü aşama büro çalışması olarak gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, arazi çalışmaları sonucunda ortaya çıkan tespitler doğrultusunda yapıların şu andaki durumlarını içeren 1/1000 ölçekli analiz paftaları hazırlanmış, geleneksel ticaret bölgesindeki esnaflara ve bu bölgeden alışveriş yapan halka uygulanan anketler ile tespit fişlerinden ulaşılan analizlerin sonucunda, bölgedeki sorunlar ve potansiyeller belirlenmiştir.

Çalışmanın son etabında ise, tüm bu tespit ve analiz çalışmaları göz önünde bulundurularak, tek yapı ve bölge bazında koruma kararları ile uygun işlev önerileri hazırlanmıştır. Son olarak alanda alınan kararlar doğrultusunda, seçilen bölgede ve özel çalışma alanında geleneksel özellikler göz önünde bulundurularak hazırlanan sokak sağlıklaştırma çalışması kapsamında; 1/200 ölçekli rölöve-restitüsyon çizimleri hazırlanmış ve çalışma bir revitalizasyon[1]-restorasyon önerisi ile sonuçlandırılmıştır.

Tüm bu çalışmalar hazırlanırken alanda şimdiye kadar yapılan bilimsel çalışmalardan da yararlanılmıştır.

Bu çalışmalardan birincisi;" Korunması gerekli tarihi kentsel dokulardaki bozulma nedenleri ve İskilip Çarşı mahallesinde örneklenmesi" adıyla 1989 yılında Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü öğrencisi Ferdane Bostancı tarafından hazırlanmıştır.

Bu tez; korunması gerekli tarihi dokulardaki bozulma nedenlerini doğru ve sağlıklı olarak saptamayı amaçlamış ve kendine spontane olarak oluşmuş İskilip kasabası çarşı mahallesini inceleme alanı olarak seçmiştir. Ortak bir kültürün ifadesi olarak doğan, ortak özellikleri ve bütünsel bir karakteri olan yörenin, Belediye İmar Planları ile planlı bir gelişmeye yöneltilerek içine girdiği bozulma sürecini incelemiştir. Tarihte önemli bir yerleşim olan kasabanın, Osmanlı devrinde en parlak günlerini yaşadığını ve bu nedenle kendi içinde oldukça gelişkin olduğunu, bundan dolayı da ticaret ve sanatın çok çeşitlilik gösterdiğini, fakat cumhuriyet döneminde özellikle

[1] Yeniden canlandırma

gelişen karayolu ağının güzergahında yer almamış olması nedeniyle ivmesini koruyamadığını savunmuştur. Bostancı'ya göre bölge bu dönemde ekonomik canlılığını kaybetmiştir. "Yoğun İç Ve Dış Göçler" ve "Yanlış Planlama Kararları" gibi kent yapısına dolaylı yada doğrudan etken olan etmenlerle, tarihi kent dokusunun özellikle son 10 yılda büyük değişime uğradığından bahsetmektedir. Özellikle Pazar merkezinin, kasabanın eski elemanlarıyla beraber korunmasına, problemlerin saptanıp gerekli önlemler alınmasının gerekliliğine değinmiştir. Fakat tez oldukça kavramsal ölçekte kalıp sonucunda çeşitli genellemelerden öteye gidilememiştir.

Konuyla ilgili ikinci tez çalışması ise Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Öğrencisi Tolga İlter tarafından " A Site analysis and improvement concept project in a small Anatolian town: İskilip" adıyla 1998 yılında hazırlanmıştır.

Bu tez çalışmasında da hemen hemen aynı bölge seçilmiş, bu bölgeyle ilgili ekonomik ve sosyal özellikler incelenmiştir. Bunların yanında; kat yükseklikleri, mülkiyet durumları, doluluk boşluk oranları, çevresel değerler ve çevresel sorunlarla ilgili paftalar yapılarak İskilip kasabasında seçilen bölgede çeşitli fiziksel analizler yapılmıştır.Bu analizlerin sonucunda tarihi değer taşıyan ve taşımayan yapılarda göz önünde tutularak belediye ile Ulu Cami arasına çağdaş bir kültür merkezi tasarlanmıştır. Bunun yanında şimdiye kadar uygulanmış olan çeşitli peyzaj elemanları incelenmiş ve çevre düzenlenmesi önerisi (sadece kavramsal boyutta) geliştirilmiştir.

Yapılmış olan bu iki teze baktığımızda ikisinde de çarşı olarak adlandırılan kasabanın en eski merkezi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Şüphesiz ki burasının seçilmesinde belediye binası, Ulu Cami ve cumhuriyet sonrası yapılan yapıların bulunması ve hala kasabanın çarşısı konumunda olması büyük rol oynamaktadır. Bu alandaki yeni yapılara aynı yorumlar ve öneriler getirilmiş olmasına rağmen eski çarşı olarak adlandırabileceğimiz Ulu Cami ve çevresindeki küçük dükkâncıkların oluşturduğu arastalardan yeteri kadar bahsedilmemiş ve onlarla ilgili koruma önerisi hazırlanmamıştır. Çoğu kaynakta olduğu gibi bu çalışmada da gözde yapılara, ki

bunlar; camiler, hanlar, hamamlar, büyük konaklar… olup bunların dışında ki yapılar gözardı edilmiştir.

Alan ile ilgili en kapsamlı yayın ise Fügen İlter'in yazmış olduğu 'Bir Anadolu Kenti İskilip' isimli kitaptır.

İlter'in bu kitabında İskilip in tarihçesinin yanında çeşitli gezgin notlarında İskilip tanımlamış ve XVIII-XIX. Yüzyıllarda Anadolu'da ki toplumsal yapıda İskilip'in yeri incelenmiştir. Aynı zamanda kasabadaki önemli yapılarla ilgili bir katalog hazırlamış burada fotoğraflar, çizimler ve çeşitli analiz tablolarıyla İskilip in önde gelen yapılar ele alınmıştır. Ancak İlter'in kitabında geçmişte yoğun bir ticaret faaliyeti içerisinde olan İskilip'te ki ticaret hayatı ile ilgili çok kısıtlı bilgi aktarılmaktadır. Burada ki yaygın meslek grupları ve bu mesleklerin nasıl icra edildiği İskilip arastaları için yeterli bilgi verilmemektedir.

Çalışma konusuyla ilgili diğer bir önemli kaynak ise Arkeolog -Sanat Tarihi Uzmanı olan ve halen Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde çalışmakta olan Ali Kılcı tarafından 2007 yılında hazırlanmıştır. 'İskilip'te Suyun Hikâyesi' adlı yayında bu yayında Osmanlıdaki su yapılarını ve Anadolu'nun ortasındaki tarihi şehirlerden biri olan İskilip'in su kültürü incelenmiştir. Aynı zamanda bölge ile ilgili yazılmış olan vakfiyelerin bazılarının günümüz Türkçesine çevirilerini yayınlamıştır. Bu çevirilerden vakfiyelerin yazılmış olduğu dönemdeki toplum yapısı hakkında bilgi edinmekteyiz. Ali Kılcı aynı zamanda kültür bakanlığı tarafından bölgede tescillenen çeşmelerin listesini ve yine bu tescillenen yapıların rölöve çizimlerini kitabında yayınlamıştır. İskilipli olan Kılcı'nın kasaba tarihiyle ilgili çeşitli sempozyumlarda sunulmuş ve vakıflara ait yayınlarda basılmış çeşitli makaleleri bulunmaktadır.

Tez çalışmasının tamamlanmasına yakın bir süre içerisinde (Mart 2010) çalışma alanının sınırları içerisinde AD Mimarlık-Restorasyon tarafından çalışılmaya başlandığı öğrenilmiş ve müellifin Ankara ofisinde yapılan görüşme sonucunda, firma tarafından hazırlanan projenin, bu tez çalışmasında takdim edilen çalışmalardan farklı; yalnızca mevcut dükkân cephelerinin makyajlanması niteliğinde

olduğu saptanmıştır. Bu çalışma kapsamında müellif olan firmadan hiçbir doküman ve veri alışverişi yapılmamıştır.

2. İSKİLİP'İN FİZİKİ VE SOSYAL ÖZELLİKLERİ

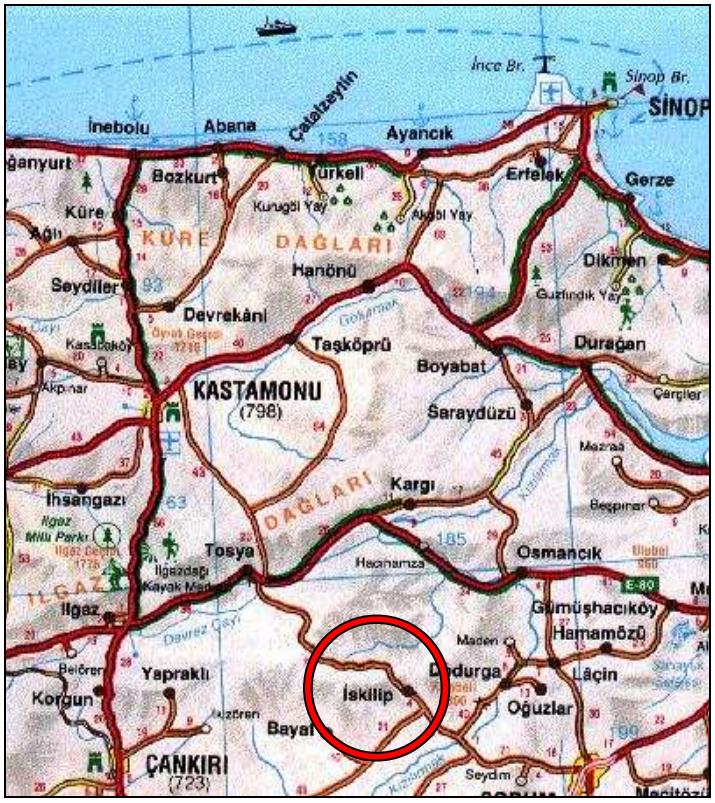
2.1. Konum

Türkiye coğrafyasında İç Anadolu ile Karadeniz bölgesinin ayrıldığı hudutlara yakın, doğusunda Çorum İli'nin Osmancık İlçesi, batısında Bayat ilçesi ve Kastamonu İli'nin Tosya ilçesi, güneyinde Sungurlu ilçesi ve kuzeyinde Kargı, Osmancık ve Tosya ilçeleri ile çevrilidir (Harita 2.1), (Harita 2.2), (Ek 3).

Çorum iline bağlı bir ilçe olan İskilip, kuzeyde Kös Dağının güney yamaçları ile güneyde Kızılırmak Ovası arasında sıkışıp kalmış bir geçit alanıdır. 40 derece 45 dakika kuzey enlemi ile 34 derece 28 dakika doğu boylamının kesiştiği noktada yer alır. İlçenin yüz ölçümü 1187 kilometrekare, rakımı 720 metredir.

Harita 2.1. Çorum İli'nin Türkiye'deki yeri

Harita 2.2. İskilip'in Çorum İli'ndeki yeri

2.2. Ulaşım

Ankara Çankırı ana yolunun 110. km.sinden doğu yönündeki 90 km.lik tali yol ile İlçeye ulaşılmaktadır. Kastamonu istikametinden gelenlerde sözkonusu edilen yolu kullanmaktadır, Samsun yönünde gelenler ise Çorum-Sungurlu hattından bölgeye ulaşmaktadır.

2.3. Fiziki Özellikler

2.3.1. Jeolojik yapı ve topografya

İskilip'in konumu, merkezde volkanik tortul kütlelerle kaplı bir jeolojik yapı gösterir. Jeolojik yapısında iki ana kütle kayaç grubu göze çarpar. Bunlardan birincisi; metamorfik seri (başkalaşmış kayaçlar), ikincisi ise tortul kütlelerdir. Bölgenin asıl jeolojik karakterini 3. jeolojik zamanın sonları ile 4. jeolojik zamanda meydana gelen oluşumlar meydana getirmektedir. Alp-Himalaya dağ oluşumu (orojenezi) olarak

bilinen sistem içerisinde yer alan Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde yer almaktadır [Kural, 1986].

2.3.2. İklim ve bitki örtüsü

Ilıman karasal iklime sahip olan İskilip ilçesinde kışlar bol yağışlı, yazlar ise sıcak ve nispeten kurak geçer (Şekil 2.3.). Teke Dağı 1700 metre ile bölgenin en yüksek dağıdır. Kayın, meşe, karaçam, sarıçam, kavak, gürgen, kestane, köknar, ıhlamur, kiraz, kızılcık, ceviz, ahlat, alıç, dut gibi ağaç türleri ilçe topraklarında yetişir [Kural, 1986].

Çizelge 2.1. İskilip'in Aylara Göre Ortalama Sıcaklık ve Yağış Değerleri

İklim Verileri													
Aylar	Oca	Şub	Mar	Nis	May	Haz	Tem	Ağu	Eyl	Eki	Kas	Ara	Yıl
Ort. En Yüksek ℃	2	5	10	15	20	24	27	27	23	17	10	4	15
Ort. En Düşük ℃	-2	-1	1	6	10	13	15	15	12	8	3	0	6
Ort.Yağış cm.	5,1	4,1	4,3	5,3	6,2	5,1	2,5	1,7	2,2	2,9	3,2	5,3	48

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Ordu Ziraat Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Turan Karadeniz'in yaptığı çalışmalar ve tespit ettiği veriler ışığında;

"İskilip'in tarım arazisi en az 30 vadiden oluşmakta ve yaklaşık 300 bin ceviz ağacı yetişmektedir. İskilip cevizleri, kızılcıkları, elma ve armutlarının seleksiyon (mevcut popilasyon üzerinden üstün özelikte olanları öne çıkarmak) çalışmalar çok yönlü sürdürülüyor".

Mikro klima iklim özelliği nedeni ile ceviz üretimi için en uygun coğrafya koşullarına sahip olan İskilip'te; mevcut ceviz türlerinin bulunduğu yükseklik 700 ile bin 100 metre aralığında olduğu, bu aralığa uygun ceviz tiplerinin bulunduğu,

dolayısıyla birbirinden farklı çok sayıda kıymetli tiplerin bu geniş yükselti aralığına uyumlu olduğu görülmüştür.

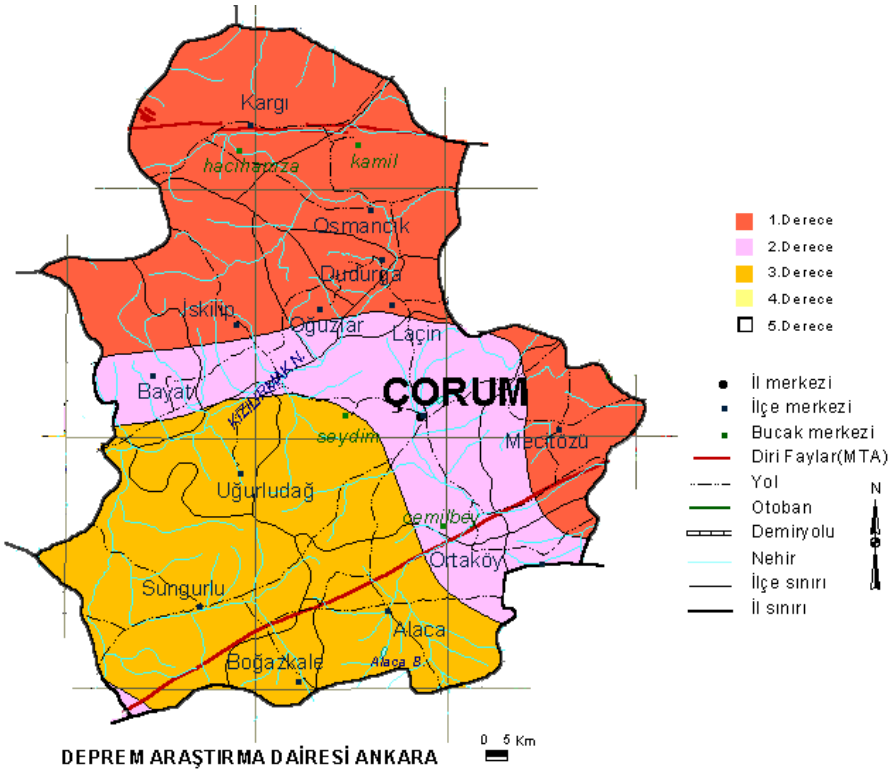
Ayrıca İskilip'te yöreye özgü 20 çeşidin üzerinde üzüm çeşidi tespit edilmiştir. Ayrıca, İskilip'te yöreye özgü 40'a yakın elma, 30'dan fazla armut, 10 civarında ceviz çeşidinin genetik yapılarının farklılığı uzmanlarca tespit edilmiştir. Meyvecilik potansiyelinin geliştirilmesi ve kapama bahçeleri, damla sulama sistemleri ile İskilip tarımının her geçen gün gelişmesi kaçınılmazdır [Kural, 1986].

2.3.3. Yeraltı zenginlikleri

Neozoik dönemde meydana gelen jeolojik oluşumlar esnasında ilçe sınırları içerisinde ekonomik değerleri pek fazla olmayan çeşitli yer altı zenginlikleri oluşmuştur. Örneğin linyit, asbest, alçıtaşı, kireçtaşı, kurşun ve tuz gibi. Günümüzde bunlardan bazıları işlenmektedir. Çomu, Yenice, Hacıhalil, Handeresi ve Deliktaş'ta linyit kömürü, Yerliköy ve Çukurköy'de yemeklik tuz gibi. Ayrıca ilçede kil ve inşaat kumu da elde edilmektedir.

2.3.4. Deprem durumu

İskilip Kuzey Anadolu fay hattının güneyinde yer alan 1. derece deprem kuşağındadır. Tarih boyunca ilçe ve yakın çevresinde yıkıcı depremler olmuştur.

Harita 2.3. İskilip'in deprem durumu

2.3.5. Altyapı

Kasabanın su ihtiyacı Kaleboğazı mahallesindeki tarihi surların yakınındaki tek bir depodan karşılanmakta olup yetersiz kalmaktadır. Halen kasabaya yeni su kaynakları getirme çalışmaları mevcut olup, aynı mahallede 3 deponun daha yapımı planlanmaktadır. Halen su sarfiyatı 300.000 m3 olup, abone sayısı 5000dir.

Kasaba %80 oranında kanalizasyondan yararlanmaktadır. %20 sinde ise foseptik çukuru mevcuttur.

Tüm kasabada elektrik vardır. Yıllık tüketim 2.700.000kw/saattir. Abone sayısı meskende 4821, toplam (ticaret, resmi kurum, sanayi dahil) 6512 dir.

Çöp belediye kamyonu ile toplanarak Çorum karayolu üzerindeki belediye çöp alanında yakılmaktadır.

Kasabada yakıt olarak tüp gaz, odun ve kömür kullanılmadır. Odun civardaki orman bölgelerinden, kömür ise Dodurga Kömür İşletmesi'nden temin edilmektedir [Kural, 1986].

2.4. Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapı

2.4.1. Nüfus

İskilip'in yazılı tarih açısından belgelenen ilk nüfus bilgileri 1576 yılına aittir. Tarihçi Prof. Dr. Yılmaz Kurt Ankara, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi'nde bulunan 38 numaralı Çorum Mufassal Tahrir Defterini kaynak alarak, İskilip'in XVI. yüzyıldaki kişi ve yer adları üzerinde bir çalışmasında durmuştur. Bu kaynağa göre 1576 yılında İskilip şehir merkezindeki 11 mahallede yaşayan toplam 1072 nefer Müslim vergi nüfusunun 597'si evli, 475'i bekardır. Aynı çalışmada, kırsal yerleşmelerde tespit edilmiş 8162 vergi vermekte olan erkek nüfus belirtilmiştir. Elde edilen veriler ışığında bu dönemde kent ve kırsal toplam nüfusun 46.210 olduğu tahmin edilmektedir [Kural, 1986].

İskilip bakır çağından, Roma, Selçuklu ve Osmanlı dönemine kadar önemli kentlerinden birisi olmakla birlikte bu önemini 20. yüzyılın başında yitirmiştir. Bu önem azalışı ilçe merkezi ekseninde oluşan nüfus daralması ile gözlemlenmektedir. 1970 yılında UNESCO adına ABD'li Iris Kapil tarafından yapılan toplumbilimsel bir çalışmanın (Ankara merkezli) başlangıçta nesnesi iken sonuçta öznelerinden birisi olmuştur. Bu çalışmanın ikincisi 1985 yılında Prof. Dr. Melih Eroğlu tarafından yapılmıştır. İki toplumbilim alan çalışması verileri irdelendiğinde Türkiye nüfusunun %1.5-2 arasında bir oranı köken olarak İskilip çıkışlı olduğu tespit edilmiştir. Oysa 2007 yılı nüfus verilerine göre ülke nüfusunun ancak %0,5 kadarı

İskilip merkezli olarak ikamet etmektedirler. İskilip’te yerleşik olan nüfusun yaklaşık olarak 30 kattan fazlası ülkenin değişik kentlerinde ve yurt dışında yaşamaktadırlar. Yirminci yüzyıla kadar İskilip ülkesinin o zamanki dünyanın iktisadi gerekleri ile uyumlu ve entegre olarak varlığını sürdürürken Cumhuriyet Dönemi ile bu dışa açık yapısını kaybetmiştir. Dünya ile entegre yapıdan uzaklaşma İskilip'i kapalı ekonomik bir yapıya dönüştürürken dışarıya doğru çok yoğun ve hızlı bir nüfus göçüne zorlamıştır. Kapalı ekonomik yapı İskilip'i hızla fakirleştirmiş ve Cumhuriyet Döneminin sıradan görünümlü bir yerleşim birimine dönüştürmüştür [Kural, 1986].

1945 yılında dönemin Çorum valisince kale ile ırmak arasında kalan köylerde Çorum merkez ilçeye bağlanarak kırsal nüfusun önemli oranda azalması sağlanmış ve bunun uzun yıllar sürecek önemli sosyo-ekonomik kayıpları da olmuştur [Kural, 1986].

1927 yılı ile 2007 yılı arasında İskilip kent ve kırsal alanı arasında nüfus değişimi kent lehine olmuştur. 1927 yılında nüfusun %80.8'i kırsal alanda %19.8'i ise kent merkezinde yaşamaktadır. 2007 yılında ise bu oran kırsal alan için %51.1, kentsel alanda ise %48.9 oranında olmuştur. 80 yıllık süreçte İskilip kırsal ve kent nüfusu arasında kırsal lehine olan nüfus dönüşerek kent merkezi lehine oluşmuştur. Son yirmi yılın nüfus verileri temel alınarak geleceği yönelik yapılan kestirimlerde 2100 yılında kırsal nüfusun 3000 (%9) civarına ineceği kent nüfusunun da 30.000'in (%81) üzerine çıkacağı öngörülmektedir [Kural, 1986].

Çizelge 2.2. Çorum İli'nin Yıllara Göre Nüfus Verileri

YILLARA GÖRE İLÇE NÜFUS VERİLERİ			
Yıllar	**Merkez**	**Köyler**	**Toplam**
2007	20.782	21.694	42.476
2000	19.648	25.679	45.327
1997	20.177	27.747	47.924
1990	19.624	32.945	52.569
1985	17.662		
1980	16.846	55.723	72.569
1975	16.589		
1970	16.173	51.261	67.434
1965	12.400		
1960	12.212	43.406	55.618
1950			66.611
1927			53.722
1907			52.362
1893			43.271
1849	10.563	32.879	43.442
1831	11.450		
1576			46.442

İskilip nüfusu 2007 genel nüfus sayımına göre 42.476, bunun 20.782'si ilçe merkezinde, 21.694'ü ise köylerde yaşamakta olup toplam nüfusun 20.966'sı erkek, 21.510'u kadındır. 2000 yılı sayım verilerine göre kırsal nüfusunda %20 oranında önemli bir düşme yaşanmıştır [Kural, 1986].

2007 yılında İskilip bağlısı olarak merkez hariç olmak üzere ilçe merkezine bağlı; 64 köy ve merkezde 14 mahalleden oluşmaktadır. Köylere bağlı 93 mahalle ve 18 çiftlik olmak üzere toplam 177 devamlı yerleşme bulunmaktadır [Kural, 1986].

2.4.2. İdari yapı

Çorum, Osmanlıların eline geçişinden 1924 de il olana dek çeşitli yönetimlere bağlanmıştır;
1398 de Sivas'a, 1423'de Amasya'ya, 1591'de Ankara'ya, 1595'de tekrar Amasya'ya geçer ve 1841'de yeniden Ankara'ya, 1863 de ise Yozgat'a verilir[İlter, 1992]. 1921 yılında bağımsız bir sancak olan Çorum, 1924 yılında il haline gelir [Tuğlacı, 1985].

2.4.3. Ekonomi

İskilip'in geç Osmanlı Dönemi ekonomisi içerisindeki yeri, genelde 'kapalı çevre ekonomisi' olmuştur. Bu, orman ürünleri, kerestecilik, ahşaba dayanan zanaatlar, dokumacılık, hayvana bağlı ürünler-debbağlık, mutaflık, dikicilik, serpicilik, semercilik, saraççılık, yanı sıra da tahıl, meyve ve sebzecilik sıralanabilir [İlter, 1992].

Kasabada son 20 yılda %43 nüfus artışı olmuştur; bunun yanı sıra işsizlik nedeniyle büyük çapta göç mevcuttur. Kasabanın Osmanlı döneminde gelişkin bir yerleşme olması ticaret ve sanatın gelişmesine ve çeşitlilik göstermesine neden olmuş, ancak cumhuriyet döneminde, ise konumu nedeniyle tarihi önemini koruyamamıştır. Özellikle küçük sanatlardaki çeşitlilik ve üretim (dericilik, kilimcilik, bakırcılık, semercilik, vs.) Giderek azalmış, işyeri adedinin giderek artmasına rağmen ekonomi yöresel özelliğini ve canlılığını kaybetmiştir.

Çizelge2.3 . İskilip'te İşgücü'nün Sektörel Dağılımı [İlter, 1992].

sektörler	*Çalışan nüfus (kişi)*	*Toplam çalışan nüfusa oranı (kişi)*
TARIM VE HAYVANCILIK	200	4.9
MADENCİLİK	-	-
İNŞAAT	300	7.4
ULAŞIM	245	6.0
BANKA-KREDİ	67	1.7
TİCARET	1300	32.0
KÜÇÜK SANATLAR	1000	24.6
İDARİ VE SOSYAL HİZMETLER	945	23.4
TOPLAM	4047	100

2.4.4. Eğitim

İskilip'te her dönemde eğitime önem verilmiştir. Bir gezgin olan V.Cuinet'in notlarına göre 1800lü yıllarda yerleşimde olan okullardan bahsetmektedir. Yine Cumhuriyetin ilk yıllarında Azmi Milli ve Misak-I Milli ilkokulları açılmış ve 1967 yılına kadar ortaokul düzeyinde eğitime devam edilmiştir. Günümüzde İskilip'te 1 anaokulu, 1 imam hatip lisesi, 1 anadolu lisesi, 3 meslek lisesi, 9 ilköğretim okulu eğitimine devam etmektedir.

3. İSKİLİP'İN TARİHSEL GELİŞİMİ

Tarihte verilen adlarda; İskila, Andrapa/Andrapolis, Blocium/Bloacium, Klaudiopolis, Neoclaudiopolis, İskelib, İmad, Tavium, Asklepius olarak anılmıştır. Bu konudaki en yaygın görüş, İskilip'in adının sağlık tanrısı Asklepios'dan geldiğidir. Ancak bu konuda isim benzerliğinden başka hiçbir belge bulunmamaktadır [Kılcı, 2007].

Osmanlı Dönemi Kanuni sonrası batılı kaynaklarda özellikle Fransız kaynaklarda 'Esculape' olarak anılmıştır.

3.1. Antik Dönem

M.Ö.5000-3000 kalkolitik çağ-bakır taş çağı döneminden kalma bakır dökümhane izlerine MTA tarafından rastlanmıştır. M.Ö. 3000-1650 Anadolu'da Hattilerin egemen olduğu bir dönem olup İskilip merkezinde Anadolu'nun ilk sağlık kültü olan Yivlik Kayası ve Suyu kenarındaki Asklepios olarak adlandırılan yapının bu tarihlerd kuruluş olduğu tahmin edilmektedir. Bölgeye ilk yerleşimin de bu dönemde gerçekleşmiş olabileceği düşünülmektedir, İskilip'in başkent Hattuşa' ya 2 saat uzaklıkta olması bu olasılığı destekleyen en önemli veridir. Ancak resmen ispatlanan bölgenin Paphlagonlar tarafından ilk olarak kullanıldığı yönündedir. Andrapa: Demir Atlılar Ülkesi olarak bilinen bölge; 'Kastamonu-Çankırı-Amasya-Samsun'. M.Ö. 900-700'lerde Paphlagonia Homeros un İlyada destanında yer almıştır (Eski yunanca da 'Askilepiyon-Sağlık Tanrısı' olarak bilinmektedir). Yine bu bölge ünlü gezginlerden Heredot ve Skymonos'un ziyaret ettiği bölgedir.

İskilip kalesinde bulunan kaya mezarlarının da M.Ö.VII.yüzyıl ait oldukları düşünülmektedir. Bu kaya mezarlarından biri kalenin güneyinde olup, iki sütünlu ve alınlıklı bir girişe sahiptir. Ayrıca kalenin güneyinde çarşının bitiştiği yerde ve civarda kaya mezarları bulunmaktadır [Koçbey ve Şahinci, 1984].

İskilip kalesi dik bir kayaya yapılmış olup dört yanı burçludur. Hititlerden bu zamana kadar kullanılmaktadır. Üste doğru daralan biçimde inşa edilen kalenin içerisinde 15 evli bir mahalle ve 1 mescid bulunmaktadır [Koçbey ve Şahinci, 1984].

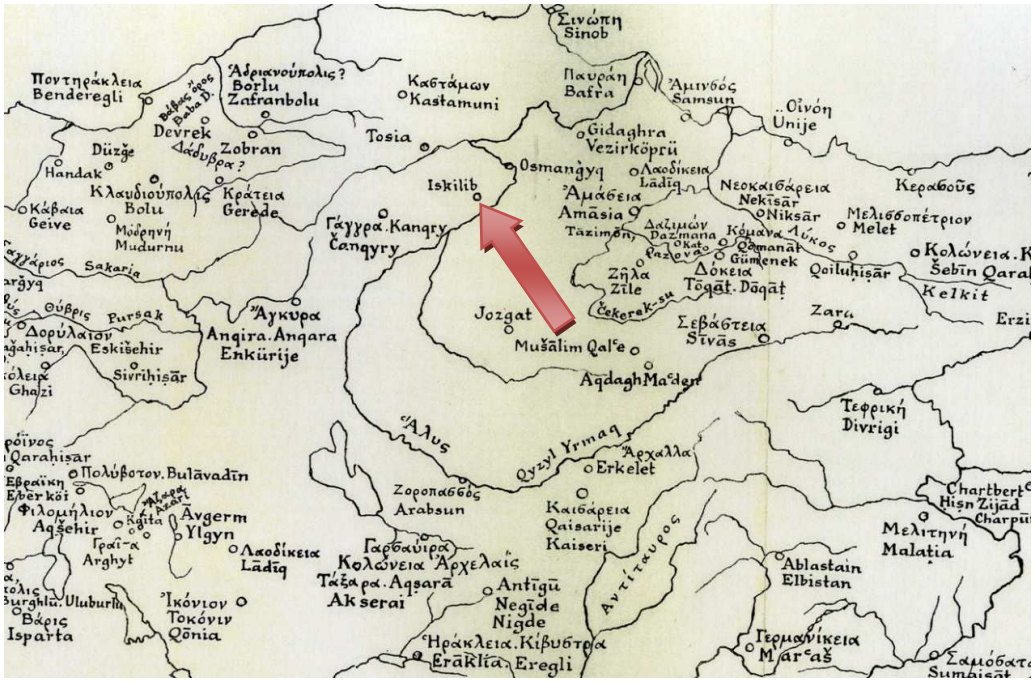
3.2. Roma ve Bizans Dönemi

İskilip yörede Galatların (MÖ.300-200) hakimiyeti ile Tavium (Büyüknefezköy) ve Avkat gibi önemli Galat şehirlerinden bir tanesi haline gelmiştir. Daha sonra Roma ve devamı olan Bizanslıların (M.Ö. 200-MS.1071) uzun süren hakimiyeti Selçuklu Türklerinin gelmesiyle sona ermiştir [Kılcı, 2007].

Resim 3.1. Ulu Cami Devşirme Sütun Ayağı (Ali Kılcı arşivi)

Şehirdeki bazı mimari parçalar ve Çarşı Camisi sütün kaideleri burada bin yıla yakın ev sahipliği yapmış Romalılara ait bir tapınağın varlığına işaret etmektedir.

Harita 3.1. P.Wittek-Anadolu'daki önemli yerleşimler [İlter, 1992]

Bizans Döneminin son zamanlarında Anadolu'nun durumunu gösteren, Paul Wittek tarafından hazırlanan bir haritada (Harita 3.1). Buradan İskilip'in İpek Yolu gibi ana bir ticaret yolu üzerinde olmasada ikincil öneme sahip tarihi bir yol üzerinde bulunduğu yorumunu yapabiliriz. Ayrıca bu kanıyı Ramsey, Ainsworth ve Texier' in haritaları da desteklemektedir (Ek-9).

3.3. Anadolu Selçukluları Dönemi

İskilip Selçuklu kolu olan Danişmentliler tarafından fethedilmiştir. Kent Türklerin idaresine girdikten sonra (Selçuklu devrinde: 1071-1299) yapılan imar çalışmaları ile Türk kimliğini kazanmıştır [Kılcı, 2007].

Bu dönemde yörede söz sahibi olan Cece-oğulları aşireti Ulu Cami, kütüphane, medrese ve hamamdan oluşan bir grup yapıyı inşa ettirmişlerdir.

Selçuklu ve önceki devirlerde İskilip'in etrafı ormanlarla çevrili, halkın ihtiyacına yetecek su kaynakları olan bir şehir olduğunu kaynaklardan okumaktayız. Ayrıca

Şehirde bulunan çok sayıdaki cami, mescit, medrese ve hamam gibi vakıf yapılar vakıf su kaynaklarıyla beslenirdi[Kılcı, 2007].

Halen İskilip şehrinin yerleşimi iki çay tarafından üçe bölünmüştür. Bunlardan ikisi şehrin kuruluşundan Selçuklu Devri sonlarına kadar kullanılmış, üçüncü bölüme muhtemelen Osmanlı Devri sonlarında yerleşilmiştir. Bu bölümlerin birincisi İskilip Kalesi ve kalenin dibinde, iki çayın arasında yer alan düzlüktür(Ek-4).

Sınır belirtmek için ismi geçen İğdiş Başı Hanı'nın çevresinde çarşı ve pazar bulunmaktadır. İğdiş Başı Hanı isminden şehirde bulunan esnafın alım-satım faaliyetleri ve vergi denetimini sağlamak üzere kurulan iğdişlik[1] kurumunun var olduğu anlaşılmaktadır [Belleten, s.681].

Ayrıca hamam yaptıran Emir Yakup ve Emir Kızıl ile arazi sahibi Emir Ali, Emir Sinan gibi komutanların varlığı yanında, Bahaeddin Cündî, Sinaneddin Cündî gibi isimler şehirde meslek sahibi kişilerden başka asker ve komutanların da şehrin yönetiminde söz sahibi olduklarını gösterir [Kılcı,2007].

Anadolu'nun 13.yyıl hayatı için önemli bir belge olan Caca oğlu Nureddin Cibril Vakfiyesi hakkında oldukça faydalı bilgiler verilmektedir. Vakfiyeden İskilip'te 1 adet cami, 1 adet mescid, 1 adet han, 3 adet hamam, 2 adet medrese, 1 adet kalenin varlığı öğrenilmektedir [2][Kılcı, 2007].

Caca Bey Vakfiyesi'nde demirci, kunduracı dükkânları ismini verilen sadece iki meslek olup, çalgıcı Yahya ismi de müzikle uğraşan bir grubun varlığına işaret etmektedir [Kılcı, 2007].

---

[1] İğdişler ve iğdişlik, bir iktisadi kurum ve o kurumun mensuplarına verilen bir ad olarak Anadolu'da XII.-XV. yüzyıllar arasında etkili olmuştur. İğdişler, şehirlerdeki büyük tüketici kitlelerin yiyecek ve öteki ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü idiler [Baykara,1996].

[2] Vakıf kurucusu İskilip'te yaptırdığı medreseye gelir olarak çok sayıda gayrimenkul vakf etmiştir. Vakfedilen mülklerin, kendisinin ve sınırlarının tarifi sırasında sıralanan; kale, meydan, medrese, cami, mescid, han, hamam, çarşı, pazar, dükkan ev gibi mekanlarla, bunlar arasında cadde, sokak, arsa gibi mekanların bulunması burasının kasabadan daha büyük bir birim olduğunun delilidir [Kılcı, 2007]

Selçuklu devrinde İskilip ahilik teşkilatının varlığı şehrin canlı bir ticari ve ekonomik hayatı olduğunun delilidir. İskilip'te yakın zamanlara kadar devam eden debbağlık (günümüzde tabaklık) işleri gibi çok sayıda esnafın o zamanda da var olduğunu göstermektedir. Şehirde bu canlılığın gereği olarak tarım[1], hayvancılık dalları ve çarşı esnafının ürettiği çeşitli mallar olmalıdır.

3.4. Osmanlı Dönemi

İskilip'te en yoğun yerleşim Osmanlı devrinde olmuş şehir oldukça geniş bir alana yayılmıştır [Kılcı, 2007].

İskilip Selçuklular devrinde "Ümera'dan Caca Bey" olarak tanınan Caca-oğlu Nureddin Cibril ve onun neslinden gelen Şeyhülislam Ebusuud Efendi gibi devlet adamları sayesinde bu dönemde devletin önem verdiği bir şehir olmuştur. İskilip kazasının gelirlerinin şeyhülislamlara verildiğini İskilip'e gelen şehir ve kalesi hakkında bilgi veren Evliya Çelebi yazmaktadır.

Bu dönemde Yörgüç Paşa, Şeyh Habib, Hocazade ve Serbestzadeler tarafından İskilip in ana karakterini oluşturan pek çok cami, medrese, kütüphane, çeşme gibi yapıların yanında, sivil mimarlığı oluşturan konutlar yapılmıştır. Fakat İskilip ve çevresinde sürekli devam eden yıkıcı depremler pek çok yapının yok olmasına ya da ağır hasar görmesine neden olmuştur.
Bu dönemde Anadolu'yu gezen pek çok gezgin İskilip'e uğramış ve İskilip ile gözlemlerini yazılı kaynaklara aktarmışlardır. Fügen İlter 'Bir Anadolu Kenti İskilip' adlı kitabında Anadolu gezilerinde İskilip'e yer veren gezginlerin notlarını kapsamlı bir şekilde derlemiştir (Ek-6).

[1] Vakfiyelerde akar olarak veya bir akarın sınırı olarak çok sayıda üzüm bağının isminin geçmesi günümüzde İskilip'te yaygın olan bağcılığın Selçuklu devrinde de yaygın olduğunu göstermektedir[Kılcı, 2007].

3.5. Cumhuriyet Dönemi

İskilip Osmanlı devri boyunca Çorum ilinin ekonomik açıdan gelişmiş bir ilçesi olmuştur. Şehir eskiden çeşitli imalathaneler ve ticaret kuruluşlarının toplandığı oldukça gelişmiş bir yerleşme iken son senelerde gelişen ticari ve ekonomik hayata uyum sağlayamayan bir kasaba haline gelmiştir.

11.07.1934 İSKİLİP İmar Bayramı İskilip meydanında
Fırka Reyisi Hasan Cevat B. Hitabesini irat ederken.

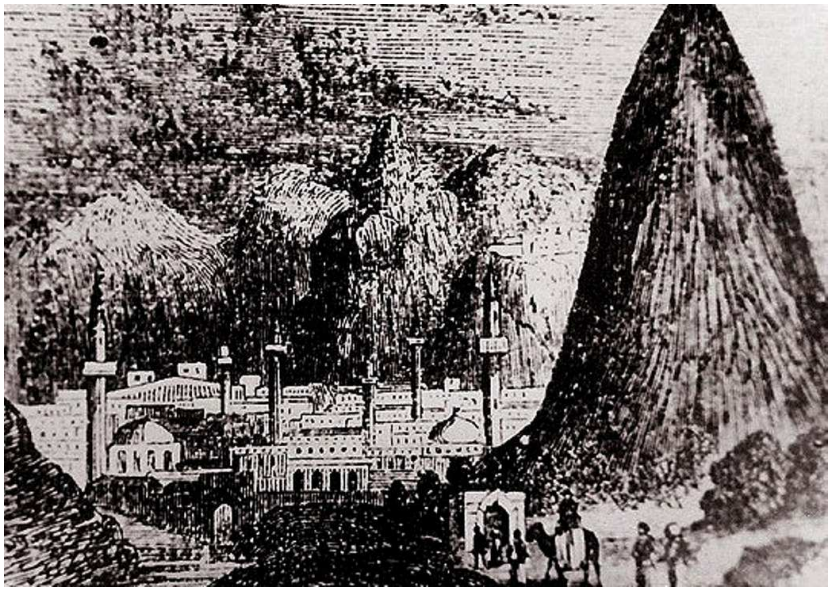
Resim 3.2. 1934 yılı İskilip (Ali Kılcı arşivi)

1925 yılında yazılı tarihte Kızılırmak üzerinde bilinen ilk ahşap köprüsü (İskilip-Çorum köprüsü) kullanıma açılmış, yine aynı yıl eğitime önem verilerek Azmi Milli ve Misak-I Milli İlkokulları açılmış ve 1967 ye kadar ortaokul düzeyinde eğitime devam edilmiştir.

3.6. Yerleşim dokusunun gelişim süreci

İskilip ve çevresi tarihin en eski çağlarına kadar inen bir yerleşim bölgesidir. Fazla genişlemeye uygun olmayan, bir vadi çanağında kurulu olması sebebi ile İskilip geçmişte ve günümüzde çok büyük bir kent olamamış, daha çok kasaba ölçeğinde kalmış, ancak bunun yanında stratejik bir yerde bulunması sebebi ile tarihin her döneminde varlığını sürdürmüştür. Ainsworth'ün İskilip Yivlik kayası eteğindeki yerleşimini gösteren gravür çalışmasında, kayaların eteklerindeki yerleşimi açıkça

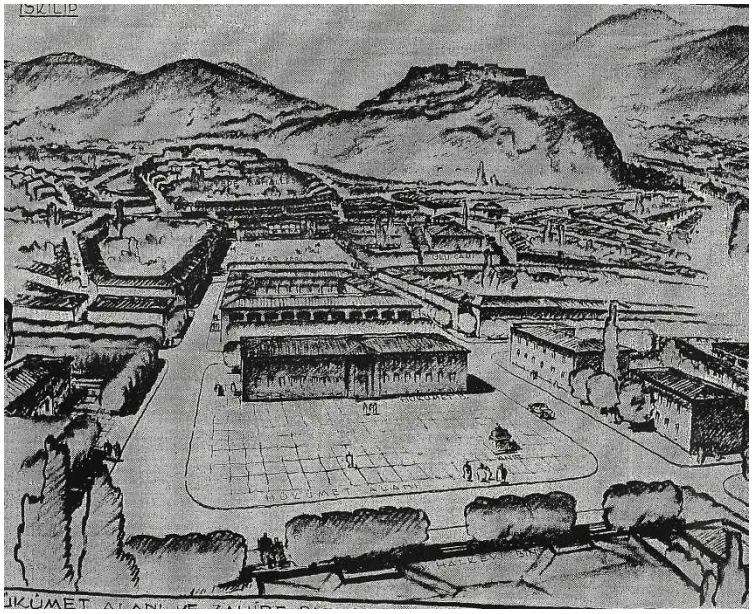
görmekteyiz. Şehir yüksek ve sivri kayalar arasında son derece korunaklı görünmektedir. Yine aynı çalışmada kemerli bir kapıdan şehre giriş ve arasta olarak yorumlanan Çarşı Camisi etrafındaki sıra dükkanları görmekteyiz. En arka sıra ise konut dokusu olarak yorumlanabilir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1. W.F.Ainsworth'ün Gravür Çalışması-İskilip Girişi

Yukarıda da anlatıldığı gibi İskilip şehir tarihinin oluşmasında en önemli etken konumu ve coğrafi yapısının elverişli olmasıdır. Bunun güzel bir ifadesini sanatçı Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun 1942 yılında İskilip'e ait tespitlerinde[1] görmek mümkündür. Şehrin etrafında yükselen dağların sınırladığı, kuzey-güney yönünde akan Meydan Çayı ve Akçay Deresi'nin birleştiği yerdeki vadi yatağının oluşturduğu çanak şeklindeki yerleşim yeri oldukça korunaklı ve sakin bir yerdir. Bu alan şehrin genişlemesi için uygun olmasada , düşmanların ulaşım zorluğu ve vadi çanağına hâkim, kale olarak kullanılan tabii kaya olması gibi avantajlara sahiptir.

[1] "İskilip'i çevreleyen dağların ve bu dağlar arasından fışkıran tabiatın, kasabaya verdiği hususiyeti anlatmak güçtür. Bunu anlatabilmek için oraya bir değil, yüz ressam gitse azdır." demiştir [Erol, 1992].

Şekil 3.2. Vilayet Konağı'ndan kaleye doğru görünüm [Kömürcüoğlu, 1949]

Y.Mimar Eyüp Kömürcüoğlu 1949 yılı, Arkitekt Dergisi'nde yayınladığı makalede İskilip hakkında yapım malzemesi ve yöntemlerinden, uğraşılan ticari faaliyetlere kadar dönemin önemli bilgilerini vermiştir[1]. Kömürcüoğlu'nun bu yazısından çalışma alanının günümüz yerleşiminin yaklaşık 200 yıl öncesinde şekillendiği yorumunu yapabiliriz. Ayrıca yine aynı makalede Kömürcüoğlu'nun çizmiş olduğu imar planı yayınlanmıştır (Ek-5). Bu imar planında modernleşmeye henüz başlayan yerleşimin, merkez organik dokunun çevresinde gridal olarak gelişmektedir. Bu gridal sistem yeni planlama 1945 sonrası yapılaşmasında görülmektedir(Şekil 3.2).

Günümüzde de şehir merkezini oluşturan bu bölümde Ulu Cami ve çarşı yer alır. Şehrin en eski ve geniş yerleşim bölümü çeşitli mahallelerden oluşmaktadır. İkinci

[1] "Bugün, kasaba içinde- fabrika veya imalâthane yoktur. 30 adet kadar mutaflık yapan tezgâh, 650 dükkân ve 15 kadar mağaza vardır. İmar plânında bunlar umumiyetle yerlerinde bırakılmış, demirciler, bakırcılar gibi küçük sanat erbabı hayvan pazarı tarafına alınmıştır. Şehirdeki inşaat umumiyetle ahşap iskelet, kerpiç dolmadır. Bu sebepten kasabada eski tarihi olan anıtsal başka bir eser yoktur. Tarihî kıymeti olan (200 sene civarında eski) bir kaç ahşap ev zamanımıza kadar kalabilmiştir ki muhafazaları gerekir. Şehir kenarında bir taş ocağı ve tuğla, kiremit yapıları toprağı vardır. Bu topraktan faydalanan, bugün iki basit tuğla harmanı bulunmaktadır" [Kömürcüoğlu, 1949].

bölüm Ak Çay Dere'si diğer kenarında gelişen günümüzde Tabakhane Mahallesi ve Ulaştepe Mahallesi diye anılan bölümdür [Kılcı, 2007].

Tüm bu veriler ve kalıntılar gözden geçirildiğinde, ilk yerleşim noktası kale ve yakın çevresi olmalıdır (Ek-4). Bu bölge zaman içinde dönemlerin ihtiyaçları doğrultusunda genişlemiştir (Ek-7). Alandaki Ulu Cami'nin yerinde Romalılar döneminde ibadet amaçlı kullanılan başka bir yapının varlığı tahmin edilebilir. 1800'lü yıllarda ise Ulu Cami çevresinde; tahminen bugünkü dikiciler arastası çarşısı; caminin giderlerini karşılamak amacıyla bir arasta kurulmuş ve zamanla dikiciler, sepetçiler, mutaflar, bakırcılar, vb. olarak yayılan ve bugün kısmen işlevini sürdüren çarşı oluşmuştur. Yine caminin hemen yanında; bugün yerinde kasapçılar hali olan; büyük bir han ve hanın yanında kargir olarak inşa edilmiş arasta bedestenin[1] olduğunu alandaki kalıntılardan anlamaktayız. Arkeolog Ali Kılcı ile yapmış olduğum sohbetler sonucunda şu an izi bulunmayan fakat varlığı sözlü kaynaklarca bilinen 2 farklı ahşap hanın daha varlığından söz edilebilir(Ek-8). Ayrıca alanda günümüzde 2 adet hamam bulunmaktadır. Tüm bu veriler alandaki ticaretin yoğunluğunu göz önüne sermektedir. İskilip gerek ticaret gerek tarım alanında Anadolu yerleşimleri arasında önemli bir konuma sahip olmuş ve her dönemde Evliya Çelebi'nin dediği gibi "ilim ve irfan yuvası" olmuştu

[1] Bedestenlerin bazıları, planları açısından arasta düzeninde yapılardır. Bir sokak üzerinde karşılıklı dükkan sıralarından meydana geldiklerinden, bedesten olarak kullanılmasalar, arasta şeklinde adlandırılmaları gereken bir durum arz ederler [Cezar, 1985].

4. İSKİLİP ÇARŞISI FİZİKİ, MİMARİ VE SOSYAL ANALİZİ

4.1. İskilip Geleneksel Ticaret Merkezinin Anadolu Çarşıları İçerisindeki Yeri ve Mekansal Karakteristiği

4.1.1. Ticaret kavramı ve İskilip geleneksel çarşısının mekânsal özellikleri

İnsanlar arasında mal alışverişi, insanoğlunun toplumsal yaşamının en basit örneklerini ortaya koyduğu günlerden başlar. Toplumsal yaşamda, örgütlenmenin ve üretim araçlarının gelişmesi oranında ticaret de gelişir. Sanat ve uygarlığın toplum ve ülkeler arasında yayılmasında ticaretin rolünün büyüklüğü herkes tarafından bilinir [Cezar,1985].

Cezar'ın da söylediği gibi; erken tarihlerde başlamış olan; ticaret, sadece yerleşik değil göçebe toplumlar içinde oldukça önemliydi. Fakat ticaret yerleşik toplumlarda daha çok gelişmiş, hatta ticaret yapıları şehirlerin oluşmasında önemli rol oynamış ve özellikle paranın keşfi, ticaretin kolaylaşmasını ve yaygınlaşmasını sağlamıştır.

İlkçağ kentlerinde ticaretin Pazar Meydanı etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Ortaçağ kentlerinde ise yerel yönetimin binaları ile ticaret yapılarının komşuluğu, politika ile ticaretin iç içeliğini mekânda yan yana gelmeleri ile simgelemiştir [Özdeş, 1998].

Avrupa'da 10. yüzyıldan sonra ticaret, kenti simgeleyen bir eylem olmuş ve o yılların en büyük kentleri ticaret yolları boyunca veya yolların kesiştiği bölgelerde yer almışlardır[Aksoylu, 1995]. Pazar meydanının dolması sonucunda ticaret eylemi, kentin her noktasına yayılarak, bakırcılar, keresteciler, v.b. toplumsal ilişkiler kent mekânında etkili olmuş ve kentlerde ticaretin biçimi ve şekli değişmiştir. Bu değişiklikte kente gelen göçler etkili olmuş, kentin sınırları o yıllara kadar olan sınırları aşmıştır.

Taşımacılığın ve iletişimin de gelişmesi ile birlikte ticaret evrimleşmiş, bugünkü halini almıştır. Bu gelişim sırasında da içinde bulunduğumuz ekonomik sistem gelişmiş, ticareti düzenleyici kanunlar yapılmıştır. Günümüzde ticaret, ekonominin merkezinde yer almaktadır.

Şekil 4.1.İstanbul Kapalı Çarşı Görünüşü (Sevim Mustafa Arşivi)

Türklerin yerleşik yaşama ait ilk ticari faaliyetlerinin ise Orta Asya'da başladığını bilmekteyiz. En eski Türk dükkân ve çarşıları bu bölgede inşa edilmiştir. Anadolu şehirlerine yerleşildiğinde ise, çeşitli geçim alanlarının yanında ticareti geçim kaynağı olarak seçen Türkler, Anadolu şehirlerinde önceki uygarlıklardan miras kalan ticaret yapılarından faydalanmışlardır.

İlk Türk şehirleri: kale, şehristan ve rabad adı verilen üç bölümden oluşmaktadır. Kale ve şehristan surlar ile çevriliyken, rabad ve rabadın hemen dışında kurulan çarşı, şehrin hemen dışında yer almaktadır. İslamiyet'in yayılması ile çarşı sur içine kayarken yine sur içerisinde pek çok cami inşa edilmiştir. Cami ve ticaret yerinin birbirine yakınlığı dikkat çekmektedir. Özellikle birlik ve beraberliği simgeleyen Cuma camisinin hemen yanında ticaret yapıları konumlandırılmıştır[Cezar,1985].

Sözlü kaynaklar aracılığıyla; çalışma alanı İskilip'te ise usta çırak ilişkisine dayanan bir ahilik teşkilatının olduğunu, meslek teşkilatlarının başındaki kişiye şeyh adı verildiğini ve bazı eski dükkânlarda bulunan özgün dolma (İskilip'in geleneksel etli pilavı) kazanlarından burada çeşitli törenler yapıldığını bilmekteyiz.

Ahilik, esnaf ve tüccarlar arasında dayanışma, birlik ve beraberlik esasına dayalı bir 13. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar hüküm süren bir esnaf ve sanatkârlar birliğidir. Anadolu'ya özgü gelişen mesleki ve ahlaki bir kuruluş olan ahilik, Türklerin ekonomik ve sosyal hayatında önemli bir rol oynamıştır [Şimşek, 2002].

Asıl amacı dünya ve ahirette ebedi mutluluğu yakalamak olan ahilik, Anadolu insanına, alın teri ile geçinme, başı dik, kendine güvenli ve minnetsiz yaşama tekniği kazandırmış, bu ruhu onlara aşılamıştır. Atölyede, tezgâhta sanat eğitimi, Ahi zaviyelerinde kültür ve genel bilgi alarak çifte bir eğitim gören esnaf; hem aralarında güçlü bir dayanışma ve yardımlaşma kurmuş, hem de yerli Bizans sanatkârıyla yarışabilecek bir sanat ve meslek yeteneğine kavuşmuş oldu [Çağatay, 1974].

Ahiler aralarında kurdukları güçlü ve etkili bir oto-kontrol ile standart, sağlam ve ucuz mal satarak her dinden ve milletten kişiye, ürünlerini satarak işlerini yürütüyorlardı.

Başlangıçta, debbağ, saraç ve kunduracıları kapsayan bir teşkilat olan ahilik zaman içerisinde gelişerek çok yönlü bir kuruluş haline gelmiştir. Yamaklık, çıraklık, kalfalık ve ustalık hiyerarşisinde işleyen ahilikte, meslekten ziyade meslek ahlakı öğretilirdi.

Fakat 15. yüzyıl sonlarında ahilik teşkilatı manevi değerlerini yitirerek, çıkar birliklerine dönüşmüş ve bunlara lonca adı verilmiştir. İlk zamanlarda hammaddenin dağıtıldığı yere lonca denirken, zaman içerisinde, tüccar ve sanatkar üyelerin özlük haklarını korumak için ahi teşkilatının yerini almıştır[Çağatay, 1974].

Lonca sistemi demek, üretim ve tüketimin sınırlandırılmasına yönelik bir ekonomik düzen, yani feodal düzen demektir[Cengiz, 2003]. Gerek tüketim ve gerekse üretim sınırlandırılması ise; fiyatta serbest olmaması, kalitenin sabit ölçüye göre tespiti, işgücü, işçi sayısının sınırlandırılması ve dolayısıyla mamul madde arzının sınırlandırılması anlamına gelmektedir.

Anadolu şehirleri zaman içerinde yapıları bakımından Türklere özgü bir karakter kazanırken, ticaret yapılarında da geleneksel özelliklerimizi ortaya koyan yapı tip ve türleri ortaya çıkmıştır (Bedesten, arasta, han).

Bu yapı türlerinin en basit birimi olan dükkân; çeşitli ihtiyaç malzemelerinin satıldığı, bazen imalathane olarak kullanılan kapalı veya yarı kapalı bir mimari mekândır. En basit geleneksel dükkân tipi, sokak veya meydan zemininden bir basamakla yükseltilmiş eyvan biçiminde tek bir hacimden oluşmuştur.

Ticaret yapılarının en küçük birimini oluşturan bu yapılar, sayıca fazla, yapısı basit ve inşa malzemesi en çok çeşitlilik gösteren bir yapıdır. Vitrinleri genellikle ahşap katlanılabilir kepenkle örtülü olan bu dükkânlarda, kepenk açıldığında, üst kısmı saçak görevi görürken alt kısmı sergileme tezgâhı olarak kullanılmaktadır.

Başlangıçta belirli bir nokta çevresinde inşa edilen ve zamanla ihtiyaçlar doğrultusunda organik olarak büyüyüp gelişen, birden fazla yapının oluşturduğu grup, çarşıları meydana getirmektedir. Başka bir anlatımla; dükkânlar bir araya gelerek arastaları, arastalar ise toplu olarak çarşıları oluşturmaktadır.

Açık çarşılar olduğu gibi, içerisinde, günlük alışverişin yapıldığı dükkânların, imalathane, depo ve ticaret bürolarının bulunduğu kapalı çarşılarda bulunmaktadır.

Çarşılarda aynı ürünü satan sıra dükkânların bulunduğu bölüme arasta denilmektedir. Bir kısmı kargir bir kısmı dayanıksız malzemeden inşa edilmiş arastalardan pek azı günümüze ulaşmıştır. İskilip çarşısı da ahşap malzeme ile inşa edilmiş arastalardan oluşmaktadır.

İslam mimarisinin en önemli yapı çeşitlerinden biri olan külliyelerde sıklıkla yer alan arastalar, geçmişte geliri külliyenin içindeki camiye vakfedilen tek tip üretim ve ticaret yapıları olan dükkanlardan oluşurken, günümüzde çoğu turistik olmak üzere çeşitli ürünler satan ve kira geliri hariç camilere gelir bırakmayan çeşitli dükkanlardan oluşur.

Eş büyüklükte kubbelerle örtülü Osmanlı çarşı yapısı olan bedestenler, bezzazlar pazarı; bezazistan; yani bez, kumaş satılan yer anlamına gelmektedir [Ana Britannica, 1986].

Osmanlı devrinde gelişme ve yaygınlaşmasını gördüğümüz bedestenler, her şeyden önce, devrin şehircilik anlayışı içinde ticaretin rol ve yeri, bunlarla ilişkili gereksinmelere bağlı bir sosyo-ekonomik sonuç halinde ortaya çıkmış, mimari açıdan da belirli karakterde bir yapı türü olmuştur [Cezar,1985].Plan şemaları, kullanım türlerine ve yapıldıkları yere göre farklılık göstermektedir. Osmanlı bedestenlerinin en yaygın tiplerinden olan mahzenli (hücreli) bedestenlerde, yapının içinde beden duvarları boyunca dükkânlar sıralandığı gibi çoğu zaman bu beden duvarları dış cepheden de sıra dükkânlarla çevrelenir. Şehirde ticaretin en yoğun olduğu kısım bedesten çevresi olarak bilinmektedir.

Şehirlerde satıcıların ve imalatçıların toplandıkları büyük yapılara han denilmektedir. Hanlar genellikle kütleleriyle ve büyük boyutlarıyla etkili, sade yapılardır. Fakat birçoklarında avluların ve kapalı bölümlerin taç kapıları, avluların ortasında bulunan mescitler zengin bir taş dekoruyla süslenmiştir. Osmanlı devri özellikle şehir içi hanlarına önem vermiştir. Plan itibariyle bunlar, genellikle iki katlı ve revaklarla çevrili bir avluyu saran odalardan meydana gelirler. Zemin katında depo ve ahır bulunur [Cengiz, 2003].

Çalışma alanı İskilip'te ana iş kolu ticarettir. Tüm çevresi için bir alış-veriş merkezi olan İskilip'te ticari hayatı canlıdır. İskilip haftanın üç günü kurulan pazarı ve geleneksel el sanatları ile tarih boyunca hareketli bir ticaret hayatına sahne olmuştur. Kuruluşundan bu yana Çarşı Camii çevresinde konumlanan bu üretim birimleri, çarşı

ile kale arasındaki bölümde sokaklar boyunca uzanan arastalarda sergilenmektedir. Ahşap çatkı arası kerpiç dolgu ile inşa edilen bu arastalar günümüzde oldukça harap haldedirler.

Resim 4.1 İki kanatlı kepenk
(Seda İnici Arşivi)

Resim 4.2 Akordeon kepenk
(Seda İnici Arşivi)

Camiye en yakın olarak konumlanan Kunduracılar ve Dikiciler arastasının en eski arasta olduğu tahmin edilmektedir. Ahşap kargir karşılıklı dükkan sıralarından oluşan arastada ,sonraki dönemlerde zamanla üst katı imalathane olarak kullanılan iki katlı dükkân tipi ortaya çıkmıştır. Kale eteğindeki konutların bazılarının alt katlarının, dükkân ve depo olarak kullanıldığını bilmekteyiz.

Kaynaklardan ulaşılan bilgilere göre şehir içinde konumlanan hanlar günümüze ulaşmamıştır. Kebapçılar Caddesinde bulunan; günümüze tamamı ulaşmayan, duvar kalıntılarının bir bedestene ait olduğundan söz edilmektedir. Fakat hiçbir yazılı kaynakta kasabada bir bedesten bulunduğuna dair bir bilgi yer almaktadır.

Çarşı içerisindeki geleneksel yapılar, yapı niteliklerindeki değişmişlik ve eskime nedeniyle özgün durumları hakkında tam olmasa da, o dönem ticaret yaşantısı ve mimari özellikleri hakkında bilgi vermektedir.

Günümüzde unutulmaya yüz tutmuş geleneksel mesleklerimizden bugün ayakta yalnızca birkaç tanesi kalmıştır. Bu mesleklere ve dolayısıyla kaybolmak üzere olan arastalara sahip çıkıp, gelecek nesillere bu kültürü aktarmamız onları koruyarak ve gereken önemi vererek mümkün olacaktır.

4.1.2. İskilip geleneksel meslek dalları ve dükkân karakteristiklerinin çarşının oluşumuna etkileri

İskilip el sanatları yönünden oldukça zengindir. Hemen her evde el sanatları ile ilgili bir tezgâh bulunmaktadır. Fakat günümüzde el sanatlarının yeterli ilgi görmemesi nedeniyle çırak bulamayan çoğu usta, sanatını gelecek nesillere aktarmakta zorluk çekmektedir.

Resim 4.3. Deri parlatan kunduracı (Seda İnici Arşivi)

Resim 4.4 Kunduracı ustası mest boyarken (Seda İnici Arşivi)

Resim 4.5 Kalay yapan bakırcı ustası (Ali Kılcı Arşivi)

Urgancılık, ahşap oymacılığı, ağaç tornacılığı, beşikçilik, elekçilik, bakırcılık, demircilik, kalaycılık, ayakkabıcılık, semercilik, sepetçilik, leblebicilik, dikicilik, debbağlık, saraçlık, mutaflık gibi meslekler İskilip geleneksel mesleklerine örnek olarak verilebilir (Ek-10, Ek-11).

Resim 4.6 Semerci ustası semer yaparken (Seda İnici Arşivi)

Alandaki dükkânların tipolojileri birbirleriyle benzerlik göstermektedir. Hemen hemen tamamı 6-12 m² arasında değişmektedir. Kunduracılar, dikiciler, leblebiciler, saraçlar gibi dükkanların özgün hallerinde cepheleri yerden 70-80 cm yüksekten itibaren açık ve iki yöne açılan ahşap kepenkli olduğu anlaşılmaktadır. Bu düzenlemede üst kanat saçak olurken alt kapak ürünlerin sergilenmesini sağlayan raf görevini görmektedir. Bu dükkânlarda girişten yaklaşık 80-90cm sonra bir seki bulunmaktadır ve üretim faaliyetleri dükkânın bu kısmından gerçekleşmektedir. Ayrıca bazılarında, özellikle dikicilerde, ranza adı verilen giriş cephesinde kapının üzerinden başlayan açık raflar yer almaktadır. Semerciler gibi hayvanların girmesini kolaylaştıran ve bakırcılar, demirciler gibi yüksek ısının olduğu dükkânlarda ön cephe tamamen açıktır. Cephenin genişliğine bağlı akordeon[1] ya da iki kanatlı kepenkler kullanılmıştır. Ürünler ön cephedeki ahşap kirişlere asılarak sergilenmektedir. Plan özellikleri benzerlik gösterirken zeminler topraktır. Ve semercilerde malzemelerin yığıldığı asma katlar ve ranzalar dikkat çekmektedir. Cephelerdeki kepenkler zaman içerisinde değiştirilmiş, camın kullanımının artmasıyla dükkânların cepheleri teker teker kapatılmıştır.

[1] Akordeon kepenk: Katlanır kepenk

4.2. Çalışma Alanının Sınırları

Çalışma alanı İskilip ilçesinin Çarşı Camisi etrafında konumlanan, geleneksel ticaret bölgesini kapsamaktadır. Alanın sınırlarını doğuda Akçay deresi, kuzeyde kale etekleri, güneyde Çarşı Camii ve batıda Semerciler Arastasının sonuna kadar olan alan oluşturmaktadır (Ek-12).

4.3. Çalışma Alanının Genel Karakteristikleri

4.3.1. Tarihi ticaret bölgesinin tarihçesi

19.Yüzyıl başlarında Osmanlı İmparatorluğunun özellikle büyük kentlerinde sanayinin durgunlaştığı gözlenir. Ancak küçük kentler, sanayi üretimlerinde eski verimli durumlarını korumuşlardır. Büyük kentlerin gereksinimlerini de buralar karşılamıştır [İlter, 1992]. İskilip'in geç Osmanlı Dönemi ticaret hayatı oldukça verimlidir. Bu ticaret dalları; orman ürünleri, kerestecilik, ahşaba dayanan zanaatlar, dokumacılık, hayvana bağlı ürünler, debbağlık, mutaflık dikicilik, sepicilik, semercilik, saraçlık, yanı sıra da tahıl, meyve ve sebzecilik olarak sıralanabilir.

İskilip'te "debbağlık", Tabakhane adı verilen semtte, yöresel gereksinimleri karşılayacak ölçüde yapılırdı. 1840 yılında burada 35 tane Dabbakhane vardı. 1902 yılında dabbakhanelerden 3500 sahtiyan[1], 4000 kadar meşin[2], yine 400 e yakın gön[3] sağlanmaktaydı. Dabakhane sayısı giderek azalmaktaydı [Çorum Şeriye Sicilleri, 1989].

Tabakhaneleri İskilip'te yaygın olan yerel dikici esnafı kullanarak, bu derilerden; kundura, yuvalı kundura, çapula, yemeni gibi ayakkabı çeşitleri yaparlardı.

[1] Boyanmış, cilâlanmış , tabaklanmış keçi derisi
[2] İşlenmiş koyun derisi
[3] Yaş hayvan derisi, kösele

Yaklaşık 60 yıl öncesinde Tabakhane semti boşaltılarak, şehir dışına taşınması, yeni fabrikasyon tekniklerinin gelişmesi ile debbağlık zanaatı zamanla azalmış, dolayısıyla dikiciliğide etkilemiştir. Zamanında önemli bir zanaat olan semercilik ve mutaflık, ulaşımın motorlu araçlara kayması ile yok olmakla karşı karşıya gelmiştir.
2. dünya savaşı sonuna kadar, İskilip halkının giyim-kuşamını kendi dokuduğu ve boyadığı giysilerle sağladığını elimizdeki kaynaklardan öğrenmekteyiz. Özellikle keçecilik önemli mesleklerdendi. Her aile, kendi gereksinimlerini karşılamak üzere; iç çamaşırlık, gömleklik, şalvarlık ve içliklik olmak üzere dokumacılık yapardı.

4.3.2. Tarihi ticaret bölgesinin topografyası

İskilip eski kent dokusuna ait yerleşim bölgeleri dağ eteğindeki yamaçlara kurulmuş gittikçe yükselen bir topografyaya sahiptir. Tarihi ticaret bölgesi ise kale eteği ile Akçay arasında çok da eğimli sayılmayan bir bölgedir. Eğim arazinin kuzeybatısına gidildikçe artarak % 8-10 arasındadır. Doğu ile batı arasındaki kot farkı en fazla 16 metredir(Ek-13).

4.3.3. Tarihi ticaret bölgesi arazi kullanımı ve mülkiyet durumu

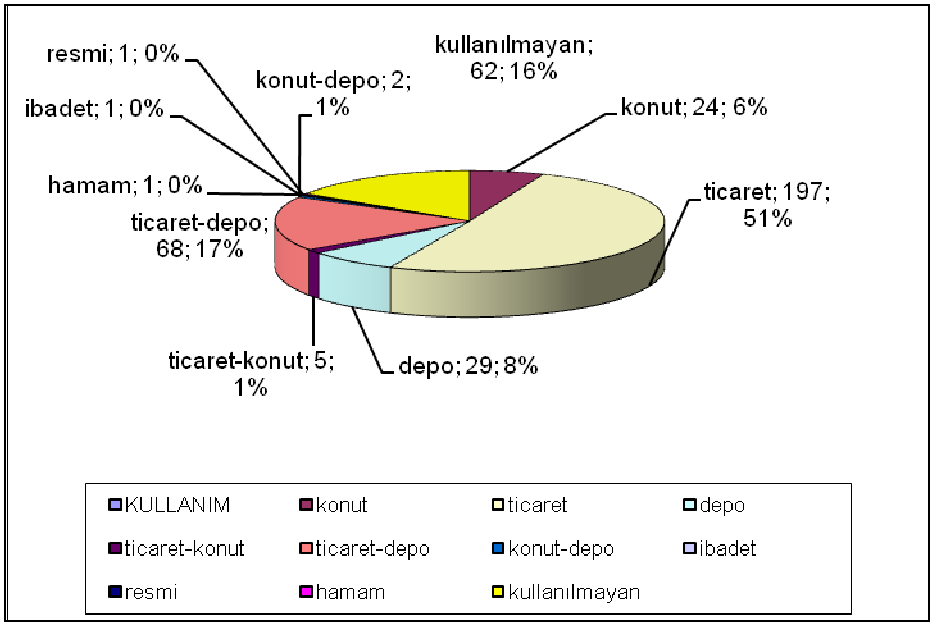
Çalışma alanı yaklaşık 35.660 m² dir. Kuzeyde Eski Odunpazarı Caddesi, batıda Kayadibi ve Yeni Demirciler Caddeleri, doğuda Eski Kadınlar Pazarı Caddesi ve kuzeydoğuda Semerciler Caddesi ile sınırlandırılmış alanda organik düzende 20 adet yol bulunmaktadır. Bu yolların tamamı dar ve taşıt trafiğine açıktır(Ek-14).

Çalışma alanı genelindeki yapı kullanımları; ticaret yapıları, konutlar, depolar, konut ve depo işlevinin bir arada olduğu yapılar, ticaret ve konut işlevinin bir arada olduğu yapılar, ticaret ve depo işlevinin bir arada olduğu yapılar ile cami, hamam ve belediye binasıdır (Ek-15).

Çalışma alanı içerisinde toplam 390 bina bulunmaktadır. Bunların %52 si ticaret yapısı, %6 sı konut, %7 si depo, %1 i ticaret ve konut işlevinin birlikte yürütüldüğü

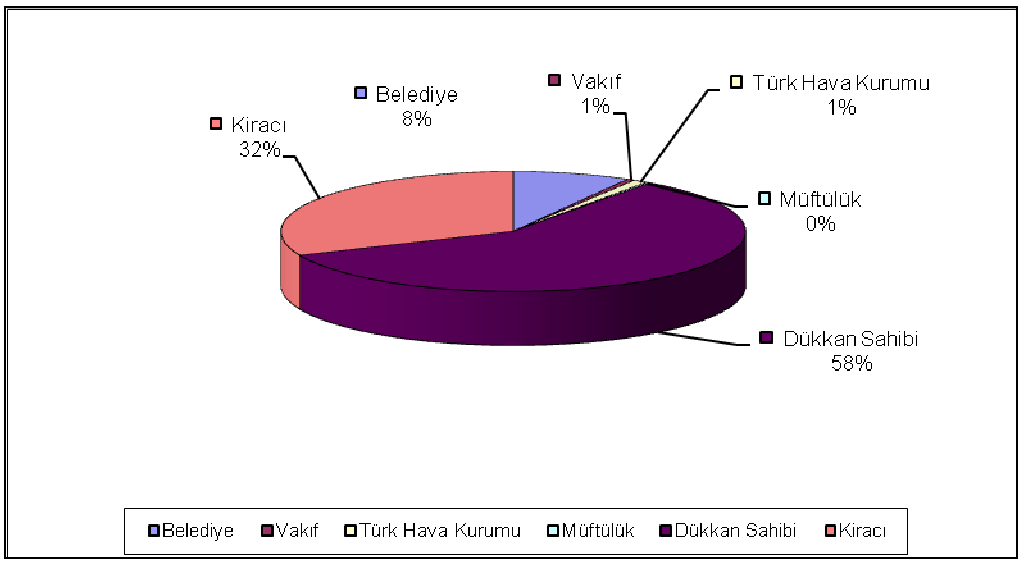
yapılar, %17 si ticaret ve depo, % 1 i konut ve depo, geri kalan % 16 sı ise kullanılmayan yapılardan oluşmaktadır.

İlçenin ortak kullanımına ayrılmış cami, hamam ve belediye binasının taban alanı yaklaşık 1825 m² dir. Alandaki konutların yaklaşık taban alanı 1900 m², depolarınki 835 m², konut ve depo kullanımının birlikte görüldüğü yapıların ki 195 m² dir. Ticaret yapılarının yaklaşık taban alanı toplamları 5815 m² dir. Ticaret ve depo kullanımı ortak olan alanlar 2625 m², alt katı ticaret olup üst katları konut olan yapılarda ise taban alanı 435 m² dir. Alandaki kalıntı ve boş yapıların taban alanları toplamı ise yaklaşık 2080 m² dir. Sokak, avlu ve bahçelerin yaklaşık taban alanı toplamı19.950 m² dir (Şekil 5.1).

Şekil 4.1.Arazi kullanım yüzde oranları

Alandaki yapıların tamamına yakını özel mülkiyettir. Belediyeye ait 2 adet yapı; bir tanesi belediye binası, Müftülüğe ait 1 adet cami, Vakıflara ait 1 adet cami, Türk Hava Kurumuna ait 4 adet dükkan bulunmaktadır(Ek-16).

Şekil 4.2. Çalışma alanındaki yapıların mülkiyet durumu yüzde değerleri

4.3.4. Tarihi ticaret bölgesinde bulunan anıtsal yapılar

Ticaret bölgesinin içinde Roma ve Osmanlı dönemlerinden kalma eserler bulunmaktadır (Ek-17). Bunlar:

Ulu Cami

Kentin merkezinde, çarşının ortasında konumlanan caminin kuzeyinde kale, batısında ise Sabah Hamamı bulunmaktadır. Kitabesine göre 1841(1257 H.) tarihinde, Çöcükoğlu Hasan tarafından yapılmıştır [İlter, 1992].

Resim 4.1. Ulu Cami mihrabı (Ali Kılcı Arşivi)

Ulu Cami, taş temeller üzerine, kerpiç olarak inşa edilen duvarları, minare kaidesinin taş yapısı ve silindirik şekli ile dikkat çeken taş gövdesi, ahşap ve çini işlemeleriyle ilçenin önemli yapıları arasındadır (Ek-18).

Resim 4.2. Ulu Cami şadırvanı (Seda İnici Arşivi)

Resim 4.3. Ulu Cami kuzey cephesi (Seda İnici Arşivi)

Boyuna dikdörtgen alanı kaplayan cami; kareye yakın bir iç hacim ve son cemaat kısmından oluşmaktadır. İç hacmin ortası kubbeyle, kubbe yanları ise düz tavan ile örtülmüştür. Kuzey doğu köşesinde minaresi olan caminin kırma çatısı alaturka kiremit ile kaplıdır [İlter, 1992]. Cami zaman içerisinde çeşitli onarımlar görmüş ve özgün yapısını kısmen kaybetmiştir.

Sabah (Seyh Yavsu) Hamamı:

Kale dibinde, Kayadibi Mahallesinde bulunan, bugün binalarla çevrilmiş olan yapının güney-batı tarafında Ulu Cami yer alır. Günümüzde kullanılan yapı, çifte hamam olup, kitabesi yoktur. Kentin en eski yapılarındandır. Vakfiye kayıtlarına bakıldığında yapım tarihi XV. yüzyıl sonu XVI. yüzyıl başı olarak gözükmektedir. Yapıya kaleden bakıldığında, her iki bölümün örtüleri açıkça görülmektedir. Yüksek kasnaklı soyunmalık kubbelerinin kiremitlerle örtülü olmasına karşın, öteki kubbelerle geri kalan örtü beton ile kaplanmıştır. Örtülerdeki bu malzeme yakın zamanda yapılan onarımların sonucudur. Yine bu onarımların yüzünden yapının duvarları hakkında kesin bilgiye ulaşamamaktayız [İlter, 1992].

Resim 4.4. Hamamın kaleden görünüşü (Seda İnici Arşivi)

Kadınlar bölümünde; büyük kubbeli soyunmalığın ortasında fıskiyeli bir havuzu, yanlarda da ahşap sekileri vardır. Ilıklıkta, kare kubbeli bir hacim ana mekanı verir. Sıcaklık Deri Hamamı'nda olduğu gibi, enine uzanan dikdörtgen bir ana bölüm ve kubbelerle örtülü iki halvet odasından oluşur. Bu odaların arkası su deposu ve külhana dayanmıştır. Ilıklığın sol yanında yer alan ve merkeze açılmayan usturalık kısmının üzeri, aynalı tonoz ile örtülüdür. Bu mekânı filgözü[1] açıklıklar aydınlatmaktadır.

Hamamda, yalın istiridyeye benzer motiflerle doldurulmuş tromplar ya da stalaktiklerden[2] oluşan sistemler, kubbelerde geçiş elemanı olarak kullanılmaktadır.

Erkekler kısmında ise, üç eyvanlı, üç halvetli bir düzen görülmektedir. Ortada ki büyük kubbenin altında, sekizgen bir göbek taşı bulunmaktadır. Eyvanlarda örtü ya düz ya da tonozdur. Halvet odalarında ise kubbedir. Genellikle iki sıra üzerinde düzenlenmiş filgözüyle aydınlatılan kubbeli hacimlerde, kubbeye geçişlerde, tromp, pandantif ve üçgenli kuşak gibi değişen düzenler kullanılmıştır. Bazılarında dolgu

[1] Filgözü: Hamam kubbelerinde bulunan üzeri tonozlu fanus biçiminde tepe camı.

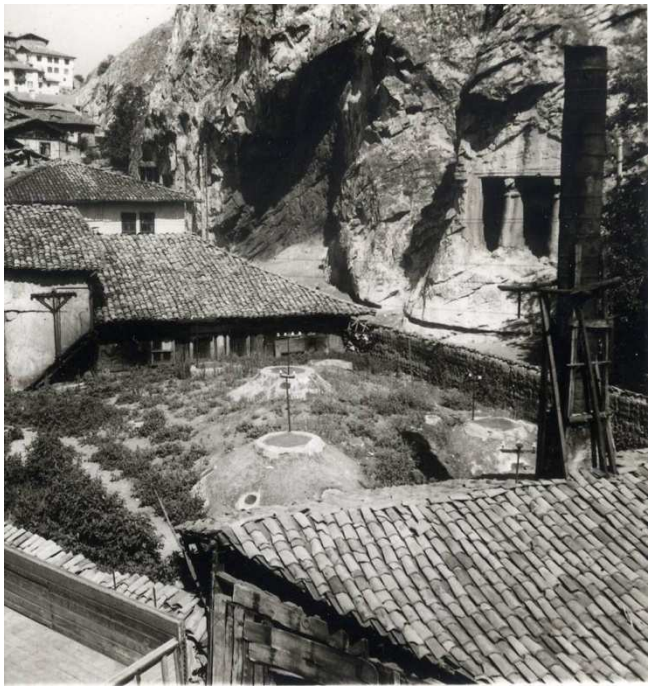
[2] Stalaktik: Mukarnas, taş veya tuğladanküçük prizmlar şeklinde birbirine oturan bindirmelikler.

olarak stalaktik sıraları kullanılırken, köşeler arasına da yine farklı biçimlerde sağır kemerler yerleştirilmiştir [İlter, 1992].

Deri Hamamı:

Çalışma alanının hemen kenarında konumlanan bu hamam toprak seviyesinden 2.20 m. derinde olduğundan pek fark edilmemektedir. Ve halk tarafından rastlantı sonucunda bulunduğu söylenmektedir.

Deri Hamamı'nın varlığı, ancak pek azı görülen kubbeleriyle belirir. Kapısına onbir basamaklı bir merdivenden inilerek ulaşılır. Hamam Roma Döneminden gelme eski yapısının üzerine 15. yüzyılda yapılmış bugünkü düzeniyle, bir Türk Hamamı haline gelmiştir. Hamamın gösterdiği üç bölümlü asıl kuruluş, İslam öncesi hamam şemalarına, özellikle Roma Hamamlarına yakın bir şemaya sahiptir (Ek-19). Daha sonra Türk Hamamlarında olan soyunmalık bölümü eklenmiştir [İlter, 1992].

Resim 4.5. Hamamın tepeden görünüşü (Ali Kılcı arşivi)

Üç yatay bölümden oluşan yapıya, ahşap kubbeli bir soyunmalık eklenmiştir. Dört yönde ahşap sekilerle çevrilmiş soyunmalıktan ılıklığa geçilir. Yatay dikdörtgen planlı asıl hacim, kubbe ve tonozlarla örtülmüştür. Kubbelere, kasnağı çepeçevre dolanan üçgenlerle geçilir. Halvet odalarının arkasında su deposu ve külhan yer alır [İlter, 1992].

Çeşmeler:

Eski mahallelerin dar sokaklarında ya da bazı önemli yapılar önünde açılan meydansı alanlarda yer alan İskilip çeşmelerinin çoğu "Hacı Ali Suyu"nu dağıtır. Bu nedenle olsa gerek, halk hemen her çeşmeyi "Haceli" (Hacı Ali) çeşmesi diye bilir [İlter, 1992].

Resim 4.6. Çalışma alanından bir çeşme (Seda İnici Arşivi)

Zaman zaman bir-iki yüz metreye inen aralarla yol kenarlarını, köşe başlarını tutmuş bu yapılar, sürekli onarım görmüşlerdir. Düzgün kesme taşla kaplı çeşmelerin bazıları, geniş ahşap saçaklarla taşan kırma çatılarla kaplanmıştır. Kimi bir konut taşır üzerinde, kimi de bir duvarla kaynaşır, bir yapıya yaslanır [İlter, 1992]. Yakın zamanda yapılan bir onarım ile bu çatılar yerini düz beton çatılara vermiştir.

Çoğu çeşmenin özgün kitabesi üzerinde bulunmaktadır. Bunlara bakarak en eski tarihli çeşme 1813 tarihinde inşa edilen Ali Bey Çeşmesi'dir.

Genellikle tek ya da üç aynalı önyüz düzenleriyle iki tipi yinelerler. İki tipin dışına çıkan 3. bir tiplemede, çeşme önyüzünün yakın büyüklükte yan yana sıralanmış kemerlerle hareketli bir yapı sergilemesidir. Ayna taşının kemersiz düz bırakıldığı çok musluklu örneklere de rastlanır. Su tekneleri genellikle önyüz boyunca uzanırlar. Yalın çeşme düzenlerinde, önyüzü taçlandıran profilli kornişler, yine daha çok kilit taşlarına yerleştirilmiş içleri çiçeksi motiflerle doldurulmuş rozetler sık olarak işlenmiştir. Pek az örnekte de geometrik motiflere ve kartal desenine rastlamaktayız [İlter, 1992].

Kale ve Kaya Mezarları:

İskilip'te günümüze ulaşan tarihi eserlerden en eskileri M.Ö. VI ve III. Yüzyıllarda yapılan Paphlagon kaya mezarlarıdır. Kalenin tarihide bu dönemlere inmektedir [Kılcı, 2007].

Resim 4.7. Kaya mezarı (Seda İnici Arşivi)

Kale yaklaşık 100 m. yüksekliğinde doğal bir kayanın üzerine yapılmıştır. Hititler döneminden kalan kalenin yapımında moloz taşlar kullanılmıştır. Hitit döneminden

sonra da kale değişik dönemlerde kullanılmıştır. Güney yönündeki kapıdan içerisine girilen kalenin güneyinde kayalara oyulmuş mezarlar bulunmaktadır. Yukarıya doğru daralacak biçimde yapılan kalenin dört yanına burçlar yerleştirilmiştir. Osmanlı döneminde yerleşime sahne olmuş, içerisine bir mahalle bir mescit yapılmıştır.

Tarihi Ticaret Merkezindeki Konutlar:

Son 200 yıllık dönemde İskilip tarihi ve kültürel dokusunu oluşturan eski evlerde, yurdun diğer köşelerine kıyasla büyük farklılıklar görülmektedir. Halen üç katlı tarihi evler bulunmakta ve bu evlerin çoğunda da yaşam devam etmektedir Bu evler Türk aile yaşam tarzının sosyal bir simgesi olarak betonlaşmaya karşı direnmektedir. Evlerde yaşam, gelenek ve göreneklerin yerli yerine oturduğu, günümüzün çekirdek aile düzenine hiç benzemeyen büyük aile düzeninde yaşayan, Türk aile kültürünü yaşatan, geleneksel izler taşımaktadır. Büyük bir bahçe içerisinde, at arabası gibi eski taşıt araçlarının giriş-çıkışına imkân sağlayan, çift kanatlı ahşap cümle kapısının yanında, küçük bir diğer kapıdan sonra, yüksek duvarlar gerisinde yer alırlar. Toprağa, bağlara ve bahçelere bağımlı, kalabalık ailelerin yaşadığı bu evlerde, ahır, kümes, kiler, meyve ve ambar odaları, taştan oyulmuş çamaşır yıkama tekneleri, ocak, samanlık, pekmez kaynatmak veya ekmek yapmak için kullanılan farklı mekânlar bulunur.

Resim 4.8. İskilip’te geleneksel konut (Seda İnici Arşivi)

İskilip evlerinin tümü, ahşap iskeletli, kerpiç dolgulu olup, cepheleri sıvalı ya da çıplaktır. Çatı örtüsü ise alaturka kiremittir.

Sofalar, incelenen İskilip konutlarında sokak yönünde de yer alabilmekte, görüntü yalıtımı (mahremiyet) gözeneklerle sağlanmaktadır ve genel olarak sofalar dışa açık (camsız) olup, biçimlenişlerindeki iki yönlü açılma doğal havalandırmayı güçlendirmektedir. Bu doğal havaya duyulan gereğin ve doğal havaya verilen önemin sonucundadır.

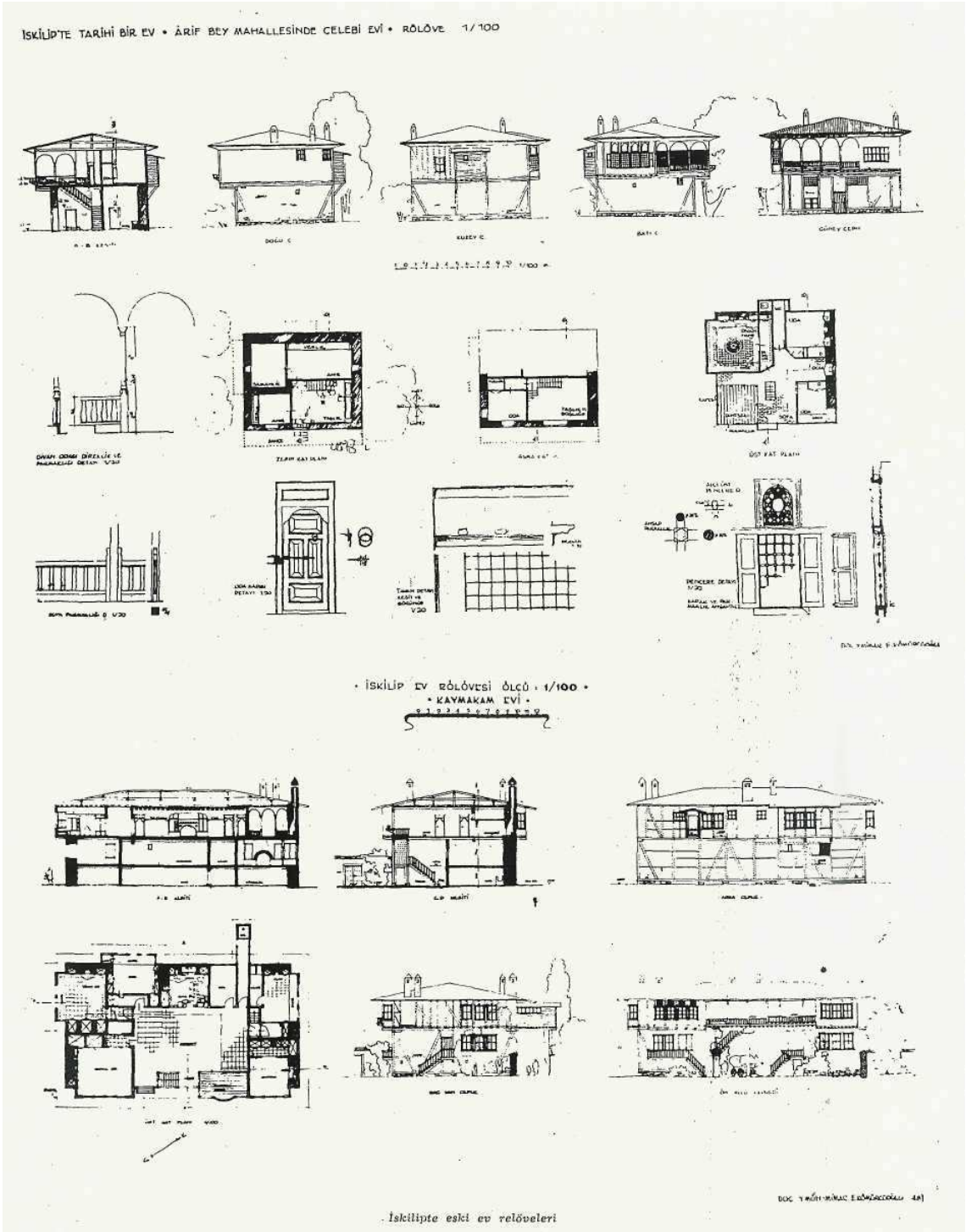
Resim 4.9. Konutlar (Seda İnici Arşivi)

Resim 4.10. Konutlar (Seda İnici Arşivi)

Türk evinin ana elemanı olan eyvan, İskilip konutlarında ya tam bir eyvan niteliğinde ya da kiler, ekmeklik veya merdiven sahanlığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sofadaki merdivenlerin çıkış yönü, sodanın dış yüzüne doğrudur. Döşemeler bütün evlerde ahşaptır. Ancak çok nadir olarak sofa ve ekmeklik döşemeleri toprak karolarla kaplıdır.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun, 04 Kasım 2002 tarih ve 12757 sayılı kararı gereği 22 Ekim 2003 tarihinde ilçeye gelen bir ekibin çalışmaları sonunda hazırladıkları raporla İskilip'te bulunan, tarihi ve kültürel değeri olan 49 ev, 10 çeşme ve 2 okul kurulun 24 Ekim 2003 tarih ve 8797 sayılı kararıyla korunması gerekli kültür varlığı olarak koruma altına alınmıştır. Koruma altına alınan evler yıkılamayacağı gibi, Bakanlıktan izinsiz restore de edilemeyecektir.

Şekil 4.3. Eyüp Kömürcüoğluna ait bir rölöve çalışması [Kömürcüoğlu, 1949]

4.3.5. Tarihi ticaret bölgesinde ki ulaşım, altyapı ve sağlık koşulları

Geleneksel ticaret merkezi gerek yaya ölçeğinde gerekse araç ulaşımı ölçeğinde kentin her noktasından kolay ulaşılabilen bir bölgedir. Asfalt ana yol, ticaret bölgesine ulaştığında parke taşı olarak kaplanmıştır. Alanda, kullanım yoğunluğu nedeniyle otopark sorunu bulunmaktadır.

Ticaret merkezinde yol genişlikleri dokunun özelliği gereği oldukça dardır. Bölge içerisindeki sokaklar organik düzendedir. Sokakların büyük çoğunluğu kesme parke taşla döşenmiştir. Bazı sokaklarda ise özgün taş döşemenin üzeri beton ile kaplanmıştır (dikiciler caddesi, sandıkçılar caddesi). Eski Odunpazarı Caddesi, Semerciler Caddesi, Kaleboğazı Sokak, Kayadibi Caddesi, Bakırcılar Caddesi ve Demirciler Sokakta ise halen özgün geleneksel taş kaplamadır. Sokakların çoğunda kaldırım bulunmamaktadır.

Kasabanın su ihtiyacı Kaleboğazı mahallesindeki tarihi surların yakınındaki tek bir depodan karşılanmakta olup yetersiz kalmaktadır.

Elektrik ve telefon hizmetleri mevcut olup, alanda elektrik direkleri ve kablolar kötü görüntü oluşturmaktadır. Mevcut olan kanalizasyon şebekesindeki sorunlar hızla tespit edilmeli ve çözüm yoluna gidilmelidir.

Sokak çöp kutularının gün içerisinde istenilen saatlerde kullanılması hem görüntü hem de çevre kirliliğine neden olmaktadır. Çöplerin ayrıştırılarak belirli saatlerde çıkarılması ve şehir içerisindeki derelere akan atıkların düzenli olarak toplanması gerekmektedir.

Yakıt olarak kullanılan kömür ise İskilip havasını olumsuz etkilemektedir.

4.4. Tarihi Ticaret Bölgesindeki Geleneksel Dükkânların Mimari Analizi

4.4.1. Yapı açık alan ilişkisi

Çalışma alanındaki yapıların neredeyse tamamı avlusuz olup, doğrudan sokaktan giriş vermektedir. Ticaret bölgesi olduğundan yapıların önlerinde ya da arkalarında bahçe bulunmamaktadır. Alanda parsel boşluklarında ihtiyaca göre, depo, kömürlük gibi müştemilatlar vardır. (Bknz. Ek-20).

4.4.2. Plan özellikleri ve tipolojisi

Alandaki yapılar ticaret amaçlı inşa edildiğinden hemen hemen tamamı 6-12 m² lik hacimlerden oluşan, hiçbir bölme duvarı olmayan dükkânlardır. Yapıların bir kısmı zaman içerisinde özgünlüğünü yitirmiştir. Geleneksel dükkânlardan bir çoğunun bodrumu bulunmaktadır. Bodrum katlara, zemin kata yerleştirilen bir kapaktan geçilmektedir. Yine muhdes olarak eklenen ya da özgünde var olan üst kata geçiş de ahşap kapak ile ve seyyar ahşap merdivenler ile sağlanmaktadır. Tek katlı dükkânlarda girişten 1-1,5 metre sonra 50-60cm yüksekliğinde bir seki bulunmaktadır. Bu seki üzerinde üretim ve depolama faaliyetleri yapılırken, giriş kotunda ise satış işlemleri yürütülmektedir.

Adaların dar olması nedeniyle parsellerin tamamı bitişik nizam dükkanlardan oluşmaktadır. Köşe dükkanlar 3 sokaktan cephe alırken, bazı dükkanlarda 2 adet sokaktan cephe almaktadır.

Yapılarda plan düzleminde pek çok müdahale görmüştür. İç mekanda bölünmeler ve eklenmeler ile malzeme değişiklikleri en sık rastlanan müdahalelerdir.

Yapılarda mutfak ya da wc gibi herhangi bir ıslak hacim bulunmamaktadır. Isınma sorunu ise odun sobaları ile çözülmektedir. Bu sobaların bacaları için çıkış boruları ise sonradan cepheye ya da çatıya eklenmiştir.

Çalışma alanındaki 390 yapının 366 si ticaret yapısıdır. Bu yapıların 290 tanesi geleneksel özelliklerini kısmen de olsa korumaktadır. 290 yapının 77 adedinin iç tespiti yapılamamıştır. Kalan 213 yapı kapsamında bir tipolojik çalışma yapılmıştır. Yukarıda anlatılan özellikler kodlanmış ve konum-kat yüksekliği ilişkileri çakıştırılarak plan tipleri elde edilmiştir. (Bknz. Ek-21).

Tüm bu özellikler göz önüne alındığında, yapılarda kat yükseklikleri ve konumlarına göre tipoloji yapılmıştır. Tek katlı, asma katlı, iki katlı (bağımlı, bağımsız) olmak üzere kat yükseklikleri ve dükkanların cephe düzenleri tek sokak, iki sokak ve üç sokağa açık olmak üzere konumları açısından sınıflandırılmıştır (Bknz. Ek-22).

-A1 tipi, iki sokaktan cephe alan tek katlı köşe dükkanlardır. Bir cephesinde sadece vitrin varken bu dükkanların diğer cephesinden giriş sağlanmaktadır. Alandaki 10 yapının plan tipolojisi bu tiptir.
-C1 tipi, tek sokaktan cephe alan, tek katlı ara dükkanlardır. Alanda 86 adet yapı bu tipolojidedir.
-A2 tipi iki sokaktan cephe alan asma katı olan köşe dükkanlardır. Bu tipolojide 2 yapı bulunmaktadır.
-C2 tipi, tek sokaktan cephe alan asma katlı ara dükkanlardır. Alanda 11 adet yapı bu tipolojidedir.
-A3 tipi, iki sokaktan cephe alan, bağımlı iki katlı köşe dükkanlardır. Üst kat ve bodrum katla bağlantı seyyar ahşap merdiven ile sağlanmaktadır. Alanda bu tipolojide 5 yapı bulunmaktadır.
-B3 tipi, üç sokaktan cephe alan, bağımlı iki katlı köşe dükkanlardır. Bağlantı seyyar ahşap merdiven ile sağlanmaktadır. Bu tipte 5 adet yapı bulunmaktadır.
-C3 tipi, tek sokaktan cephe alan, bağımlı iki katlı ara dükkanlardır. 76 adet yapı bu tipolojidedir.
-D3 tipi, iki sokaktan cephe alan, bağımlı iki katlı ara dükkanlardır. 2 adet yapı bu tipolojidedir.
-A4 tipi, iki sokaktan cephe alan, bağımsız iki katlı köşe dükkanlardır. 1 adet dükkan bu tipolojidedir.

-D4 tipi, iki sokaktan cephe alan, bağımsız iki katlı ara dükkanlardır. Alandaki dükkanlardan 15 adet dükkan bu tipolojidedir.

Eğer alan içerisinde bir genelleme yapacak olursak; 119, 126, 131, 132, 133, 137 nolu adalarda ki yapılar iki katlı yapılara örnek sayılmaktadır. Bu adalardaki yapılar da A3 ve C3 tipi yoğunluktadır. 127, 128, 130 nolu adaların tamamında: köşe yapılarda A4, ara yapılarda ise D4 tipi plan görülmektedir. Alandaki diğer yapılarda ise diğer tipolojiler görülmektedir (Bknz. Ek-23).

4.4.3. Cephe özellikleri ve tipolojisi

Çarşı içerisindeki dükkanların çoğunluğunun cepheleri 2-3 metre arasındadır. İki katlı olan dükkânların bir kısmının üst katlarının depo olarak kullanıldığı görülürken bir kısmının üst katları boştur ve kullanılmamaktadır. Bazı dükkânlarda ise zemin kattan kapak ve seyyar merdiven ile inilen, depolama amaçlı kullanılan bodrum katlar bulunmaktadır.

Çalışma alanı olarak seçilen bölgedeki yapıların büyük bir kısmı neredeyse eş zamanlı denebilecek bir bütünlük ve ayrıntı benzerliği göstermektedir. Yapılan eklenti ve onarımlarla da, bunların yapıldığı dönemler açıkça kendini göstermektedir.

Yapılar subasmanına kadar moloz taş duvar üzeri sıva, üst kısımlarda ise bağdadi sistem ve üzeri kireç harçlı sıva ve boya ile kapatılmıştır. Daha sonraki dönemlerde inşa edildiği düşünülen yapılarda dolgu malzemesi tuğla olmuş yada tamamen yığma tuğla yapılar yapılmıştır.

Çalışma alanında ki 390 yapının 366 si ticaret yapısıdır. Bu yapıların 290 tanesi geleneksel özelliklerini kısmen de olsa korumaktadır. Bu yapıların tamamında, kat yükseklikleri, konumları ve çıkma durumları doğrultusunda sınıflandırma yapılmıştır(Bknz. Ek-24).

-A1 tipi, yüksekliği 2.60 metreden daha alçak, tek katlı çıkmasız köşe dükkanlardır. 8 adet dükkan bu tipolojidedir.

-C1 tipi, yüksekliği 2.60 metreden daha alçak, tek katlı çıkmasız ara dükkanlardır. 120 adet dükkan bu tipolojidedir.

-C2 tipi, yüksekliği 2.60 ve 3.10 metre arasında, tek katlı çıkmasız ara dükkanlardır. Alanda 5 adet bu tip dükkan bulunmaktadır.

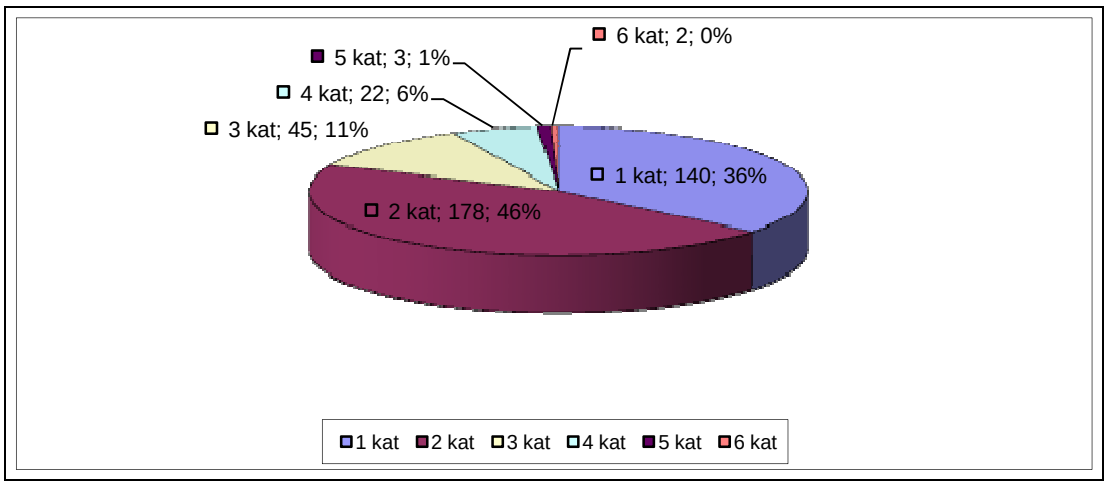
-A3 tipi, yüksekliği 3.10metreden yüksek olan, iki katlı çıkmasız köşe dükkanlardır. 3 adet yapı bu tipolojidedir.

-B3 tipi, yüksekliği 3.10metreden yüksek olan, iki katlı çıkmalı köşe dükkanlardır. 5 adet dükkan bu sınıfa girmektedir.

-C3 tipi, yüksekliği 3.10metreden yüksek olan, iki katlı çıkmasız ara dükkanlardır. Bu tipolojide alanda toplamda 35 adet yapı bulunmaktadır.

-D3 tipi, yüksekliği 3.10metreden yüksek olan, iki katlı çıkmalı ara dükkanlardır. Alanda 114 adet yapı bu tipolojidedir (Bknz. Ek-25).

4.4.4. Yapı yükseklikleri

Şekil 4.4. Çalışma alanındaki yapı yükseklikleri yüzde oranları

Yapıların yükseklikleri tek kattan altı kata kadar farklılaşabilmektedir. Fakat özgün dokuda yoğun olarak tek kat ve üç kat görülmektedir. Yeni yapılaşma örneklerinde üç ve üzeri katlara rastlamaktayız (Ek-26).

4.4.5. Mimari elemanlar

Pencereler;

Çalışma alanı içerisindeki geleneksel yapılarda sabit bir pencere oranı görülmemektedir. Fakat yapım dönemlerine göre ayırdığımızda özgün pencerelerde bu oranlar; 1-2, 1-1- 1-1,5, 2-1, 3-1 olarak değişmektedir. Özgün pencereler ahşap söveli giyotin pencere olup, üzerlerinde herhangi bir kemer, ya da alın bulunmamaktadır. Bu söveler 10-15 cm genişliğinde basit ahşap elemanlardır. Pencereler dört, altı veya sekiz bölmelidir(Şekil 4.5). Alandaki bu özgün sürme pencereler el ile sürülerek , bir menteşe mandalı üzerine oturtulmaktadır. Ayrıca bu pencerelere cam, çıta ile yerleştirilmiştir. Özgün pencere kolu bulunamamıştır ama bazılarında ahşap topuzlar bulunmaktadır. Alandaki çoğu pencere sonradan yapılmıştır. Bu pencerelerde cam macunu ve alüminyum pencere kolları kullanılmıştır. Ebat olarak belirli bir oranları yoktur.

Kapı üstü penceresi;

Dikdörtgen biçimli, 1-1 ya da 2-1 oranında genelde dört gözlü, lokma demir parmaklıklı pencerelerdir. Bu pencereler sabit olarak yapılmıştır(Şekil 4.5).

Kapılar;

Alanda dükkan girişlerinin bazılarında ve depolarda çakma kapılar kullanılmıştır. Çakma kapılar 3x5 cmlik yatay ve eğik kuşaklar üzerine 3-5cm aralıklar ile çakılan 3cm kalınlık ve 4.5cm genişliğindeki latalardan meydana gelmektedir. Yalnız kapının iki yanına gelen lataların genişliği 10-13 cmdir. Bu kapıların menteşeleri dövme demirden olup, lataları kuşaklara bağlayan çiviler ise genelde yine dövme demir yada bakırdan yapılmıştır. Çivi uçları arka tarafından kıvrılarak tekrar kuşağa gömülür. Ayrıca kapılara çakılan bir halka kapı kolu görevi görmektedir. Şekil 4.6 örnek KÇ1 çalışma alanındaki bu tarz kapılara örnek olarak gösterilir. Dönem içerisindeki eklemeler de ise aynalı kapılar yapılmış, hatta bu kapılara baklava dilimi

şeklinde motifler işlenmiştir. Genelde tek kanat olan kapılar büyük depo girişlerinde yerini çift kanatlı kapılara bırakmıştır (Şekil 4.6).

Kitabe;

Çalışma alanında Ulu Camide, ve 1940 sonrası yapılarda yapım ya da onarım tarihi üzerine işlenmiştir. Bunların dışında dükkanlarda kitabe yer almamaktadır.

Köşe Taşları;

Alanda günümüze daha yakın tarihli yapılarda yapının cephe bitişinde kesme taş görüntüsü verilmiştir. Bu durum duvar güçlenmesinden çok, süsleme amaçlı kullanılmıştır.

Ahşap silme;

Bazı yapılarda subasman seviyesinde ya da üst kat hizasında basit ahşap kat silmeleri görülmektedir.

Kepenk;

Yapıların genelinde; özgünlüğünü koruyanlarda akordeon tipli ahşap kepenk kullanılmıştır. Kepenk menteşeleri lama demirinden[1] dövme olarak yapılmış kuyruklu menteşedir. Fakat zaman içerisinde bu kepenklerin yerini muhdes demir doğrama kepenkler almıştır. Ayrıca alan içerisinde arastaların ilk dönemlerinde ait olduğu saptanan çift açılımlı kepenkler bulunmuştur. Bu kepenk sisteminde üst kapak saçak olurken alt kapak ürünleri sergileme işlevi olan raf görevindedir. Çift açılan bu kepenk sisteminde dükkanı içeriden kapatan bir kanca sistemi düzenlenmiştir. Her kanat için bir demir kol vardır. Kanatlar kasaya güllap denilen menteşeler ile tutturulmuştur. Bu menteşeler her kuşağın doğrultusuna

[1] Uzun, ensiz yassı dikdörtgen kesitli demir

yerleştirilmiştir. Bu dikiciler sokak 130 ada 1 parselde ve çalışma alanı dışındaki birkaç dükkanda bu sistem halen kullanılmaktadır (Şekil 4.9).

Parmaklıklar;

Alanda yalnızca tepe pencerelerindeki ahşap parmaklıkların özgün olduğu düşünülmektedir. Diğerleri ise sonradan yapılan onarımlarda takılan muhdes parmaklıklardır. Ayrıca Kale dibi sokakta bazı yapılarda özgün lokma parmaklıklara rastlanmıştır.

Saçaklar;

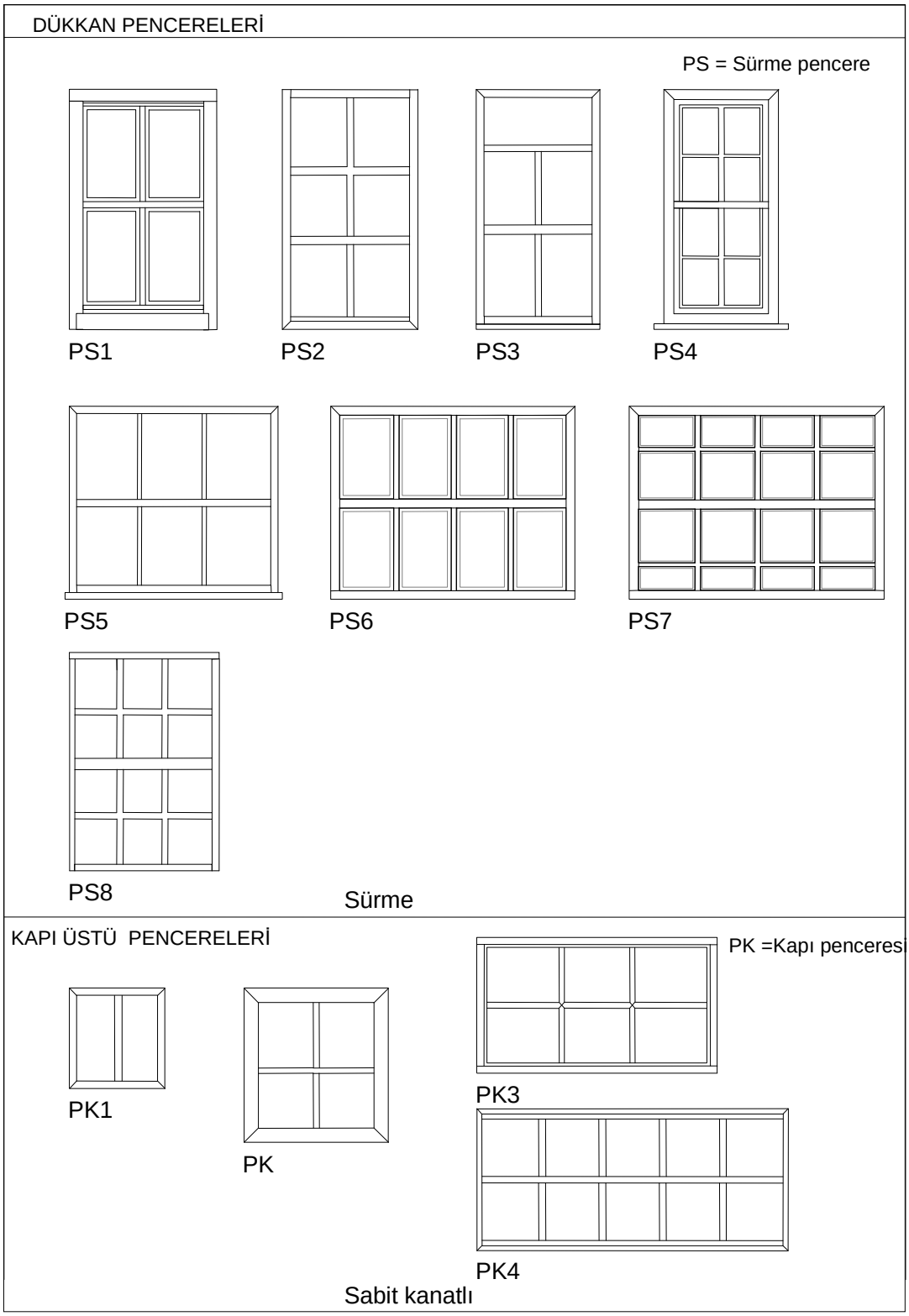
Özgün yapılarda cepheden 50-60 cm çıkıntı yapan ahşap çıtalı ve eğimli saçaklar bulunmaktadır. Onarımla değiştirilen ya da zaman içerisinde kat eklenen yapılarda ise düz ahşap saçaklar kullanılmıştır. Özgün yapılarda oluk sistemi olmadığı için, yağmur suyu sistemi saçak kenarındaki yelkovan tahtası ile çözülmüştür(Şekil 4.10).

Çatılar;

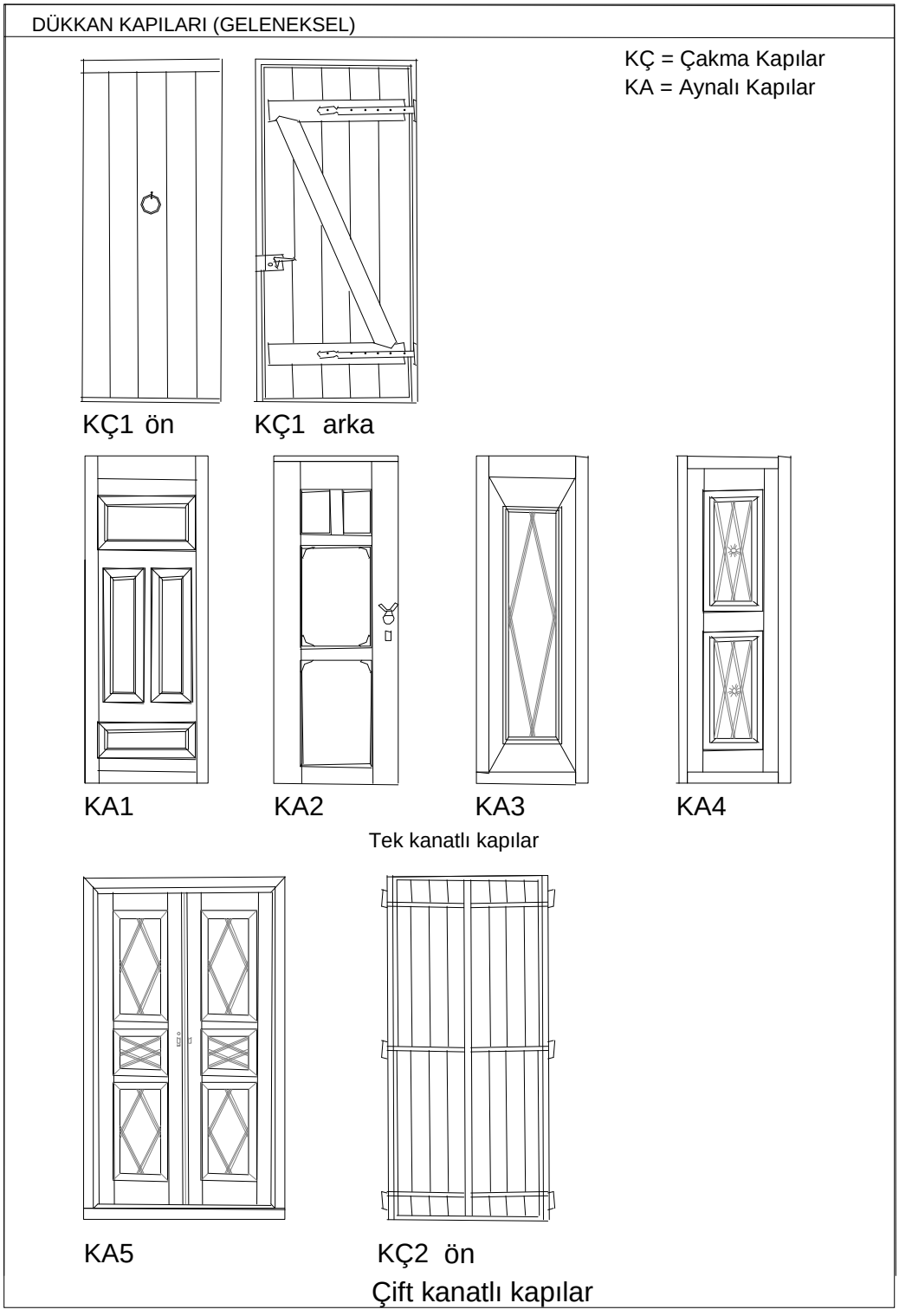
Bitişik nizamda olan yapılarda köşe yapılar kırma çatı yada beşik çatı ile şekillenmişken aradaki yapılar beşik çatı olarak inşa edilmiştir. Özgün çatı örtüsü alaturka kiremittir. Fakat zaman içerisinde birçoğu marsilya kiremit olarak değiştirilmiştir. Bazı yapılarda dükkân vitrini üzerine muhdes oluklu levha saçaklar yapılmıştır.

Bacalar;

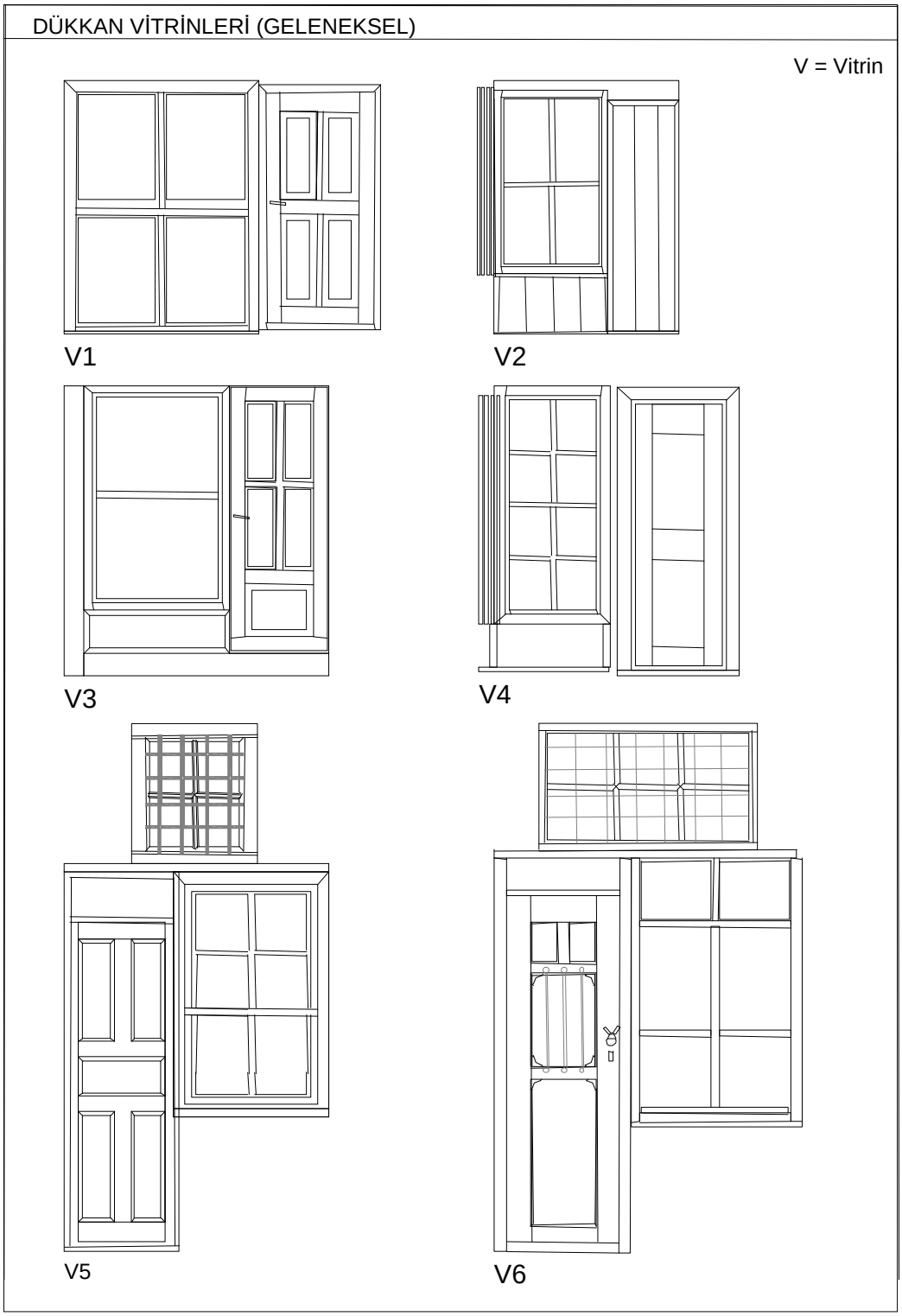
Yapılara sonradan eklenmiş tuğla soba bacaları dışında özgün bacaya rastlanmamıştır (Ek-27). Fakat sözlü kaynaklardan öğrendiğimize göre, dükkanların imalathane kısmında bulunan, hem ısınma hemde üretim için kullanılan fırınların duman çıkışı cephede gelişi güzel açılan deliklerden sağlanmaktaydı.

Şekil 4.5. Dükkan pencere tipleri

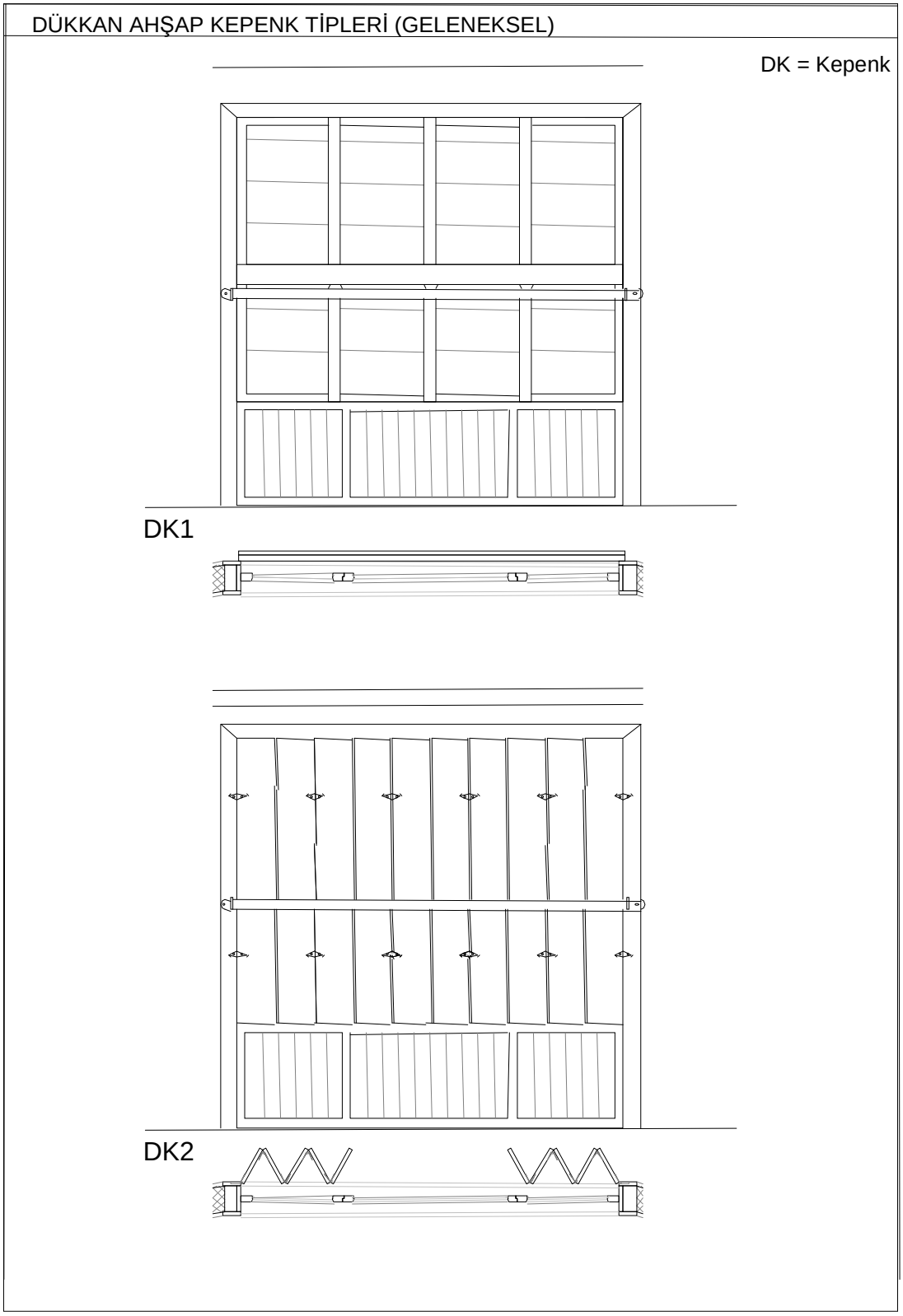

Şekil 4.6. Dükkan kapı tipleri

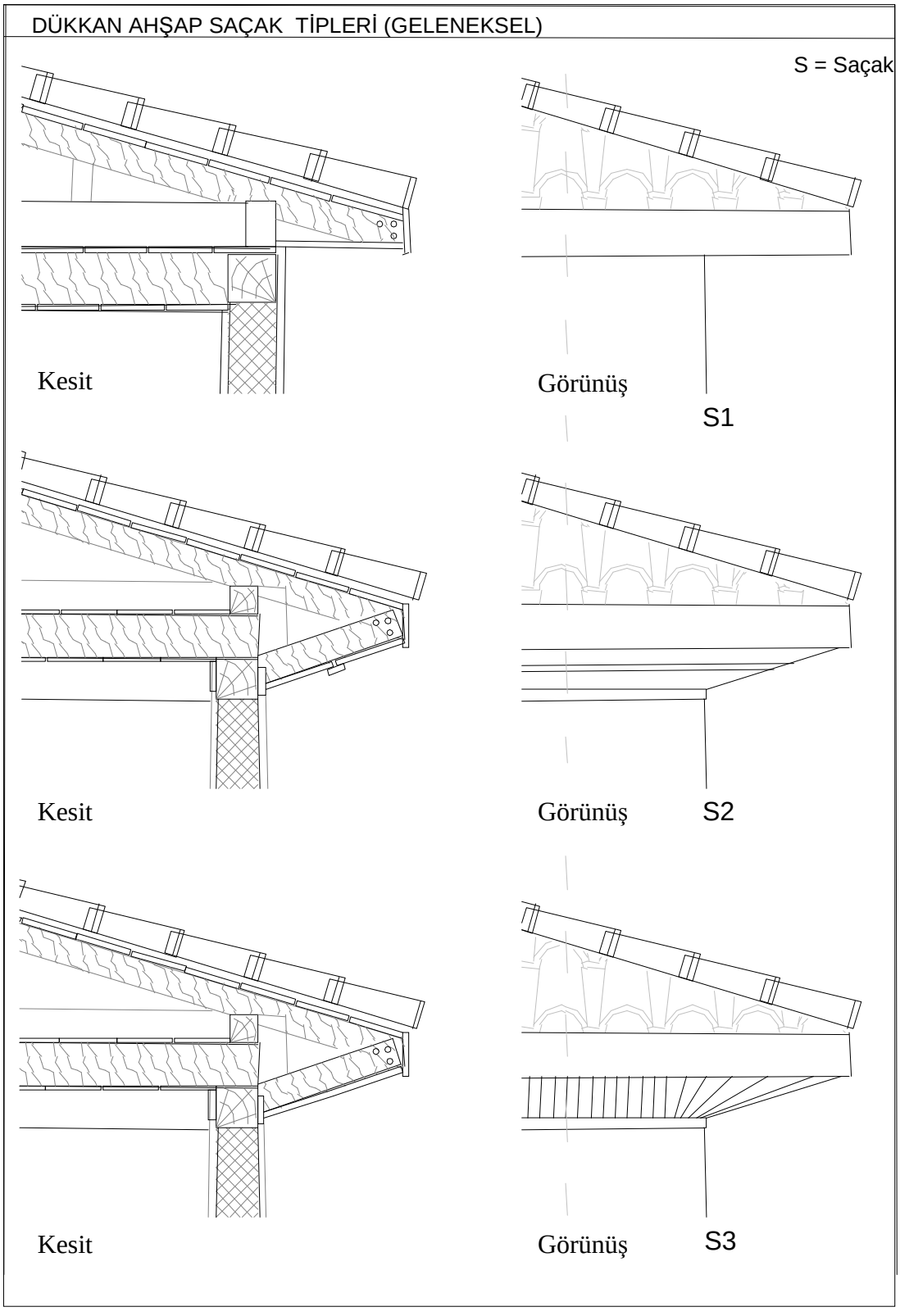

Şekil 4.7. Dükkan vitrin tipleri

Şekil 4.8. Dükkan vitrını tipleri

Şekil 4.9. Dükkan kepenk tipleri

Şekil 4.10. Dükkan saçak tipleri

4.4.6. Yapı malzemeleri ve konstrüksiyon

İskilip geleneksel ticaret bölgesinde yapıların çoğunluğu ahşap karkas sistemde inşa edilmiş olup dolgu malzemesi konutlarda kerpiçken, dükkânlarda kerpiç ve tuğladır. Kimi yapılarda su basman seviyesine kadar (30-60 cm.) yığma taş duvar örülmüştür. Müştemilatlar ise yığma kerpiç, tuğla yada ahşap karkas sistemde inşa edilmiştir (Ek-28). Bodrum katlardaki taş duvarların kalınlığı 80 cm.'i bulurken, ahşap karkas duvarların kalınlıkları 15-20 cm. arasında değişmektedir (Ek-35).

Yapılarda ise çatılar genelde beşik çatı olup özgün alaturka kiremit, yapıların zaman içerisinde geçirdiği onarımlarla, yerini Marsilya tipi kiremite ve az da olsa galvanize saç kaplamaya bırakmıştır. Çatı eğimi %40'ı geçmemektedir (Ek-29).

4.5. Tarihi Ticaret Bölgesindeki Çağdaş Yapıların Mimari Karakteristikleri

Bu yapılar 3 ve üzeri kat yüksekliğinde olup betonarme olarak inşa edilmişlerdir. Yapılarda gerek kapı pencere oranları gerek gabari gerek kullanılan malzemeler ele alındığında geleneksel doku ile uyum göz ardı edilmiştir. Bu yapılar tamamen kullanıcıların istekleri doğrultusunda inşa edilmişlerdir.

Yapılarda zemin katta bir ya da daha fazla dükkan vardır. Üst katlar konut yada depo olarak, bodrum kat ise depo olarak kullanılmaktadır.

Geleneksel alandaki bu tip yapılar alanın düzenini bozmaktadırlar.

4.6. Tarihi Ticaret Bölgesindeki Yapıların Değişmişlik Durumları

Çalışma alanındaki geleneksel yapılarda, kullanıcının zaman içerisinde değişen ihtiyaçlarına göre, bilinçli ve bilinçsiz pek çok onarım yapılmıştır. Bu onarımların birçoğu, tamamen o anki ihtiyacı karşılamak üzere yapıldığı için, yapılarda çeşitli dönemlerde gerçekleştirilmiş birden fazla onarım ve değişiklik söz konusudur.

4.6.1. Dış değişmişlik

Alanda bulunan yapıların cephelerini, değişikliğin şekline göre; “Değişmemiş”, “Az Değişmiş”, “Çok Değişmiş” şeklinde sınıflandırabiliriz.

“Değişmemiş Yapılar” tadilatı veya restorasyonu yapılsa bile, özgün mimari özelliğini koruyan yapılardır.

“Az Değişmiş Yapılar” cephe müdahalelerine gerek malzeme ve gerek bazı cephe elemanlarının doğru kullanılmamasından kaynaklanan cephe özelliğini ve kültür değerini bir ölçüde yitiren yapılardır. Yapının bir kısmının sıvanması, farklı renk kullanılması, yapıda bulunmayan tipte pencere eklenmesi veya birkaç pencerenin kapatılması gibi değişiklikler örnek olarak verilebilir. Bu tür yapılarda, az bir müdahale ile özgün cephenin yeniden oluşturulması mümkündür.

“Çok Değişmiş Yapılar” da ise, yapıya yeni eklemeler yapılmış, yapıda bulunan çıkmalar kaldırılmış, cephe elemanlarından pencerelerin büyütülmesi veya kapatılması söz konusu olmuş olabilir. Yapıların onarımlarında yapıya eklentilerin yapılması, özgün pencere tipinin kullanılmaması, geleneksel malzeme dışında farklı malzeme ile tadilatın yapılması, alaturka kiremit yerine farklı çatı örtü malzemesinin kullanılması, sıva yapımı sırasında cephe derzleri ve ahşap silmelerin kapatılması, özellikle zemin katlarda kullanılan ve sıvanmayan taş örgünün sıvanması, yapının ahşap karkas sisteminin yerine tuğla duvar örülmesi sayılabilir (Ek-30).

4.6.2. İç değişmişlik

Çalışma alanında bulunan yapıları plan düzeninde yapılmış olan değişikliklerin şekil ve boyutuna göre “Değişmemiş”, “Az Değişmiş”, “Çok Değişmiş” olarak sınıflandırabiliriz.

“Değişmemiş” olanlar, tadilatı veya restorasyonu yapılsa bile, özgün mimari özelliğini koruyan ve kültür değerini yitirmemiş yapılardır.

“Az Değişmiş” olanlar, günümüz ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde özellikle ıslak hacimlerin oluşturulmasında ve bazı mekan elemanlarının değiştirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Planlar özgün durumlarını korumaktadırlar ve bu yapılarda iç mekanlar mimari değerlerini bir ölçüde muhafaza etmektedirler.

“Çok Değişmiş” yapılarda ise, yapı sahibinin gereksinimlerine uygun olarak bölme veya eklemeler yapılmıştır. Bu tür değişiklikler genellikle yapının işlevinin değişmesi, ikiye bölünerek kullanıcının arttırılması ile ortaya çıkmıştır. Genellikle bu yapılar geleneksel plan özelliğini yitirmişlerdir. Bu iç değişikliğin yapılması sırasında, doğru malzemenin kullanılmaması, mekan elemanlarının kaldırılması da iç mekanın kültür değerinin yok olmasına sebep olmuştur (Ek-31).

4.7. Yapısal Durum

Alandaki yapılar zaman içinde oluşan eskimeler, bakımsızlık ile birlikte gelen nem, çatıdan gelen su gibi etkenlerle veya ahşaplarda oluşan böceklenmelerin yanı sıra bazen bilinçli tahribatlar sonucu oluşan bozulmalar ile dayanımlarını yitirmişleridir. Dolayısıyla bu yapılar, yapısal durumlarına göre “İyi”, “Orta”, “Kötü” ve “Harabe” olarak gruplandırılmışlardır (Ek-32).

“İyi” , yapıların taşıyıcı sistemleri problemsizdir. Özellikle zemin katlardaki taş malzemeli duvarlar iyi durumdadır. Ahşap elemanlarda ise çürüme be böceklenme görülmemektedir. Yüzey sıvaları dökülmemiştir ve dış boya gerektirmemektedir.

“Orta” ,yapıların taşıyıcı sistemlerinde bazı küçük problemler vardır. Özellikle zemin katlarda eğer malzeme ahşap ise, bu elemanlarda az miktarda çürüme ve böceklenme görülmektedir. Sıva yer yer dökülmüş ve boya ihtiyacı vardır. Bazı çatılarda kısmen su akmaktadır. Bu yapılar yüzeysel onarım gerektirmektedirler.

“Kötü” yapıların, taşıyıcı sistemleri problemlidir. Taş malzeme kısmi olarak sağlamdır. Ahşap malzemede çürümüş böceklenmiştir. Sıva ve boya gerekmektedir. Nem ve çatıdan gelen su ciddi problemler oluşturmaktadır. Bu yapılar esaslı onarım gerektirmektedirler.

“Harabe” durumunda olan yapılar ise artık kullanılamayacak derecede problemlidir. Bu tür yapılarda rekonstrüksiyon gereklidir. Strüktürel olarak ayakta duramayacak bir gruba dahildir.

4.8. Konfor Durumu

Alandaki yapıların konfor durumu, mutfak, banyo, wc, imalathane gibi mekanları barındırması ve elektrik, su, havalandırma gibi gereksinmeleri günümüz sağlık koşullarına göre karşılama olanaklarına göre değerlendirilmiştir (Ek-33).

Kullanılan yapıların konfor durumları: “Konforlu”, “Az Konforlu” ve “Konforsuz” olarak değerlendirilmiştir.

“Konforlu” yapılar, mutfak nişi veya mutfak, wc, banyo, imalathane depo gibi ayrı bölümlere sahip olup güncel ihtiyaçlara cevap verebilmektedirler. Elektrik su ve havalandırma mevcuttur.

“Az Konforlu” yapılar, gerekli bölümler ve wc mevcuttur. Ancak sıhhi değildir. Yinede bu yapıların elektrik ve suyu mevcuttur.

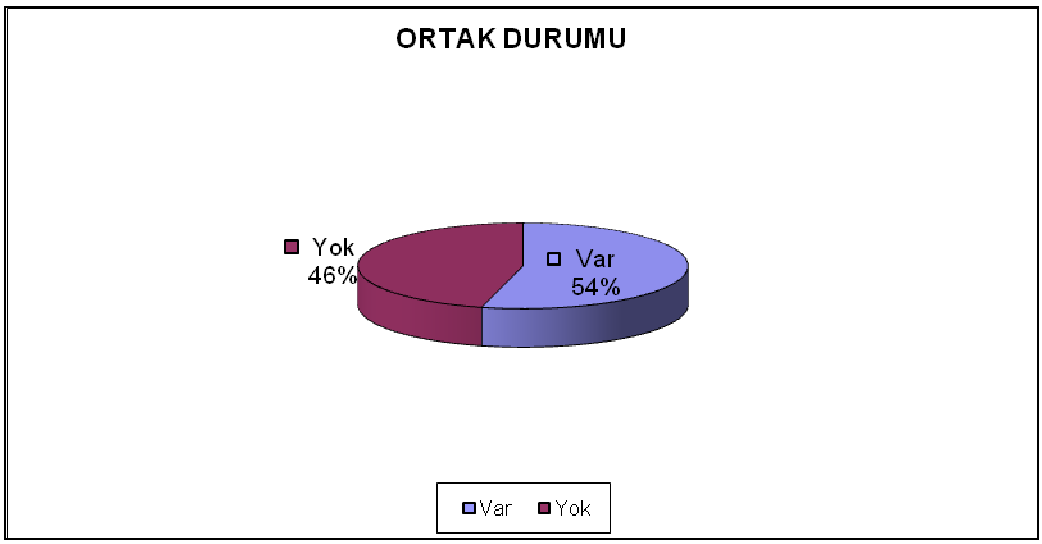
“Konforsuz” olanlar ise genellikle boş, kullanılmayan yapılardır. Bu yapılarda elektrik ve su bulunmamaktadır.

4.9.Sosyo-Ekonomik Yapı

Bu bölümde İskilip geleneksel ticaret bölgesinin güncel durumunu saptayabilmek amacıyla, bölge içerisinde alansal analizlere dayanan bulguların değerlendirilmesine çalışılacaktır.

Çalışma alanı içinde yaşayanların sosyo-ekonomik durumu, korumaya ilişkin yaptıkları, istek ve düşünceleri saptamak amacıyla anket yapılmıştır. Anketler geleneksel ticaret merkezi içinde yaşayanların niteliği göz önüne alınarak geleneksel yapıların korunmasına yönelik önerilerin üretilmesi açısından önemlidir.

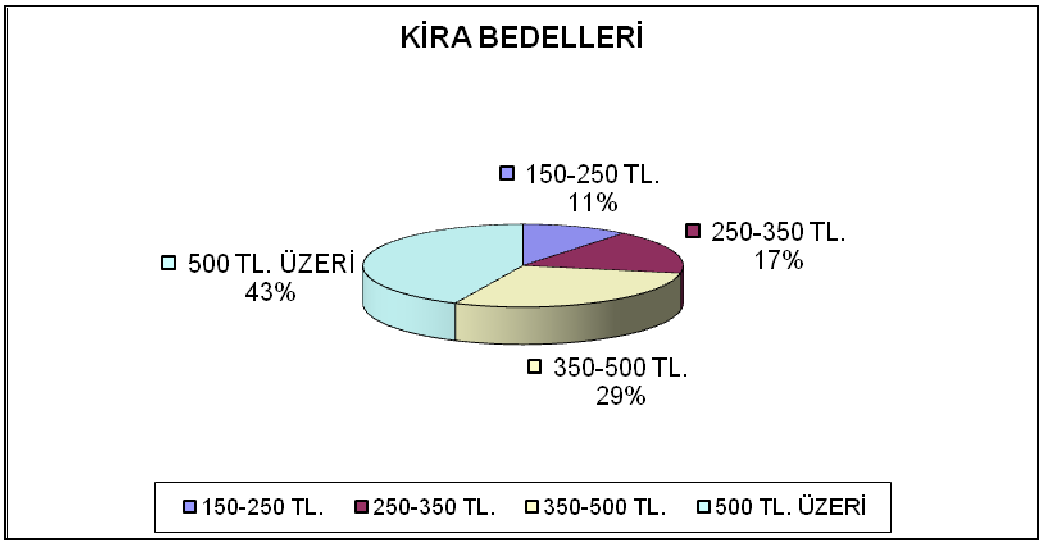
Alan içerisinde toplam 366 adet ticaret yapısı vardır. Bunlardan 290 tanesi geleneksel yapıdır. 29 tane geleneksel yapıya girilememiştir. Alanda analiz yapılan toplam geleneksel dükkân sayısı 261dir. Bu yapılardan dükkân sahiplerinin %54'ü ortaklı iken, kalan %46'sı ortaksızdır.

Şekil 4.11. Çalışma alanındaki yapıların ortaklık yüzde değerleri

Çalışma alanında sosyal anket yapılan yapıların kira bedelleri; 150-250 TL., 250-350 TL., 350-500 TL ve 500 TL. ve daha üst değerler olarak belirlenmiştir. Alandaki yeni ve konfor koşulları yüksek yapıların konfor koşulları düşük yapılara göre kira

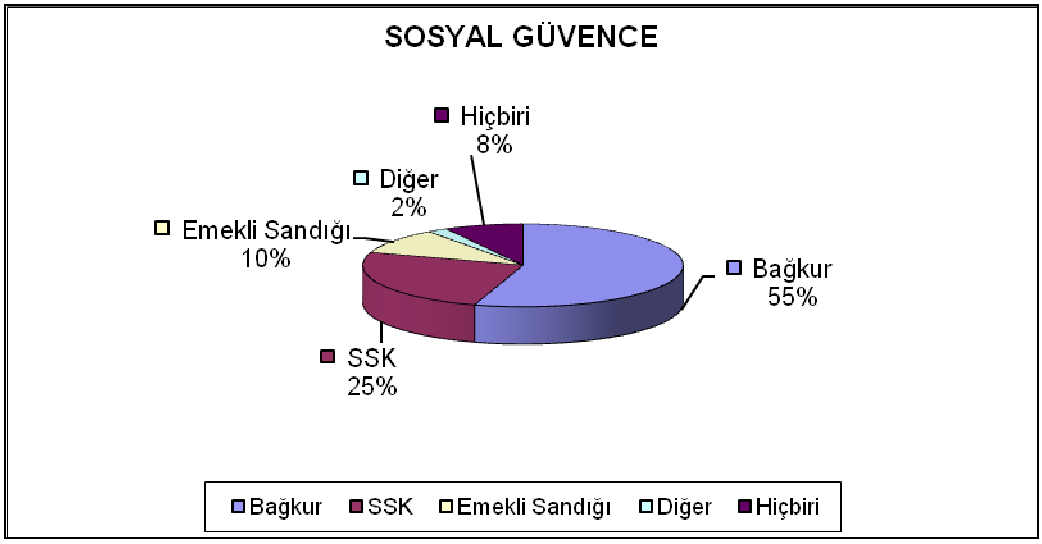
bedellerinin yüksek olduğu saptanmıştır. Yapılan anketler doğrultusunda, alandaki yapıların kira miktarlar; % 43 oranında 500 TL. ve üzeri, % 29 oranında 350-500 TL., %17 oranında 250-350 TL. ve %11 oranında 150-250 TL. olup, konfor koşulları düşük yapıların kiralanmasının sebebi olarak kira miktarının ucuz olması gösterilmiştir.

Şekil 4.12. Çalışma alanındaki yapıların kira bedelleri yüzde değerleri

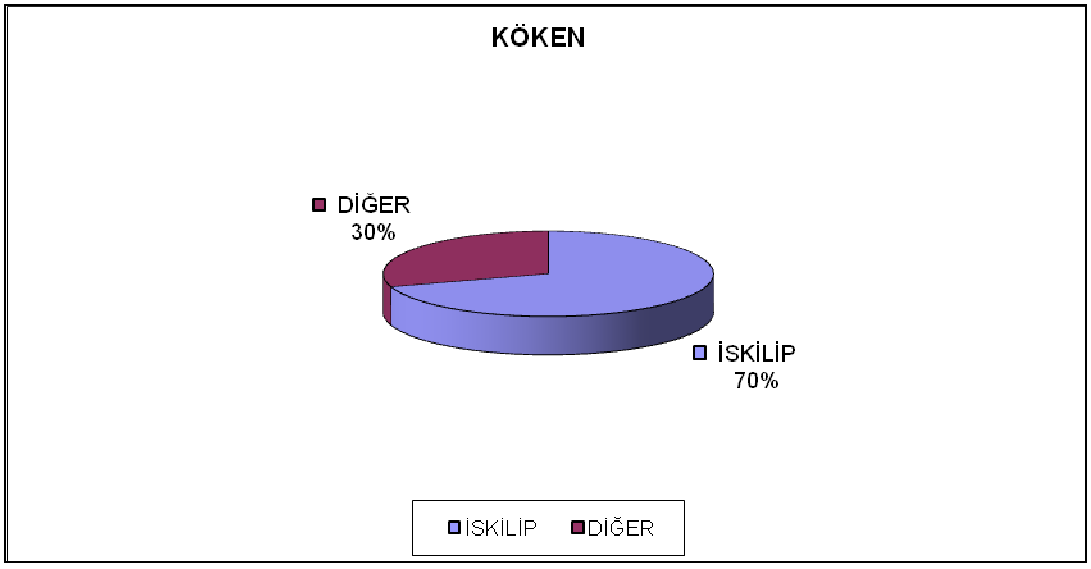
Halkın gelir seviyesi çok iyi olmayıp, en yaygın sosyal güvence Bağkurdur. Yaşayanların %50 si baba mesleğine devam ederken diğer yarısı ise ekonomik koşullardan dolayı burada çalışmaktadır.

Geleneksel ticaret alanı içerisinde yapılan anket çalışmalarında, çalışanların çoğunun sosyal güvencesi olduğu tespit edilmiştir. Çalışanların; %55'i Bağkur, % 25'i SSK, %10'u Emekli Sandığı, % 2'sinin diğer, % 8'inin ise hiçbir sosyal güvencesi olmadığı tespit edilmiştir.

Şekil 4.13. Çalışma alanındaki kullanıcıların sosyal güvence yüzde değerleri

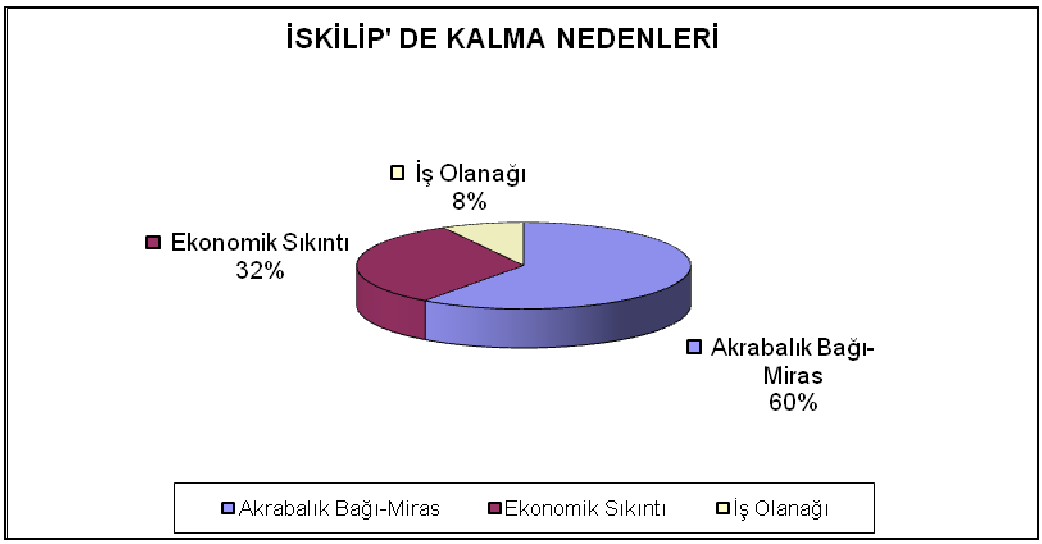
İlçede yaşayan halkın %70 i aslen İskilipli olup, yöreyi terk etmemiş, geriye kalan % 30'luk kısım ise çevre köylerden ve Çorum civarından bölgeye yerleşmiştir.

Şekil 4.14. Çalışma alanındaki kullanıcıların kökenleri

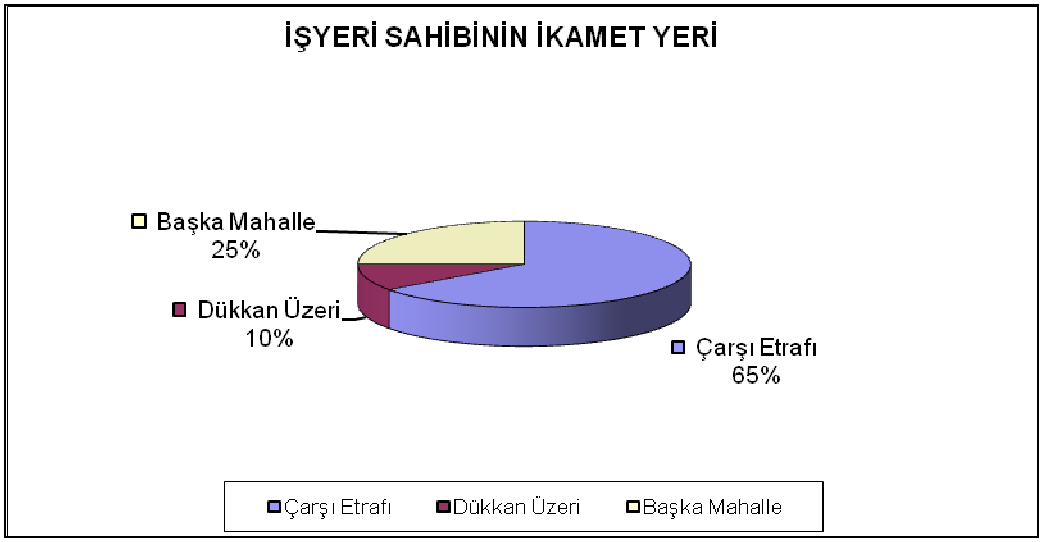
Yörede yaşayanların burada bulunma nedenleri büyük bir çoğunlukla akrabalık bağıdır. Diğerleri nedenler ise ekonomik sıkıntılar, iş imkanları gibi sıralanmaktadır. Akrabalık ve miras paylarından dolayı burada ikamet edenler %60, Ekonomik

sıkıntılar nedeniyle bölgede kalanlar %32, yaptıkları işlerden dolayı alanla kalanlar ise %8 dir.

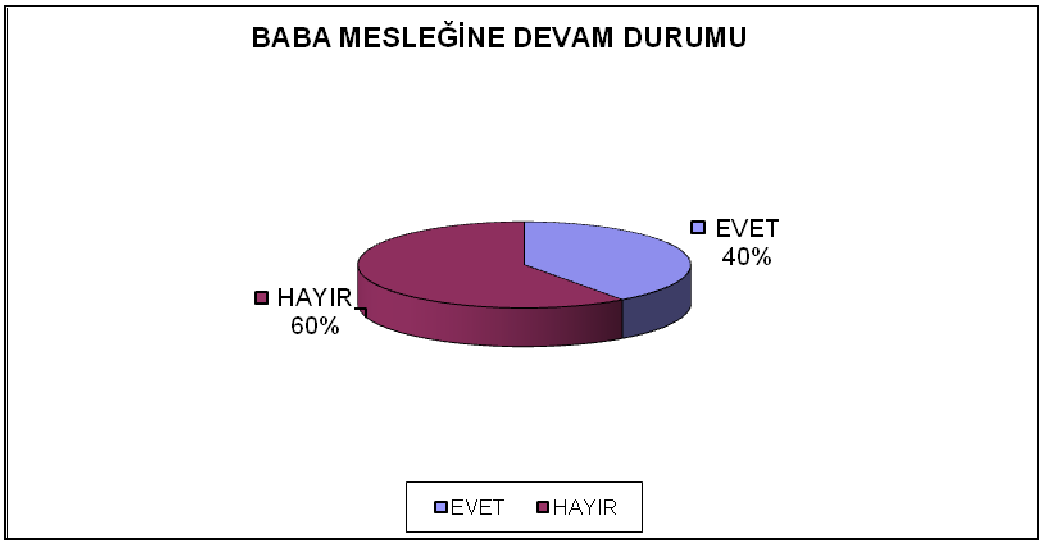

Şekil 5.15. Çalışma alanındaki kullanıcıların bölgede kalma nedenleri yüzde değerleri

İşyeri sahiplerinin ikamet yerleri incelendiğinde; %65'i çarşı etrafında, %25'i başka bir mahallede, %10'u ise dükkan üzerinde oturduğu tespit edilmektedir.

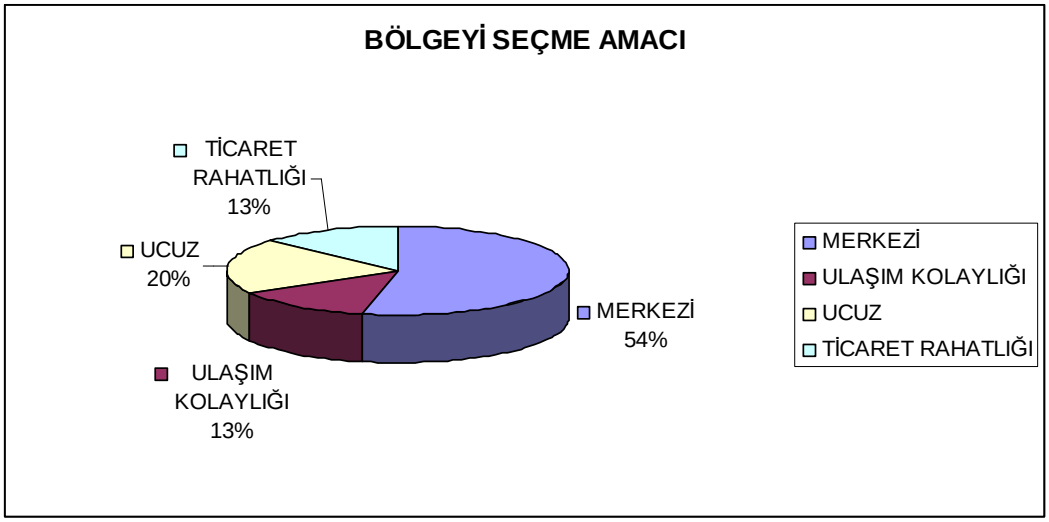

Şekil 4.16. Çalışma alanındaki işyeri sahibinin ikamet yeri yüzde değerleri

Geleneksel ticaret merkezindeki dükkan sahiplerinin %40'ı baba mesleğine devam edip, çıraklar yetiştirerek bu mesleği gelecek kuşaklara taşımak isterken, kalan %60'ı ekonomik nedenlerle baba mesleğini değiştirmiştir.

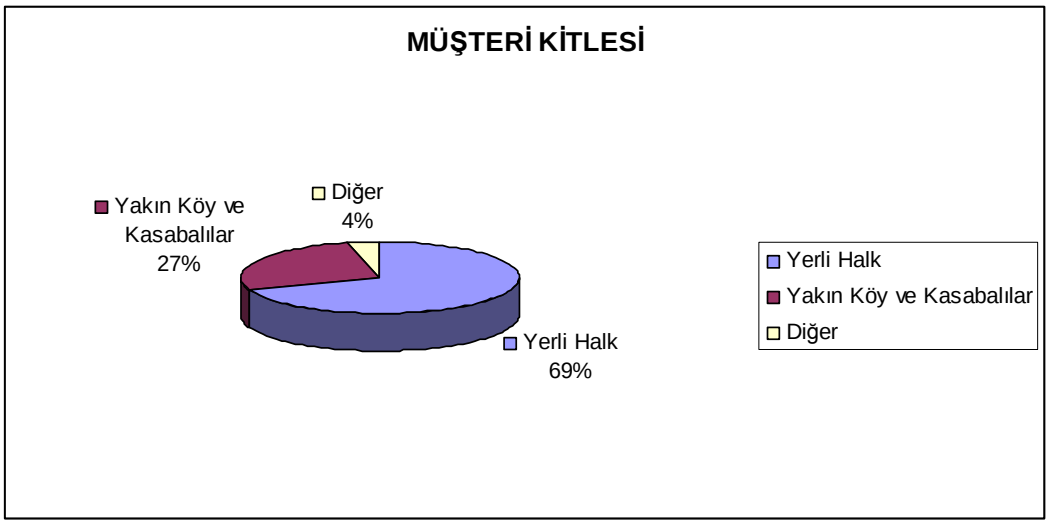

Şekil 4.17. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin baba mesleğine devam durumu yüzde değerleri

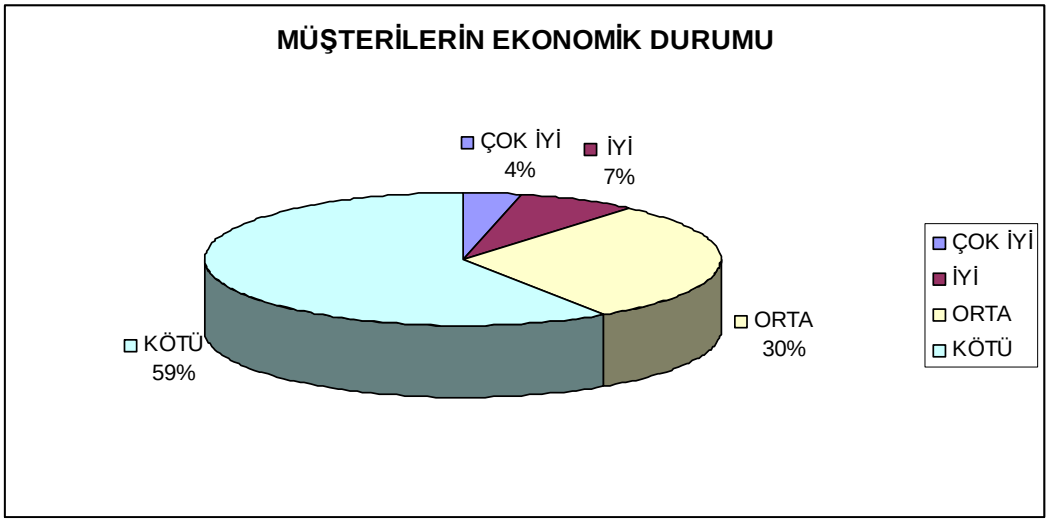

Şekil 4.18. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin bölgeyi seçme nedenleri yüzde değerleri

Çalışma alanındaki esnafların bölgeyi seçme nedenleri; %54 alanın merkezi olması, %20 fiyatların ucuz olması, %13 ulaşım kolaylığı ve kalan % 13 de hammadde alım ve satımının rahat olması yani ticaret rahatlığıdır.

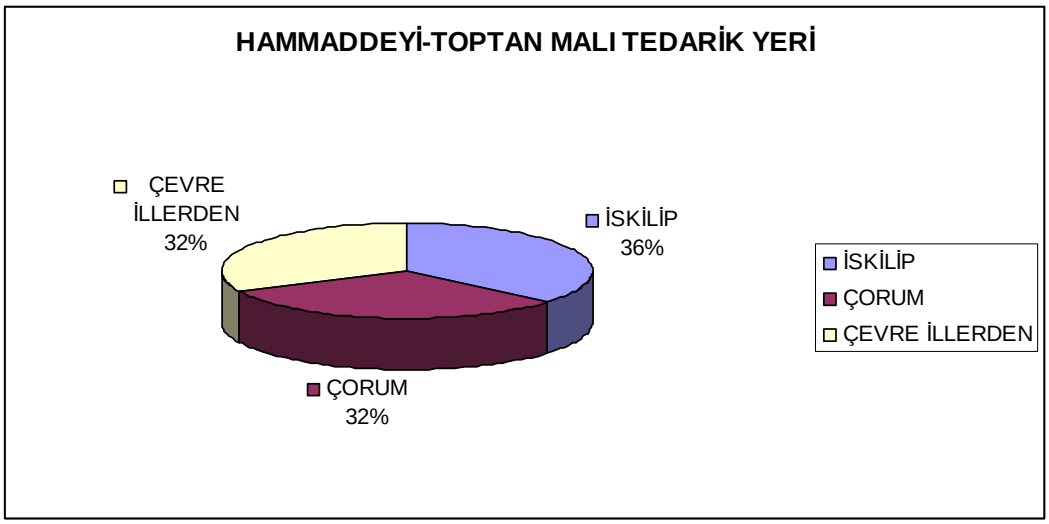

Şekil 4.19. Çalışma alanındaki işyerlerinin müşteri kitlesi yüzde değerleri

Ticaret bölgesindeki müşterilerin % 69'unu yerli halk oluştururken, %27'sini yakın köy ve kasabalılar, %4'ünü ise yakınlarını ziyarete gelenler; diğer bir değişle yerli turistler oluşturmaktadır.

Şekil 4.20. Çalışma alanındaki müşterilerin ekonomik durum yüzde değerleri

Müşterilerin ekonomik durumları ise; %59 oranında kötü (köylüler), %30 oranında orta (emekliler), %7 oranında iyi (ikinci iş yapanlar, çiftçiler), %4 oranında ise çok iyidir (mal sahipleri, arsa sahipleri, tüccarlar).

Şekil 4.21. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin hammaddeyi ve toptan malı tedarik yeri yüzde değerleri

Alandaki esnaf hammaddeyi % 36 oranında İskilip'ten, % 32 oranında Çorum'dan ve kalan % 32 oranında çevre illerden elde etmektedir.

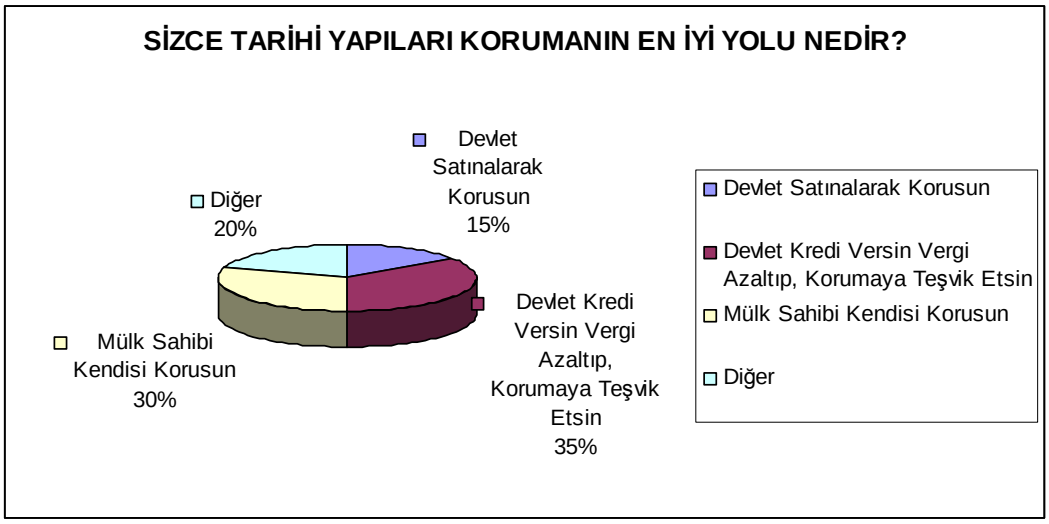

Şekil 4.22. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin işyerlerinin tarihi değeri olduğuna inanma yüzde değerleri

Geleneksel ticaret bölgesindeki esnafın %55'i alanın ve işyerinin tarihi değeri olduğuna inanırken, kalan %45'i ise alanın herhangi bir değeri olduğuna inanmamaktadır. Yine esnafın %60'ı bu tarihi yapıları korumaktan yanayken, kalan %40'ı ise korunmamasından, yani yeni yapılaşmadan yanadır.

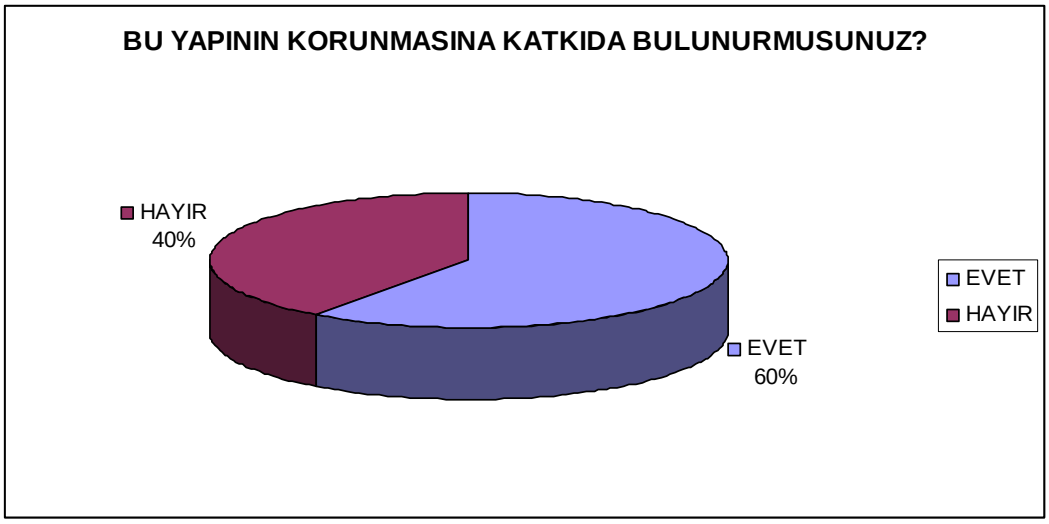

Şekil 4.23. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin alanın korunması ile ilgili yüzde değerleri

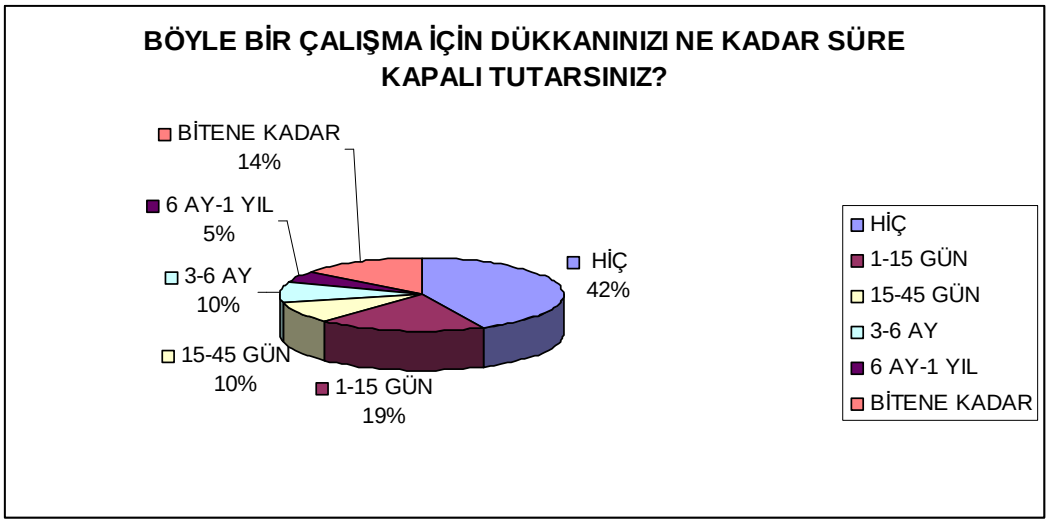

Şekil 4.24. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerine göre alanı korumanın en iyi yolu yüzde değerleri

Korunmadan yana olan esnafa göre, korumanın en iyi yolu; %35 oranında devletin kredi verip, vergi yükünü azaltarak krediye teşvik etmesi, %30'u mülk sahibinin kendisinin koruması ve %15'i devletin satın alarak korumasıdır.

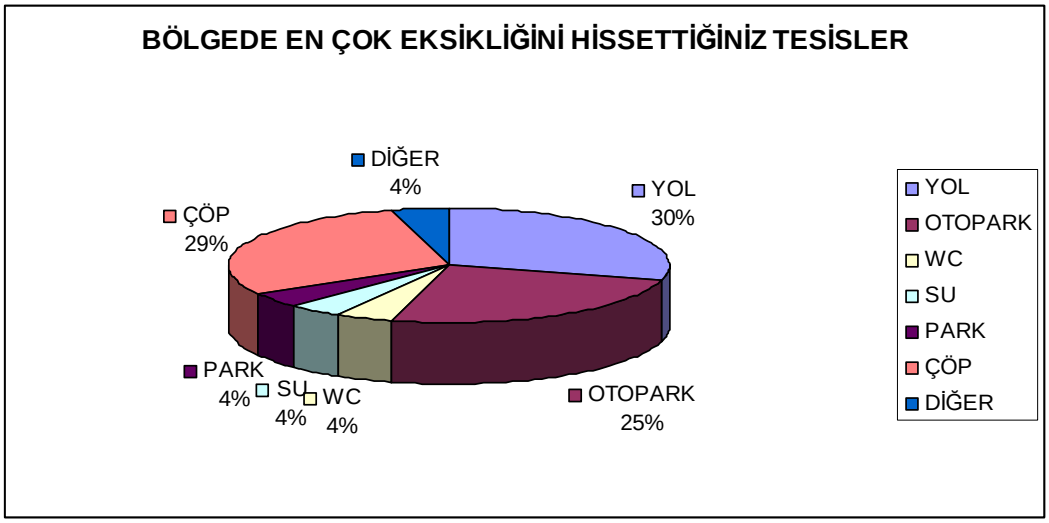

Şekil 4.25. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin alanın korunmasına katkıda bulunma yüzde değerleri

Mülk sahiplerinin % 60'ı dükkânlarının korunmasına katkıda bulunmak isterken, kalan % 40'ı ekonomik kaygılarla korunmaya katkıda bulunmak istemektedirler. Katkıda bulunan esnafa dükkânlarını böyle bir çalışma için ne kadar kapalı tutabilecekleri sorulduğunda; %42' hiç, %19'u 1-15 gün, %14'ü bitene kadar, %10'u 15-45 gün, %10' 3-6 ay, %5'i 6 ay-1 yıl; kapalı tutabileceklerini söylemişlerdir.

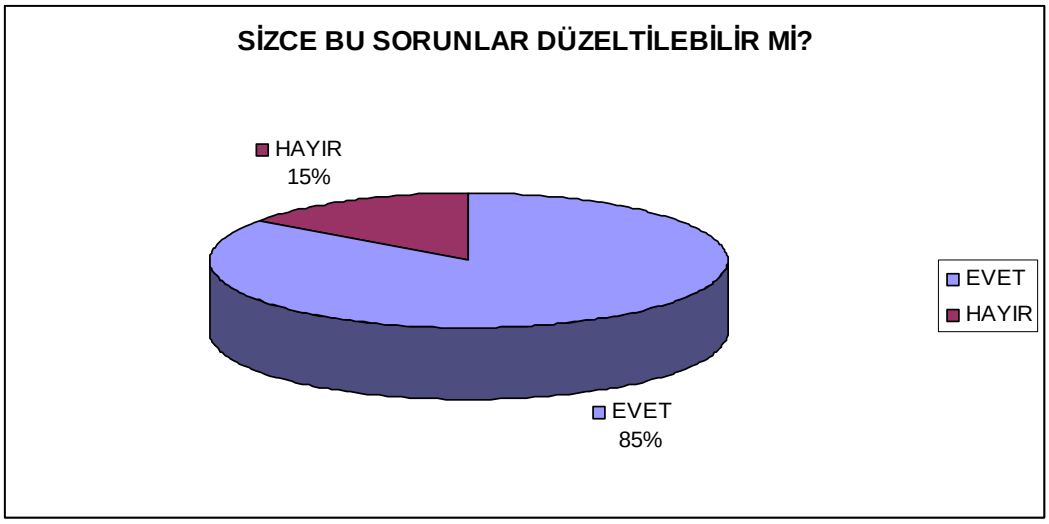

Şekil 4.26. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin dükkânlarını kapalı tutma süreleri yüzde değerleri

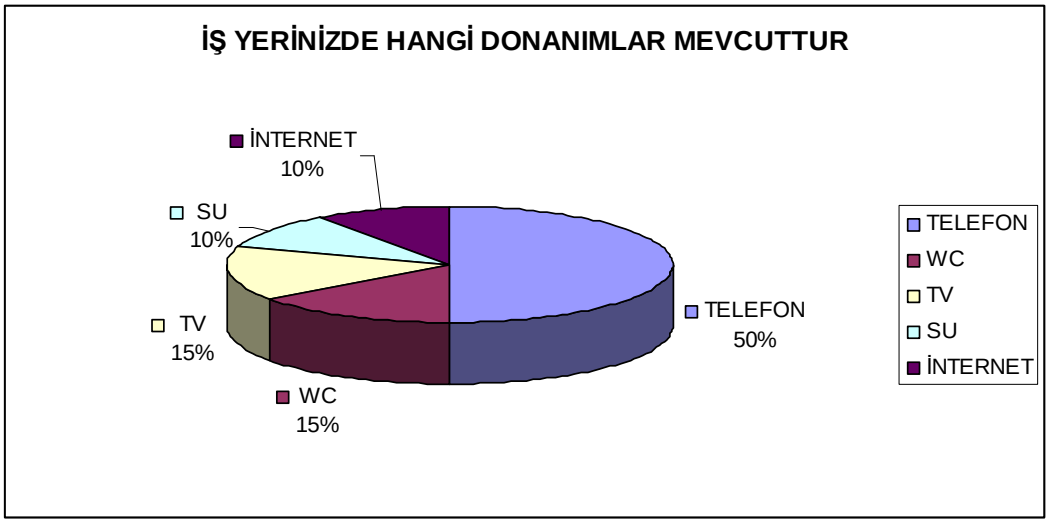

Şekil 4.27. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin bölgede eksik gördükleri tesis ve donatıların yüzde değerleri

İskilip geleneksel ticaret merkezi esnafının, bölgede eksikliğini en fazla hissettiği tesis ve donatılar sorulduğunda; %30'u yol, %29'u çöp konteynırları, %25 otopark, %4'ü wc, %4'ü su, %4'ü park, bahçe ve kalan %4'ü ise, kaldırım, aydınlatma, bank, lokal gibi toplanma yerleri..vb.; cevaplarını vermişleridir.

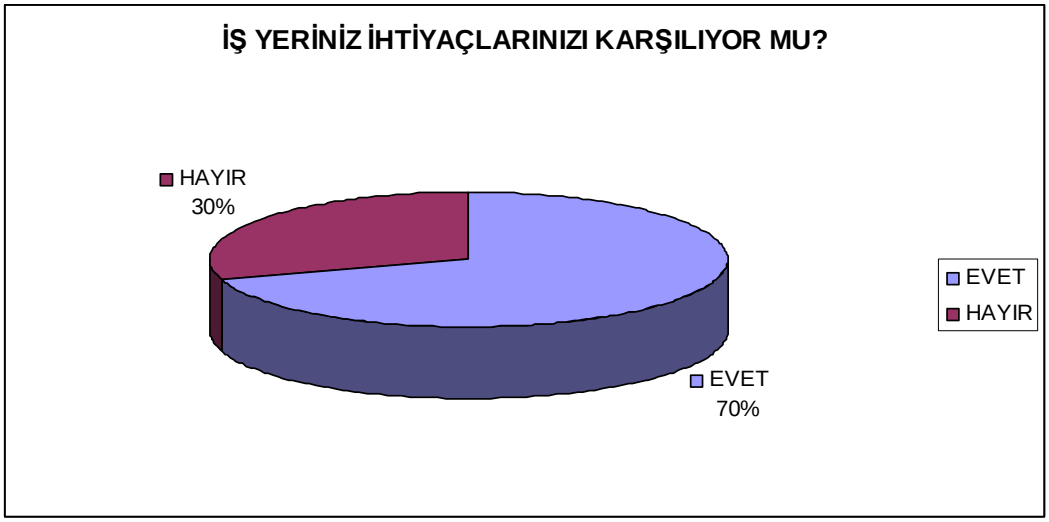

Şekil 4.28. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin alanın düzeltileceğine olan inanç yüzde değerleri

Esnafın % 85'i bu eksikliklerin ve sorunların kolayca giderilebileceğine inanırken, %15'i bunların giderilemeyip kalıcı olacağına inanmaktadır.

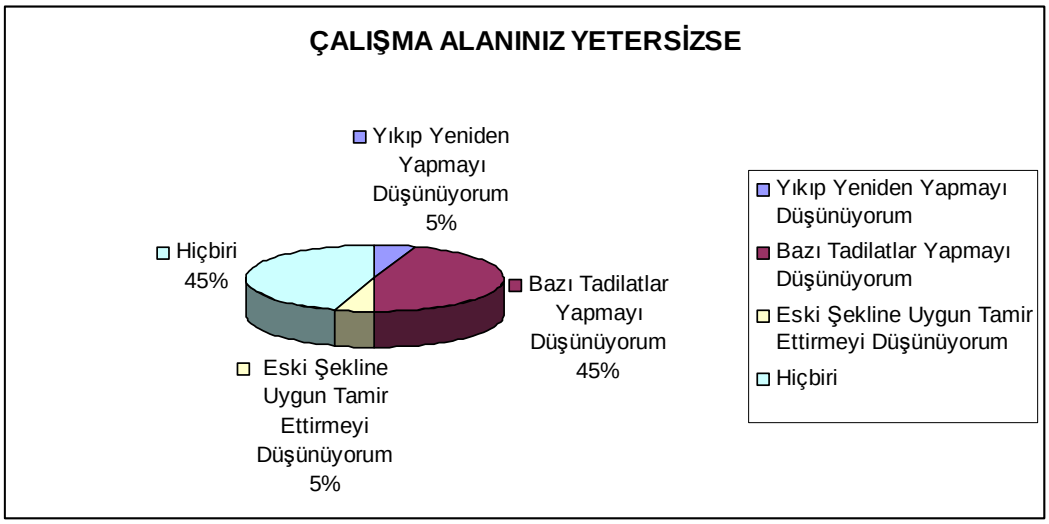

Şekil 4.29. Çalışma alanındaki işyerlerindeki donanım yüzde değerleri

Geleneksel ticaret bölgesindeki dükkanların tamamında elektrik mevcuttur. Kalan %50'sinde telefon, 15'inde wc, %15'inde tv, %10'unda su ve kalan %10 'unda ise internet vardır. İnternet ve wc gibi donanımlar daha çok yeni yada büyük onarım görmüş yapılarda bulunmaktadır.

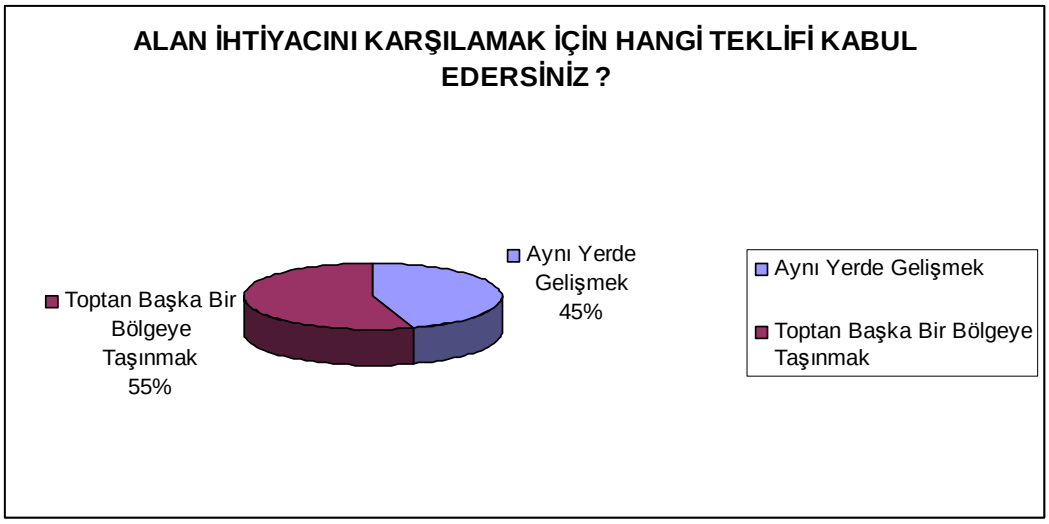

Şekil 4.30. Çalışma alanındaki işyerlerinin sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılama yüzde değerleri

Alan esnafına göre iş yerlerinin ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığı sorulduğunda %70' i evet karşılıyor cevabını verirken, kalan %30'u hayır karşılamıyor cevabını vermiştir. Çalışma alanının yetersiz bulan esnaftan; %45'i bazı küçük tadilatlar yaptırmayı düşünürken, % 45'i diğer, %5'i yıkıp yeniden yapmayı, kalan %5'i ise özgün haline sadık kalarak onarımlar yapmayı düşünmektedir.

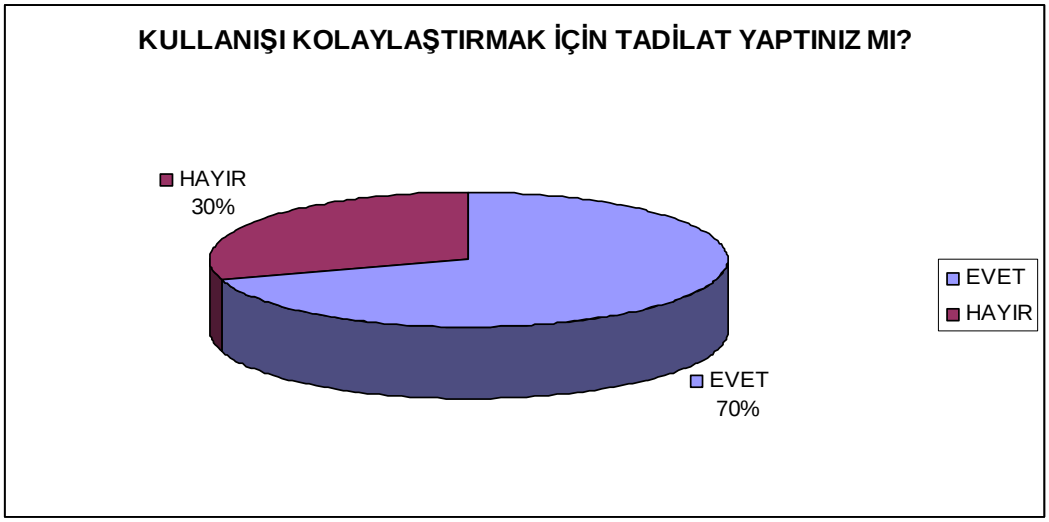

Şekil 4.31. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin yetersiz alan hakkındaki düşüncelerinin yüzde değerleri

Şekil 4.32. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin alandaki ihtiyacı karşılamaya yönelik öneri yüzde değerleri

Bölgenin alan eksikliğinden doğan sıkıntısının giderilmesi için esnafın %55'i başka bir bölgeye taşınmanın çözüm olacağını savunurken, %45'i ise aynı yerde gelişmekten yanadır.

Şekil 4.33. Çalışma alanındaki işyeri sahiplerinin tadilat yaptırma yüzde değerleri

Hâlihazırda esnafın %70' bu eksiklikleri hafifletmek için tadilat yaptırmışken, kalan %30 'u hiçbir tadilat yaptırmamıştır.

5. BÖLGELEME

Çalışma alanı sınırları İskilip geleneksel ticaret bölgesinin tamamını kapsamaktadır. Yapılan arazi çalışmaları ve sosyal anket sonucunda çalışma alanının koruma sorunları ve potansiyelleri açısından farklı özellikte alt bölgelere ayrılabileceği görülmüştür. Söz konusu bölgelerde; yapıların yapım dönemleri, yapım yöntemleri, geçmişteki ve bugünkü işlevleri, çarşı içerisindeki konumları, bugünkü yapısal durumları ve özgünlük durumlarına göre çeşitli yapı gruplarını içerdikleri saptanmıştır (Ek-34).

1.Bölge olarak seçilen alan çarşının en merkezi yerinde olup, günümüzde halen kullanılmakta olan, özgün meslekleri değişmemiş, Ulu Cami'nin arkasındaki Dikiciler caddesini kapsayan bölgedir. Dikiciler Caddesinde yer alan kunduracı ve dikicilerden oluşan 55 adet dükkan alandaki en eski meslek gruplarındandır. Kunduracılarda halen birtakım basit kundura ve mest imalatı yapılmaktadır. Yine alanda bilinen en eski yapılar olan kunduracılar, hemen arkasındaki cami ile şadırvanının önündeki meydancığın sınırlarını oluşturmaktadır. Geçmişte cami yararına gelir elde etmek için kurulmuş küçük bir külliye olduklarını düşünmemize neden olmaktadırlar. Alandaki yapıların büyük çoğunluğu, küçük tadilatlar dışında esaslı onarımlar görmemiştir Ancak özgünlüğünü büyük ölçüde koruyan bu yapıların arasında kullanılmayan çok sayıda yapının bulunması alanı günümüz ihtiyaçlarını karşılamak için yeni müdahalelerin yapılma olasılığına açık bırakmakta olup dükkanlar her geçen gün özgünlüklerini kaybetmektedirler. Bu sebeplerle bölgeye acil olarak koruma önlemleri alınmalıdır.

Resim 5.1. Dikiciler Çarşısı Sokak görünüşü (Seda İnici Arşivi)

Resim 5.2. Dikiciler Çarşısı Sokak görünüşü (Seda İnici Arşivi)

2.Bölge ise, Dikiciler Caddesi, belediye binası ve konut alanları arasında kalan ; Sandıkçılar, Leblebiciler ve Semerciler Caddelerini kapsamaktadır. Bu alandaki işlevler günümüzde büyük çoğunlukta değişmiştir, ve yeni yapılaşma oranı oldukça yüksektir. Fakat özellikle Semerciler Caddesinde günümüzde çoğu kullanılmayan, terk edilmiş durumda özgün dükkanlar bulunmakta olup yeniden işlevlendirme için potansiyel söz konusudur. Plan tipolojileri, cephe oranları, özgün saçak ve vitrin düzenleriyle bu yapıların korunması İskilip'in özgün çarşı karakteristiği açısından önem taşımaktadır.

Resim 5.3. Semerciler arastasınsa bir dükkan görünüşü (Seda İnici Arşivi)

Resim 5.4. Leblebiciler arastasında bir dükkan görünüşü (Seda İnici Arşivi)

3.Bölge alanın en doğusunda yer alan Bakırcılar ve Demirciler Caddeleridir. Fakat Demirciler Caddesi özgünlüğünü koruyamadığı için bu bölgeye yalnızca Bakırcılar Caddesindeki arastayı dahil edebiliriz. Burada bulunan yapıların büyük çoğunluğu atıl durumda olup yeni işlev önerisine gereksinim vardır. Bu bölgede tek katlı ve az müdahale görmüş yapılar yoğunluktadır. Sonuç olarak bu alanda sokak ve cephe sağlıklaştırma yapılmalıdır.

Resim 5.5. Bakırcılar arastası görünüşü (Seda İnici Arşivi)

Resim 5.6. Bakırcılar arastasında bir dükkan (Seda İnici Arşivi)

4.Bölge, bu bölge çarşıda bulunan, Eski Odunpazarı , Şerbetçiler ve Kaleboğazı Sokaklarını kapsamaktadır. Bu bölgede diğer bölgelerden farklı olarak ticaret konut alanları içerisinde konumlanmıştır. İki yada üç katlı yapıların alt katlarında büyük çoğunluğu çarşı esnafının depolarını oluşturan birimlerden ibaretir. Bu birimlerin hiçbiri günümüzde kullanılmamaktadır. Fakat bu yapılarla birlikte alanda yer alan özgün İskilip plan şemalarını koruyan konutlar günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir.

Resim 5.7. Kaleboğazı sokak görünüşü (Seda İnici Arşivi)

Resim 5.8. Odunpazarı sokak görünüşü (Seda İnici Arşivi)

5.1. Özel Çalışma Alanı ve Seçilme Öncelikleri

Özel çalışma alanı olarak 1.bölge seçilmiştir. Dikiciler ve Buğday Pazarı Sokaklarını kapsayan bu bölgenin özel çalışma alanı olarak seçilme nedenleri aşağıda sırasıyla belirtilmiştir.

- Geleneksel ticaret yapılarının etrafında şekillendiği ve yapım yılı 1800'lere dayanan Ulu Caminin bu bölgede yer alması;

- Camiden sonra ticaretin başladığı bir sınır sokak olarak görülmesi;

- Geleneksel çarşı içerisinde özgünlüğünü en çok koruyan ve sözlü kaynaklardan edinilen bilgiler doğrultusunda yapım tarihi en eski olan çarşı olması;

- Geleneksel zanaatlardan kunduracılık ve dikicilik mesleklerinin hala bir şekilde devam etmeye çalıştığı, doluluk oranı en yüksek olan sokak olması

- Alandaki kat yoğunluğu en az sokaklardan birisi olması;

- Ulu camiye olan yakınlığından dolayı, alan içerisinde yaya sirkülâsyonunun en yoğun olduğu alan olması;

- Sokakta yıkılmaya yüz tutmuş, atıl olarak bekleyen yapıların olması ve bunların mal sahiplerince yıkılıp yerine özgün haliyle ilgisi olmayan yapıların yapılması (Ek-35);

- Bu bölgenin ticaret alanının merkezinde yer alması ve bu konumu dolasıyla burada yapılacak onarım, koruma ve sağlıklaştırma müdahalelerinin tüm bölgeye örnek olabilecek olması;

- Bölgede % 35 oranında boş yapı bulunması, bunun sorun ve aynı zamanda yeni işlev için potansiyel olmasıdır.

6. GENEL DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMALI ÇALIŞMA

6.1. Çalışma Alanının Sorunları

6.1.1. Genel sorunlar

Alandaki en önemli sorun, geleneksel zanaatlara olan ilginin azalmasıyla birlikte buradaki dükkânların özgünlüğünü kaybetmesi ve tek tek kapanmalarıdır. Kapanmayan dükkânlarda ise imalat işlevi terk edilmiş ve işlev değişikliği ile perakende satışa yönelinmiştir. Ama satışlar oldukça düşüktür. Bu durumda ekonomik sıkıntıyı doğurmaktadır. Dolayısıyla yapılar her geçen gün bakımsızlıktan tahrip olmaktadır. Ayrıca bu bölgedeki konut dokusu kaybolmaya yüztutmuştur.

Kullanım açısından merkezi kısıtlayan çok önemli iki faktör ulaşım ve rekreasyon[1] alanlarıdır. Merkezde ki tüm yoların araç trafiğine açık olması günlük yaya sirkülasyonunu[2] engellemekle birlikte, otopark yetersizliği ve merkezde araç trafiği sıkışıklığı önemli sorunlar olarak öne çıkmaktadır. Ticari merkezin çevresinde 2 adet rekreasyon alanı bulunmaktadır.

Yapılan anketlerde kullanıcıların pek çoğu altyapı yetersizliğinden bahsetmiştir. özellikle kanalizasyon sisteminin olmaması, yapılara su alınmasını engellemiştir. Alandaki yapıların hiç birinde tuvalet bulunmamaktadır. Çalışma alanının yakınındaki belediye tuvaleti ve caminin tuvaleti alanın tümüne hizmet etmektedir.

İlçenin tarihi dokusunun merkezinde yer alan çalışma alanında yolların bazılarında özgün taş kaplama korunmuş ama bazılarında geleneksel taş döşemenin üzeri asfalt kaplanmıştır. Bu durum tarihsel doku ile olumsuz bir görüntü sergilemektedir.

[1] Rekreasyon: İnsanların boş zamanlarında, eğlence ve spor amacı ile gönüllü olarak katıldıkları etkinlikler
[2] Sirkülasyon: Dolaşım

Çalışma alanında bulunan Ulu Cami önündeki meydanda Cuma günleri yoğurt pazarı adında bir Pazar kurulmaktadır. Bu pazarda yakın köylerden getirilen doğal ürünler satılmaktadır. Bu durum çalışma alanında hareketliliği sağlamaktadır. Fakat Pazar sonrası çevre kirliliği ve Pazar sırasında trafik dolayısıyla otopark sorunu oluşmaktadır.

Çalışma alanındaki problemlerin biri de parselasyon sorunudur. Alan içerisinde, bir parsel üzerinde birden fazla yapı bulunduğu gibi, bir yapı birden fazla parsel üzerinde de yapılanabilmektedir. Bu durum kadastral sorunu beraberinde getirmektedir.

Yapım sistemi ahşap karkas olan geleneksel yapıların yanında, betonarme sistem ile inşa edilmiş yeni yapılar çevre ile uyumsuz bir görünüm sağlamaktadır. Bu yapıların gabarileri[1] de cepheleri gibi geleneksel dokuya aykırıdır. 135 ada 35,36 parseller gabarisi çevreyle uyumsuz, sokağın genel karakteristiğini bozan yapılara örnektir. Yine bu yapılarda üst katlar kullanılmamaktadır. Bu durum ise yapının yüksek yapılma nedenlerini ortadan kaldırmaktadır. Bu tür örnekler alan genelinde bakıldığında kimisinde dar cepheler kimisinden ise birden fazla parselin üzerinde yükselme görülmektedir.

Bütün bunların yanı sıra, yapıların yüzeylerini okumayı engelleyen bir takım eklentiler mevcuttur. Tente, tabela ve elektrik kablolarının varlığı hem görsel açıdan bölgeyi olumsuz etkilemekte, hem de yapılara zarar vermektedir. Bu görsel kirlilik, kullanıcıların sattıkları malı ya mekan yetmediği için yada daha fazla sergileyebilmek adına, yapının cephesine asmasıyla daha da derinleşmiştir. Alandaki tüm dükkânlar bu tür uygun olmayan sergileme yapmaktadırlar.

Alanda bazı konfor unsurlarını sağlayabilmek için üretilmeye çalışılan suni çözümler yapı yüzeyini tahrip etmiştir. Isınma için kurulan soba boruları ve bacaları 125 ada 2., 3., 4. ve 5. parsellerde dış cepheden çatıya uzatılmış ve etrafı kontrplak ile

[1]Gabari: Bir binanın, yöre imar dairesinin öngördüğü azami yüksekliği

çevrelenerek cepheye ek bir çıkıntı oluşturulmuştur. Çatıda bulunan antenler ise oluşmuş görsel kirliliği desteklemektedir.

Tarihi çarşının ilçe merkezinde olup alçak katlı olması, rant beklentilerini de beraberinde getirir. Bu bağlamda geleneksel ticaret merkezine karşı sürekli spekülatif baskı söz konusudur [Halaç, 2001].
Çevresel sorunların nedenleri aşağıda ki biçimde sıralanabilir:

-Ekonomik sıkıntılar;

-Cuma günleri kurulan Pazar'ın oluşturduğu yoğunluk;

-Parselasyon sorunu;

-Eksik altyapı;

-Yoğun araç trafiği ve otopark eksikliğidir.

Alandaki çevresel sorunlar işe aşağıdaki gibidir:

-Yaya sirkülasyonunun yoğunluğu, yaya ve taşıt trafiğinin birbirine karışması;

-Cephelerdeki görsel kirlilik unsurları (tente, tabela, soba borusu, kablolar vb.);

-Uyumsuz gabarilerin ortaya çıkması;

-Özgün mimari elemanların değişmesi(özgün vitrin ve kepenklerin vb.);

-Yapısal ve malzeme sorunları;

-Biçimsiz onarımlar ve uyumsuz eklentilerdir.

6.1.2. Mimari ölçekteki sorunlar

Alan, bir ticaret bölgesi olduğu için, sürekli olarak kullanıcılar tarafından tadilatlar yapılarak özgün niteliğinden uzaklaştırılmıştır.

Çalışma alanındaki geleneksel dükkanların yapısal sistemlerinde en çok bakımsızlık ve ilgisizlik yüzünden bozulmalar meydana gelmiştir. Özellikle çatıdan gelen yağmur ve kar suları ahşap elemanlardaki çözülmeler, böceklenmeler, yapıların ahşap taşıyıcı sistemlerini zayıflatmıştır.

Ciddi yapısal ve konfor problemi olmayan boş yapılar, zamanla bakımsızlıktan harap hale gelmiştir. Bir kısım boş yapılar ise ciddi konfor ve yapısal sorunları olduğu için terk edilmiştir.

Geleneksel yapı cephelerinde; oturmalardan kaynaklanan çatlaklar, derz boşalması, malzeme bozulmaları, elektrik kablolarının yanlış kullanımı, değişmiş, kaldırılmış, eklenmiş çatı, kapı ve pencere gibi elemanlarda bitkilenme, paslanma, kaybolma, kararma, kırılma sorunları görülmektedir. Ayrıca tarihi alanda kullanılan çimentolu sıvalarda görsel ve fiziksel sorun olarak düşünülmektedir.

Pek çok yapı kötü ve hatalı onarımlar sonucunda tahrip edilmiştir. Kullanıcılar bilinçsizlikle yapılardaki özgün vitrinleri ve kepenkleri değiştirmişlerdir. 130 ada 1,2 parseller, 127 ada 10 parsel cephedeki özgün eleman değişimine örnek yapılardan yalnızca birkaçıdır.

Alanda, çevreye uyumsuzluk gösteren bazı yapı öğeleri vardır. Çatı kaplama malzemelerinin büyük bir kısmı sonradan yapılan onarımlar sonucunda değiştirilmiştir. Ayrıca özgün saçakların altına vitrine gölgelik sağlamak amacıyla oluklu saç levha muhdes saçaklar eklenmiştir.

Cepheler genelde beyaz ve krem tonlarında boyanmıştır. 130 ada 1 parselde ise boyuna alüminyum levha ile kaplanmıştır. Aynı zamanda yeni yapıların üst

katlarındaki pencerelerin boyutları da, sokaktaki diğer yapılara göre farklılık göstermektedir. Bu farklılık ise sokak silüetinde uyumu bozan bir etki yaratmıştır. Bölgenin sorunları aşağıdaki başlıklarda özetlenebilir:

-Bakımsızlık ve yanlış onarımlardan doğan tahribat

-Malzeme bozulmaları

-Ahşap kiriş ve saçakların sehim yapması

-Planlarda bölünme ve eklemeler

-Yapısal konfor sorunları

Resim 6.1. Bilinçsizce değiştirilen cephe örnekleri (Seda İnici Arşivi)

6.2. Çalışma Alanının Potansiyelleri

6.2.1. Genel potansiyeller

Çalışma alanı İskilip kent merkezinde yer alan geleneksel bir ticaret alanlarındandır. Bu alanın konumundan dolayı elde ettiği ciddi bir potansiyeldir. Şüphesiz kent merkezinde olmanın başka türden avantajları mevcuttur. Öncelikle hem çalışanların hem de halkın bölgeye ulaşımı son derece kolaydır. Bu ise tercih edilme nedeni olarak oldukça güçlü bir veridir(Ek-36).

Geleneksel ticaret merkezi içindeki fiziki mekânın bileşeni olan dükkanların büyük çoğunluğu, geleneksel bir Anadolu Osmanlı kentinin tipik ticaret dokusunu oluşturan kentsel tasarım ve mekan düzenleme ilkelerine göre biçimlendirilmiştir. Başka bir değişle, Türklerin kendilerine özgü yaşam biçimleri doğrultusundaki sosyal ve kültürel isteklerinin plan düzeni ve yapısal ayrıntıların çözümüne etkileriyle oluşan Anadolu Osmanlı Kentinin biçimsel özelliklerini taşır.

Alanda bulunan Ulu Cami bölgedeki hareketliği arttırmaktadır. Ayrıca burada Cuma günleri kurulan Pazar da alandaki ticari faaliyetlerin hareketlenmesini sağlamaktadır. Alandaki potansiyeller aşağıda belirtilmiştir:

-“Konum” : Tüm İskilip halkı ve ziyaretçilerin kolayca ulaşabildiği merkezde bulunması;

-Geleneksel Osmanlı Çarşı düzenini yansıtan özgünlüğünü korumuş yapıların varlığı;

-Kent merkezinde tarihi ve fiziksel odak, çekim merkezi olan Ulu Cami

-Yüzyıllardır devam eden Pazar;

-Geleneksel Ticaret merkezinde gelecek kuşaklara aktarılması gerekli olan kültürel mirasın somut örnekleri olan ve halen devam eden özgün meslekler;

-Yapılarda kullanılan özgün malzemeler ve elemanların oluşturduğu özgün dokudur.

6.2.2. Mimari ölçekteki potansiyeller

İlçe merkezinde olup, müstakil nitelikli yapı yoğunluğunun fazlalığı alanı cazibe merkezi haline getirir. Kimi yapılar bakımsız dahi olsa, insan boyutlarıyla orantılı olması ve ilçeye nefes aldırması nedeniyle sadece yapı sahipleri tarafından değil halk tarafından da sevilen ve tercih edilen bir bölgedir.

Özgünlüğünü korumuş yapılar olarak değerlendirmeler sonunda tespit ettiğimiz geleneksel karakteristiğini koruyan yapılar geçmiş ile bugün arasında fiziki ve zihinsel yakınlaşmayı sağladığından önemlidir. Süreklilik arz eden sokağa katkılı cepheler ve var olan ender detaylar bu etkiyi güçlendirir.

Bölgeyi cazip kılan unsurlar arasında tarihi ve insan ölçeğinde yapıların olduğu düşünülürse dahi yeni yapılan yapıların da en az diğerleri kadar önemli olduğu bir gerçektir. Yani yapıların mevcut doku ile uyumlu olması alanın var olan dinamiklerini destekler.

Kullanılmayan iş yerlerini servise açma imkânı bulunurken, bundan faydalanmayan ve depo olarak kullanan işletmeler, üst katların düzenlenmesi halinde ticarete yeni bir yön ve kimlik kazandıracağından potansiyel olarak nitelendirilir.

Çalışma alanındaki dükkân sahiplerinin ve kiracıların ekonomik durumlarının iyi olmaması yapıların bakımsızlıktan dolayı bozularak, özgünlüğünü yitirmesine veya harap duruma gelmesine neden olmaktadır. Kullanıcılar, yapıların düzenli bakım ve onarımına ayrılacak olan parayı da ölü yatırım olarak görmektedirler. Bu durumda bazı yapılara gelir getiren işlevler yüklenerek korunması doğru bir karar olacaktır. Çarşı içerisinde bulunan yapıların yıkılarak yenilenmesinin henüz başlanmamış olmasının nedeni, çok küçük ölçekteki parsellerin birleştirilmesinin gerekli olmasıdır. Böylesi bir durumda ortaya çıkacak çok hisseli mülkiyetin dükkan sahipleri üzerinde caydırıcı bir etki yapmasıdır. Mal sahipleri tarafından sorun gibi

algılanan bu durum aslında ilçenin merkezinde bulunan bölgenin geleneksel cephe özelliklerinin korunması açısından potansiyel oluşturmaktadır. Mimari ölçekteki potansiyeller aşağıda belirtilmiştir:

-Özgünlüğünü koruyan yapılar ve elemanların varlığı;

-Boş Yapıların varlığı;

-Küçük Parsellerin varlığı;

-İnsan ölçeğiyle uyumlu yapıların varlığı olarak özetlenebilir.

6.3. Bozulmalar ve Deformasyonlar

Bilindiği gibi onarıma konu olacak herhangi bir yapının restorasyon projesi hazırlanmadan önce, hasara neden olan etkenler gözden geçirilmeli ve bu etkenlere alınan önlemler doğrultusunda proje hazırlanmalıdır. Ahunbay (1996) tarihi yapıların bozulma etkenlerini aşağıdaki gibi iki kümede incelemiştir.

A. İç nedenler: Yapının konumu, bulunduğu zemin özellikleri, ya da ilk tasarımdaki hatalardan, hatalı yapı malzemesi ve teknik, kötü işçilik kullanılmasından kaynaklanan nedenlerdir.

B. Dış nedenler: Doğal etkenler, insanların verdiği zararlar: yangınlar, savaş, yoğun trafik, spekülatif kentleşme, bayındırlık etkileri gibi hasar kaynaklarıdır.

Çalışma alanında bu sınıflandırma esas alınarak, alanın da yapısal ve çevresel özellikleri göz önünde bulunarak bozulma nedenleri ve bozulma çeşitleri aşağıda ayrıntılı olarak belirlenmiştir (Ek-37).

6.3.1. İç nedenler

Zemin özellikleri

Yapının üzerine oturduğu zeminin sağlam ya da homojen olmaması, zaman içerisinde yapılarda bazı hareketlerin oluşmasına ve bu hareketler; dönme, oturma, yatma vb. yapıda kalıcı hasarlara neden olmaktadır.

Resim 6.2. 130 Ada sağlam olmayan zeminden kaynaklı oluşan çatlaklar (Seda İnici Arşivi)

Örneğin özellikle cami avlusuna komşu olan 130 ada da ki yapılarda, pencerelerde ve kapılarda yaklaşık 45 derecelik açılarda çatlaklar bulunmaktadır. Bu çatlaklardan yapıların dış duvarlarının zemine sağlam oturduğunu, fakat orta kesimdeki zeminin sağlam olmadığını anlamaktayız. 130 adadaki yapılarda, pencerelerde ve kapılarda yaklaşık 45 derecelik açılarda çatlaklar bulunmaktadır. Bu çatlaklardan yapıların dış duvarlarının zemine sağlam oturduğunu, fakat orta kesimdeki zeminin sağlam olmadığını anlamaktayız. Yapı zaman içerisinde oturarak çatlakların oluşmasına neden olmuştur.

Strüktür sorunları ve hatalı malzeme kullanımı

Alandaki başlıca taşıyıcı malzemesi ahşaptır. Yapılarda ağırlıklı olarak köknar ve çam, ender olarak ceviz kullanılmıştır. Geçmiş dönem onarımlarında ise hatalı bir seçim olmasına rağmen kavak ağacından yararlanılmıştır. En çok döşemelerdeki sehim göze çarpmaktadır. Bunun sebebi ise yapıların yatay ve düşey yükleri taşıyabilecek kesitlerde yapılmamış olması ve mukavemeti yüksek olmayan bir ağaç cinsinin kullanılmasıdır. Bağlayıcı malzeme olarak ise kireç ve çamur harcı kullanılmıştır. Neme dayanıksız olan bu malzemeler zaman içerisinde bağlayıcılık özelliğini kaybederek strüktürün bozulmasına neden olmuştur. Çalışma alanındaki 127,128 ve 130 nolu adalardaki iki katlı yapılarda bu tür strüktür sorunlarını görülmektedir.

6.3.2.Dış nedenler

Uzun süreli doğal etkenler

Bu etkenler arasında değişen sıcaklıklar, kar ve yağmur suları, rüzgar, dalgalar, yeraltı suları ve doğadaki hayvanların etkileri sıralanabilir. Fakat çalışma alanında yapılara en çok zarar veren etmen sudur.

Uzun yıllar doğanın değişik etkilerine maruz kalan yapılar yıpranır ve hasar görür. Yaz ve kış aylarında oluşan ısı farkları, dolayısıyla malzemelerde donma ve çözülme, malzemelerin yıpranmasına neden olur. Zeminden yükselen nem strüktürü ıslatarak, taşıyıcı sisteme gelen yükü fazlalaştırdığı gibi, ayrıca içinde taşıdığı tuzların duvar yüzeyinde buharlaşma sonucunda çiçeklenmelere, duvarın fiziksel ve kimyasal yapısını bozucu etkilere neden olabilmektedir [Ahunbay, 1996]. Yine yağmur sularının çatıda birikmesi ve suyun kapilaritesi yapıda yosun ve otların gelişmesine uygun ortamı hazırlamaktadır. Örneğin Dikiciler Sokaktaki yapıların kuzey duvarlarında ve arastaların çatılarının kuzeye bakan kiremitlerinin üzerinde bu yosunlaşma ve bitkileşmeyi yoğun olarak görmekteyiz.

Resim 6.3.130 ada 6 parsel zemindeki nemin oluşturduğu yosunlanma (Seda İnici Arşivi)

Yine çatıda biriken sular yüzeye değerek aktıklarında, yapı cephesinde aşınmaya neden olurlar. Ayrıca yapıda oluşan çatlaklarda biriken su, kış aylarında donduğu zaman bu çatlak daha da büyür, hatta yapıda cephesinde daha büyük kırılma ve kopmalar meydana gelir. Dikiciler Sokak 130 ada 4 parselde yüzeyle temas eden suyun oluşturduğu bu türlü bir hasar görmekteyiz.

Resim 6.4.130 ada 4 parselde kar ve yağmur sularının aşındırdığı cephe (Seda İnici Arşivi)

Çalışma alanında yapılara hasar veren diğer dış etkenler ise: kuşlar, böcekler, fareler ve benzeri hayvanlardır. En çok ahşap kurtları içten içe ahşabı kemirerek zayıflatmıştır. Alanda 130 nolu adada kapı-pencere kasaları ve taşıyıcı dikmelerde bu kurtçukların oluşturduğu boru şeklindeki deliklere rastlanmaktadır. Dışarıdan bakıldığında sağlam görünen bu ahşaplar dikkatli incelendiğinde içlerinin tamamen çürüdüğü veya boşalmış olduğu görülmektedir. Bunların dışında ise nemli zeminlerde kolayca oluşan liken ve mikroorganizmalarda özellikle zemin taşlarının üzerine yerleşerek bozulmaya neden olmuştur.

Resim 6.5.Ahşapta kurtlanmanın etkisi (Seda İnici Arşivi)

Doğal afetler

Çalışma alanı Kuzey Anadolu fay hattının güneyinde yer alan 1. derece deprem kuşağındadır. Tarih boyunca ilçe ve yakın çevresinde yıkıcı depremler olmuştur. Bu yüzden alan genelinde çok eski tarihli yapılar bulunmamaktadır. Dikiciler sokak güney cephesindeki yapılardaki derin çatlakların sürekli devam eden bu yıkıcı depremler sonucunda oluştuğu üşünülmektedir (Bknz. Resim6.6).

Ayrıca İskilip Akçay'ın bahar aylarında taşması ile sel felaketinden de çok kere nasibini almıştır. Çalışma alanını sel felaketine doğrudan uğramakta olup bu süreçte alanın hemen yan tarafındaki adalar ile Bakırcılar Arastası değişik yıllarda büyük hasarlar görmüştür.

İnsan kaynaklı etmenler

Terk

Bir tarihi yerleşmenin terk edilmesi ve orada bulunan kentsel dokunun, önemli anıtların bakımsız kalması çoğu kez sosyal, ekonomik sorunlarla ilişkilidir [Ahunbay, 1996]. Çalışma alanı döneminde çok önemli bir ticaret merkeziydi. Fakat günümüzde geleneksel zanaatlara olan ilginin, talebin azalması ve sanayileşmenin sonucu olarak çoğu el sanatımız yok olmaya yüz tutmuştur. Dükkan sahipleri ya işlerini bırakıp emekli olmuşlar, ya da işlev değişikliğine gitmişlerdir. Kullanılmayan yapılar bakımsızlık nedeniyle her geçen gün yıpranarak yok olmaktadır.

Resim 6.6.130 ada 6 parsel kaderine terk edilen yapı (Seda İnici Arşivi)

Kötü onarım ve kullanım

Kötü kullanım ve yapılarda bilinçsizce yapılan değişiklikler yapıların özgünlüklerinden uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Örneğin 130 ada 1-2 parsellerin

depo olarak atıl bırakılması yapının çürümesini hızlandırmıştır. Depo olarak bırakılan bu yapıların dışında Buğday Pazarı Sokak'taki ayakkabıcı dükkânları geçirdikleri onarımlar sonucunda özgün hallerinden uzaklaşmışlardır. Özgün cephelere alüminyum doğrama kasalar eklenmiş, yapı zeminlerinde özgün ahşap döşeme üzerine beton şap dökülmüştür.

Yangınlar

Alanda dikkatsizlik sonucu çıkan bir yangında 130 ada 1 ve 2 parseller yanmıştır. Bu durum sonucunda 2 parsel kendini plan bazında korumuş fakat cephesi değişikliğe uğramıştır. 1 parselde ise yeni yapılaşmaya gidilmiş, özgün halinden bağımsız ve çevreye uyumsuz betonarme bir yapı yapılmıştır.

Resim 6.7. 137 ada 20 parsel
(Seda İnici Arşivi)

Resim 6.7. 137 ada 20 parsel
(Seda İnici Arşivi)

Resim 6.9.130 ada 2 parsel sonradan yapılan vitrin (Seda İnici Arşivi)

Resim 6.10.130 ada 1 parsel yeni yapı (Seda İnici Arşivi)

Hava kirliliği

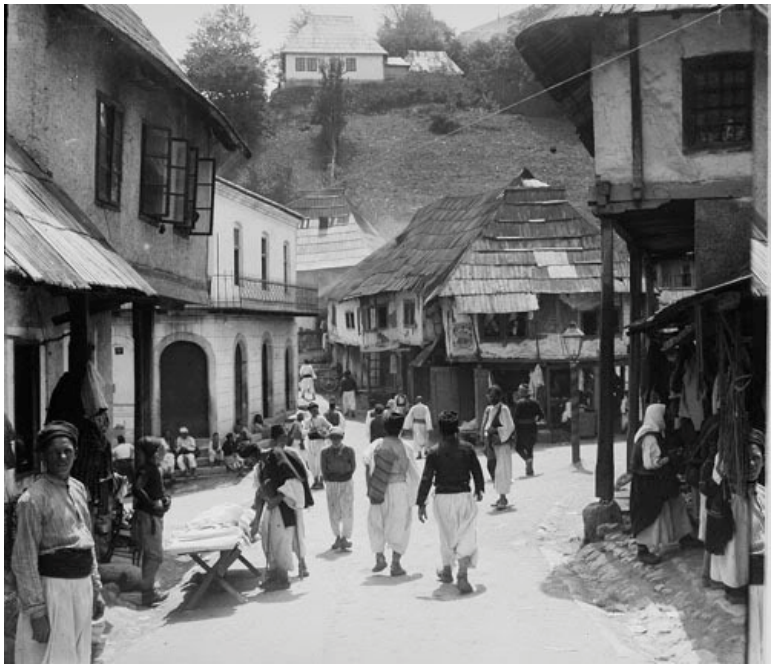
Çalışma alanında ve çevresinde ısınma amaçlı yakıt olarak kömür kullanılmaktadır. Kömürün yanma sonucu dışarı çıkardığı gazlar, yağmur suyu ile birleşerek asidik etki yaratmaktadır. Isıtma sisteminin oluşturduğu bu hava kirliliği, yapı yüzeylerinde

ve çatılarda kararmalara ve bozulmalara neden olmaktadır. Alanın tamamında dış cephelerdeki kararmalar bu hava kirliliğinin sonucudur.

6.4. Karşılaştırmalı Çalışma

İskilip geleneksel ticaret bölgesindeki elimizdeki en erken döneme ait kalıntıların sözlü kaynaklara dayanarak 200 yıllık olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda 17 ve 18 yüzyıl Osmanlı çarşıları incelenmiştir.

İskilip'te Osmanlı genelinde olduğu gibi; çarşı alanı, kent cemaati ve günlük yaşamdaki her konu ile ilgili kent hayatının odağındaki yerdir. Kentteki toplumsal kitlelerin tümünün kamusal yaşamının geçtiği noktada, her sınıftan insan için, özel olmayan ve dini alana girmeyen her türlü konu, ticaretten idari uygulamalara, siyasal anlaşmazlıklardan bireysel iş tartışmalarına kadar, gündeme gelirdi. Bütün Anadolu ve Balkan halklarının kullandıkları ortak dilde çarşı, carsija (çarşiya) veya pazar kelimeleri kamusal, herkese açık olma ile eş anlamlıdır.

Resim 6.11. 19.yüzyılda Bosna Hersek Çarşısı[www.bhtourism.ba]

Cerasi çarşıyı aşağıdaki gibi tanımlamaktadır[Cerasi, 1999].

“Osmanlı kentinin hayat damarları başka hiçbir yerde olmadığı kadar merkez-çarşıda atar; orada bütün sosyal gruplara ait erkek ve kadınlar karşılaşır, bütün dil ve diyalektikler işitilir”.

Resim 6.12. 19.yüzyılda Bosna Hersek Çarşısı[www.bhtourism.ba]

Üç farklı günde; müslümanlar için Cuma, yahudiler için, cumartesi, hristiyanlar için pazar; dükkanların sıra ile kapanıyor olması haftayı bölümlere ayırırdı. Gün ibadet saatlerine göre ölçülürdü [Cerasi, 1999]. Sözlü kaynaklardan edinilen bilgiye göre İskilip çarşısında cuma günleri esnaf dükkan kepenklerini kapatmadan camiye giderdi. Alanda herkes birbirini tanırdı ve dükkanlarını kapatma gereği duymazlardı.

Osmanlı kentinin ticaret ve zanaat işlevleri, konutları mutlak biçimde dışta bırakarak, dükkân ve atölyelerin sıralandığı bir veya daha fazla sokaktan oluşan tek bir bölgede yoğunlaşmıştır. Her farklı sanat ve zanaat erbabı ayrı meslek gruplarının oluşturduğu arastalarda toplanmıştır. İskilip örneğinde de her meslek farklı bir sokakta birleşir. Bu sokaklar o meslek gruplarının adını alır. Dikiciler Arastası Sokak, Bakırcılar Arastası Sokak, Semerciler Arastası Sokak… gibi.

İstanbul Kapalı Çarşısı'nda ve Saraybosna Çarşısı gibi daha pek çok önemli Osmanlı kentinde, mesleklerin özelliklerine göre dağılımları olduğu konusunda kesin bilgilere sahibiz. Örneğin Manisa çarşısındaki her sokak belirli bir meslek grubuna ayrılmakla kalmamıştı; ayrıca bu sokağın sonunda da o mesleğe ait Pazar yeri bulunuyordu [Aktüre, 1973]. Tek tek üretim birimlerinin boyutları küçük bile olsa, çarşıdaki oldukça sınırlı bir alan içerisinde imalat ve ticaret potansiyeli böylece yoğunlaşmıştır. İskilip çarşısında da arasta sokaklarının sonlarındaki meydancıklarda Buğday Pazarı, Odun Pazarı, Kadınlar Pazarı gibi Pazar yerleri ticaretin yoğunluğunu arttırmaktadır (Ek-10).

Resim 6.13. 19.yüzyılda Manastır'da ahşap bir dükkan[www.bhtourism.ba]

Cezar ve Aktüre 'nin tanımlarından yola çıkarsak; Osmanlı Kentinde çarşının merkezi bedestendir ve çevresine yerleşen dükkanların hiyerarşik bir sıralaması vardır. Satılan malın değeri arttıkça dükkan bedestene o kadar yakın konumlanır. Daha sonra ise sırasıyla hanlar, daha az değerli dükkanlar, zanaat bölgeleri, deri atölyeleri ve pazarlar yer alırdı. İskilip çarşısında ise sözlü kaynaklardan bir bedestenin varlığı hakkında bilgi edinmekteyiz. Bedesten, cami çevresinde küçük dükkanlar ve Pazar yerleri asıl çarşıyı oluşturmuştur. Semerci, bakırcı, tabakhane

gibi ikincil önemi olan koku, is ve gürültü kaynağı olan meslekler bu merkezin dışına yerleşmiştir.

Resim 6.14. 19.yüzyılda Selanik'te bir dükkân[www.bhtourism.ba]

Resim 6.15. 19.yüzyılda Bosna Hersek'te dükkan[www.bosnafolk.com]

Osmanlı Döneminde ahşap dükkan çarşının temel öğesini oluşturmaktadır. Bu dükkanlar kümeler halinde kimi zaman bir vakfa gelir elde edilmek için kullanılmış fakat sonradan özel mülkiyete geçmişlerdir. Ulu Cami'nin avlusuna bakan dükkanlar bu şekilde kullanılmış fakat daha sonra özel mülkiyete geçmiştir. Bu dükkanlar genelde tek cepheli olup, tek katlı ve ahşap karkas sistemde inşa edilmiştir. 19.yüzyılın sonlarına doğru ana ticaret merkezlerinde tuğladan, iki katlı ve tek cepheli, 5-6 metreyi geçmeyen yükseklikte grup dükkanlar görülmeye başlamıştır. Bu dükkanlarda yönetmelikler yangına karşı ve göçü denetlemek amacıyla 3,5-6 metre arası yükseklik ön görülmüştür[Denel, 1982]. Fakat yakın tarihte uyumsuz gabaride betonarme yapılar da yapılmıştır.

İskilip dükkanlarında diğer Osmanlı dükkanlarında olduğu gibi kepenkler bir kanadı aşağıya, diğeri yukarıya doğru açıldığında, üstte saçak, altta ürünleri sergileme tezgahını oluşturur(Resim 6.16.). 19. Yüzyılın sonlarına doğru vitrin tam anlamıyla yerleşmeye başlamıştır[Cerasi,1999].

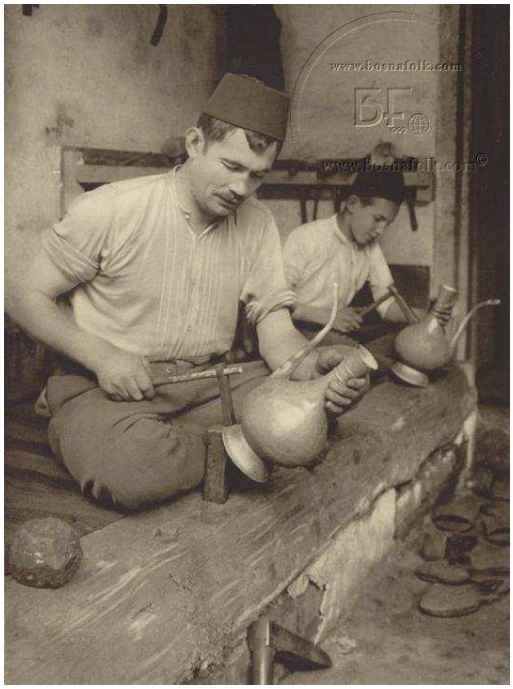
Resim 6.16. 19.yüzyılda Manastır'da ahşap dükkan[www.bhtourism.ba]

Resim 6.17. 19.yüzyılda Osmanlı Çarşısı[www.bhtourism.ba]

Resim 6.18. 19.yüzyılda çırak yetiştiren usta[www.bosnafolk.com]

Resim 6.19. 19.yüzyılda Bakırcı ustası ve çırağı[www.bosnafolk.com]

Resim 6.20. 19.yüzyılda Bosna Hersek Çarşısı[www.bosnafolk.com]

Dükkânlar 16.yüzyıldan itibaren hanların ve imaretlerin içinde veya sınırında yapılmaya başlanmıştır. Örneğin İstanbul' da Mimar Sinan'ın Rüstem Paşa Camii ve

Laleli Camii'nde ayaklar üzerinde yükseltilmiş yapıların zemin katı dükkân ve depolara ayrılmıştır.

Dükkânlar çift sıra halinde, anıtsal bir bina içine inşa edilmiş veya birbirlerine bağlanmış olunca arasta adını almaktadır. İstanbul Yeni Valide Camii'nin Mısır çarşısı olarak anılan arastasının, Saraybosna Hüsrev Paşa Camii kapalı çarşısının uzunlukları 100 metreyi geçmektedir.

Halen özgün çarşılar varlığını kısmen de olsa sürdürmektedir. Örneğin bu çarşılar: Beypazarı, Ayaş, Boyabat, Bolu, Safranbolu gibi sıralanabilirler. Ancak bunların bir kısmı 19.yüzyılda yangına sahne olmuş ve yıkılarak kargir olarak yeniden inşa edilmişlerdir. Boyabat ve Beypazarı arastalarında olduğu gibi. Biz bu çalışmada özgün karakterini koruyan ve İskilip çarşısındaki gibi ahşap ve kerpiç malzeme ile üretilmiş çarşıları karşılaştırmalı çalışma için uygun gördük. Bu çarşılar arsında ise en fazla dokümana sahip olanlardan bir tanesi olan Safranbolu çarşısı karşılaştırmalı çalışmada ele alınmıştır.

Safranbolu Çarşısı

Safranbolu'da üretime yönelik ekonomik etkinlikler, tüm el sanatlarını ve zanaat dallarını kapsamaktaydı. Kunduracılık, yemenicilik, terzilik, demircilik, bakırcılık, kalaycılık, debbağlık, saraçlık, semercilik, nalbantlık v.b. yapılan işyerleri, çarşının aynı bölümü içinde, lonca düzeninde bir arada veya aynı sokak boyunca yan yana yer alırdı. Bu nedenler çarşı içindeki sokakların, "kunduracılar içi", "kasaplar içi", "semerciler içi", "tüccarlar içi" gibi adları vardır[Ulukavak, 2007].

Safranbolu'da İskilip'te oluğu gibi aynı tür malın üretiminin yapıldığı, yan yana dükkân dizileri olan "arastalar" vardır. Arastalar aynı zamanda, meslek kurallarını belirleyici ve uygulamayı denetleyici, aynı iş kolundaki esnafın dayanışma ve yardımlaşmasını sağlayan meslek birliği "lonca" teşkilatının da örgütlendiği alanlardır.

Yemeniciler arastasına Safranbolu'da "arasna" denir ve arasna denilince sadece yemenici dükkanlarının bulunduğu, dikdörtgen planlı, iki kapılı, ortasında kahvehanesi bulunan, birbirine paralel iki yol üzerine, sağlı sollu sıralanmış dükkanların oluşturduğu çarşı anlaşılır. Arasna'nın 17.yüzyılın ikinci yarısında Köprülü Mehmet Paşa Camii'ne akar sağlamak amacıyla yapıldığı söylenir [Ulukavak, 2007].

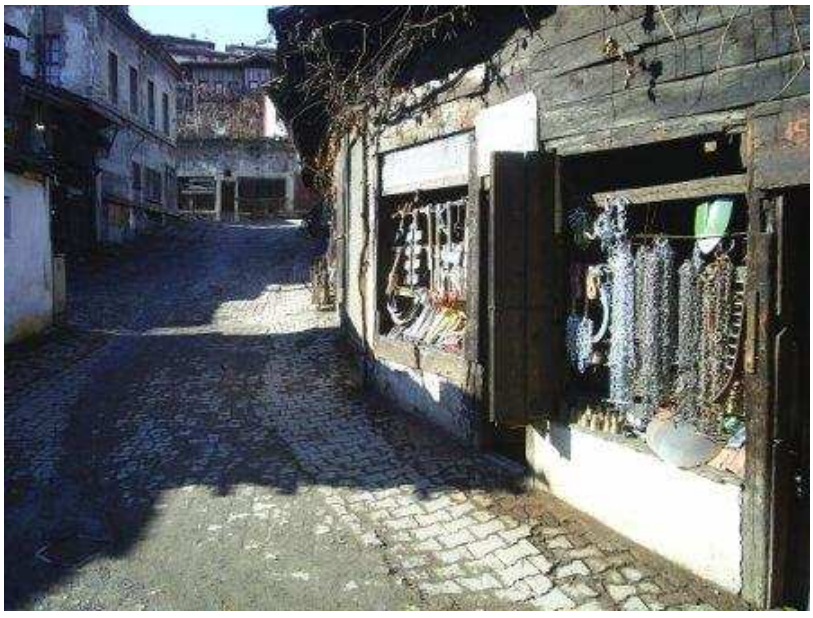
Resim 6.21. Safranbolu Yemeniciler Arasnası

Bu çarşının girişleri denetlenecek biçimde yapılmıştır. Ayrıca çeşitli toplantıların yapılabilmesi için de çarşıdaki kahvehanenin önü meydan niteliğinde geniş bırakılmıştır. Bunun yanındaki kahve diğer dükkânlardan ayrı bir görünüm ve hacim taşımaktadır. Kahvehane 6.50x8.00 m. ölçüsünde olup, orta kısmında değişik kullanıma olanak veren bir açıklık bulunmaktadır. Pencerelerin önlerine ve iç duvarların önüne boydan boya sedirler yerleştirilmiştir. Kahvehanenin batı köşesi servis hizmetleri için ayrılmıştır. Burada ocak, tezgâh ve dolaplar yer almaktadır. Kahve birbirlerine eşit pencerelerle dışarıya doğru açılır[Ulukavak,2007]. İskilip çarşısında ise bu organizasyon daha farklıdır. Dükkânlar birbirini takip eden sokaklar boyunca devam eder. Karşılıklı bu dükkân dizeleri arastaları oluşturur. Her sokakta farklı bir zanaat grubu vardır. Bu meslekler sokaklara ve dolayısıyla arastalara ismini

vermiştir. Toplanma yeri olan kahvehaneler ise bazı sokaklarda köşe dükkânlardadır. Giriş çıkış denetimi Safranbolu örneğinde olduğu gibi çok kontrollü değildir.

Çarşının dükkânları üretim ve alış-veriş yapılabilmesi için düzenlenmiştir. 8-15 m2 ölçüsünde değişen küçük boyutlu dükkânlarda alış-veriş sokağa açılan bir tezgâh üzerinde yapılmaktadır. Dükkânın iç kısmında mal üreten usta ve yardımcıları bulunmaktadır. Dükkânların döşemesi sokaktan 40-50 cm. kadar daha yüksektir. İki örnekte de dükkanlar plan açısından benzerlik göstermektedir. Çarşıların ikisinde de dükkan ve cephe tipolojisi kullanıma göre değişiklik göstermektedir.

Çarşıyı oluşturan dükkânların saçak, kepenk ve diğer elemanları kullanılış biçimlerine göre ayrı ayrı şekillerdedir. Kapı girişlerinde kapının açılabilmesi için küçük bir giriş bulunur. Aynı zamanda burası içeriye girenlerin ayakkabılarını çıkardıkları yerdir.

Resim 6.22. Safranbolu'da özgün dükkânlar

Safranbolu Arasna'yı çevreleyen dış duvarlar kalın ve sağır olarak yapılmıştır. Bunun da nedeni çarşının kontrol altında tutulması ve hırsızlığı önlemek amacıdır. Dükkanlar ve bunları çevreleyen duvarlar kesme ve moloz taştan

yapılmıştır[Ulukavak, 2007]. Safranbolu çarşısında arasta bu şekilde çerçeve içerisine alınırken, İskilip arastaları son derece organik ve gelişime açık olarak kurgulanmıştır. İskilip çarşısında herhangi bir sınırlayıcı taş duvara rastlanmamaktadır. Aslında pek çok Osmanlı Çarşısı da İskilip Arastası ile benzer biçimde kurgulanmıştır.

Resim 6.23. Yemeniciler Arasnası giriş kapısı

Resim 6.24. Safranbolu'da bakırcı esnafı

Safranbolu çarşısı günümüzde "Yemeniciler Arastası" ve "Demirciler Çarşısı" olmak üzere iki ayrı sokakta toplanmıştır. Yemeniciler Arastası Köprülü Mehmet Paşa Camisi'ne bitişik 48 ahşap dükkândan meydana gelmiştir. Burası "Yemeni" denilen ayakkabıların yapıldığı Eski Lonca Çarşısıdır. Çarşı restore edilmiş olup turizm yönünden önem taşımaktadır. Bu çarşıda Ahmet Demirezen'in özel Yemenicilik Müzesi bulunmaktadır[Özköse, 1987].

İki çarşıda gerek yapım malzemeleri, gerek mesleklere göre farklılaşması, gerek dükkan tipolojileri bakımından büyük benzerlik göstermektedir. Ancak Safranbolu çarşısı turizm açısından İskilip' göre daha gelişmiştir. Bunda konumunun ve ulaşım kolaylığının etkisi büyüktür.

6.5. Restitüsyon Denemesi

Sonradan değişikliğe uğramış, kısmen yıkılmış ya da yok olmuş öğelerin, yapıların veya yerleşmelerin ilk tasarımlarındaki ya da belirli bir tarihteki durumlarının, arşiv kayıtlarından, yapı üzerindeki izlerden, yapıya, yerleşmeye ait çizim fotoğraf gibi

belgelerden yararlanılarak plan, kesit, görünüş ve aksonometrik[1] çizimlerle ya da maketle anlatımına "restitüsyon" denir.

Bu bilimsel ve zorunlu bir çalışmadır. Parçaların tekrar birleştirilmeleri söz konusu olmasa da bu şekildeki restitüsyon çalışmaları, bir eserin özgün tasarımını açıklamak, tarihi gelişimini irdelemek, kalıntıların daha iyi kavranabilmesini sağlamak için yapılır.

Restitüsyon projesi hazırlanırken, yapı üzerindeki izlerden, korunmuş kısımlardan, benzer yapılardan yararlanılarak, yıkılmış, boyutu değiştirilmiş veya içi doldurulmuş açıklıkların, pencere veya kapıların çizimlerle yeniden eski düzeninde ifade edilir.

İncelenen bina birden fazla onarım geçirmişse, bu evrelere ait izler, veriler değerlendirilerek, ilk tasarım ve onu izleyen dönemler 1. Dönem restitüsyonu, 2. Dönem restitüsyonu şeklinde adlandırılabilir.

Yapı hakkında mimari konumu, kontur ve gabarisi v.b. gibi özgün şeklini tanımlamaya veri oluşturacak temel bilgilerin sağlanamaması durumunda, restitüsyon çalışmalarının çizim veya maket olarak kalması, (gelecek kuşakları yanıltıcı ve gerçeğine aykırı bir bina yaratmamak için) uygulamaya konulmaması gerekir.

Bu nedenle geleneksel İskilip Arastası üzerinde gerçekleştirilen restitüsyon önerisinde, cephe ve plan düzeniyle mekansal ilişkilerinin özgün durumunu araştırmak için, değişik güvenilirlik derecelerine sahip birbirini tamamlayan yöntemler kullanılmıştır. En güvenilir bilgiler yapıdan gelen izlerden elde edilmiştir.

Ortadan kaldırılmış, formu değiştirilmiş, doğraması alınmış kapı ve pencere açıklık elemanları, değiştirilmiş tavan ve döşemeler ile dolaplar, benzerleri ile yapılan karşılaştırmalı çalışmalar sonucunda belirli verilere ulaşılmıştır. Bu karşılaştırma

[1] Bir cismi üç boyutlu olarak gösteren bir geometrik çizim türü, parelel izdüşümle elde edilen perspektif [Hasol, 2008].

çalışmasında öncelikle yapı içindeki mevcut özgün elemanlar ile değişmiş olanlar arsında gerçekleştirilmiş olup, ikinci aşamada yakın ve uzak bölgelerdeki benzer özelliklere sahip dükkanlar arasında yapılmıştır.

Bu çalışma sürecinde mimari yapı elemanları için yeterli bilginin bulunmadığı durumlarda; mimari çıkarsama-mimari gereklilik yöntemine başvurulmuştur. Özellikle kat planlarının elde edilme sürecinde ve ön cephe duvarlarında yapıdan gelen izlerin yetersiz kaldığı durumlarda mimari çözümü destekleyecek şekilde son kararın oluşturulması için mimari çıkarsama yöntemi kullanılmıştır(Ek-38).

Yapılar ile ilgili bilgilerin dışında kalan, tarihi arastaların genel özellikleri ile karşılaştırılarak elde edilen bilgiler de çevre ölçeğindeki bazı detaylar için restitüsyon önerisinde kullanılmıştır.

Bu tez kapsamında İskilip Arastası için hazırlanan restitüsyon önerisinde kullanılan yöntemler güvenilirlik derecesine göre aşağıda ana başlıklar altında özetlenebilir (Bknz. Şekil 6.1):

1-Yapıdan gelen izlerin değerlendirilmesi

2-Eski Fotoğraf ve benzeri görsel belgelerin değerlendirilmesi

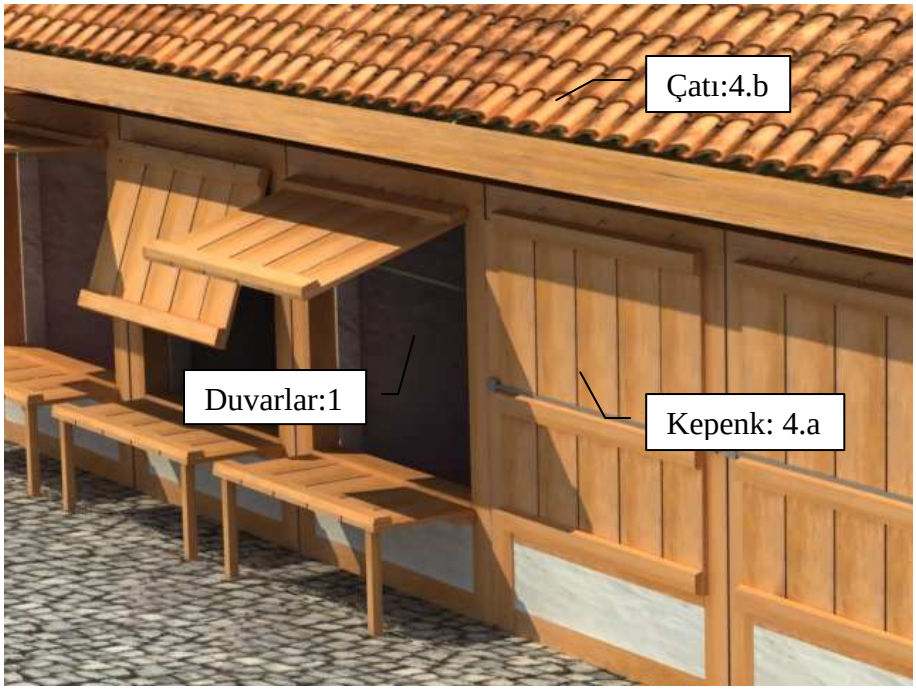
3-Karşılaştırmalı çalışma ile bilgi elde edilmesi

a.İskilip geleneksel ticaret yapıları arasında

b.Geleneksel arastalar arasında

4-Sözlü kaynak kullanımı

5-Mimari Çıkarsama-Gerekliliğin değerlendirilmesi

Şekil 6.1. Karşılaştırmalı çalışmalar sonucunda ulaşılan restitüf dükkan vitrinleri

Alandaki dükkanların restitüsyon çizimleri hazırlanırken, yapılara sonradan eklenen dönem ekleri kaldırılmış, yapının ilk dönemine ait durumu elde edilmek istenmiştir. Bu işlem içinde daha çok sözlü kaynaklardan sağlanan bilgiler ve geleneksel arastalar ile mevcut durum arasındaki karşılaştırmalı çalışmalardan elde edilen veriler kullanılmıştır. Sonuçta şimdiki durumundan oldukça farklı, tek katlı, karşılıklı dükkân sıralarının varlığı söz konusu olmuştur. Ahşap kepenkli bu arasta dükkânlarında vitrin dışında başka bir çerçeve, cam veya kapı bulunmadığı kanısına varılmıştır. Ahşap kırma çatıların çatı örtüsü alaturka kiremittir. Sokaklar arasında ki gölgeliğin asmalarla sağlanmış olduğu düşünülmüş ve zemin kaplamasının taş olduğu kabul edilmiştir (Bknz. Ek 38).

7. MÜDAHALE KARARLARI

7.1. Genel Yaklaşım

İçinde yaşamın sürdüğü kentlerde, toplumun gereksinimlerine bağlı olarak değişme istekleri gelişir; koruma bu değişimin denetlenip tarihi karaktere zarar vermeyecek ölçüde kalmasını sağlamaktır. Yerleşmenin sosyal yapısının değişmesi, ekonomik zorluklar, doğal felaketler bir yerleşmenin gelişimini engelleyebilir veya çökmesine neden olabilir. Tarihi çevreler bugün bakımsızlık, terk, bayındırlık etkileri, rant baskısı gibi çeşitli tehlikelerle karşı karşıyadır. Kimi kent ve yerleşim dokuları terk edilme sonucu yıkılmaya mahkum olurken, üzerinde yaşamın sürdüğü yerleşmelerde ise yoğun yapılanma istekleri, yeni yollar açılması tarihi dokunun değişip yok olmasına neden olmaktadır. Çevre dokusunu oluşturan bileşenlerin sürekli bakımlarını sağlamak, tahribi en aza indirgeyecek önlemleri almak, günümüz ve gelecek için uygun bir koruma politikası saptamak kültür varlığımızın geleceği açısından yaşamsal bir önem taşımaktadır [Ahunbay, 1996]. Bu tez kapsamında elee alınan çalışma alanında bu temel görüş esas alınarak, koruma yaklaşımı oluşturulmuştur. Büyük çoğunluğu geleneksel dükkanlardan oluşan dokunun restitüsyon çalışmalarından elde edilmiş verilerinden güvenilir olanlar baz alınarak özgün durumuna en yakın biçimde onarılması ancak bilgi açısından az güvenilir olan durumlarda daha çağdaş fakat genel karakteristik özelliklerle uyumlu yeni müdahalelerin yapılması öngörülmüştür (Ek-39, Ek-40).

Çevre karakterine uyum kaygısı olmadan, maksimum rant elde etmek için yapılan binalarla kentsel çevrenin görünümü tekdüzeleşmekte, yüzyılların birikimi ile ortaya çıkan tarihi sokak perspektifleri yok edilmektedir. Sit kararı olmayan tarihi alanlarda mevcut imar planlarının getirdiği yapı düzeni ile çevre ölçeği korunamamaktadır. Küçük parselden oluşan kent dokularında, iki veya daha çok sayıda parselin birleştirilmesi kütlevi bloklar yapılmasına neden olmaktadır. Yeni imar planlarına göre yapılan bu binalar, yüksek kütleleri ile çevrelerindeki dokuyu ezmektedir. Çalışma alanında da bu tür uyumsuz yapılar vardır. Bunları geleneksel çevreye

uyumlu hale getirmek için gabari indiriminin ardından pencere boyutları, cephe genişlikleri ve cephe malzemesi değişiklikleri yapılması da önerilmektedir.

Belediyelerin tarihi yerleşmelerde yaptıkları yol, alt yapı düzenleme çalışmaları da görsel ve fiziksel bozulmalara yol açmaktadır. Örneğin, kanalizasyon vb. tesisat için açılan çukurlar kapatılırken özgün sokak döşemesi bozulmakta; seçim sırasında vatandaşa hizmet götürmek gerekçesiyle Arnavut kaldırımı, yada parke yol dokuları asfaltla örtülmektedir [Ahunbay, 1996]. Alan hem yaya hem araç trafiğine açıktır. Yol kaplaması geleneksel taş kaplama üzeri asfalttır. Burada takdim edilen çalışmamızda, asfalt kaplamanın sökülerek özgün taş dokusunun açığa çıkarılması, eksiklerinin tamamlanması ve korunması önerilmiştir.

Tarihi çevre korumanın amacı tarihi yerleşmeyi yok olmaktan kurtarmak, kültür mirasını günümüz yaşamı ile bütünleştirmektir. Kentler yaşayan organizmalardır. Tarihi bir kenti özelliklerini yitirmeden koruyabilmek disiplinler arası bir çalışma, iyi bir örgütlenme, maddi kaynak ve duyarlı bir kamuoyu desteği gerektirir. Çalışma alanında, finansal organizasyon ve destekler başlığı altında anlatıldığı gibi bir yöntemle örgütleme yolu tercih edilmelidir. Bununla beraber, restorasyon uzmanı mimar ile, şehir plancısı, sanat tarihçi ve kimyasal temizlemeleri denetlemek için kimya mühendisi de ortak çalışmayı sürdürmelidir.

Eski bir yerleşimde yaşayanları çağdaş yaşamın olanaklarından yararlandırmak, tarihi mekânları, yapıları günümüz yaşam biçimine, gereksinimlerine uyarlamak için özel projeler hazırlanır. Ancak bu işlemlerin çevrenin karakteri bozulmadan yapılması gerekmektedir. Korunan alanlarda otomobillerin kolayca girip çıkacağı, dolaşacağı geniş yollar açılması beklenemez [Halaç, 2001]. Bu yüzden bunun gibi özel alanlarda yaşayanların, bazı sıkıntılardan katlanması kaçınılmazdır. Önemli olan bu problemlerin en aza indirgenmesidir. Alanda öncelikle altyapı sorunlarının ele alınması öngörülmüştür.

Kentleşmeyle gelen hızlı değişim sonucu, dünyanın bir ucundan diğerine birbirine benzer nitelik ve görünümde yapıların çoğalması, gerçek kültürel kimliğini

korumaya çalışan her ülke için, tarihi çevre olgusu giderek artan önemde gündeme getirmiştir. Geleneksel dokular, kendilerini yaratan geçmişin tanıkları olarak günlük yaşama katılmakta ve çevreye özgün bir boyut katmaktadır [Akın, 1988]. Bu düşünceler paralelinde çalışma alanında ki tüm yapıların kullanılmasını sağlayacak öneriler hazırlanmış olup, böylelikle bakımlarının ve yaşamalarının devam edebileceği ön görülmüştür.

Geleneksel çalışma alanında olan değerlerin korunması ve sorunlarının ortadan kaldırılmasına yönelik olarak; uyumlu cephe silüetlerinin oluşturulması, iç mekanda ise konfor koşullarının iyileştirilmesi ve günümüz kullanım şartlarının yerine getirilmesi için her türlü yeni teknolojinin kullanıldığı bir koruma yaklaşımı uygulanması benimsenmiştir. Böylelikle dış mekanda özgün olarak günümüze kadar gelen öğeler ve uyumlu yenilemeler korunacak, gabari, taban alanı, cephe genişliği, açıklık, doku, renk uyumsuzluklarının ortadan kaldırılması için bütünleme, temizleme, değiştirme ve yeni yapılaşma koşulları gibi müdahaleler yapılacaktır. İç mekanda ise; yapının sınırları ve özgün öğeler korunacak, cephe ile bağlantılı olan uyumsuz bölünme öğeleri bağlamında mekansal müdahale yapılacaktır. Bu sınırlar içinde kullanımın gerektirdiği tüm müdahalelerin yapılması önerilmiştir.

Yapıların sorunları kapsamlı bir onarım gerektiriyor ise her yapı için detaylı rölöve ve restitüsyon çalışmalarını içeren, restorasyon projelerinin hazırlanarak ilgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’ nun onayına sunulması gerekmektedir. Ancak yapılar için yapılacak koruma müdahaleleri basit onarım ve bakım boyutunda olacak ise bu kez tez çalışması kapsamında hazırlanmış bulunan basit onarım el kitapçığından yararlanılması ön görülmüştür (Bknz. Ek-43).

Yapı gereçlerinin de her malzeme gibi bir ömrü vardır. Bir yapı ne denli iyi korunursa korunsun, zaman içinde eskiyip yıpranacaktır. Ancak bu doğa kanunu kural ve bilinçli koruma uygulamaları ile hafifletilebilir ve malzemenin ömrü uzatılabilir [Tuncer, 1990].

Tüm bunlar göz önüne alındığında alan geneline yönelik alınacak ilke kararları aşağıda sıralandığı gibidir:

-Toplumu yönlendirecek organizasyonların oluşturulması ve ana koruma kararların belirlenip onun çerçevesinde planlı olarak etap etap uygulamaya gidilmesi;

-Makro kararların belirlenmesi ve onunla birlikte politikaların geliştirilmesi;

-Koruma için gerekli uygulama yöntemlerinin ve hedeflerinin plancılar, restorasyon uzmanları, yerel yöneticiler ve bölge sakinleriyle birlikte uygulamaya yönelik olarak ortak çalışmalarla saptanması;

-Kentsel koruma alanında merkezi ve yerel yönetimlerin yetkileri ve rolleri belirlenmesi, belediye denetiminde daha etkin olması;

-Bölgede yaşayanların çevreye yabancılaşmaması için çevre ve koruma bilincinin ve sevgisinin verilmesi amacıyla seri toplantılar, paneller, sergiler vb. etkinlikler gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

7.2. İskilip Geleneksel Ticaret Merkezi Yapı Ölçeğinde Fiziksel Koruma Kararları

7.2.1. Geleneksel yapılar

Koruma ve bakım

Bu çalışma kapsamında geliştirilen öneriler de Kültür Bakanlığı'nın 1999 yılındaki yönetmeliğe uygun olarak bakım, sadece yapının yaşamını sürdürmeyi amaçlayan; tasarımda, malzemede, strüktürde, mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen müdahaleler olarak saptanmıştır. Bu kapsamda yapılacak bakım uygulamalarında yapıların planlarında, mimari elemanlarında, yapım malzemelerinde, strüktürlerinde

değişiklik gerektirmeyecek, iyi durumdaki yapılara en az müdahale ile olduğu gibi koruması amaçlanmıştır.

Basit onarım

Tanım:

Bu çalışma kapsamında geliştirilen öneriler de Kültür Bakanlığı'nın 1999 yılındaki yönetmeliğe uygun olarak basit onarım, yapıların çürüyen ya da bozularak eksilen mimari öğelerinin, özgün biçimlere uygun olarak aynı malzeme ile değiştirilmesi; onarılması, bozulan iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve malzeme uyumu sağlanarak, özgün biçimlere uygun olarak yenilenmesi olarak saptanmıştır.

Uygulama Yöntemi:

-Pencerelerde, kötü durumdaki doğramalar sökülerek, projesindeki özgün detayına uygun olarak yeniden yapılacak, iyi durumdakiler temizlenerek su bazlı ahşap koruyucu ile boyanacaktır.

-Taş duvarlarda, sıva raspası yapılarak taş duvarların açığa çıkartılması, bozulmuş elemanların aynı malzeme ile değiştirilmesi, kullanılabilecek durumdaki taşların ise temizlendikten sonra yeniden kullanımı esastır. Bozulmalar ıslah edildikten sonra, kireç harcı ile sıvanıp, nefes alabilen cephe boyası ile boyanacaktır.

Sağlamlaştırma

Tanım:

Mevcut malzemeyi olabildiğince korumak için desteklemek, gereğinde dayanımı arttırıcı kimyasal maddelerin uygulanmasına olanak tanımaktır.

Uygulama Yöntemi:

Çalışma alanında ki malzemeler doğal etkilerle, zamanla bozulup harap olmuştur. Açıkta kalan kerpiç yağmur karşısında eriyip dağılmış, tuğla aşınmış, çatlayıp ayrışmış, ağaçtan yapılan kiriş ve dikmeler, çatılar zaman içerisinde çürümüştür. Bu durum karşısında koruma uzmanlarının özel kimyasal birleşimler kullanarak malzemelerin dokusunu sağlamlaştırması; bozulma sürecini bir ölçüde yavaşlatıp, özgün yapıyı daha uzun süre yaşatır. Malzemenin dağılmaması için çatlamış, ayrılmak üzere olan sıva tabakaları miller ve/veya mikroenjeksiyon yardımıyla ana taşıyıcıya tutturulması önerilmektedir [Ahunbay, 1996].

Ancak kimyasal malzemelerin renk doku ve değişikliklere yol açması toksit ve yanıcı etkisi bulunmaması, bu tez kapsamında ele alınan sağlamlaştırma yöntemidir.

Zaman içerisinde kerpiç, yağışlarla yumuşayıp erimekte, güneşte çatlamakta, rüzgarda aşınıp toz olmaktadır. Bunlar gibi kayıpların önlenmesi için sürekli bakım yöntemiyle, çamur harcı ile sıvanarak korunmalıdır.

Ahşap nem etkisiyle çürümekte; kurt yenikleri ile dayanımı azalmaktadır. Kapılar, pencereler, kepenkler, saçaklar gibi ahşap malzemeden oluşan özgün elemanların, böceklerinin öldürülmesi ve dokularının sağlamlaştırılması için kimyasal maddelerle işlem görmeleri söz konusudur. Genellikle yumuşak ağaçlarla yapılan geleneksel yapılarımızda ise ahşap iskeletin eskimiş olan öğeleri yenilenmekte; onarımlarda emprenye edilmiş ahşap kullanarak, yeni öğelerin yaşamlarının daha uzun süreli olması güvence altına alınmaktadır [Ahunbay, 1996].

Çalışma alanındaki yapılar subasman seviyesine kadar taş malzeme ile inşa edilmişlerdir. Taşların korunması için; taşa püskürtme tekniğiyle, fırça ile sürülerek veya vakumla uygulanan taş sağlamlaştırıcılarının koruma kimyası ile uğraşan uzmanlar tarafından seçilmesi ve onların önerileri doğrultusunda, denetim altında uygulanması gerekir. Sağlamlaştırma yöntemi taşın türüne ve bozulma durumuna göre belirlenir.

Çalışma alanındaki yapılardaki strüktürel ve malzeme sorunlarına uygulanacak müdahale kararları;

-Drenaj ve su yalıtımı, su giderlerinin sağlıklaştırılması yapı zeminine su gitmesinin çevre koşullarının sağlıklaştırılarak giderilmesi, yapı beden duvarlarının toprakla temas eden kısımlarında drenaj ve su yalıtımı yapılarak sağlıklaştırılması önerilmiştir.

-Ahşap karkas arası dolgu duvarlarda sıva raspası yapılarak açığa çıkartılacak, bozulmuş olan yapı elemanları yenileriyle değiştirilerek dolgu yapılacak, projesinde gösterildiği şekilde imal edilecektir. Duvarlar üzeri kireç sıva ve nefes alabilen badana yapılacaktır.

-Zemin döşemelerindeki çimentolu şap, toz, toprak gibi birikmeler temizlenecek ve önerilen kaplama seramik ya da doğal taş döşeme kaplaması, kotuna uygun olarak yapılacaktır.

Kaldırma-Ayıklama

Tanım:

Yapılara yapıldığı dönemden daha sonra, özgün olmayan tüm eklentiler kaldırılmalıdır. Kaldırılan malzeme ve elemanlar özgün olanlar ile değiştirilecektir.

Uygulama Yöntemi:

-Tavanlara muhdes Betonarme döşeme sökülerek, emprenye edilmiş ahşap kirişlerle projesine göre döşeme imal edilecek, düz ya da çıtalı tavan kaplaması projesine uygun olarak yapılacaktır.

-Çatı üzerindeki Marsilya kiremit örtüsü kaldırılacak, ahşap karkas çatı konstrüksiyonu yenilenecek, kaplama tahtası üzeri su yalıtımı ve alaturka kiremit ile projesine uygun kaplanacaktır.

-Muhdes olan pencere parmaklıkları sökülecektir.

Yenileme

Tanım:

Uygulama hasar gören malzemenin, aynı malzeme ile birebir aynı ebatlarda değiştirilmesi ile yapılır.

Uygulama Yöntemi:

-Ahşap camekân doğramaları ve ahşap kepenkler, karşılaştırmalı çalışma ile elde edilen ve projelerde öngörüldüğü şekilde imal edilerek monte edilecektir.

Bütünleme (Reintegrasyon)

Tanım:

Bütünleme bir bölümü hasar görmüş, yâda yok olmuş yapı ve öğeleri özgün durumundaki bütünlüğüne kavuşturacak biçimde geleneksel, ya da çağdaş malzeme kullanarak tamamlanmasıdır [Ahunbay, 1996]. Böylece estetik, işlevsel yâda strüktürel denge kayıplarından doğan bu yöntem, yıkık durumda göze hoş gelmeyen bir elemanı tamamlayarak; yapının hem estetik bütünlüğe kavuşmasını, hem de kullanılabilir bir duruma getirilerek tümüyle yok olmaktan kurtulmasını sağlanır.

Uygulama Yöntemi:

Bu tür onarımların sonunda, yapıda uygun bir yere, yapım yılı, mimarı ve yaptıran ile ilgili yazıt konulmalıdır.

Yeniden işlevlendirme

Tanım:

Çalışma alanında zamanla değişen yaşam biçimi ve ona bağlı istekler nedeniyle birçok tarihi yapı özgün işlevini yitirmiş, ilk yapılış amacından farklı bir işleve hizmet vermek için uyarlanmıştır. Geleneksel zanaatlara olan ilginin azalması, alım gücünün düşmesi, yöre halkı nüfusunun azalması gibi nedenlerle geleneksel ticaret bölgesindeki yapılardan bir kısmı kapatılmış, bir kısmının da geleneksel işlevi değiştirilmiş; geleneksel zanaat yerine perakende ticarete yönelmiştir.Yapıların, dış ve iç tipolojileri bozulmadan yaşamaları için onlara yeni işlevler verilmelidir.

Uygulama Yöntemi:

Günümüzde Dikiciler Sokakta 50 üzerinde kunduracının bulunması ticaretin canlanmasına katkıda bulunmayacaktır. Onun yerine dükkânlarda halen özgün işlevine devam edenler korunurken, diğerlerine de alanın ticari potansiyellerine katkı sağlayacak yeni işlevler verilmelidir. Ancak burada yeni işlevlerin yapının plan şemasında ve cephe özelliklerinde önemli bir değişikliğe gerek göstermeyen gürültü, koku ve benzeri sorunlara yol açmayan işlevler olması önemlidir. Bu işlevlerin küçük ticari fonksiyonlar ve müze, kütüphane gibi sosyal fonksiyonları içerisinde barındırması önerilmiştir (Bknz. Çizelge 8.1).

Yeni Eklenti

Geleneksel yapılarda konfor koşullarının iyileştirmek için elektrik, ısıtma ve aydınlatma tesisatları eklenecektir. Isıtmanın küçük ocaklarla yapılması, aydınlatmanın ise giriş kapısı ve vitrinin üzerinde gizli olarak yapılması önerilmiştir.

7.2.2. Yeni yapılar

Çalışma alanında, özgün özelliği bulunmayan, gerek gabari; gerek cephe oranlarıyla geleneksel dokudan bağımsız yeni yapıların ekonomik ömürleri dolunca yerine çevreyle uyumlu yeni yapılaşma koşulları belirlenmiştir.

-Alanda boş parsel yoktur ve tüm parseller bitişik nizamdır.

-Gabariler özgün dokuya uyumlu olmalıdır.

-Cephe genişlikleri özgün dokudan bağımsız olarak değiştirilmemeli, tevhit ve ifraz yapılmamalıdır.

-Saçak, döşeme, bordür, pencere kotları ve renk uyumu sağlanarak istenilen malzeme ve teknolojide inşa edilebilir.

-Yapılarda restorasyon projesine uygun ahşap kepenk yapılacak fakat kepenk içine ahşap doğrama sade bir cam ve kapı yapılacaktır.

-Yapılarda vitrinler ince doğramalı ve bölüntüsüz olarak yapılacaktır. Böylelikle doğramanın yaratacağı çizgi fazlalığı yerini algıda derinliğe bırakacaktır.

-Ayrıca reflekte cam kullanılarak oluşan yansımaların etkisiyle tarihi yapıların vurgusu artacaktır.

-Projesinde detayı verilen tabelalar yapının cephesine dik olarak yerleştirilecek ve böylelikle görsel kirlilik engellenecektir.

7.3. İskilip Geleneksel Ticaret Merkezi Çevre Ölçeğinde Fiziksel Koruma Kararları

7.3.1.Ulaşım ve altyapı kararları

Alandaki en büyük ulaşım sorunu, alanın hem yaya hem de taşıt trafiğine açık olmasıdır. Sokak genişliklerinin bu duruma uygun olmaması alandaki sirkülâsyonu zora sokmaktadır. Bu nedenle alan gün içerisinde, yoğun olan saatlerde, motorlu taşıt trafiğine kapatılmalıdır. Servis sabah erken ve akşam geç saatlerde yapılmalıdır. Otopark sorunu ise alan içerisinde çözmek mümkün değildir. Fakat alan dışında belediyeye ait bir otopark önerilebilir.

7.3.2. Sokak düzeni ve malzemesine yönelik kararlar

Sokak, yapı yüzlerinin oluşturduğu bir aralık ise, bu aralıkta hareket eden insan tarafından yapı yüzlerinin kolaylıkla algılanıp, kavranabilmesi gerekir. Bu nedenle çalışma alanındaki sokaklarda; cephelerdeki tüm kablolar, tenteler ve tabelalar kontrol altına alınmalıdır. Yapıların cephelerini kapatmış olan elektrik ve telefon kabloları yer altına alınmalı, tente ve tabelanın oluşturduğu görsel kirlilik yeni tasarımlarla yapıya uygun hale getirilmelidir. Ayrıca yine cephede düzensizlik yaratan yağmur olukları gizli dereler yapılarak, önce yapının içine alınmalı, sonra da tretuvarın altından kent kanalizasyonuna bağlanmalıdır. Yapı yüzeylerini gizleyen uyumsuz sergilemeler kaldırılmalıdır.

İskilip geleneksel çarşısı sokaklarında kentsel mobilya donanımının olmayışından ötürü, geceleri işlemeyen, hatta ıssızlığı ile ürkütücü boyutu olan bir görünüme sahiptir. Bunu giderebilmek için, sokakların aydınlatma elemanlarına olan ihtiyacı karşılanmalıdır. Bu aydınlatma elemanlarına bağlanacak çöp tenekeleri ve sokak tabelaları da görsel kirlilik yaratmadan ihtiyacı karşılayacaktır.

Zemin kaplama malzemesi, yaya yoluna uygun nitelikte olmalıdır. Asfalt olan yol geleneksel taş kaplama ile kaplanmalıdır.

7.4. İskilip Geleneksel Ticaret Merkezi Yapı ve Çevre Ölçeğinde İşlevsel Koruma Kararları

Kentsel nitelikli yapılan çalışmalar halkın planlamaya katılımının planın uygulanabilirliği açısından oldukça önemlidir. Kullanıcıların isteklerini doğrudan dile getirmesi ve bu isteklerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Böylelikle alınan kararlarda etkin bir rol oynayabilecekler ve bölgeyi daha çok seveceklerdir.

Yapının mekânsal oluşum şeması, verilecek yeni işlevle doğrudan bağlantılı olmayı gerektiren bir faktördür. Gerek yapıların mekânsal uygunluğu gerekse halkın gereksinmeleri doğrultusunda işlevin ticaret olması, ancak ticaret türüne kısıtlama getirilmemesine karar verilmiştir.

Çizelge 8.1. Yeniden işlevlendirme önerileri

YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİLERİ									
FONKSİYON		I.BÖLGE		II.BÖLGE		III.BÖLGE		IV.BÖLGE	
		+	_	+	_	+	_	+	_
TİCARİ	Restoran Kafe Çay Bahçesi Hediyelik Eşya Bakkal Fırın Küçük Dükkan	*evet*			*evet*		*evet*		*evet*
ÜRETİM	El Sanatları Saraç Leblebici Semerci Ayakkabıcı Terzi Sandıkçı Bakırcı	*evet*		*evet*		*evet*		*evet*	
SOSYAL	Müze Kütüphane Kitap evi Sergi evi Rekreasyon	*evet*		*evet*		*evet*		*evet*	

7.5. Finansal Organizasyon ve Destekler

Korumada ekonomik destekler, özellikle kamu mülkiyetindeki kültürel varlıklara yönelik olup, özel mülkiyettekiler için çok azdır. Bununla birlikte merkezi ve yerel yönetimlerdeki organizasyon eksikliği ile koruma sürecinde aksaklıklar ve zaman kaybı oluşmakta, bu ise ekonomik kayba yol açmaktadır. Ekonomik kaynağı olan birçok kurum ve kuruluş arasında da bir birliktelik söz konusu değildir. Bunun için kaynak sağlayabilecek kurumlar arasındaki iş birliği oluşturarak örgütlenme,

kamunun öncülüğünde olmalıdır. Demokratik kitle örgütleri; meslek kuruluşları ve sivil toplum örgütleri merkezi ve yerel katılımlarla bu yeni oluşuma, görüşleri ve eylemleriyle katkıda bulunmalı, bölgede çalışan finans ve yatırım kuruluşlarının tam destek ve katkıları sağlanmalıdır.

Çalışma alanı sınırları içerisinde yapılmış anketlerden elde edilmiş bilgilere göre, kullanıcılar bölgenin korunmasına sıcak bakmaktadırlar. Yapılan anketlerde %35'inin mülk sahibini devletin korumaya teşvik etmesi, %30'unun mülk sahibinin kendi imkânlarıyla koruması, %15'ini devletin koruması ve kalan %20'sinin ise diğer yardımlar ile koruması istemektedir. Mülk sahibi tarafından projesine uygun olarak yaptırılan yapılar, halkın da katılımıyla büyük ölçüde kendi kendini finanse edebilecektir. Ancak altyapı ve üst yapı projelerinin uygulamalarında yerel yönetimlerden kaynak talep edilmelidir. Bunun dışındaki finansal kaynak ise oluşturulacak fondan temin edilebilir.

Yerel yönetim bünyesinde koruma organizasyonunu yürütecek restoratör mimar, restoratör şehir plancısı, sanat tarihçisi, kimyager, sosyolog ve psikologlardan oluşan bir ekip bulunmalıdır. Bu ekip plan-proje ve de uygulama aşamalarında iş sahipleri ve yapıların kullanıcıları olan kent halkı ile yakın ilişki kurarak kullanıcıların da gereksinimleri doğrultusunda çalışmalar gerçekleştirmelidir.

Koruma bilincinin oluşturulması kadar önemli olan bir diğer etken de finansal boyuttur. Bu bağlamda son yasal düzenlemelerle birlikte değişik hedef grupları için yeni parasal kaynaklar tanımlanmıştır.

Bunlardan birincisi "Özel hukuka tabi özel ve tüzel kişilerin" mülkiyetinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları için Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılan yardımdır. Bu yardımın amacı onarımı yapacak mali güce sahip olmayan kişilere değişik nitelikte katkılar sağlamaktır. Yardım üç türlü yapılabilir. Bunlar ayni (malzeme), nakdi (parasal) ve teknik yardım biçimindedir. Yardım almak için taşınmaz kültür ve tabiat varlığı malikleri İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerine başvurular: başvurunun proje yardımı için yapılması halinde taşınmazın kültür varlığı

olarak tescil edildiğine ilişkin Koruma Bölge Kurulu kararı ile yardım istenen projenin kapsamı, süresi ve tahmini bedeline ilişkin raporun bulunması gerekmektedir. Restorasyon uygulaması için katkı istenmemesi halinde proje uygulamasının kapsamı, işin bitirilme süresi, uygulama aşamaları ve tahmini bedele ilişkin rapor ile yardım istenen taşınmazın koruma bölge kurulunca onaylanmış rölöve, restitüsyo ve restorasyon projeleri gerekmektedir. Başvuruların önceliklerinin belirlenmesinde, durumları ivedi müdahale gerektiren, mimari ve kültürel açıdan dönemsel ve bölgesel özellik gösteren, korunması gerekli sokak veya meydanlarda yer alan yapılar göz önünde tutulmaktadır. Kredi, tahmini uygulama bedelinin %70ini geçmez [www.kultur.gov.tr].

İkinci finansal destek ise topku konut kredileridir. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Yardım Sağlanması ve Katkı Payı" başlıklı 12. maddesine eklenen "2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu uyarınca verilecek kredilerin en az %10'u tescilli taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve restorasyonu işlemlerine ilişkin başvurularda kullandırılır. Bu kapsamdaki öncelikli projeler Bakanlık ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nca müştereken belirlenir" fıkrası gereğince özel hukuka tabi gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan korunması gerekli tescilli taşınmaz kültür varlıklarının; bakımı, onarımı ve restorasyonu için Toplu Konut İdaresi tarafından aşağıdaki şartlarla kredi verilir. Bu krediden yararlanmak isteyen gayrimenkul sahibi, TOKİ'ye yazılı olarak başvurur ve başvuruda kurul tarafından onaylanmış projeleri hazırda bulundurur. Kredi miktarı proje keşif bedelinin %70 ini geçmez [www.toki.gov.tr].

Üçüncü bir parasal kaynak ise belediyelerin "taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına katkı payıdır". 2863 sayılı yasada yapılan değişiklikle 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 8. Ve 18. Maddeleri uyarınca mükellef hakkında tahakkuk eden emlak vergisinin %10'u bu pay için ayrılmıştır ve bu konudaki yetki İl Valisindedir. Bu katkılar kamulaştırma, projelendirme ve koruma planlaması ile korumaya yönelik uygulamalar için alınmaktadır [Madran, 2007].

Son olarak da koruma amaçlı imar planlarının yapımı için belediyelere aktarılmak üzere İller Bankası Genel Müdürlüğü Bütçesine yeteri kadar ödenek konur. Ayrıca İl Özel İdareleri bütçelerinde de bu iş için ödenek ayrılmıştır [Madran, 2007].

Ayrıca çeşitli yasal düzenlemelerle, taşınmaz kültür varlığını onaran ve yeni işlev veren kişi ve kurumlara bazı teşvikler de verilmektedir. 5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimleri Teşvik Kanununa göre teşvikler 2863 sayılı kanun kapsamındaki taşınmaz kültür varlıklarının, bu kanunun amacı doğrultusunda kullanılması temek amacına yönelik olarak verilmektedir.

Teşvikler kültürel ve sanatsal alanlara yönelik özel araştırma, eğitim veya uygulama merkezlerinin yapımı, onarımı veya işletilmesi ile kültürel mirasın araştırılması, derlenmesi, belgelendirilmesi, arşivlenmesi, yayınlaması, eğitimi, öğretimi ve tanıtılması etkinlikleri için verilmektedir.

7.6. Müdahale Organizasyonu

Dikiciler Çarşısı Sokak ve Buğday Pazarı Caddesi yapı müdahalelerinden önce alt yapı; kanalizasyon, su, kablolar vb. sorunların çözülmesi ve görsel kirlilik yaratan elemanların; tente, tabela, kablolar, uyumsuz sergileme, anten vb.; kaldırılması gerekmektedir. Bu işlemden sonra zemin kaplama malzemeleri ve kent mobilyaları sokaklara yerleştirilecektir.

Yapı bazındaki etaplaşmaya geçildiğinde ilk olarak acil müdahale isteyen özgün yapılar ele alınmalıdır. Bunlardan sonra gabarisi çevreye uyumsuz yapı da kat indirimi yapılmalıdır. Daha sonra kalan yapılarda ise uyumsuz cepheler geleneksel sokak dokusuyla uyumlu hale getirilmelidir. Son etapta ise yeni yapı yapılacaktır.

Etaplama yapılırken; dikkate alınan temel ilke yapıların fiziksel müdahaleye ihtiyaç öncelikleridir. Tüm bu etaplar eş zamanda sona ermeli ve sokaktan aynı anda çekilmelidir.

8. SONUÇ

Tarihi, kültürel ve mimari değerler açısından oldukça zengin bir coğrafya üzerinde bulunan ülkemizde, kültürel değerlerin korunması, geliştirilmesi, yorumlanarak yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda değişik ölçek ve nitelikte, giderek yoğunlaşan bir çaba görülmektedir. Bu çabaların artarak devam etmesi, bu coğrafyada yaşayan herkesin ortak sorumluluğudur. Bu sorumlulukların yerine getirilmesinde öncelikle yapılması gereken; koruma ve yaşatmaya yönelik kaynakların arttırılması, yeni kaynakların süratle harekete geçirilmesi ve buna bağlı olarak, ülkede koruma bilincinin yaygınlaştırılması konusunda toplumun çeşitli kesimlerini kapsayan, katılımcı modellerin ve toplumsallaştırılmış yeni projelerin hayata geçirilmesidir.

İskilip merkezinde ve ticaret bölgelerinin en can alıcı noktasında bulunan Tarih Çarşı, yeni yapılaşmanın hızlanmasına rağmen günümüze kalan ender detayları ile özgün niteliğini korumaya devam etmektedir. Ancak planlı bir koruma uygulanmadığı takdirde, insan eliyle ve doğa şartları ile meydana gelecek değişim ve yıpranmalar kısa bir süre sonra bu özgünlüğü yok edecektir.

Alan içerisinde doku bütünlüğü korunmasına karşın, yapı bazında bozulma ve değişimler oluşmaya başlamıştır. Ayrıca imar planlarıyla da gerekli önlemler alınamadığı için yeni yapılaşmalar da hızla artmaktadır. Bu gerçeğin varlığı, yoğun bir perakende ticaretin olduğu İskilip Çarşısı'nda da karşımız çıkar. Ticaret yapıları, işlevlerinden dolayı konut yapılarına göre çok sık el değiştirir. Bunun yanı sıra anket değerlendirmelerinde de görüldüğü gibi, hemen hemen her sene bilinçsiz onarımlara tabi tutulur. Bu davranışlar ise, yapıyı özgün niteliğinden biraz daha uzaklaştırır.

Tarihi ticaret bölgesinde yapılacak herhangi bir fiziksel müdahale, alandaki sosyal yapıdaki değişimlere neden olabilir. Aynı şekilde sosyal yapıdaki bir değişim de fiziksel yapıyı etkiler. Bu nedenle çalışma alanında sosyal yapı, örgütlenme biçimi, projenin bir parçası olarak ele alınıp; mevcut dinamiklerin kullanıldığı bir çalışma

yapılması amaçlanmıştır. Sosyal yapının değişkenliği en aza indirgenip, çeşitliliğin durdurulması öngörülmüştür.

Çalışma alanında daha önce 6. Bölümde yapılan bölgeleme esas alınarak yeniden işlevlendirmeler yukarıda (Çizelge 7.1.) olduğu gibi önerilmiştir. Ayrıca bu işlevlendirmeler dükkân sahiplerinin istekleri doğrultusunda şekillenecektir (Ek-41),(Ek-42). Fakat mülk sahipleri dükkânlarının onarımlarını yaparken; bu tez çalışması kapsamında hazırlanan; "Basit Onarım Kitapçığı" içerisindeki bilgilerden ve yönlendirmelerden faydalanacaklardır (Ek-43).

Tarihi dokularda ve tarihi eserlerin çevresinde yapılacak yeni yapıların kat yüksekliklerine sınır getirmek, yakın çevrelerine yeşil alanlar yapmak, müzecilik anlayışıyla yaşatmamak ya da özellikle turizme yönelik işlevler getirmek gibi bütünsel olmayan önlemler korumada yarar sağlamamıştır. Bütüncül, etkin bir dizi kararın uygulanması gerekmektedir. Böylece koruma altına alınmış bölge, kentin gelişim süreçlerini yönlendirebilir ve koruma altındaki bölgenin üzerindeki baskı azalabilir.

Bu bağlamda yapılan analizler ve değerlendirmeler sonucunda elde edilen sosyo-ekonomik ve fiziksel verilerden faydalanarak alana ilişkin gelişme kararları alınmıştır. Yapılan tespit çalışmalarında kullanıcıların bölgeyi sevdikleri ve imkânları doğrultusunda koruma çalışmalarına katılacakları sonucuna varılmıştır. Başarılı bir koruma, düzenleme ve yenileme çalışmasının, ancak halkın katılımı ile mümkün olabileceği bir gerçektir. Bu düşünceler ışığında, kullanıcıların böylesi bir çalışmayı destekliyor olmaları, olumlu bir değer olarak gözlenmiştir.

Tarihi ticaret bölgesinde yapılan analizler sonucunda hazırlanılan restitüsyon çalışması, karşılaştırmalı çalışmalardan ve dönemin ihtiyaçları ve kullanım özellikleri de göz önünde bulundurularak restorasyon projesine dönüştürülmüştür (Ek-44).

İskilip tarihi ticaret bölgesinde yapılan değerlendirmeler sonucunda, yapıları bir kısmında işlev değişikliği önerilmiştir. Çünkü mevcut işlevler, günümüzde kullanılmamakta ya da yetersiz kalmaktadır.

İskilip'te, küçük bir ticaret bölgesi kapsamında yapılan bu çalışmanın Anadolu çarşıları genelinde bir örnek teşkil etmesi amaçlanmıştır. Alanda hazırlanan öneri projesinin uygulanması sonrasında ise; alanda kullanımda değerlendirme çalışmaları yapılmalı, uygulamanın olumlu ve olumsuz verileri tespit edilerek gerek İskilip gerekse Türkiye genelinde gelecekte yapılacak koruma uygulamaları için veri elde edilmelidir.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z., Tarihi Çevrede Koruma ve Restorasyon, ***Yem Yayınları***, İstanbul, (1996).

Ainsworth, W. F., Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia, ***John W. parker,*** *West Strand,* London, (1842).

AnaBritannica Ansiklopedisi, Cilt 3, ***Ana Yayıncılık A.Ş***., s 512, İstanbul, (1986).

Aksoylu, S., "Geleneksel Çarşıların Düzenlenmesi ve Eskişehir Taşbaşı Çarşısı, ***Yapı Dergisi***, 169: 85-90, (1995).

Aktüre, S., 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi, ***Ortadoğu Teknik Üniversitesi mimarlık fakültesi basımı***, Ankara, (1973).

Baykara, T., "Selçuklular Devrinde İğdişlik ve Kurumu", Belleten,***Türk Tarih Kurumu Yayınları***, (60:229): 681–693, Ankara, (1996).

Bektaş, C., Koruma ve Onarım, ***Literatür Yayınları***, İstanbul, (2001).

Bostancı, F., Korunması Gerekli Tarihi Kentsel Dokulardaki Bozulma Nedenleri ve İskilip Çarşı Mahallesinde Örneklenmesi, Yüksek Lisans Tezi, ***Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü***, Ankara, (1989).

Cansever, T., Osmanlı Şehri, ***Timaş Yayınları***, İstanbul, (2010).

Cengiz, P., Ankara İli Beypazarı İlçesi Geleneksel Ticaret Merkezi Koruma ve Geliştirme Önerisi, Yüksek Lisans Tezi, ***Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü***, Ankara, (2003) .

Cerasi, M. M., Osmanlı Kenti: Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. Ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi, ***Yapı Kredi Yayınları***, İstanbul, 115-127, (1999).

Cezar, M., Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi, ***Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları***, İstanbul, (1985).

Çağatay, N., Bir Türk Kurumu Olan Ahilik, ***Türk Tarih Kurumu Yayınları***, Ankara, (1974).

Dağlı, Y., Kahraman, S.A., Sezgin, İ., Evliya Çelebi Seyahatnamesi, **Yapı Kredi Yayınları**, (2001).

Dağlıoğlu, H. T., "Çorum Tarihi Hakkında", ***Çorumlu***, 2/13,Çorum, (1939).

Denel, S., Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekanlarda Değişim Nedenleri, ***Ortadoğu Teknik Üniversitesi mimarlık fakültesi basımı, Ankara***, (1982).

Erol, T.," Bedri Rahminin Sanat Yaşamında Çorum Günlerinin Silinmez İzleri", Kasım-1982, ***Cumhuriyet Gazetesi***, İstanbul, (1982).

Faroqhi, S, McGovan, B., Quataert, D. ve Pamuk, Ş., Osmanlı İmparatorluğu!nun Ekonomik ve Siyasi Tarihi, Cilt 2, İnalcık, H., Quataert, D., ***Eren Yayıncılık***, İstanbul, (2004).

Halaç, H.H., Eskişehir Taşbaşı Çarşısı'nda, Taşbaşı Sokak ve Arpat Caddesi Koruma ve Sağlıklaştırma Önerisi, Yüksek Lisans Tezi, ***Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü***, Ankara, (2001).

Hasol, D., Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, ***YEM Yayınları***, İstanbul, (2008).

Hersek, C.M., The Preservation and Rehabilitation Project In Alaçatı; Kemalçatı, Mektep and Mithatpaşa Avenues, Master of Science Thesis, ***The Graduate School of Natural and Applied Sciences of The Middle East Technical University***, Ankara, (1986).

İlter, F.,Bir Anadolu Kenti İskilip, ***Türk Tarih Kurumu Basımevi***,Ankara, (1992).

İlter, T., A Site Analysis and Improvement Concept Project In A Small Anatolian Town: İskilip, Master of Science Thesis, ***The Graduate School of Natural and Applied Sciences of The Middle East Technical University***, Ankara, (1998).

Kadayıfcı, İ. H., Kalyoncu, M., Alkan, M., Tanay, N., Biçer, K., Hastaoğlu, H., Panal, M., Tarihten Günümüze İskilip, ***Mavi Ofset***, İskilip, (1996).

Kalyoncu, M., "İskilip", İskilip Dergisi, ***Çorum İl Basımevi***, Çorum, 6-12, (1970).

Kılcı, A.,İskilip'te Suyun Hikayesi, ***İskilip Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları***, Ankara, (2007).

Kılcı, A., "İskilip Şeyh Yavsi Camii Külliyesi", Rölöve ve Restorasyon Dergisi, ***Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları***, Ankara, (1983).

Koçbey, H., Şahinci, E., Çorum Tarihi, ***Şahinci Kitabevi Yayınları***, Çorum, (1984).

Kömürcüoğlu, E., "İskilip Kasabası Kesin İmar Planı Raporu", ***Arkitekt***, 5-6, İstanbul, (1949).

Kural, N., İskilip İmar Planı Araştırması, ***İller Bankası Arşivi***, Ankara, (1986).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları, ***Kültür Bakanlığı***, Ankara, (1999).

Madran, E., Özgönül, N., Taşınmaz Kültürel Mirasın Korunması: İlkeler, Mevzuat, Yöntem ve Uygulamalar, ***Mimarlar Odası Sürekli Mesleki Gelişim Merkezi Yayınları***, İstanbul, (2007).

Meraki, F., Safranbolu, Yörük Köyü Geleneksel Konut Dokusunun Korunması ve Sağlıklaştırılmasına Yönelik Bir Öneri, Yüksek Lisans Tezi, ***Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü***, Ankara, (2001).

Oğuz, M. Ö., Metin, E., 2005 Yılında Çorum'da Yaşayan Geleneksel Meslekler, ***Hitit Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Topluluğu Yayınları***, Ankara, (2006).

Onat, F. M., "İskilip", Yeşil İskilip Dergisi, ***İskilip Yardımlaşma Derneği Yayınları***, Ankara, 4-7, (1969).

Öngen, R., Utkutuğ, Z., Ulus Saman Pazarı ve Koyun Pazarı Yokuşu ve Çevresi Koruma ve Geliştirme Projesi Ön Raporu, ***Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü***, Ankara, (2000).

Özdeş, G., Türk Çarşıları, ***Tepe Yayınları***, Ankara, (1998).

Özkaya, Y., 18. Yüzyılda Osmanlı Toplumu, ***Yapı Kredi Yayınları***, İstanbul, (2008).

Özköse, A., Kent ve Kentleşme, Yüksek Lisans Tezi, ***Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü***, Ankara, (1987).

Sabuncuoğlu, S., "İskilib'in Tarihi", İskilip Dergisi, ***Çorum İl Basımevi***, Çorum, 5-15, (1947).

Şimşek, M.,TKY ve Tarihteki Bir Uygulaması: Ahilik, ***Hayat Yayınları***, İstanbul, (2002).

Tuğlacı, P., Osmanlı Şehirleri, ***Cem Yayınevi***, İstanbul, (1985).

Ulukavak, K., Bir Safranbolulunun penceresinden Safranbolu, ***Bizim Büro Basımevi***, Ankara (2007).

Uyanık, M., Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Alimler, ***Türk Diyanet Vakfı Yayınları***, Ankara, (1998).

Wittek, P., "Bizanslılarda Türklere Geçen Yer İsimleri", ***Selçuklu Araştırma Dergisi***, I, Ankara, (1969)

Yürekli, H., Türk Evi-İskilip'ten Örnekler***, İTÜ Yayınları***,İstanbul, (1977).

Zegerek, G., Eski Foça'nın Geleneksel Dokusuna Koruma ve Sağlıklaştırma, Yüksek Lisans Tezi, ***Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü***, Ankara, (1997).

EKLER

EK-1 Yapı tespit fişi örneği

SOKAK	ADA	PARSEL	KAPI NO	YAPI TÜRÜ	TESPİT DÜZEYİ
DİKİCİLER ÇARŞISI	137	27	1	GELENEKSEL TİCARET	CEPHE+PLAN

YAPI İLE İLGİLİ BİLGİLER

GENEL TANIM :

Çevresindeki yapılarla kıyaslandığında daha donraki dönemlerde inşa edildiği anlaşılan yapı 2 katlıdır. Alt ve üst kata ayrı girişlerden ulaşılmaktadır. Yapıya sonradan eklenen kapı dışında diğer kapı ve pencereleri özgündür. Sokağa bakan cephesinde bulunan pencerelerin özgün ahşap kepenkleri vardır. Ayrıca çift kanatlı özgün giriş kapısının üzerinde pencere bulunmaktadır. Yapının çatısı muhdes olup , tek eğimli ve üzeri alaturka kiremit kaplıdır. Yapım malzemesi ise moloz taş duvar ve ahşap çatkı arası kerpiç dolgudur.

DEĞİŞİM VE MÜDAHALELER :

Yapının üst kat yüksekliği sonradan değiştirilmiş, buna bağlı olarakta pencerelerin boyutları ve çatı formu değişmiştir. Ayrıca yapı cephesine uyumsuz tabela ve elektrik kabloları eklenmiştir.

YAPI SORUNLARI

STATİK :

Yapının kerpiç duvarlarında sıva boşalmaları ve döşemelerde eğişmeler görülmektedir.

MALZEME :

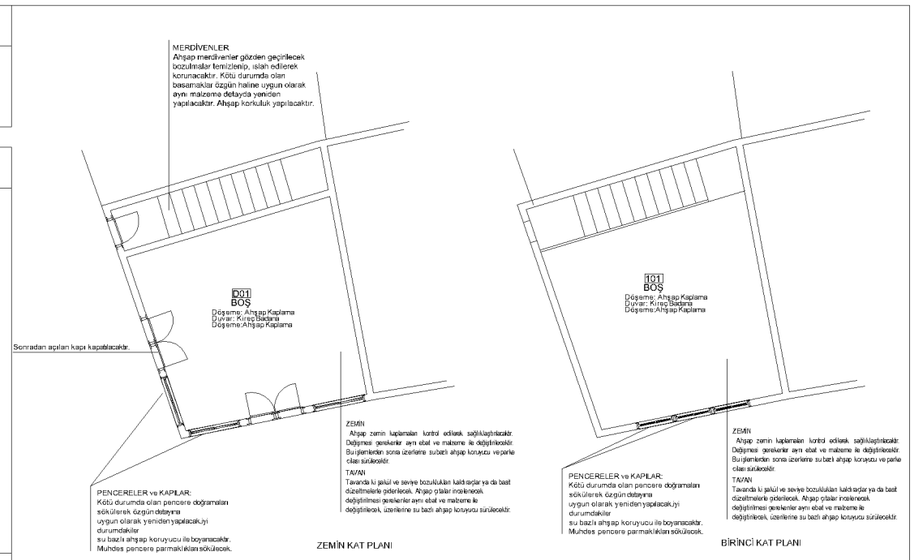
Yağmur suları, güneş gibi nedenlerle cephelerde nem lekeleri, ahşapta çürüme ve sıva dökülmeleri görülmektedir.

ONARIM KARARLARI

Yapıya sonradan eklenen muhdes kapı kaldırılmalı, üst kat özgün kotuna getirilmeli ve pencereler buna uygun olarak yeniden boyutlandırılmalıdır. Onarım kararları göz önünde bulundurularak , sıva raspası ve dolgu temizliği yapılarak taşıyıcı duvar açığa çıkacak, bozulmuş olan taşıyıcı elemanlar birebir ebatlarda aynı malzeme ile değiştirilecek, yeniden aynı cins malzeme ile dolgu yapılarak kireç harcı ile sıvanıp nefes alabilen cephe boyası ile boyanacaktır. Yapının su giderlerinin (kanalizasyon) araştırması yapılacak vesağlıklaştırılarak yapı zeminine su gitmesi önlenecek.Yapının beden duvarının toprakla temaslı kısımlarına drenaj ve su yalıtımı yapılacaktır.

Ayrıca yapıya tescil önerilmeli ve tüm bu müdahaleler yapılırken yapı özgünlüğünü korumalıdır.

NOTLAR

İSKİLİP GELENEKSEL TİCARET BÖLGESİ KORUMA VE SAĞLIKLAŞTIRMA PROJESİ	TEK YAPI BAZINDA MÜDAHALE KARARLARI	DANIŞMAN: PROF. DR. CAN M. HERSEK	ÖLÇEK : 1/200
		HAZIRLAYAN: SEDA İNİCİ	RÖLÖVE

EK-2. Sosyal anket formu

İSKİLİP İLÇESİ GELENEKSEL TİCARET BÖLGESİ SOSYAL ANKETİ

İskilip'te mi doğdunuz?
- □ Evet
- □ Hayır

2. Başka bir ilden geldiyseniz nedeni nedir?
- □ Ekonomik sıkıntı
- □ İş olanağı
- □ Akrabalık bağı Miras
- □ Diğer

3. İskilip ‘in neresinde oturuyorsunuz?
- □ Çarşı etrafında
- □ Dükkanın üstünde
- □ Başka bir mahallede

4. Sosyal güvence örgütlerinden hangisine kayıtlısınız?
- □ SSK
- □ Bağ kur
- □ Emekli Sandığı
- □ Hiçbiri

5. Baba mesleğini devam mı ettiriyorsunuz?
- □ Evet
- □ Hayır

6. Cevabı evetse ne gibi değişiklik yaptınız?
- □ İmalatı bırakıp tüccarlık
- □ Değişik meslek

7. Dükkan sizin mi?
- □ Evet
- □ Hayır

KİRACIYA SORULACAK SORULAR

8. Mülk sahibi kimdir?
- □ Şahıs
- □ Belediye
- □ Vakıf
- □ Hazine
- □ Özel İdare

9. Aylık kiranız nedir?
- □ 50 milyon- 100milyon
- □ 100 milyon-150 milyon
- □ 150 milyon- 200 milyon

EK-2 (Devam) Sosyal anket formu

10. Kaç yıldan beri bu dükkanda kiracısınız?
    - □ 1-5yıl
    - □ 5-10 yıl
    - 10-15 yıl
    - 20- 25 yıl
    - 25 yıldan fazla

MÜLK SAHIBINE SRBULACAK SORULAR

11. Mülk size ne zaman geçmiştir?
    - □ 1995den sonra
    - □ 1990-1980
    - □ 1980-1970
    - □ 1960'dan once

12. MüIk sahibinin bu bölgede başka mülkü var mı?
    - □ Evet
    - □ Hayır

13. Başka bir yerde dükkanınız varsa bu bölgeyi seçmenizdeki amaç nedir?
    - □ İlçenin merkezinde oluşu
    - □ Ulaşım kolaylığı
    - □ Ucuz olması
    - □ Satılan malların her kesime hitap etmesi

14. MüIk üzerinde başka ortaklarınız var mı?
    - □ Evet
    - □ Hayır

15. İş yerinizin yapılış tarihi kaçtır?
    - □ 1990' dan sonra
    - □ 1970'den sonra
    - □ 1950'den sonra
    - □ 1920'den sonra
    - □ 1900'dan önce

16. İlk yerleşmenizde bu yeri seçmenizin sebebi nedir?
    - □ Ulaşım kolaylığı
    - □ İlçe halkının alışmış olduğu bir çarşı olması
    - □ Ucuz olması
    - □ Diğer

17. Müşterilerinizi daha çok hangi kesim oluşturmaktadır?
    - □ Civar köy ve kasabalardan gelenler
    - □ İskilip'in yerli halkı
    - □ Diğer

EK-2 (Devam) Sosyal anket formu

18. Müşterilerinizi oluşturan kesimin ekonomik durumu nasıldır?
- □ Kötü
- □ orta
- □ İyi

19. Ham maddeyi- toptan malı nereden alıyorsunuz?
- □ İskilip'ten
- □ Çorum'dan
- □ Çevre illerden

20. Bu işyerinde ne iş yapılmaktadır?
- □ Tuhafiye
- □ Sarraf
- □ Nalburiye
- □ imalathane
- □ EI sanatları
- □ Kahvehane
- □ Manav
- □ Kunduracı
- □ Semerci
- □ Leblebici
- □ Diğer

21. Bu iş kaç yıldan beri bu iş yerinde yapılmaktadır?
- □ 1-5 yıl
- □ 5-10 yıl
- □ 10-.20 yıl
- □ 20-30 yıl
- □ 30 yıldan fazla

22. Binanız tescilli mi?
- □ Evet
- □ Hayır

23. Tescilli ise ne zaman onaylandı?

……

24. İş yerinizin tarihi değeri olduğuna inanıyor musunuz?
- □ Evet
- □ Hayır

EK-2 (Devam) Sosyal anket formu

25. Sizce bu tarihi yapıları korumak gerekli mi?

□ Evet (neden……..…)
□ Hayır(neden……..…)

26. Sizce bu tarihi yapılan korumanın en iyi yolu nedir?
□ Devlet tarihi eserleri satın alarak korusun
□ Devlet tarihi eserleri sahip olanlara kredi versin, vergisini azaltıp şahıslan korumaya teşvik etsin
□ Mülk sahibi kendisi korusun
□ Diğer

27. Bu tarihi yapıları onarılması için maddi olarak katılımında bulunur muydunuz?
□ Evet
□ Hayır

28. Önemli ihtiyaçlarınıza cevap verebilmek ve çevreyi düzenleyip güzelleştirmek Üzere iş yerinizin boşaltılmasını bir an için varsayalım. Böyle bir çalışma için iş yerinizi en fazla ne kadar kapatabilirsiniz?
□ Hiç
□ 1-15gün
□ 15 gün-3 ay
□ 3ay-6ay
□ 6ay-1 yıl
□

29. Bölge içinde en çok eksikliğini hissettiğiniz tesisler nelerdir?
□ otopark
□ WC
□ PTT
□ Su
□ park

30. Sizce bu tarihi yapılar onarılabilir mi?
□ Onarılır……
……
□ Onarılamaz.……
……

EK-2 (Devam) Sosyal anket formu

iŞ YERININ MEKANSAL ANALIZINE YÖNELIK SORULAR

31. iş yerinizde aşağıdaki donanımlardan hangisi mevcuttur?
    - □ Telefon
    - □ Lavabo
    - □ WC
    - □ TV
    - □ Elektrik-su aboneliği
    - □ Internet

32. İş yeriniz size alan olarak yeterli mi?
    - □ Evet
    - □ Hayır

33. Eğer yetersizse aşağıdaki yollardan hangisini denemek istersiniz?
    - □ Yıkıp yeniden yapmayı
    - □ Bazı tadilatlar yapmayı
    - □ Eski şekline uygun olarak tamir etmeyi
    - □ Hiçbiri

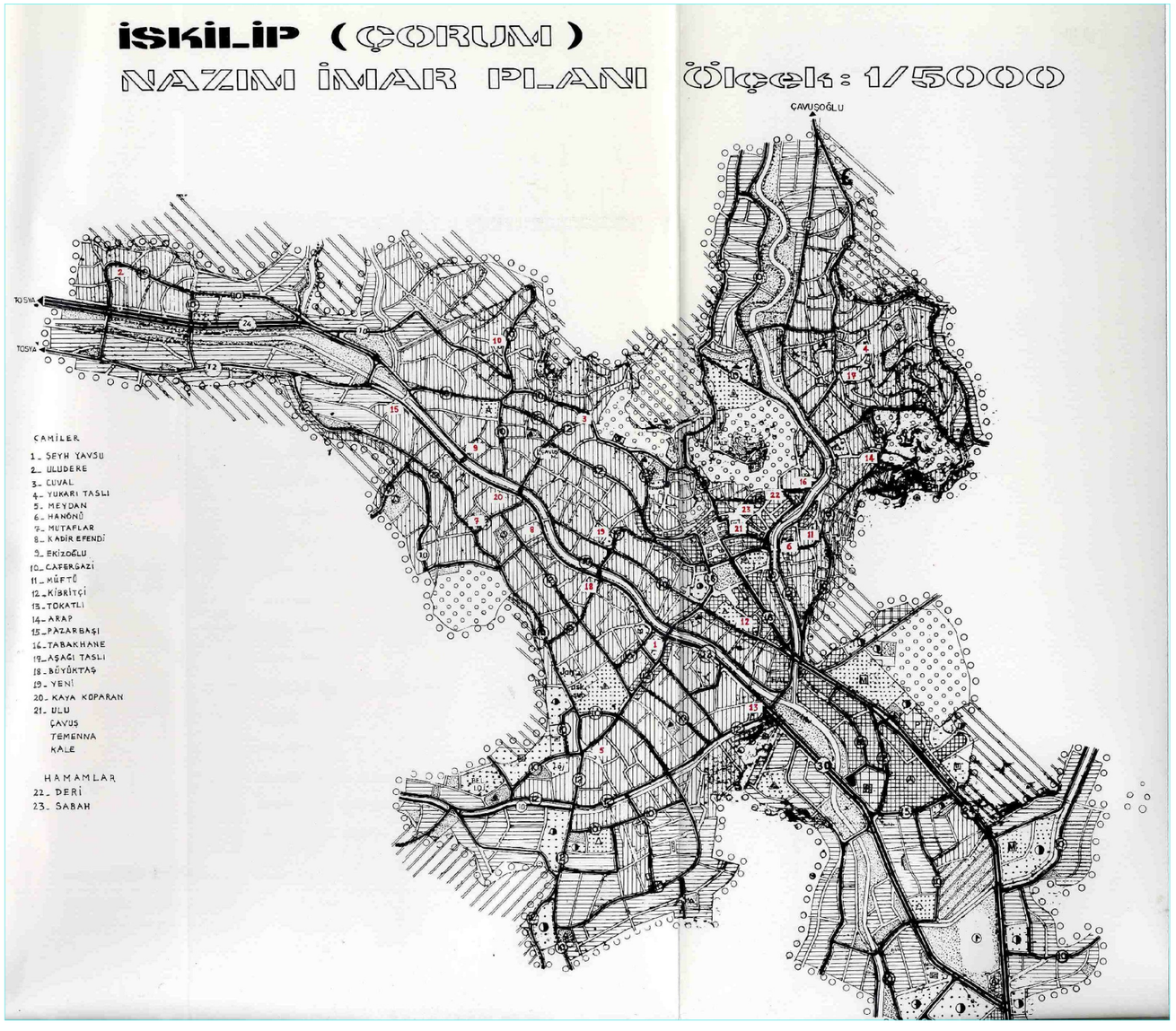
34. Alan ihtiyacım karşılamak için aşağıdaki tekliflerden hangisini seçersiniz?
    - □ Aynı yerde gelişmek
    - □ Başka bir bölgeye toptan taşınmak

35. Kullanışı kolaylaştırmak için binada tadilat yaptınız mı?
    - □ Evet
      ……
      ……
    - □ Hayır

36. İş yerinizde hangisinin artmasını istersiniz?
    - □ Alan artırımı
    - □ Cephe artırımı
    - □ ikiside
    - □ Diğer
    - □ Hiçbiri

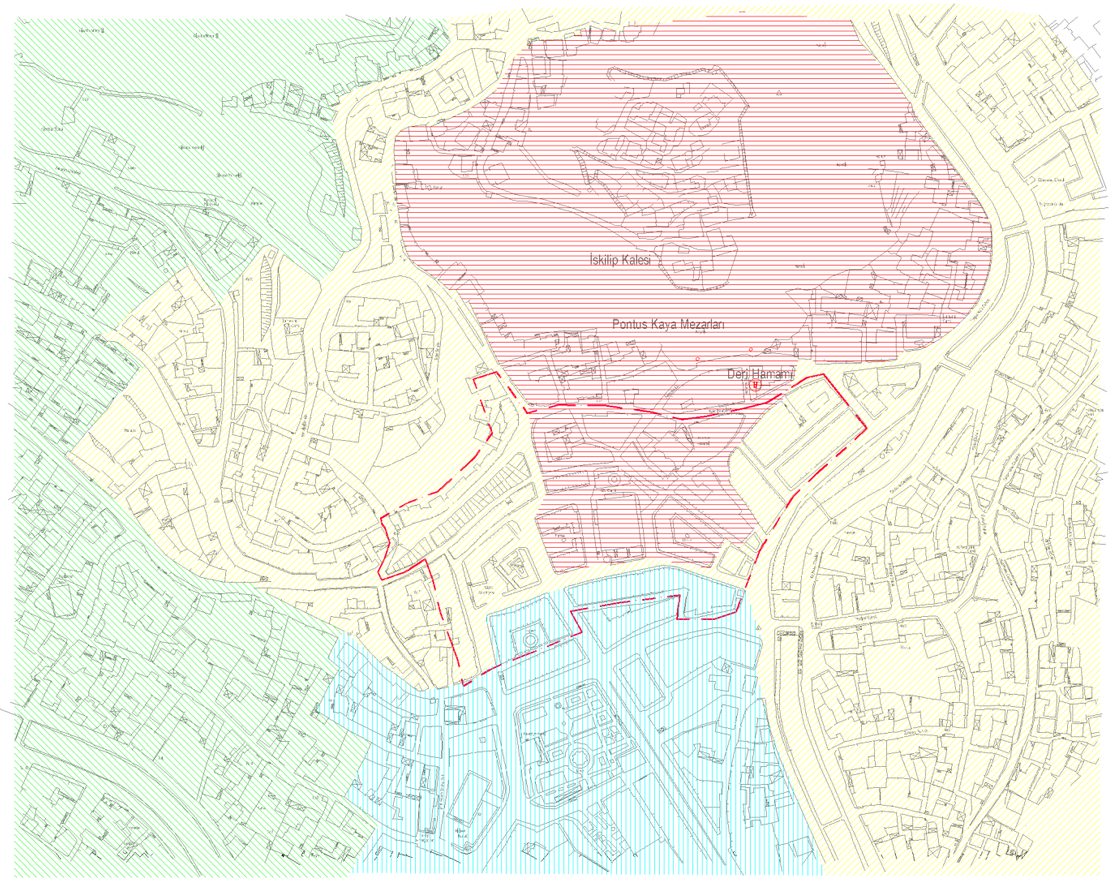
37. Depo olarak nereyi kullanıyorsunuz?
    - □ Zemin
    - □ Zemin üstü
    - □ Bodrum
    - □ Evin bir bölümü
    - □ Hiçbiri

EK-3 Mevcut nazım imar planı

EK-4 Kent restitüsyonu

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK FAKÜLTESİ
RESTORASYON BÖLÜMÜ

İSKİLİP ŞEHRİ
GELENEKSEL ARASTASI
KORUMA VE
SAĞLIKLAŞTIRMA
ÖNERİSİ

ANALİZ DEĞERLENDİRME KARAR

04.KENTSEL RESTİTÜSYON
PAFTASI

I.DÖNEM (OSMANLI ÖNCESİ)
II. DÖNEM (OSMANLI)
III. DÖNEM (CUMHURİYET)
IV. DÖNEM (1970 SONRASI)

ÇALIŞMA SINIRI

DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M. HERSEK

HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

2010-2011 GÜZ DÖNEMİ

N

EK-5 Eyüp Kömürcüoğlı planı

EK-6 Gezgin notlarında İskilip

Gezgin Notlarında İskilip

W.F.Ainsworth İskilip'te bir süre kalmış, ve izlenimlerini şöyle anlatmaktadır :

"..İskilip tepelerinin eteklerine varana değin bataklık ve çayırlık arazide epey yol aldık. Burada bayırları bağlarla kaplı küçük bir vadiye girdik. Kıvrılarak uzayan bir yoldan insanların oturduğunu kanıtlayan bakımlı ağaçların, fundalıkların, zengin bahçelerin bulunduğu bir yere geldiğimizde, bir dönemeci geçince bir kent ve bir kale görüş alanımız içinde karşımıza dikildi. Kale, çıplak görünümlü bir kaya üzerine kurulmuştur. Önünde koni biçiminde, düz ve kaygan yüzeyli bir tepe bulunuyordu. Aşağıda sayısız minare ve vadinin derinliklerinden tepelerin yamaçlarına kadar varan evler, kalenin çevresinde göz alabildiğine uzanmaktaydı… Çağımızda, daha önce Blucium adıyla anılan eski İskilip kentini görmeye gelen ilk Avrupalılar olduğumuzu belirtmekle sanırım yanılgıya düşmüyorum… Reaya-Hıristiyan halk-kentte ticaret yapabilmekteydi ve kervansaraylarda kalabiliyorlardı. Fakat hiç birine kentte oturmak yada karılarını ve çocuklarını getirmek için izin verilmiyordu.

Ertesi gün gözlemlerimize başladık. Kentte genellikle iki katlı, çatısı kiremitli yaklaşık 1500 ev olduğunu saptadık. Minareler çoktu. Hanlar iyi ve geniş yapılardı. Kalenin eteğinde bazı özel bahçelerde genellikle görülenlere kıyasla daha etkileyici ve güzel olan birkaç mağara-mezar gezdik. Bunlardan ikisi çok uyumlu sütun oranlarıyla fakat belirsiz sütün düzeniyle ilgimizi çekti. Yontu bezemelerinin birçok yeri kırılmış bu iki kaya mezarlarda, kabartmalardan (bas relief) birinde, birbirine uzanmış iki melek görülüyor. Meleklerden birinin elinde bir kupa, ötekinin elinde de bir dal bulunuyor.

Kale düzensiz bir biçim göstermekte, çok bozulmuş, yer yer yıkılmış eski bir yapıydı. Değişik köşelerinde, bazı kulelerinden kalıntılar hala görülebiliyor. Giriş kısmı ve duvarlarının büyük kısmı yakın zamanlı onarımları yansıtıyor. Onarımlar elli yıl öncesine iniyor. Kalenin içinde otuz kadar ev var. Bazılarını ölçmek isterken

EK-6 (Devam) Gezgin notlarında İskilip

kadınların olumsuz tepkisiyle karşılaştık. Beklide orasını büyük bir harem kabul ediyorla

Strabo Blucium kalesinden sonuncu ‘Paphlagonia’ kralı olan Deistarus’un krallık kalesi olarak söz eder. Çevredeki arazinin sert yapısı ve konik biçimlere yol açan volkanik özelliği, aynı zamanda toprağın verimliliğini arttırıyor” [İlter,1992].

Texier ise İskilip’i kısa olarak şöyle tanımlamaktadır:

“..Kızılırmağın sol yakasındaki yerleşme, Ainsworth tarafından İskilip şehri olarak adladırılır. Bu küçük şehir, Galat Prenslerinin öteki kralı merkezleri olan Bloucium’dur (Harita 3.2).
Kalenin bulunduğu tepenin eteğinde, bahçe içinde başlıklarıyla birlikte birkaç sütun ve kabartma görülür. Ama hepsi kırılarak bozulmuş durumdadır. Castor’un oğlu Dejotare’da Bloucium’u merkez yapmıştır” [İlter,1992].

Saint-Martin ise İskilip’e farklı birkaç açıdan yaklaşır:

“..Vezirköprü’den güney-batıya doğru ilerlendiğinde Osmancık ve Çorum görülür. Kızılırmak, bu ikinci şehir yükseltisinde aşılarak Ankara’ya doğru yönelinir. Ankara yönünde yükselen vadide doğu Galatya’nın az tanınan birkaç yerleşmesine gelinir. Bunlar: İskelip, Baiad (Bayad), Kiangara(Çankırı), Galadjik(Kalecik) dir. Karadeniz’den yaklaşıldığında farklı uzaklık ve yükseltiler üzerinde yerleşim görülür. Çorum, İskilip ve

Çankırı bu yükseltiler üzerinde ve nehrin iki yanında yer alır. Yaklaşık 700 m. yüksekliktedirler… İskilip Çorum’un batısında ve bir gün uzaklıktadır. Üzerinde şato olan bir kalesi vardır. İbn Suud burada doğmuştur. Orada bir cami ve okula ait temeller vardır. Kızılırmak bu kaleyle çorum arasından geçer” [Saint-Martin, 1852].

EK-6 (Devam) Gezgin notlarında İskilip

XIX.yüzyılda Evliya Çelebi ise:

"…Buraya kuzeye giderek (İskilip Kalesine) geldik.

İskilip Kalesi: Selçuklulardan Sultan Alaüddin'in fethidir. Sonra 817(1414) senesinde Türk şerirlerinin elinden, Çelebi Sultan Mehmed Han Hazretleri zabtetmiştir. Çünkü bu havali

eşkıyası bilinen Timur vak'asında hep isyan edip Timur tarafına katılmışlar ve sonra nice memleketleri ve kaleleri zabteylemişlersede sonra Çelebi Sultan Mehmed Han hepsini zabtedmiştir. Sonra Süleyman Han yazması üzere Sivas eyaletinde ve Çorum toprağında İstanbul'daki şeyhülislamlara ulaşır. Yüzeli akçalık şerif kazadır. Sipahi kethüda-yeri, yeniçeri serdarı, şehir su-başısı, şehir kethüdası vardır.

İskilip kalesi şekilleri, göğe ulaşmış bir yüksek dağın tepesinde burç tıraşlı taş ile inşa edilmiş altı yüzlü bir kaledir. Varoşu bir dereli, başlı bahçeli yerde vaki olmuş mamur evlerle süslü fakat o evleri o kadar geniş değildir. Uleması gayet çok olmakla her camiinde medrese müderrisleri ve talebeden musannifleri vardır. Burası zevk ve hava madeni olmayıp ilim ve hilm madenidir. Olgun, necip çocukları, üçyüz kadar hafızı ve kırk adet ebced okuyan çocuk mektebi vardır. Çarşısı bedesteni çoktur. Çarşılarda diğer şehir çarşıları gibi süslü ve muntazam değildir. Türk şehri ise de halkı, umumiyetle halktan çekinir. Hatta Murtaza Paşa efendimizi kondurmamak

EK-6 (Devam) Gezgin notlarında İskilip

istedilerse de, paşa reayasına rağmen üç gün kalarak parasız yiyip içti, kondu, göçtü" [Danişman, 1970].

EK-6 (Devam) Gezgin notlarında İskilip

E.Banse ise:

"..vadilerde daha çok bağ, meyve bahçeleri ve köyler vardır. Dağlar arasındaki bir geçitle küçük bir kente ulaşılır. Çevresi yeşille sarılı, kayalardan yükselen kalesiyle bu kent İskilib'tir. Dağlarının yükseklerindeki ormanlar, aşağıya, kuru Galatya yaylasına, düz damlı, kerpiç evlere bakar. Kuzeyin rutubetli yapısında, ise kerpiç evlerin yerini ahşap olanlar alıyor olmalı" [İlter,1992].

Yine Tschihatscheff'in Anadolu gezilerinde, 1849 yılında kasabaya uğradığını öğreniyoruz. Kente ilişkin kısa gözlemi

"..tepeyi aşınca iniverdiğimiz dar vadide resim gibi uzanan bir kent çıktı karşımıza. Meyve ve asma bahçelerinin taze yeşiliyle kuşatılmış bu yer İskilip'ti. Kentte bin Türk evi vardı" [İlter,1992].

Anadolu notlarında İskilip'e yer veren Cuinet ise, Kastamonu Vilayeti ve merkez Sancağına bağlı kazalarla ilgili olarak verdiği bilgilerde, kenti çeşitli yönleriyle tanıtmaya çalışır. İskilip toplam nüfusunun 43.490 olduğunu belirten gezgin, aşağıdaki dökümlerle açıklayıcı olmaktadır [İlter,1992] :

Çizelge 8.1. Cuinet'in tanımına göre İskilip ve kazalarının nüfus verileri (İlter,1992)

	ERKEK	KADIN	TOPLAM
MÜSLÜMAN	23.109	20.333	43.442
GREK ORTODOKS	32	16	48
TOPLAM	23.141	20.349	43.490

EK-6 (Devam) Gezgin notlarında İskilip

İskilip kent nüfusu ise:

Çizelge 8.2. Cuinet'in tanımına göre İskilip 'in nüfus verileri(İlter, 1992)

	ERKEK	KADIN	TOPLAM
MÜSLÜMAN	5.539	5.024	10.563
GREK ORTODOKS	32	16	48
TOPLAM	5.571	5.040	10.611

Kaza merkezi ve ona bağlı yerleşmelerde bulunan yapılarla ilgili sayısal belirlemeler şöyledir:

108 Cami, 6 Tekke, 6 Medrese, 1 Konak, Belediye Sarayı, 5 Kütüphane, 1 Pazar, 510 Dükkan, 2 Han, 4 Hamam, 18 Çeşme, 3 Fıskiye, 18 Tabakhane, 63 Un değirmeni, 6 Fırın, 10 Kahve, 1770 Konut, 1 Mahkeme, 1 Vergi Dairesi Şubesi, 1 İç Hizmetler Telgraf İstasyonu, Posta Şubesi, 1 Sayım Bürosu.

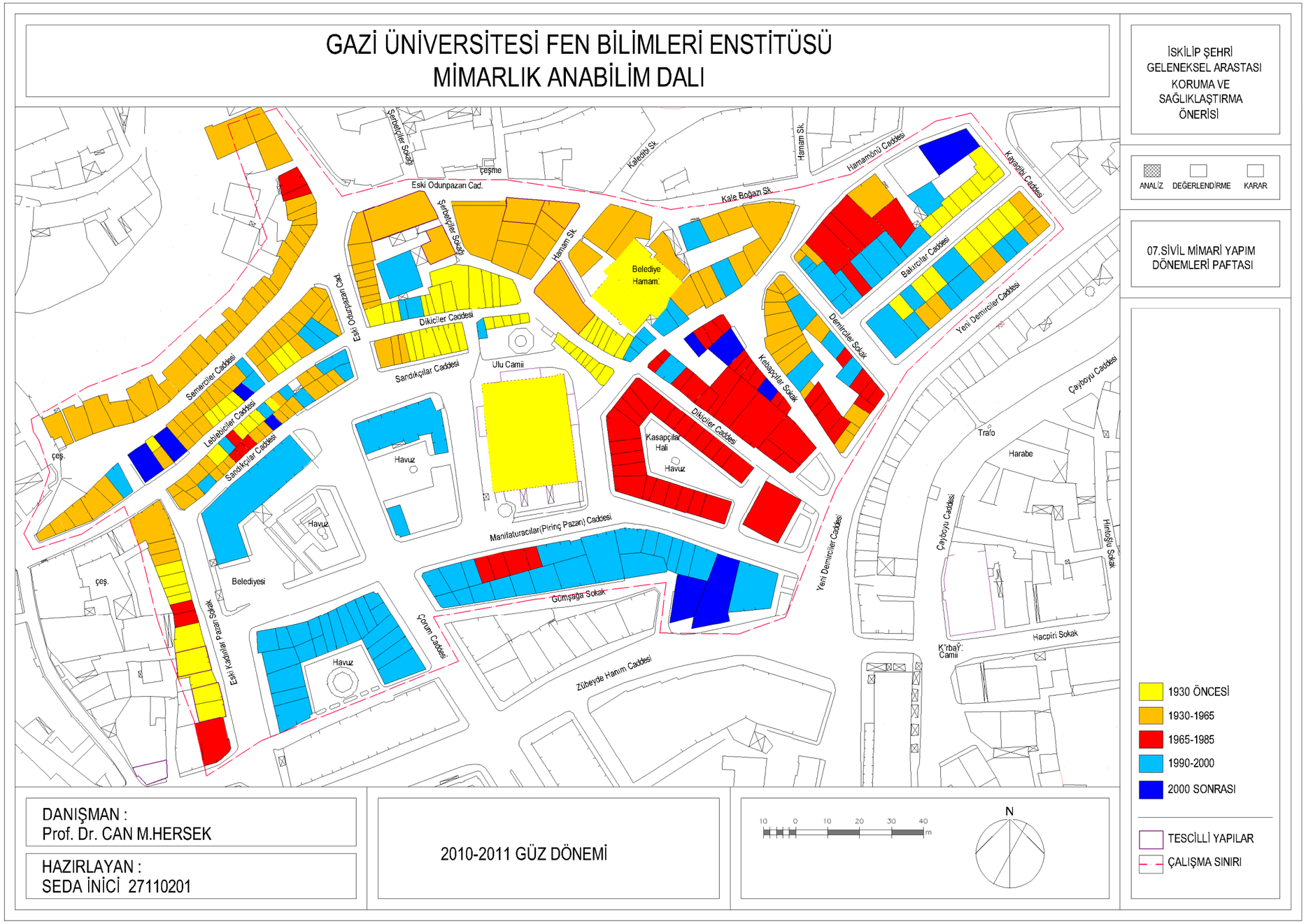
Kazada bulunan okul sayısı ise:
6 yüksek okul, 1 orta okul, ve 55 ilk okuldan oluşur. 1380 öğrenci bu okullara devam eder. Hepside Müslüman halkıdır [Cuinet, 1894].
Ormanlardan söz ederken, devlet kontrolünde işletilen orman sayısının 9 olarak veren Cuinet, toplam yüzölçümlerini de 110km2 olarak açıklıyor. Meşe ve çam cinsi ağaçlar içeren ormanlardan yılda ortalama 10.000 kadar ağaç kesildiğini, bunların sivil mimaride, kömür elde etmede kullanıldığını, ağaç kabuklarından da derilerin dabbaklanmasında yararlanıldığını belirtiyor [İlter,1992].

EK-6 (Devam) Gezgin notlarında İskilip

Cuinet yıllık hayvan yetiştirimine ilişkin notları kapalı çevre ekonomisi içinde "dericiliğe dayanan el zanaatları" nın yeri düşünüldüğünde büyük önem taşır [İlter, 1992].

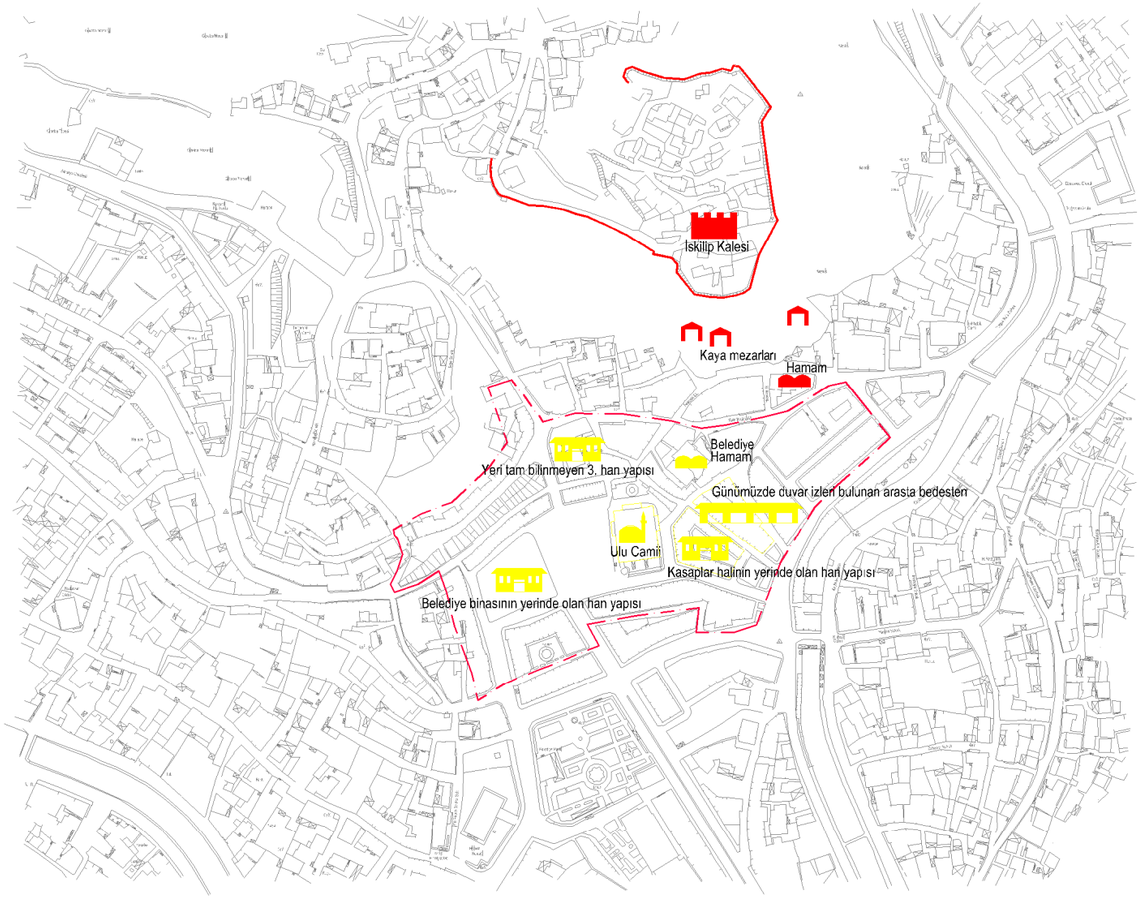
Tarım üretimi, tuz gibi ekonomide önemli yer tutan ürünlere değinen Cuinet, öşür ve vergilerin toplandığı alanları ve niceliklerini döküm halinde veren bir tabloyu Kastamonu'ya bağlı kazaların tümünü içeren geniş bir çerçevede açıklamaktadır [İlter,1992].

EK-7 Yapım dönemleri

EK-8 Kent restitüsyonu önemli yapılar

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK FAKÜLTESİ
RESTORASYON BÖLÜMÜ

İSKİLİP ŞEHRİ
GELENEKSEL ARASTASI
KORUMA VE
SAĞLIKLAŞTIRMA
ÖNERİSİ

ANALİZ DEĞERLENDİRME KARAR

08.KENTSEL RESTİTÜSYON
PAFTASI

SEMBOLİK GÖSTERİMLER

Kaya Mezarı
Kale
Cami
Hamam
Han
Arasta Bedesten

I.DÖNEM (OSMANLI ÖNCESİ)
II. DÖNEM (OSMANLI)
III. DÖNEM (CUMHURİYET)
IV. DÖNEM (1970 SONRASI)

ÇALIŞMA SINIRI

DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M. HERSEK

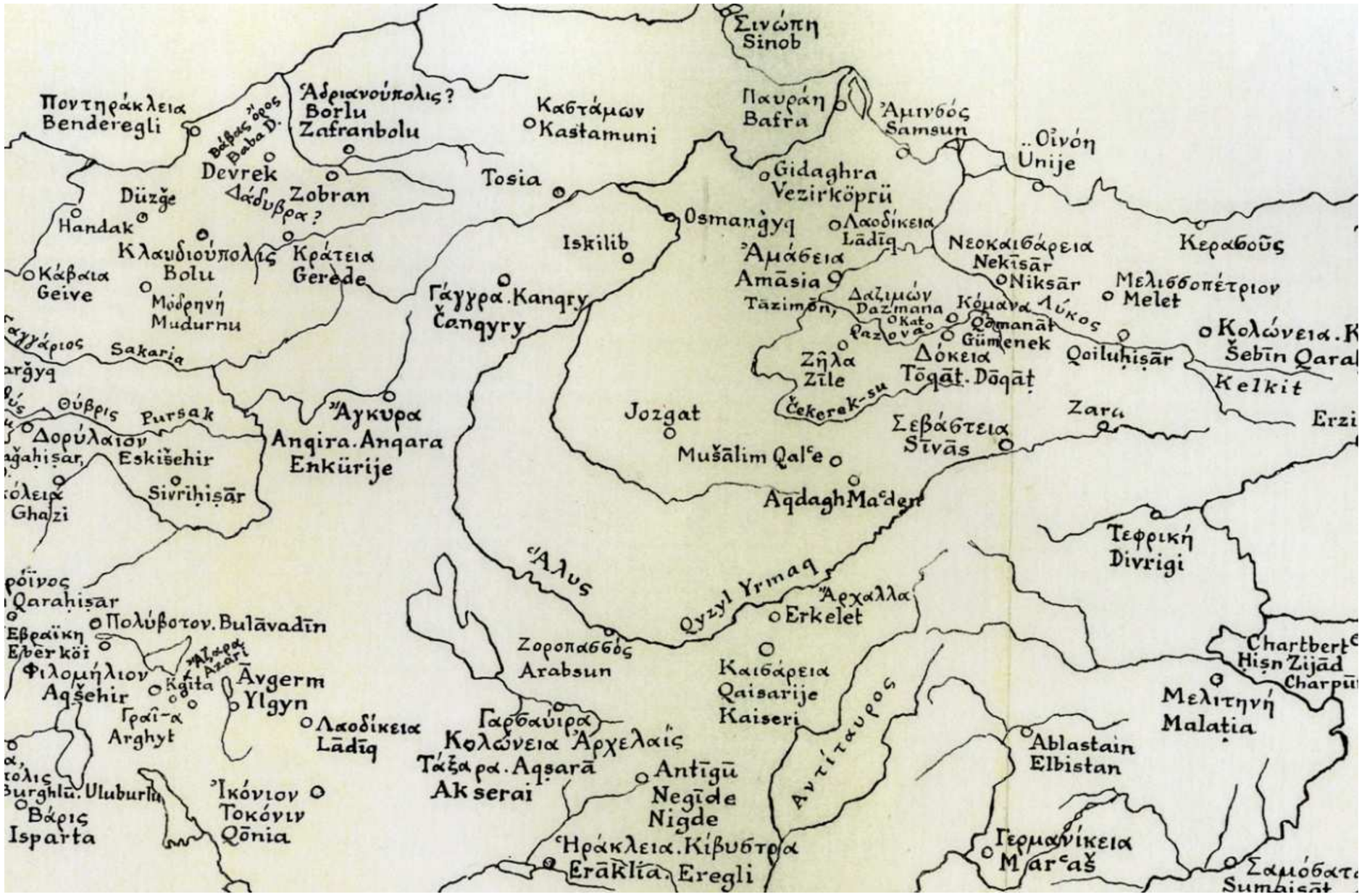
HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

2010-2011 GÜZ DÖNEMİ

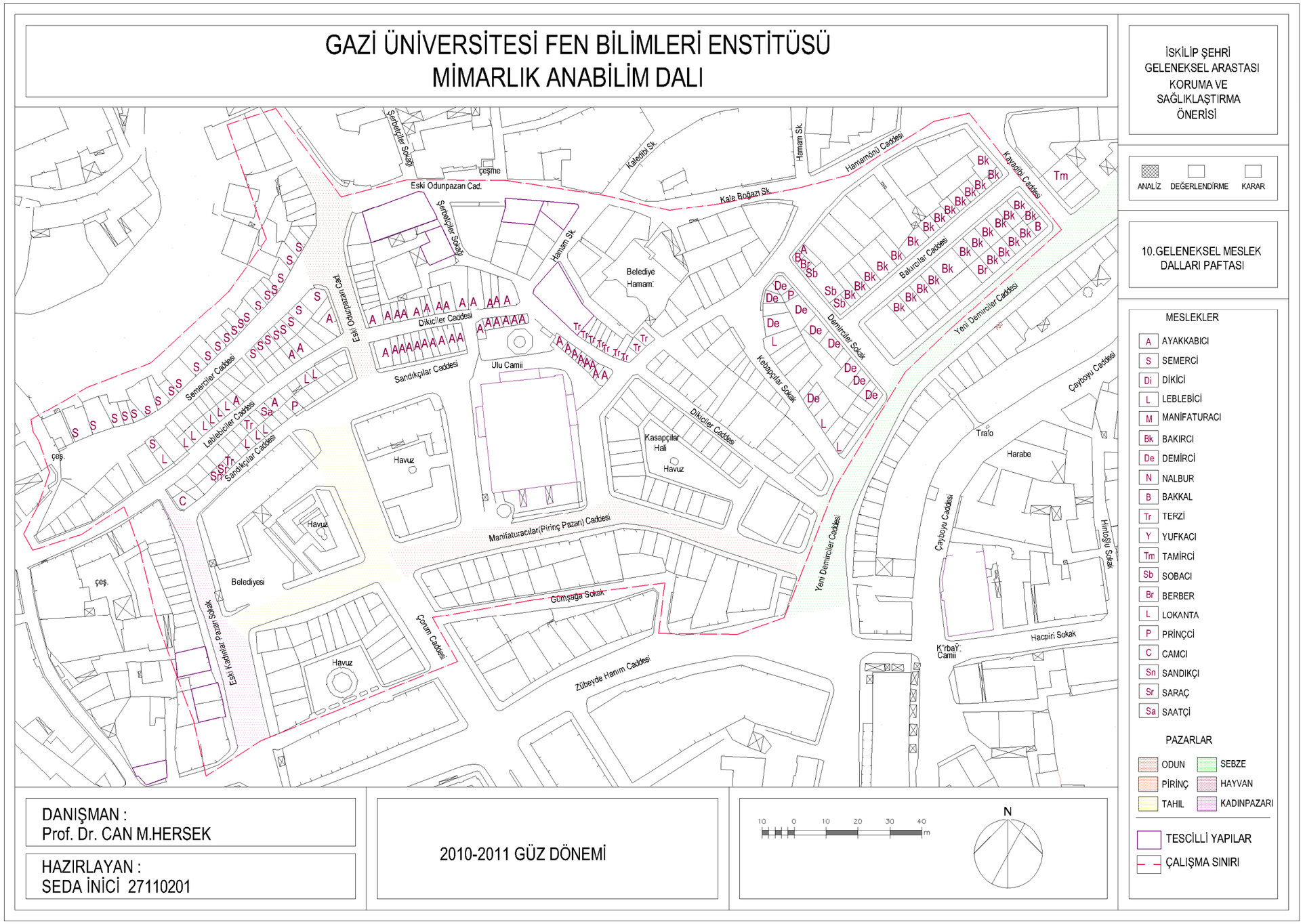
PAFTA NO: 02

N

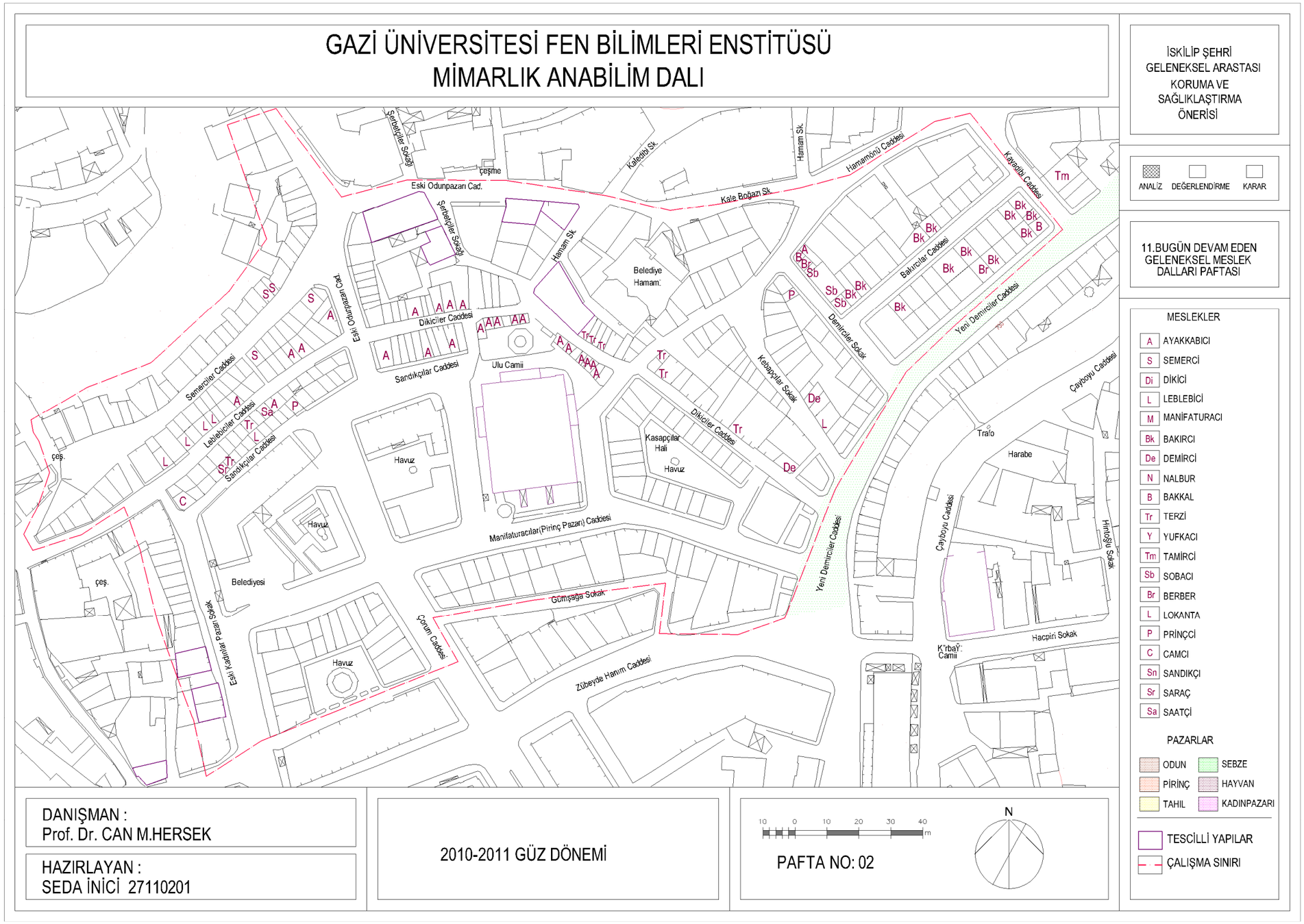
EK-9 Gezgin haritaları

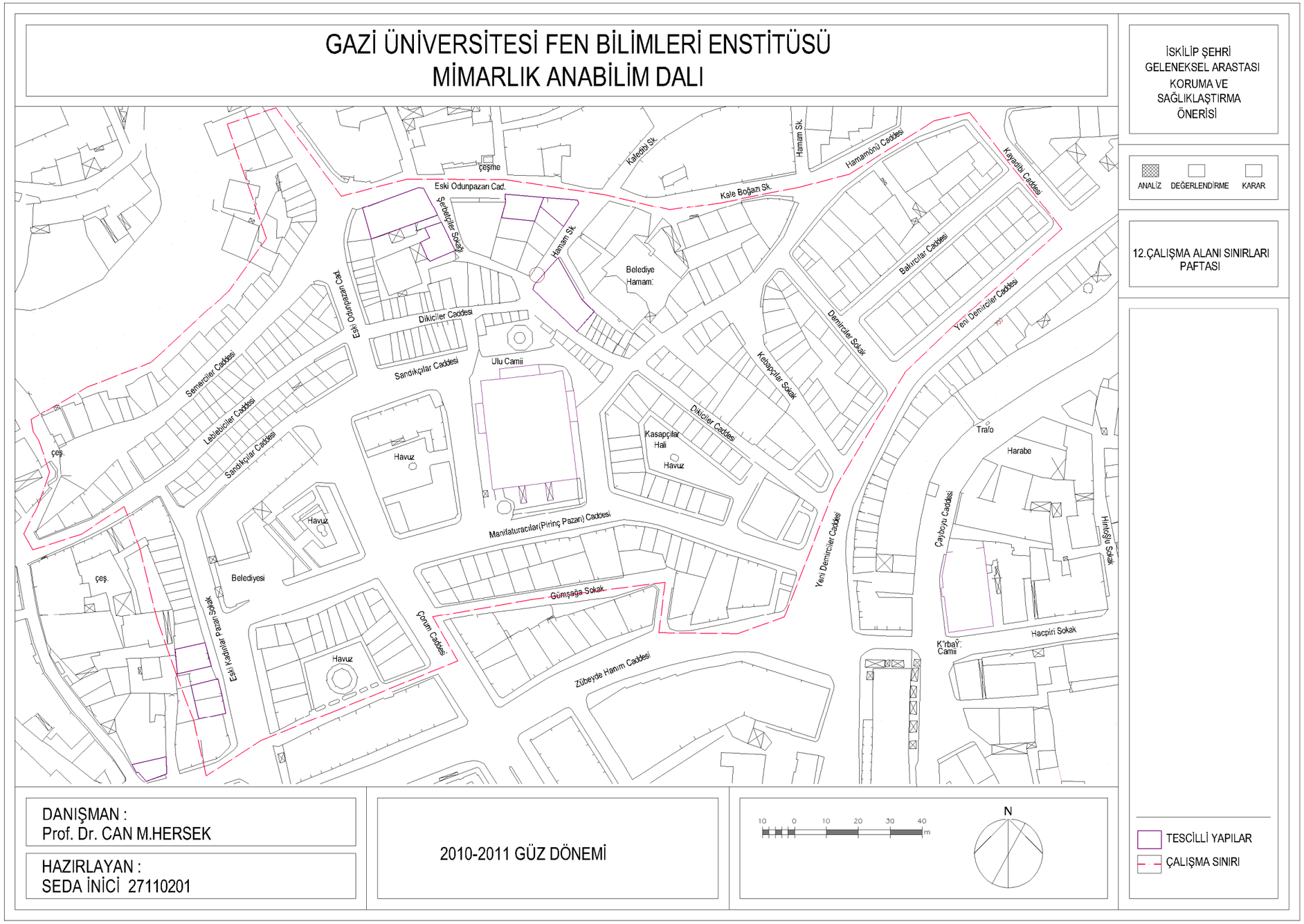
EK-10 Alandaki özgün meslekler

EK-11 Alanda devam eden özgün meslekler

EK-12 Çalışma alanı sınırları

EK-13 Topoğrafya

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

İSKİLİP ŞEHRİ
GELENEKSEL ARASTASI
KORUMA VE
SAĞLIKLAŞTIRMA
ÖNERİSİ

ANALİZ DEĞERLENDİRME KARAR

13.TOPOGRAFYA

1 METRE
5 METRE
10 METRE

ÇALIŞMA SINIRI

DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M.HERSEK

HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

2010-2011 GÜZ DÖNEMİ

N

EK-14 Ulaşım

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

İSKİLİP ŞEHRİ
GELENEKSEL ARASTASI
KORUMA VE
SAĞLIKLAŞTIRMA
ÖNERİSİ

ANALİZ DEĞERLENDİRME KARAR

14.ULAŞIM PAFTASI

YOĞUN TAŞIT TRF.
SEYREK TAŞIT TRF.
YAYA YOLU
ÇIKMAZ SOKAK
OTOPARK

YOL KAPLAMALARI
DERE TAŞI
TAŞ PARKE
TOPRAK
ŞAP
SERAMİK KAPLAMA
BETON PARKE
ASFALT

TESCİLLİ YAPILAR
ÇALIŞMA SINIRI

DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M.HERSEK

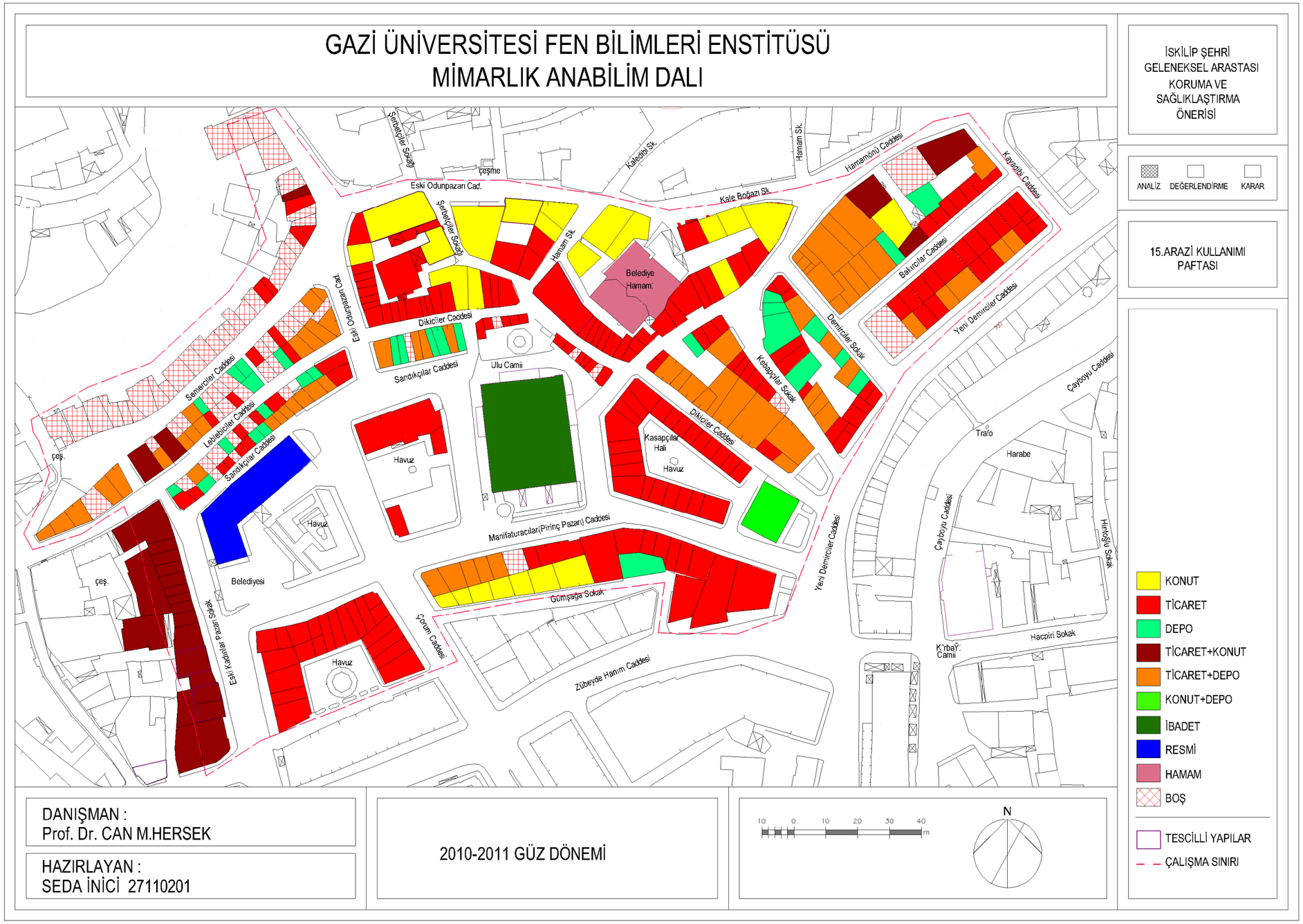
HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

2010-2011 GÜZ DÖNEMİ

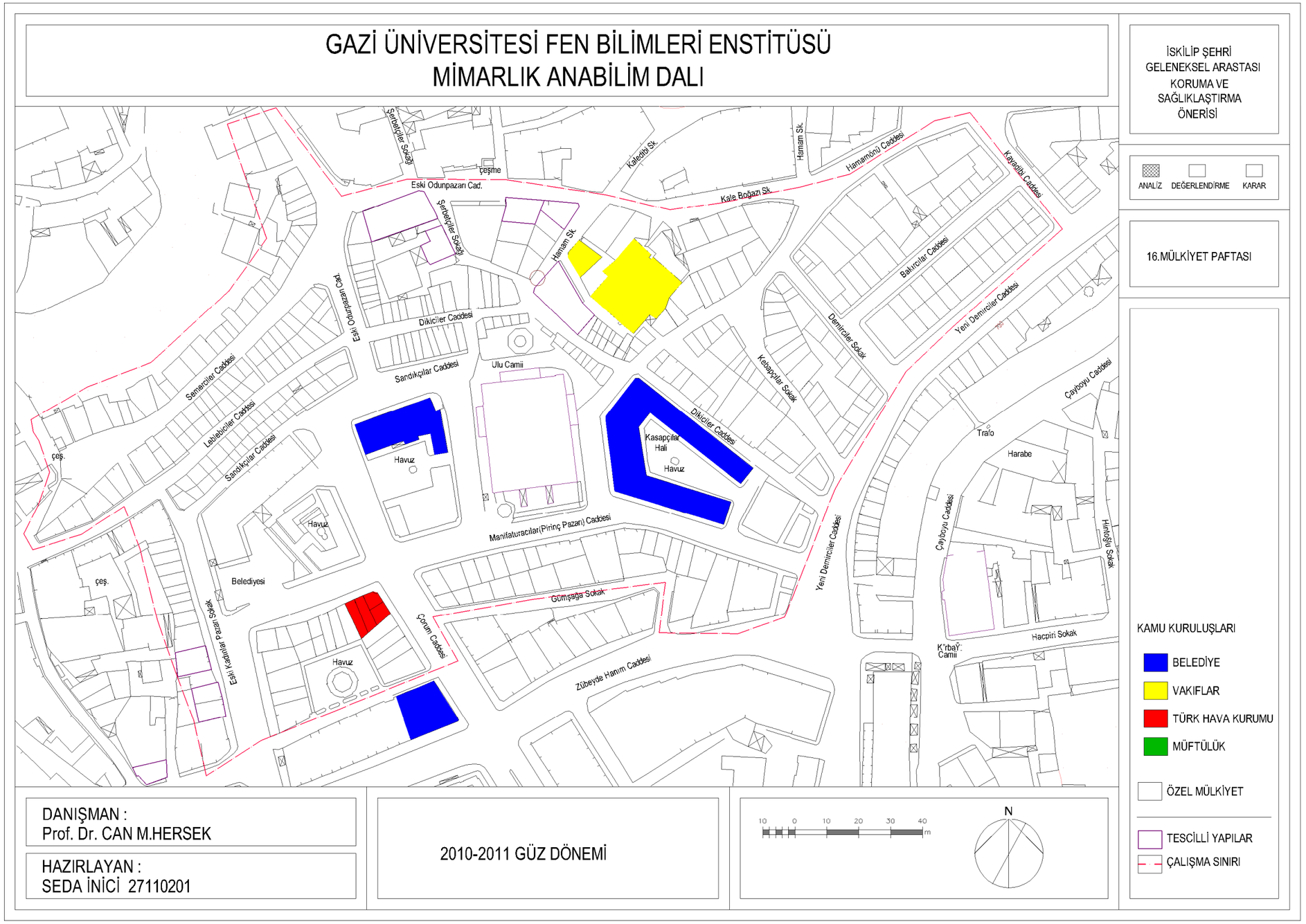
10 0 10 20 30 40 m

N

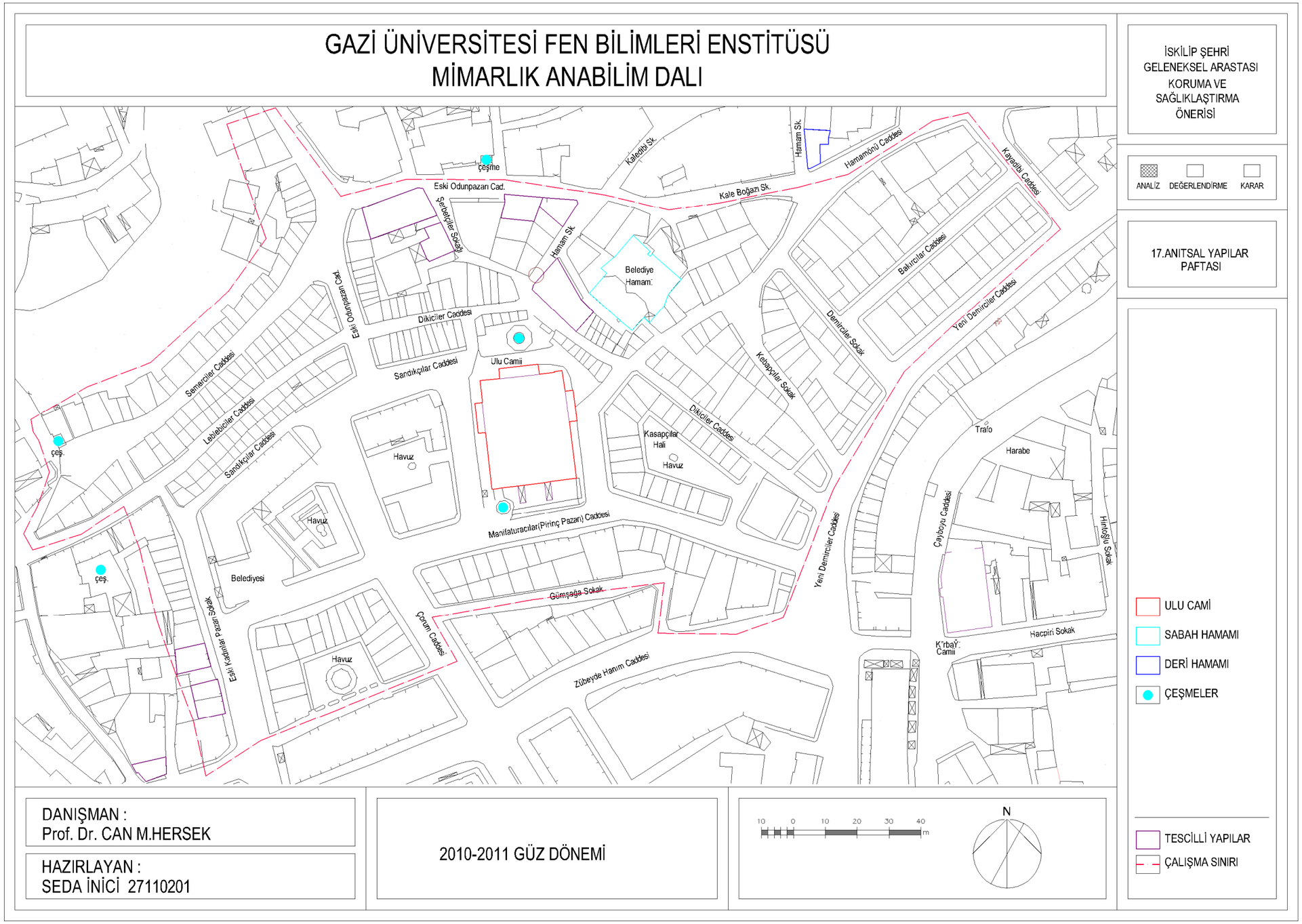
EK-15 Arazi kullanımı

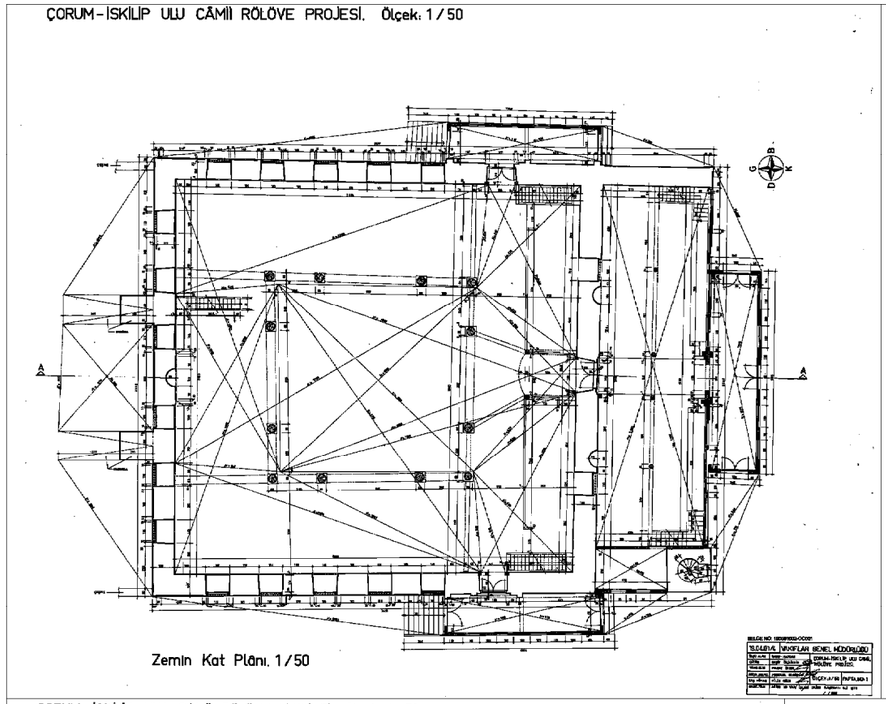
EK-16 Mülkiyet

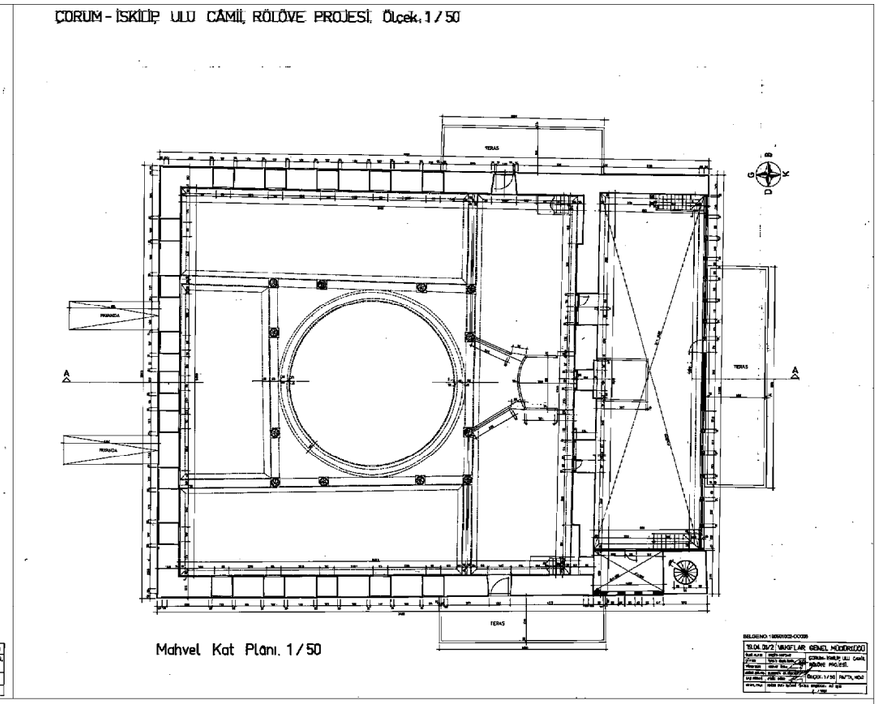

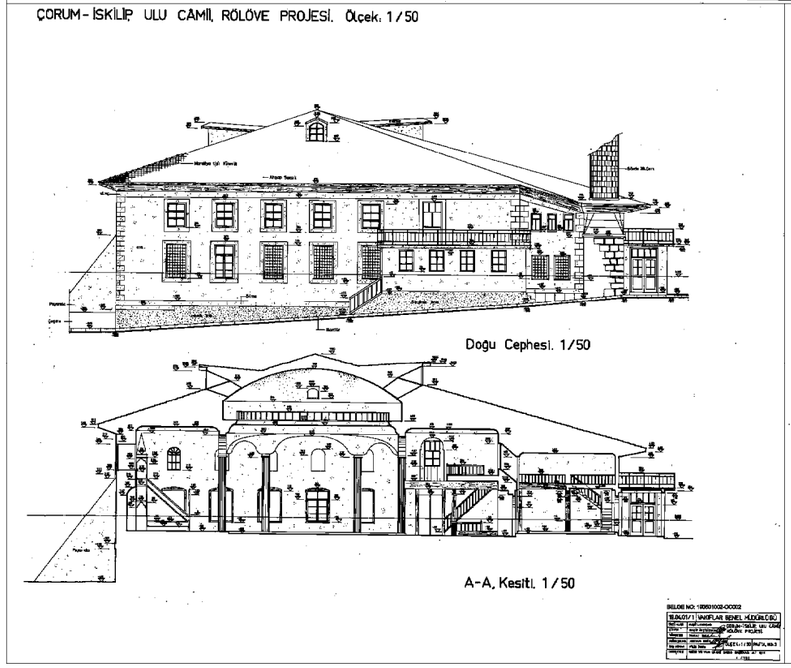
EK-17 Anıtsal yapılar

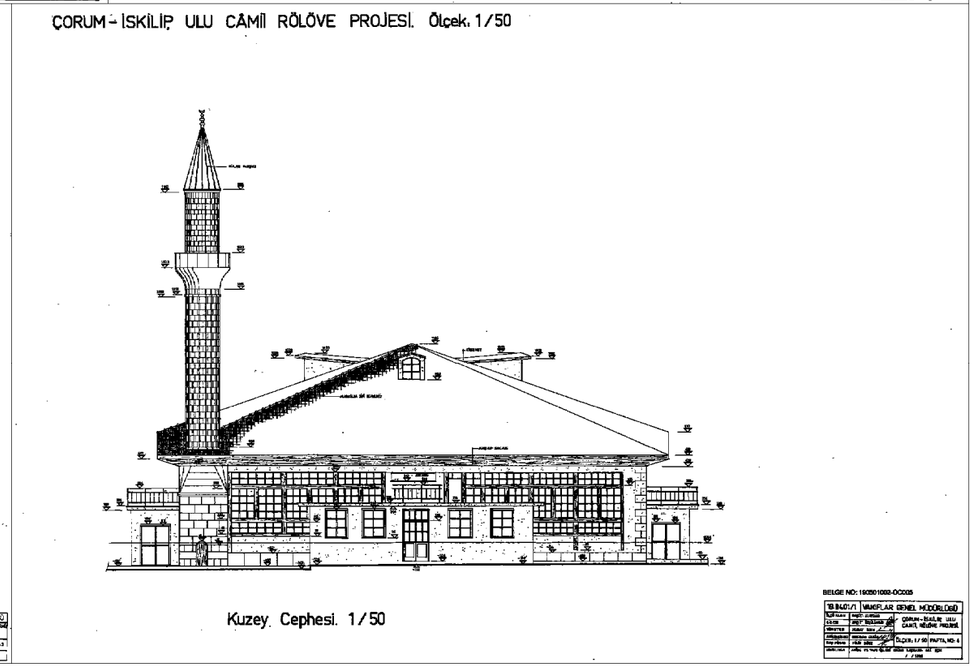

EK-18 Ulu Cami rölövesi

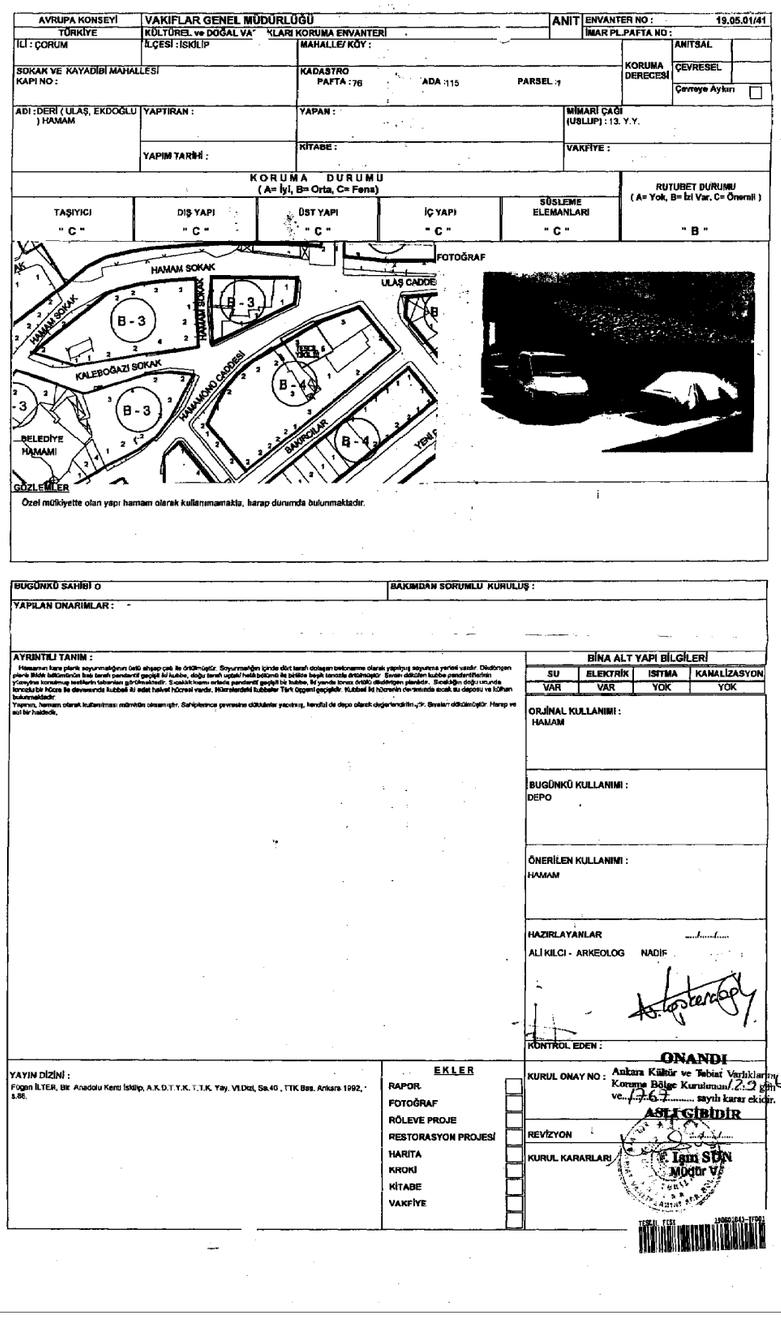

EK-19 Deri Hamamı rölövesi

AVRUPA KONSEYİ — TÜRKİYE
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
KÜLTÜREL ve DOĞAL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ
ANIT — ENVANTER NO : 19.05.01/41 — İMAR PL.PAFTA NO :

İLİ : ÇORUM — İLÇESİ : İSKİLİP — MAHALLE/ KÖY :
SOKAK VE KAYADİBİ MAHALLESİ — KAPI NO :
KADASTRO — PAFTA : 76 — ADA : 115 — PARSEL : 1
KORUMA DERECESİ — ANITSAL — ÇEVRESEL — Çevreye Aykırı ☐

ADI : DERİ (ULAŞ, EKDOĞLU) HAMAM
YAPTIRAN :
YAPAN :
MİMARİ ÇAĞI (USLUP) : 13. Y.Y.
YAPIM TARİHİ :
KİTABE :
VAKFİYE :

KORUMA DURUMU (A= İyi, B= Orta, C= Fena)

TAŞIYICI	DIŞ YAPI	ÜST YAPI	İÇ YAPI	SÜSLEME ELEMANLARI	RUTUBET DURUMU (A= Yok, B= İzi Var, C= Önemli)
" C "	" C "	" C "	" C "	" C "	" B "

FOTOĞRAF

Özel mülkiyette olan yapı hamam olarak kullanılmamakta, harap durumda bulunmaktadır.

BUGÜNKÜ SAHİBİ O — BAKIMDAN SORUMLU KURULUŞ :
YAPILAN ONARIMLAR : -

AYRINTILI TANIM :
Hamamın kare planlı soyunmalığının üstü ahşap çatı ile örtülmüştür. Soyunmalığın içinde dört tarafı dolaşan betonarme olarak yapılmış soyunma yerleri vardır. Dikdörtgen planlı ılıklık bölümünün üzeri beş tanesi pandantifli geçişli iki kubbe, doğu tarafı yıkılı halde bulunan iki beşiğe beşik tonozla örtülmüştür. Ilıklık bölümünün kuzeyine konulmuş sekilerin tabanları görülmektedir. Sıcaklık bölümünün ortasında pandantifli geçişli bir kubbe, bir yanda tonoz örtülü dikdörtgen planlıdır. Sıcaklığın doğu ucunda tonozlu bir hücre ile devresindeki kubbeli iki adet hakket hücresi vardır. Hücrelerdeki kubbeler Türk üçgeni geçişlidir. Kubbeli iki hücrenin devresinde ocak su deposu ve külhan bulunmaktadır.
Yapının, hamam olarak kullanılması mümkün olmamıştır. Sahipsizlikten pencelere dikdörtler yapılmış, kenarları da depo olarak değerlendirilmiştir. Sıvalar dökülmüştür. Harap ve acil bir haldedir.

BİNA ALT YAPI BİLGİLERİ

SU	ELEKTRİK	ISITMA	KANALİZASYON
VAR	VAR	YOK	YOK

ORJİNAL KULLANIMI : HAMAM
BUGÜNKÜ KULLANIMI : DEPO
ÖNERİLEN KULLANIMI : HAMAM

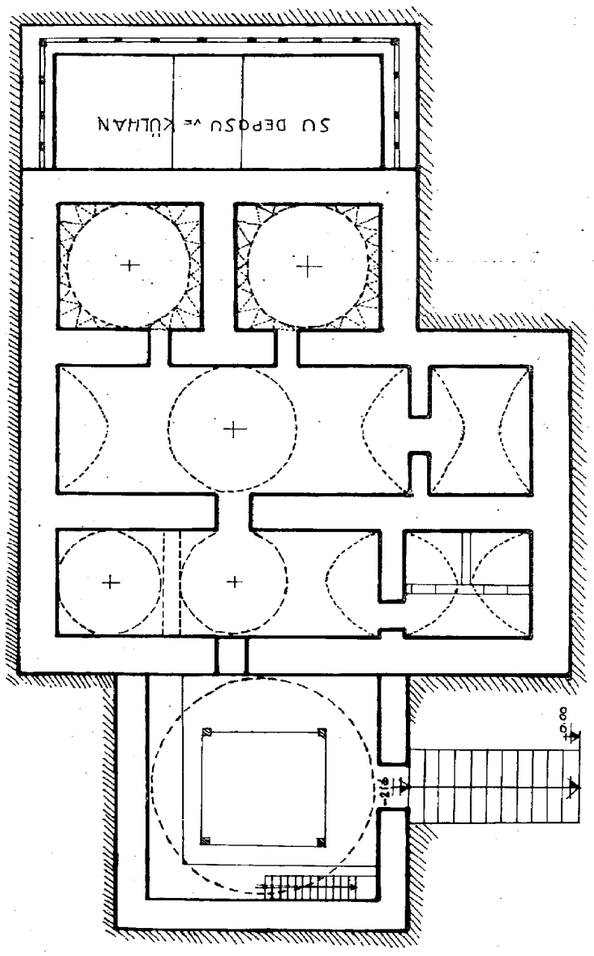
HAZIRLAYANLAR ..... NADİF
ALİ KILCI - ARKEOLOG

KONTROL EDEN :
KURUL ONAY NO : ONANDI — Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 12.2 gün ve 1363 ..... sayılı kararı ekidir. — ASLI GİBİDİR — F. Izzet SEN Müdür V.
REVİZYON .....
KURUL KARARLARI

YAYIN DİZİNİ :
Fügen İLTER, Bir Anadolu Kenti İskilip, A.K.D.T.Y.K. T.T.K. Yay. VI.Dizi, Sa.40 , TTK Bas. Ankara 1992, s.66.

EKLER
RAPOR
FOTOĞRAF
RÖLEVE PROJE
RESTORASYON PROJESİ
HARITA
KROKİ
KİTABE
VAKFİYE

İSKİLİP_ Eski(Ulaş) Hamamı
19.04./15

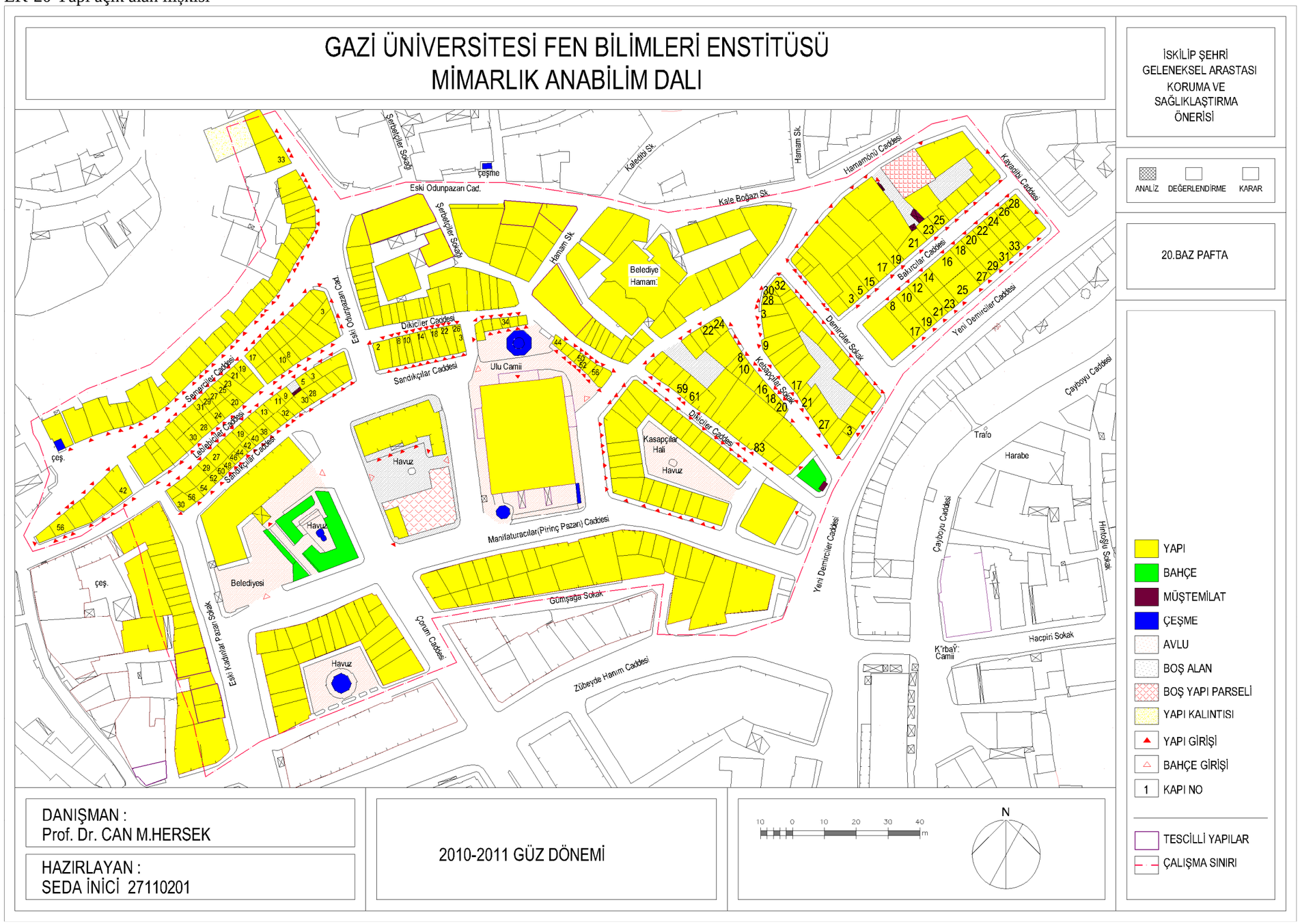

Plan XIX. Deri Hamamı

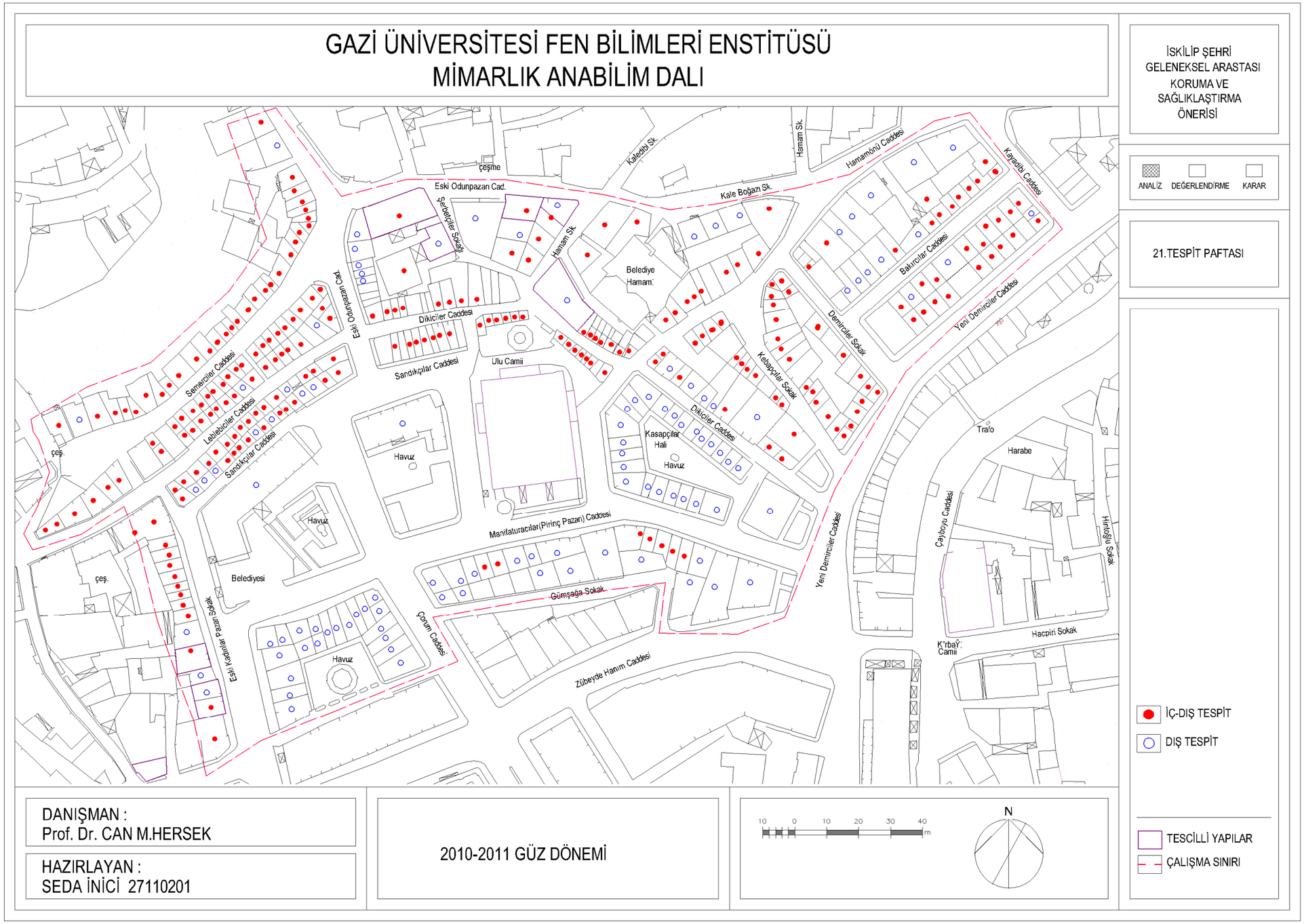
Fügen İlter, Bir Anadolu Kenti İSKİLİP_ Ankara 1992

KAYNAKÇA 190501041-KAD01

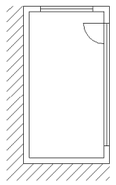
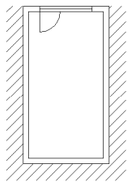
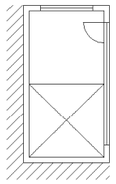
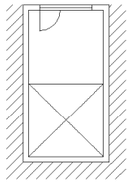
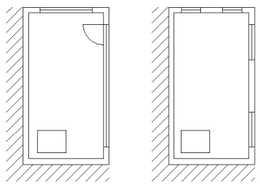
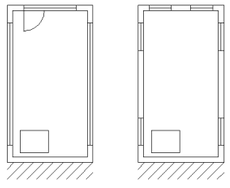
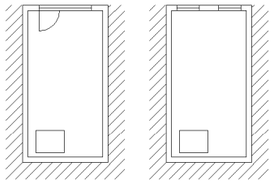
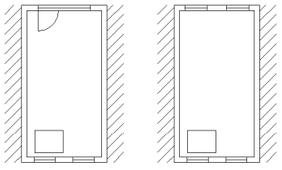
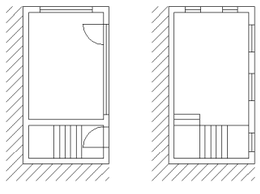
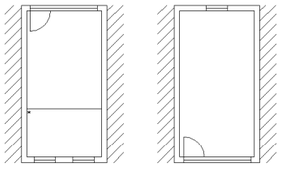
EK-20 Yapı açık alan ilişkisi

EK-21 Tespit paftası

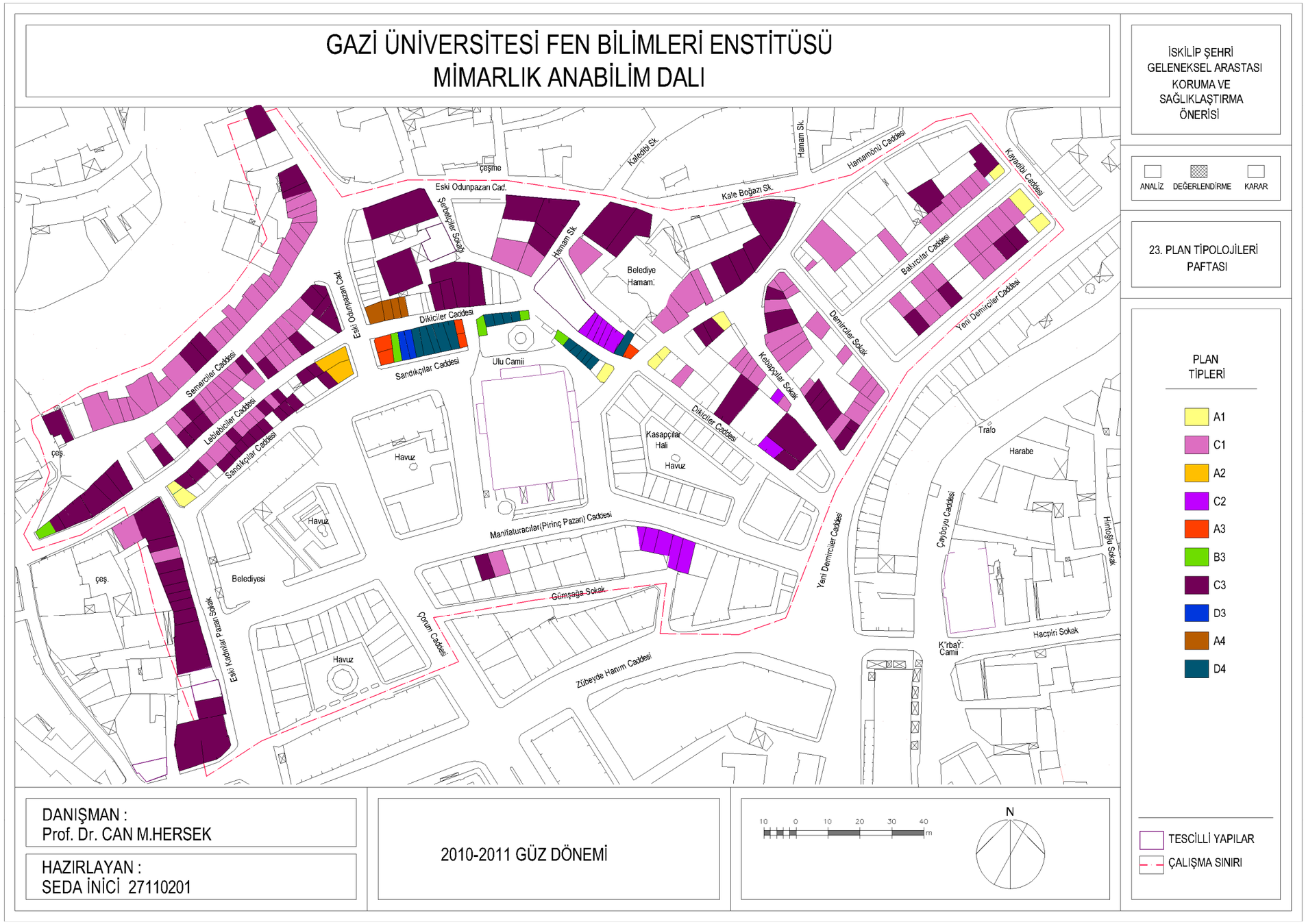

EK-22 Plan tipolojileri

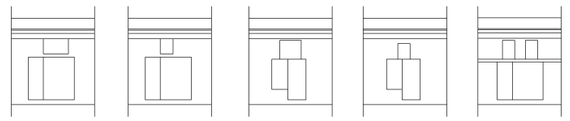
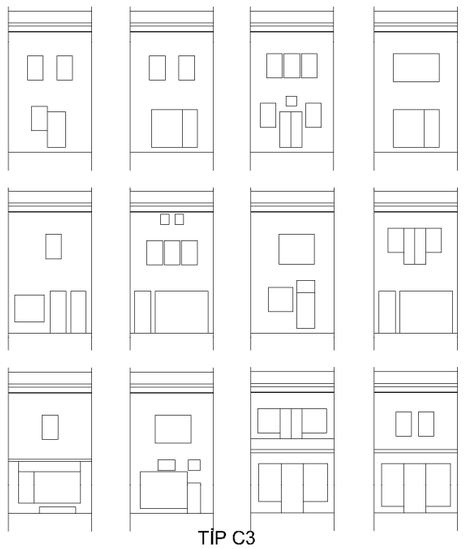
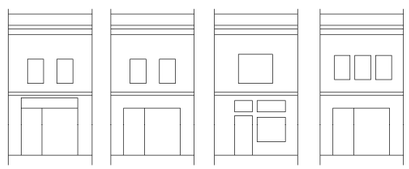
GELENEKSEL DÜKKAN PLAN TİPLERİ			KONUM			
			KÖŞE		ARA	
			İKİ SOKAKTAN CEPHE ALAN [A]	ÜÇ SOKAKTAN CEPHE ALAN [B]	TEK SOKAKTAN CEPHE ALAN [C]	İKİ SOKAKTAN CEPHE ALAN [D]
KATLAR	TEK KATLI [1]		TİP A1		TİP C1	
	ASMA KATLI [2]		TİP A2		TİP C2	
	İKİ KATLI	BAĞIMLI [3]	TİP A3	TİP B3	TİP C3	TİP D3
		BAĞIMSIZ [4]	TİP A4			*Bu dükkanlarda yerden 50-60 cm yükseklikte seki vardır. TİP D4

NOTLAR :
1. Geleneksel yapıların hemen hemen tamamında bir kapak ile inilen bodrum kat vardır.
2. Geleneksel dükkanlarda asma kata ve üst kata genellikle bir kapak ile seyyar ahşap bir merdiven ile çıkılmaktadır. Bunun nedeni olarak ise yerden tasarruf etme isteği gösterilebilir.

EK-23 Plan tipleri

EK-24 Cephe tipolojileri

GELENEKSEL DÜKKAN CEPHE TİPLERİ		KONUM			
		KÖŞE		ARA	
		ÇIKMASIZ [A]	ÇIKMALI [B]	ÇIKMASIZ [C]	ÇIKMALI [D]
KATLAR	h≤2.60 m	TİP A1		TİP C1	
	3.10 m≥h>2.60 m			TİP C2	
	h>3.10 m	TİP A3	TİP B3	TİP C3	TİP D3

NOTLAR :

EK-25 Cephe tipleri

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

İSKİLİP ŞEHRİ GELENEKSEL ARASTASI KORUMA VE SAĞLIKLAŞTIRMA ÖNERİSİ

ANALİZ | DEĞERLENDİRME | KARAR

25.CEPHE TİPOLOJİSİ PAFTASI

CEPHE TİPLERİ

- A1
- C1
- C2
- A3
- B3
- C3
- D3

TESCİLLİ YAPILAR

ÇALIŞMA SINIRI

DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M.HERSEK

HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

2010-2011 GÜZ DÖNEMİ

10 0 10 20 30 40 m

N

EK-26 Yapı yükseklikleri

EK-27 Dış mimari elemanlar

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

RESİM NO:01
RESİM NO:02
RESİM NO:41
RESİM NO:40
RESİM NO:39
RESİM NO:38
RESİM NO:37
RESİM NO:36
RESİM NO:35
RESİM NO:33
RESİM NO:34
RESİM NO:03
RESİM NO:04
RESİM NO:05
RESİM NO:31
RESİM NO:32
RESİM NO:06
RESİM NO:07
RESİM NO:08
RESİM NO:30'
RESİM NO:30
RESİM NO:09
RESİM NO:10
RESİM NO:11
RESİM NO:29
RESİM NO:12
RESİM NO:13
RESİM NO:15
RESİM NO:17
RESİM NO:19
RESİM NO:21
RESİM NO:23
RESİM NO:25
RESİM NO:27
RESİM NO:28
RESİM NO:14
RESİM NO:16
RESİM NO:18
RESİM NO:20
RESİM NO:22
RESİM NO:24
RESİM NO:26

İSKİLİP ŞEHRİ
GELENEKSEL ARASTASI
KORUMA VE
SAĞLIKLAŞTIRMA
ÖNERİSİ

ANALİZ DEĞERLENDİRME KARAR

27.DIŞ MİMARİ ELEMANLAR
PAFTASI

TESCİLLİ YAPILAR
ÇALIŞMA SINIRI

DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M.HERSEK

HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

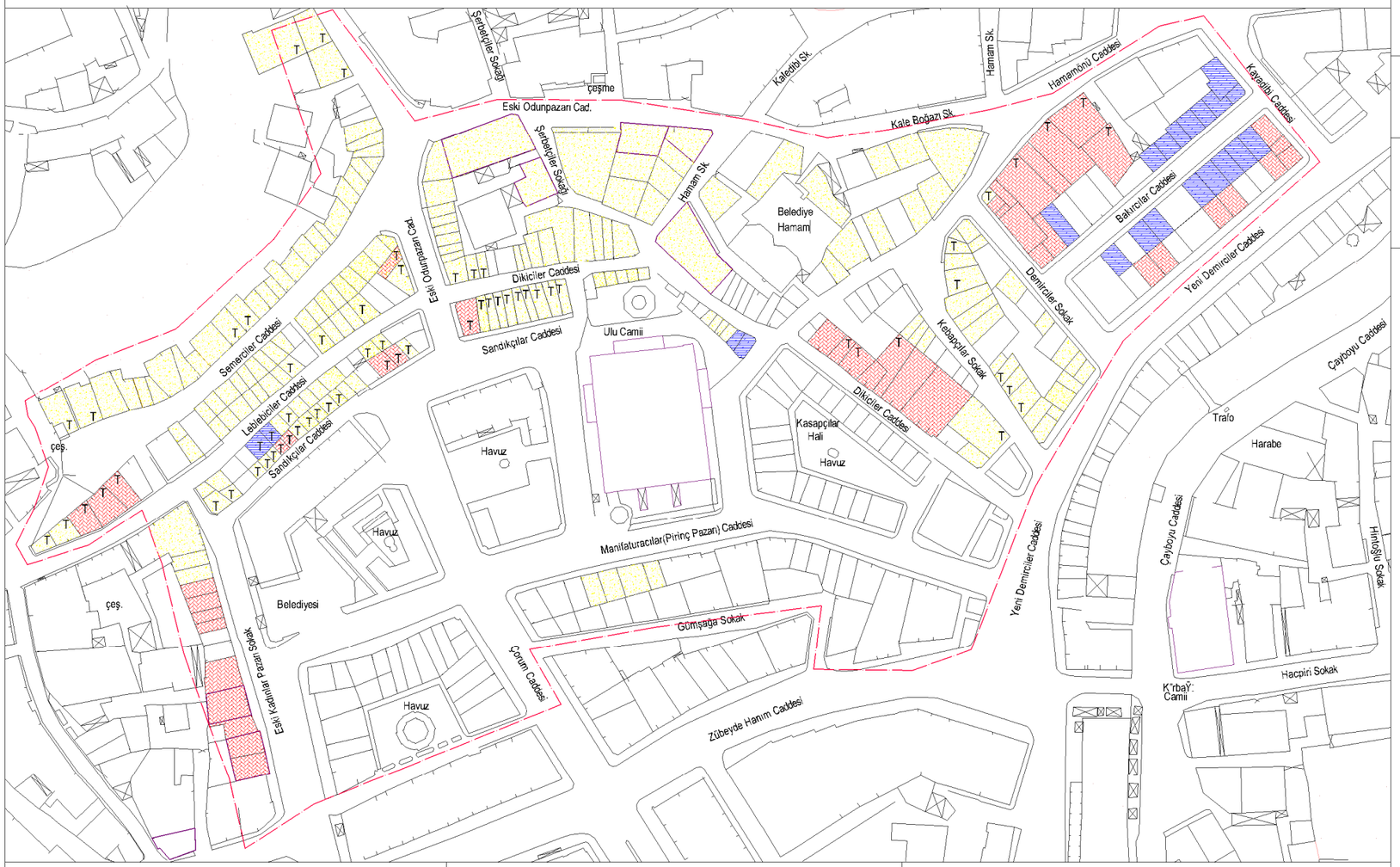
2010-2011 GÜZ DÖNEMİ

10 0 10 20 30 40 m

N

EK-28 Yapım malzemesi ve konstrüksiyon

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

ANALİZ DEĞERLENDİRME KARAR

28.GELENEKSEL TAŞIYICI SİSTEM PAFTASI

AHŞAP KARKAS
KERPİÇ DOLGU
KERPİÇ DOLGU+YT
TUĞLA DOLGU
TUĞLA DOLGU+YT
BAĞDADİ
BAĞDADİ+YT

TESCİLLİ YAPILAR
ÇALIŞMA SINIRI

DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M.HERSEK

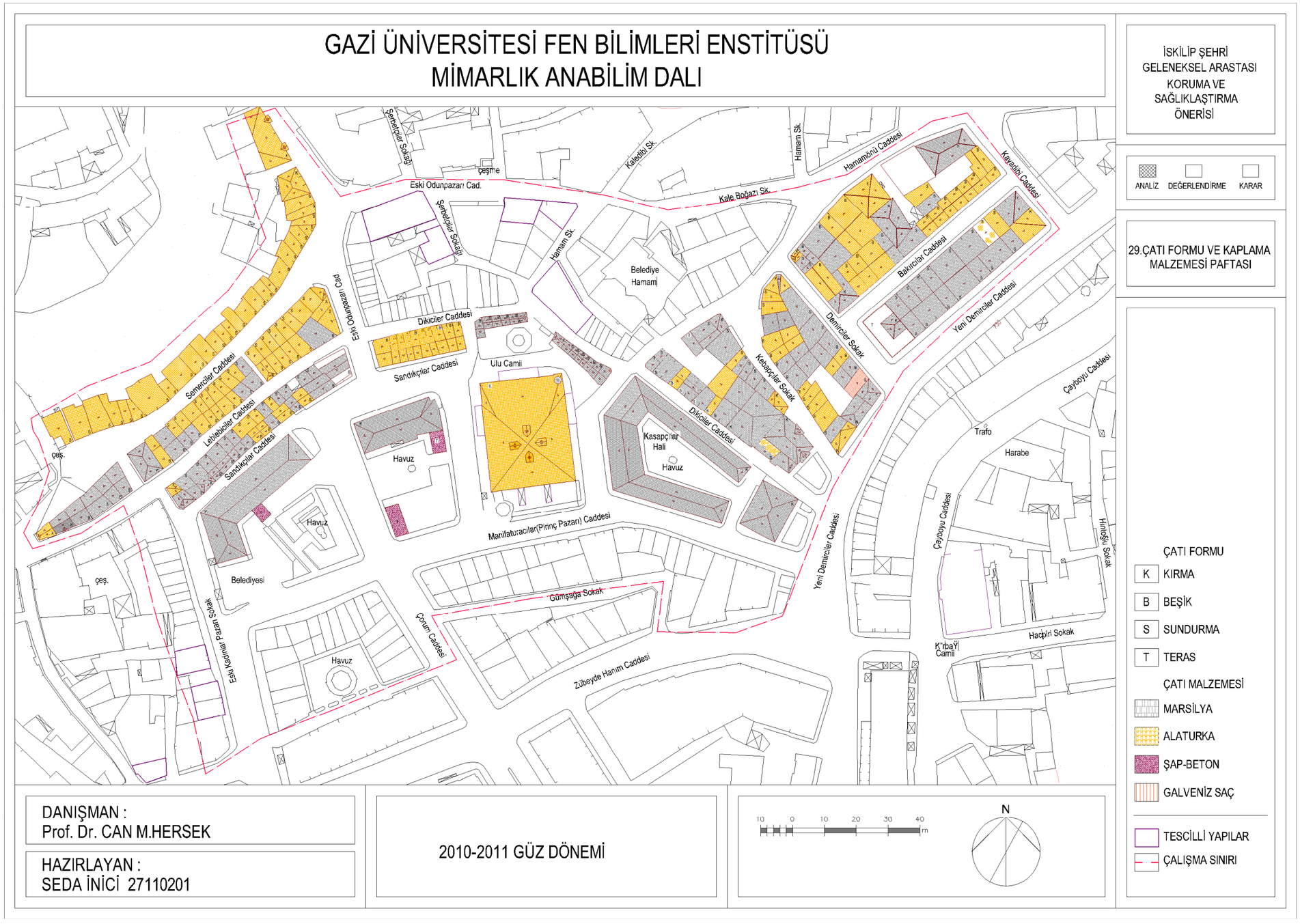
HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

2010-2011 GÜZ DÖNEMİ

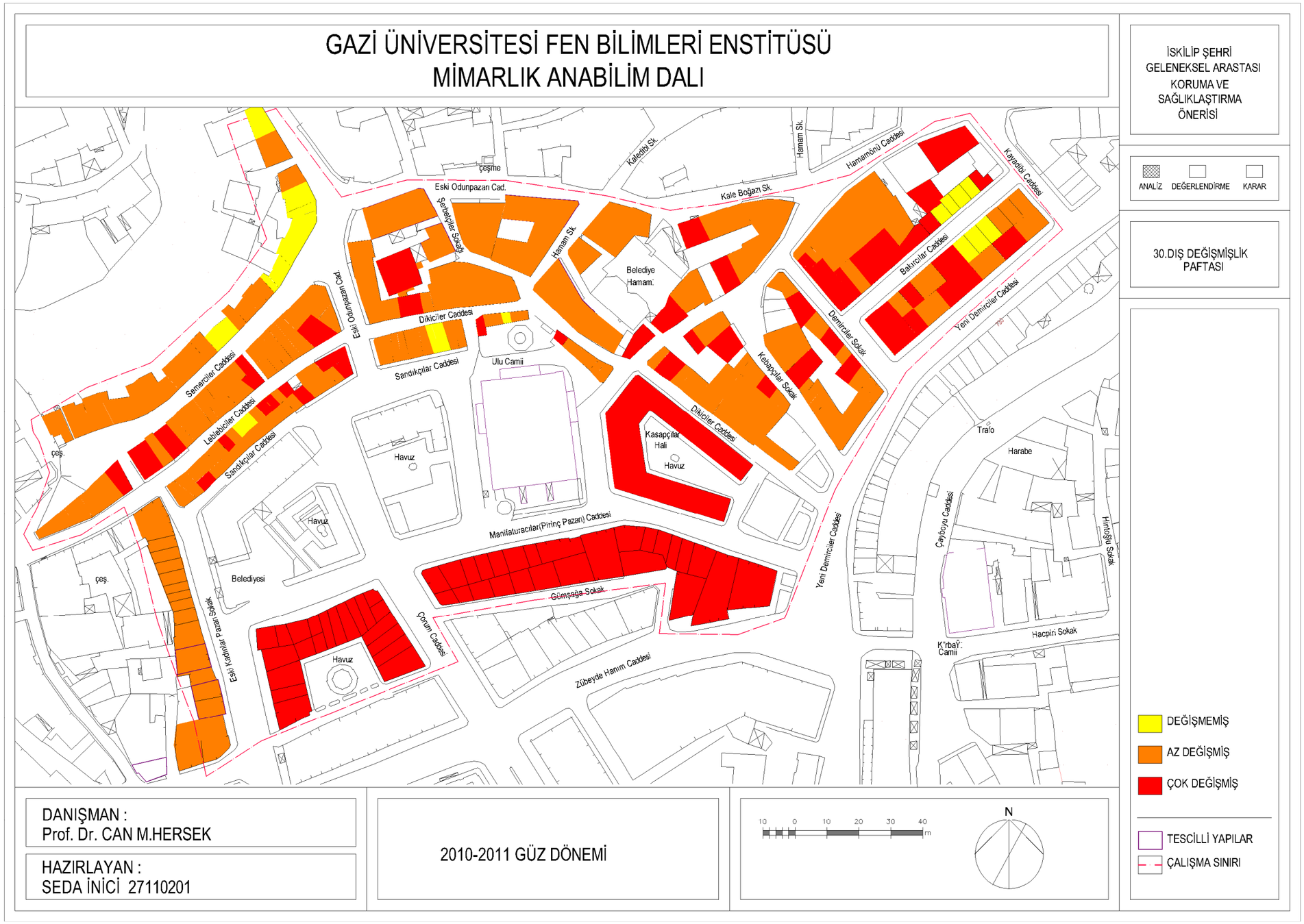
10 0 10 20 30 40 m

N

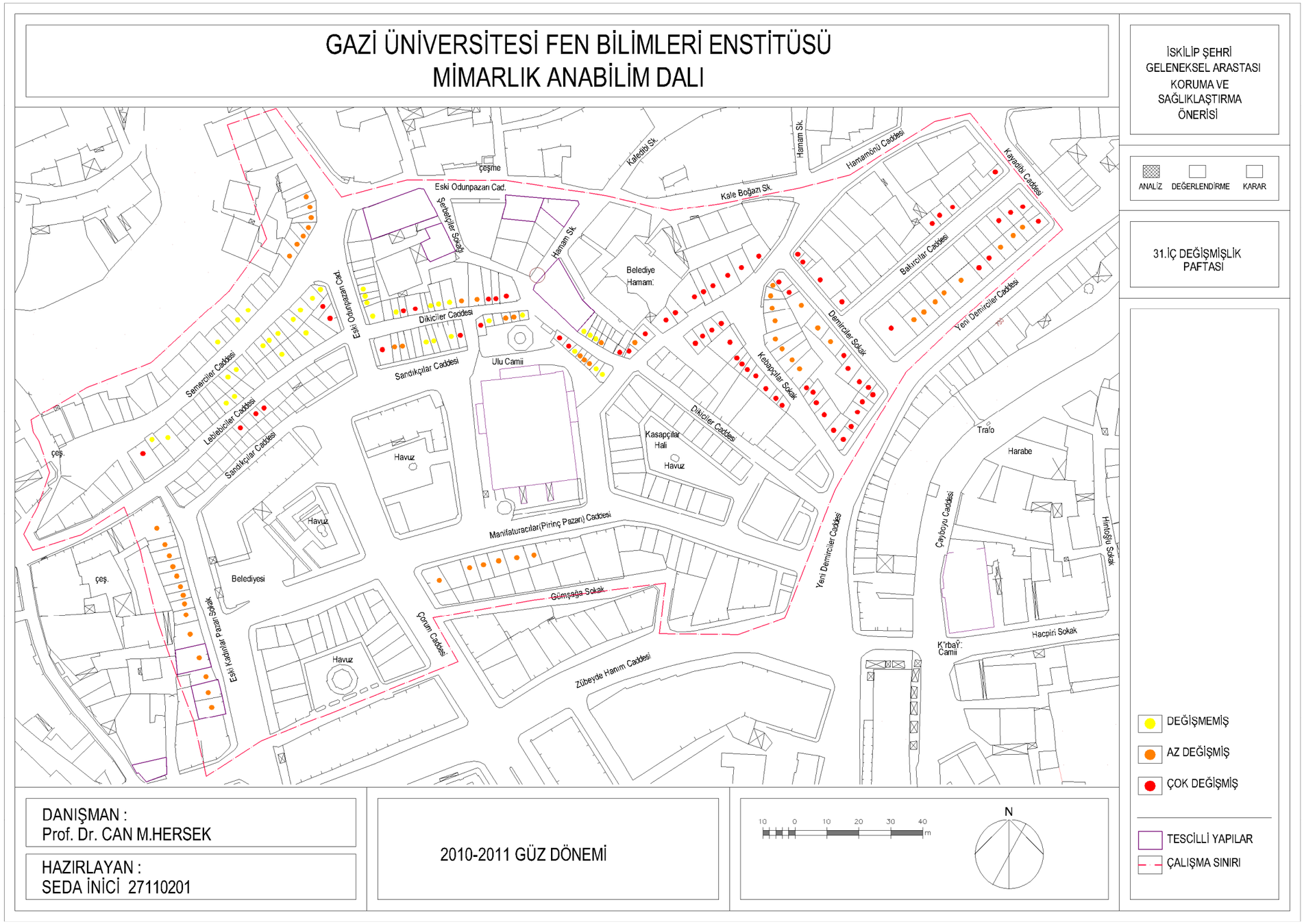
EK-29 Çatı kaplamaları

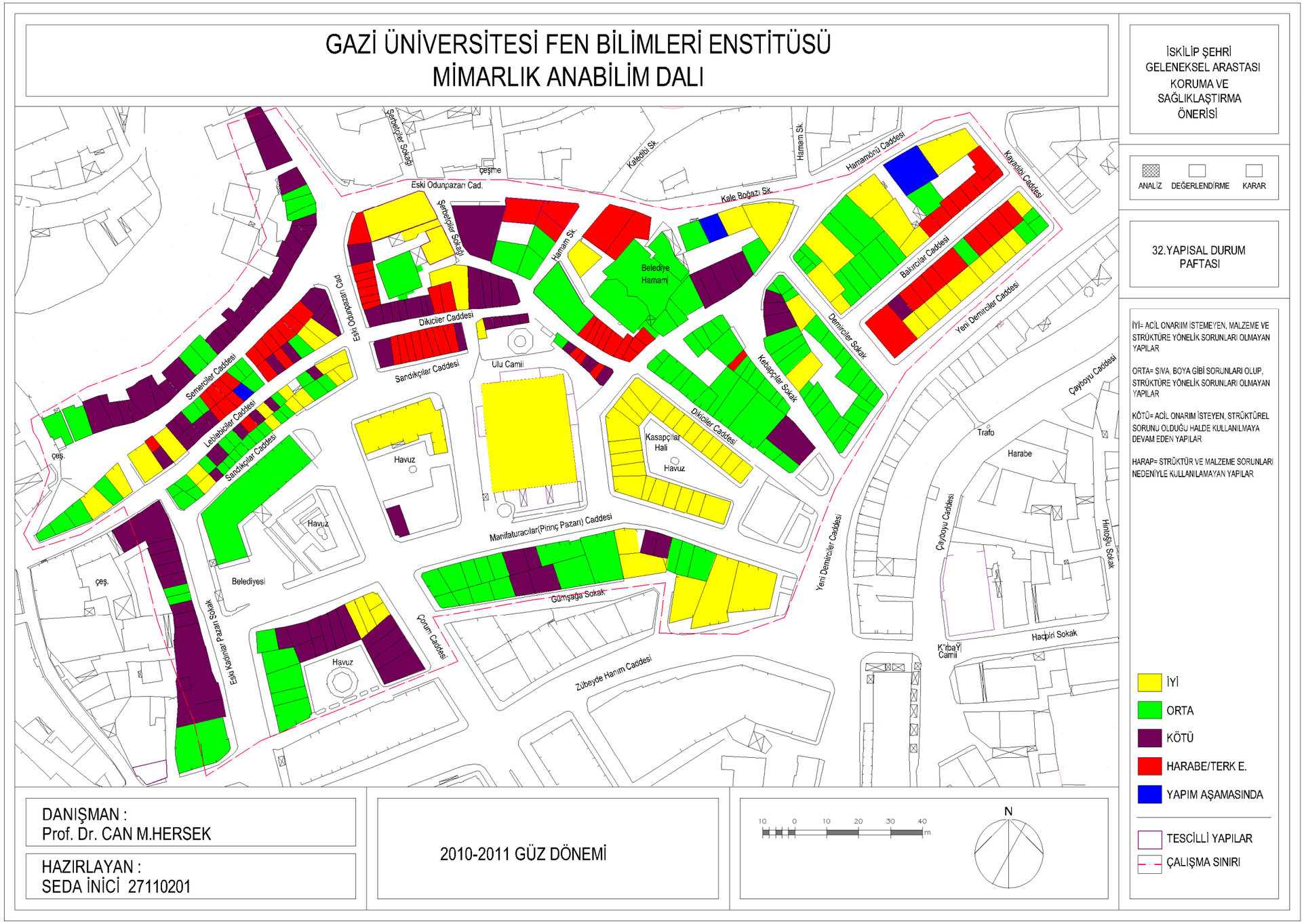
EK-30 Dış değişmişlik

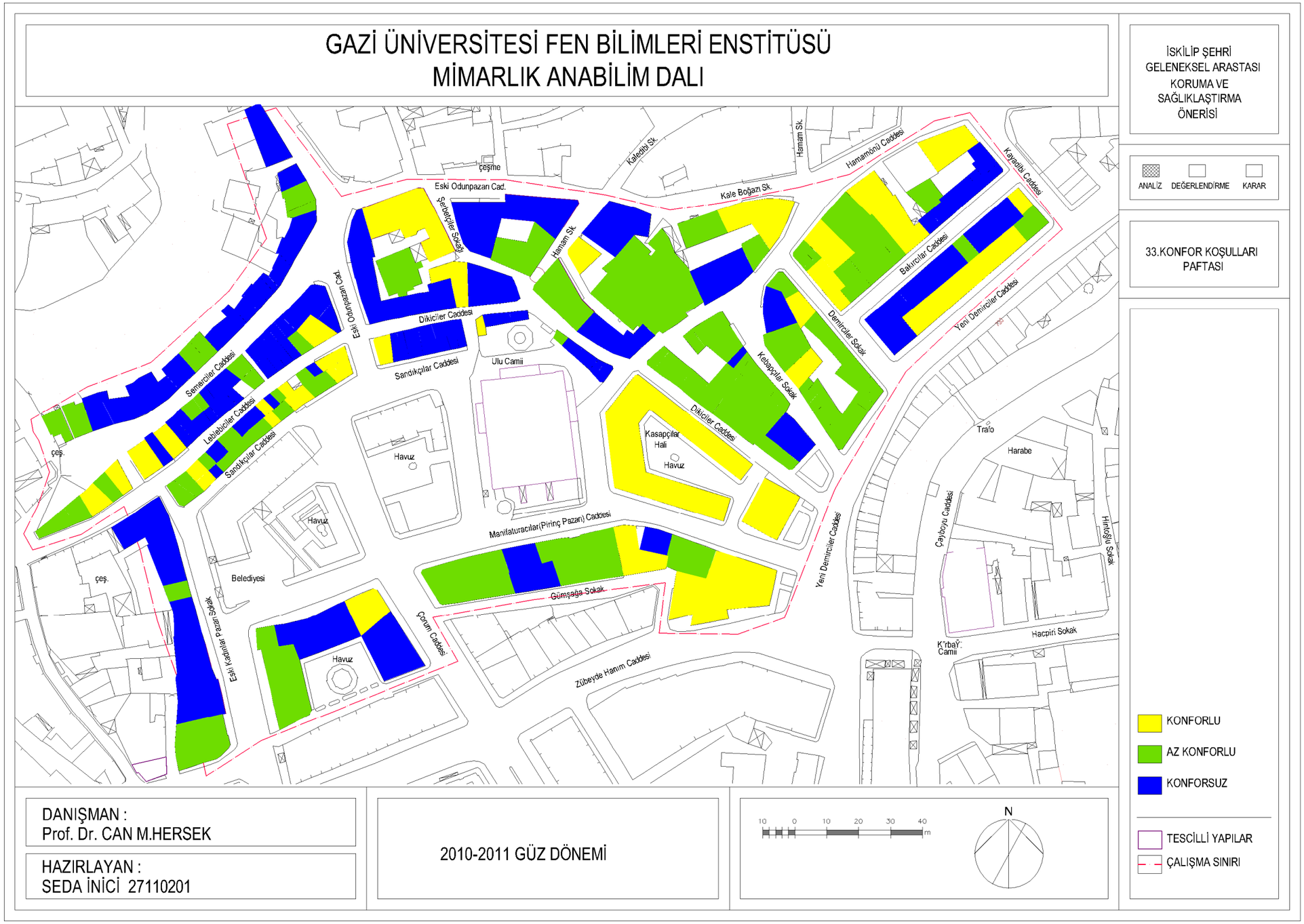
EK-31 İç değişmişlik

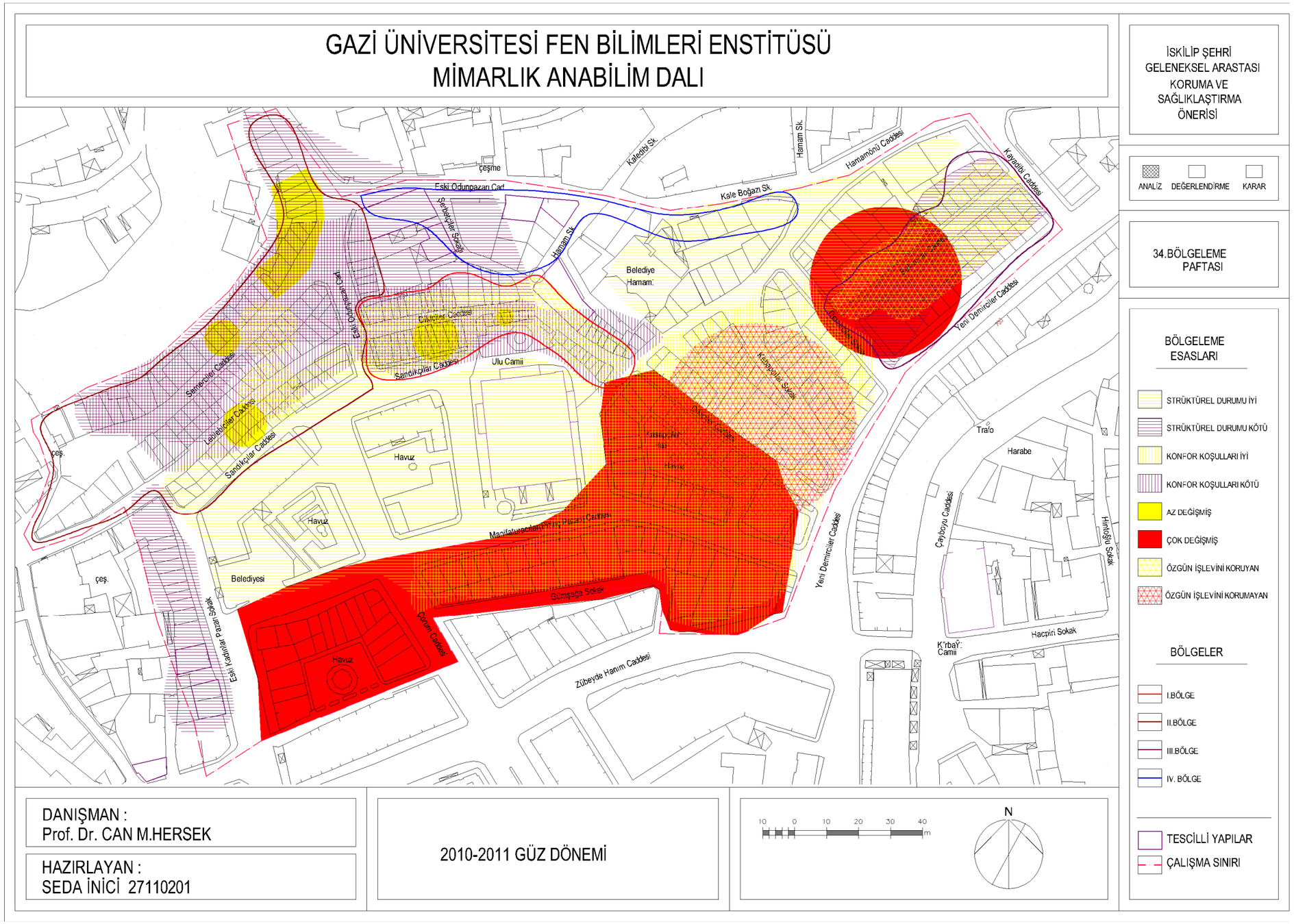
EK-32 Yapısal durum

EK-33 Konfor Durumu

EK-34 Bölgeleme

EK-35 Dikiciler Çarşısı ve Buğday Pazarı caddesi rölöveleri

EK-35 (Devam) Dikiciler Çarşısı ve Buğday Pazarı caddesi rölöveleri

EK-35 (Devam) Dikiciler Çarşısı ve Buğday Pazarı caddesi rölöveleri

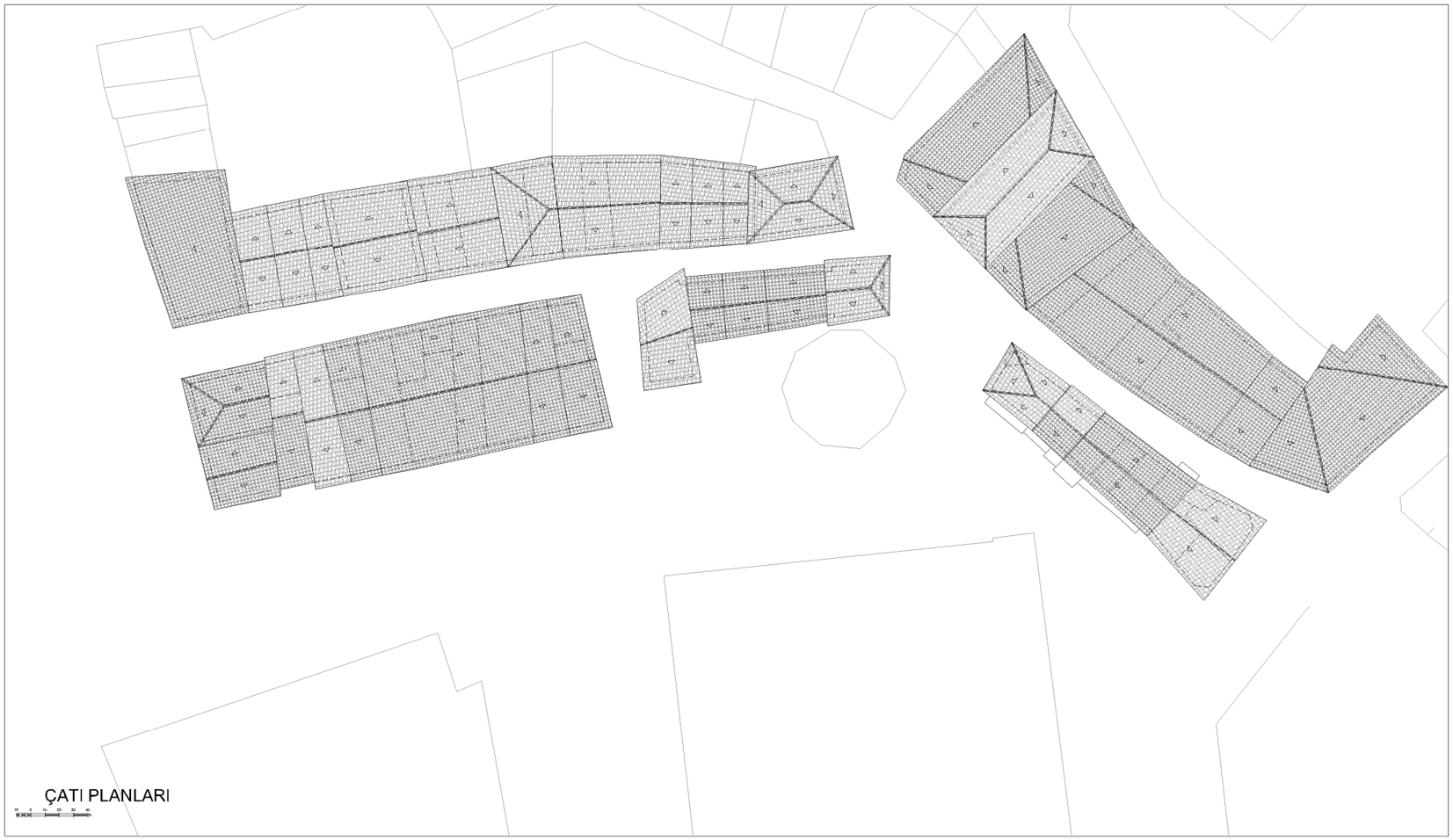
EK-35 (Devam) Dikiciler Çarşısı ve Buğday Pazarı caddesi rölöveleri

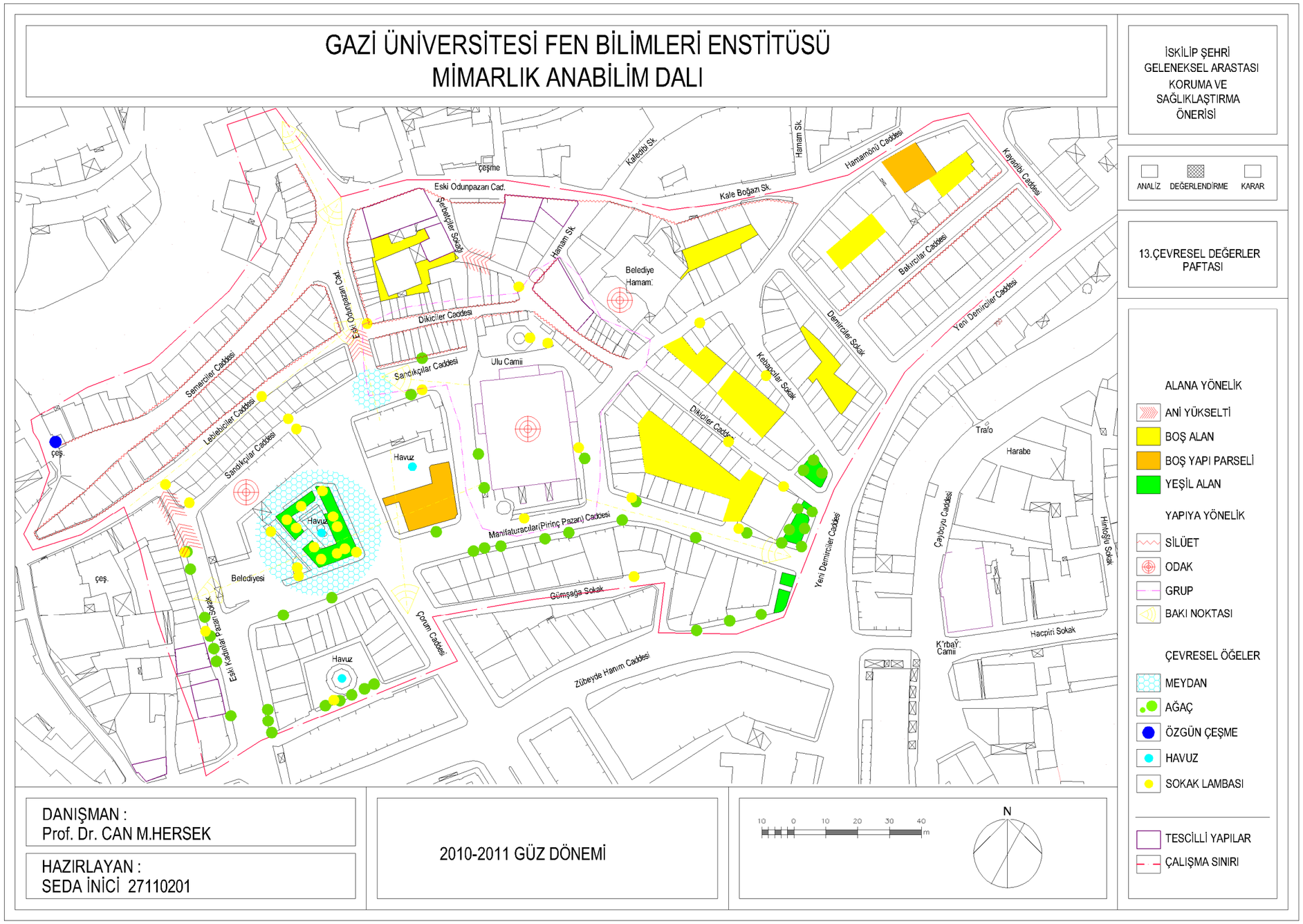
EK-35 (Devam) Dikiciler Çarşısı ve Buğday Pazarı caddesi rölöveleri

EK-35 (Devam) Dikiciler Çarşısı ve Buğday Pazarı caddesi rölöveleri

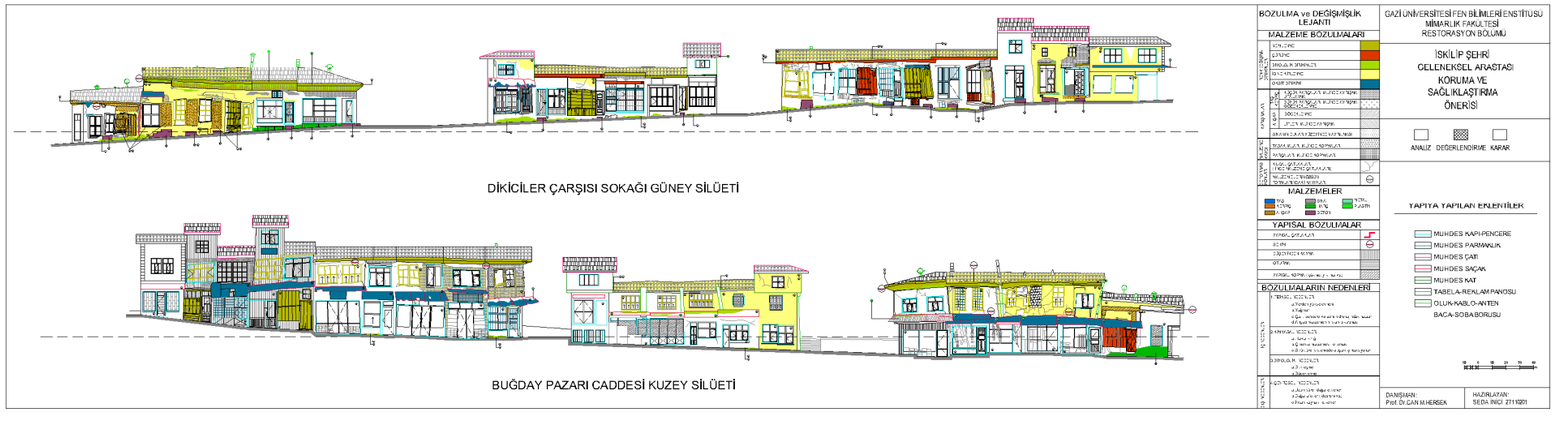

EK-36 Çevresel değerler

EK-37 Bozulma ve deformasyonlar

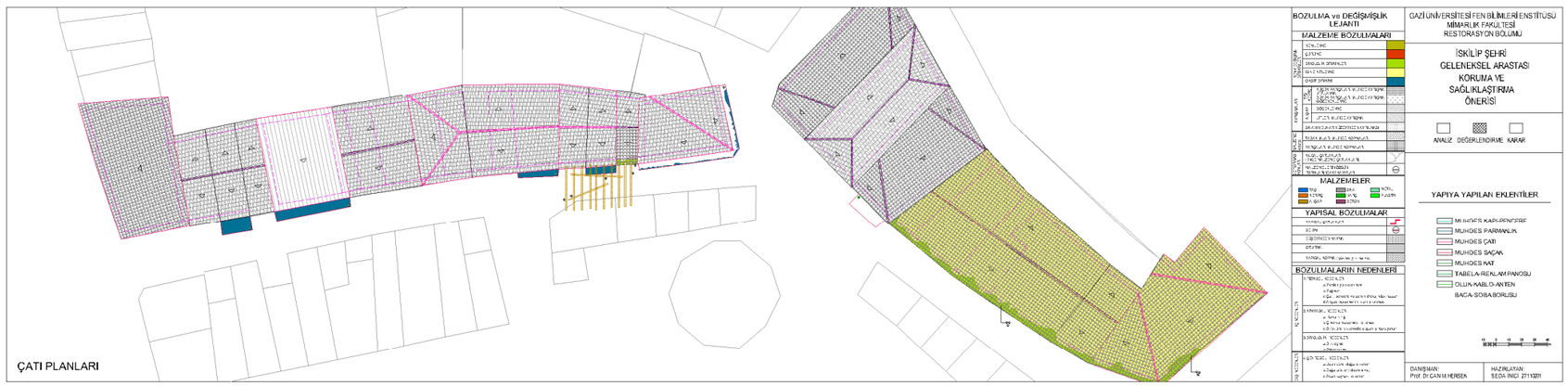

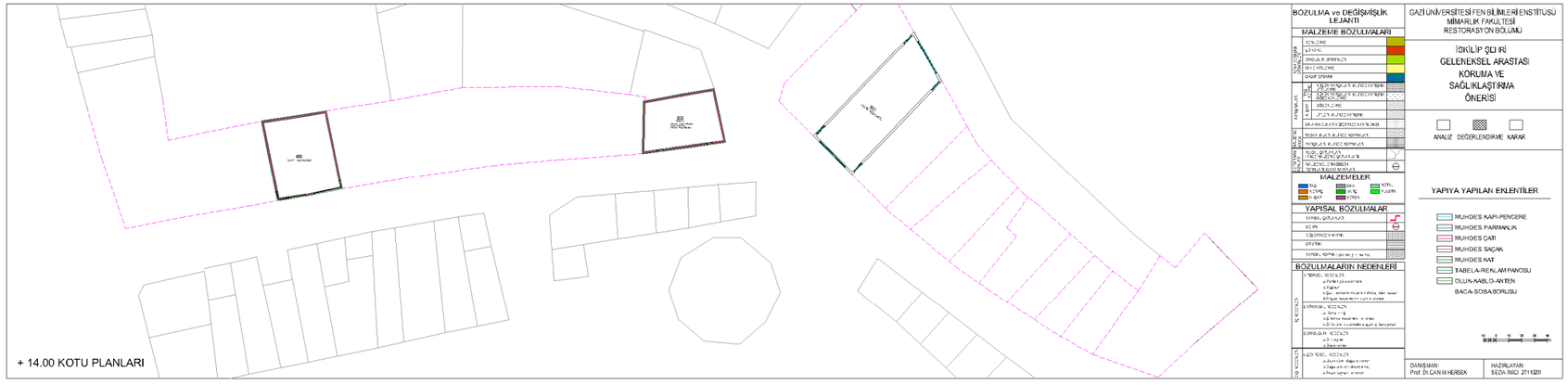
EK-37 (Devam) Bozulma ve deformasyonlar

EK-37 (Devam) Bozulma ve deformasyonlar

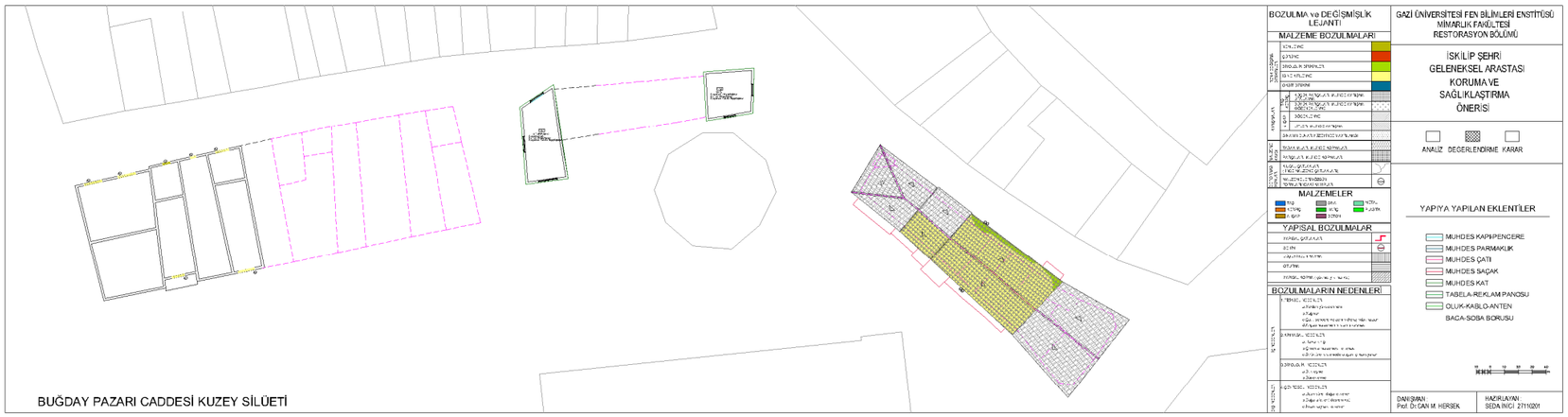

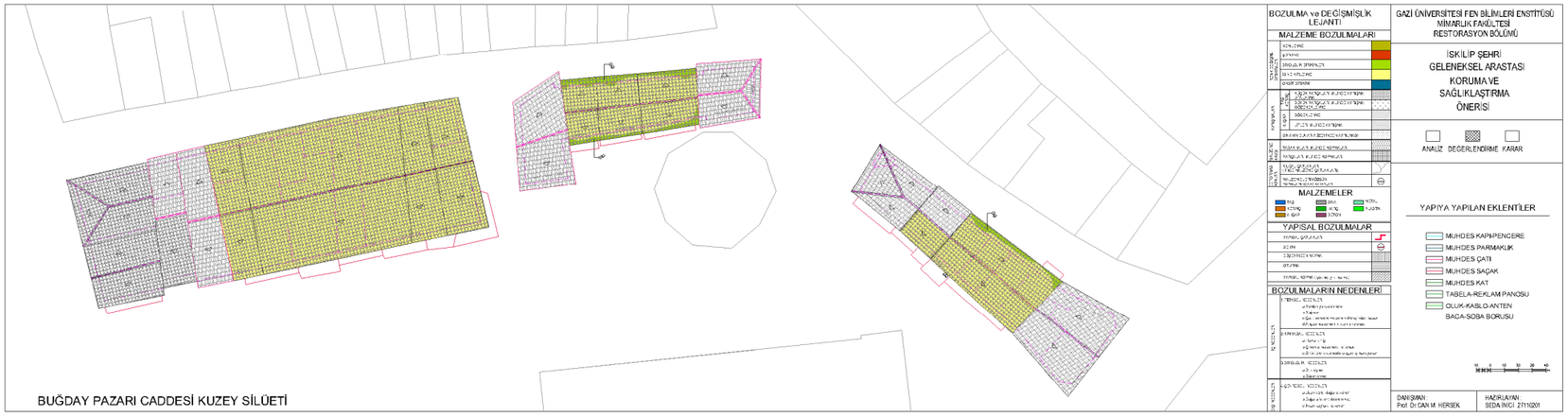
EK-37 (Devam) Bozulma ve deformasyonlar

EK-37 (Devam) Bozulma ve deformasyonlar

EK-38 Dikiciler Çarşısı sokak ve Buğday Pazarı caddesi restitüsyonları

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

İSKİLİP ŞEHRİ
GELENEKSEL ARASTASI
KORUMA VE
SAĞLIKLAŞTIRMA
ÖNERİSİ

ANALİZ DEĞERLENDİRME KARAR

RESTİTÜSYON LEJANTI

- YAPIDAN GELEN İZLER
- ESKİ FOTOĞRAF
- SÖZLÜ KAYNAK
- KARŞILAŞTIRMALI ÇALIŞMA
- İSKİLİP GELENEKSEL TİCARET YAPILARI ARASINDA
- GELENEKSEL ARASTALAR ARASINDA
- MİMARİ ÇIKARSAMA

DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M. HERSEK

HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

EK-38 (Devam) Dikiciler Çarşısı sokak ve Buğday Pazarı caddesi restitüsyonları

EK-38 (Devam) Dikiciler Çarşısı sokak ve Buğday Pazarı caddesi restitüsyonları

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

İSKİLİP ŞEHRİ
GELENEKSEL ARASTASI
KORUMA VE
SAĞLIKLAŞTIRMA
ÖNERİSİ

ANALİZ DEĞERLENDİRME KARAR

RESTİTÜSYON LEJANTI

YAPIDAN GELEN İZLER
ESKİ FOTOĞRAF
SÖZLÜ KAYNAK
KARŞILAŞTIRMALI ÇALIŞMA
İSKİLİP GELENEKSEL TİCARET YAPILARI ARASINDA
GELENEKSEL ARASTALAR ARASINDA
MİMARİ ÇIKARSAMA

DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M. HERSEK

HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

EK-38 (Devam) Dikiciler Çarşısı sokak ve Buğday Pazarı caddesi restitüsyonları

EK-39 Genel müdahaleler

EK-39 (Devam) Genel müdahaleler

EK-39 (Devam) Genel müdahaleler

EK-39 (Devam) Genel müdahaleler

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

İSKİLİP ŞEHRİ
GELENEKSEL ARASTASI
KORUMA VE
SAĞLIKLAŞTIRMA
ÖNERİSİ

ANALİZ DEĞERLENDİRME KARAR

GENEL MÜDAHALE KARARLARI

KORUNACAK ÖZGÜN ELEMAN / YAPI
DÜZELTİLECEK ELEMAN / YAPI
KORUNACAK YENİ ELEMAN / YAPI
DÜZELTİLECEK YENİ ELEMAN / YAPI
YENİLENİCEK YENİ ELEMAN / YAPI

M MÜDAHALE KARARLARI
R RESTÜTÜSYON KAYNAKLARI

DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M. HERSEK

HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

EK-39 (Devam) Genel müdahaleler

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

İSKİLİP ŞEHRİ
GELENEKSEL ARASTASI
KORUMA VE
SAĞLIKLAŞTIRMA
ÖNERİSİ

ANALİZ DEĞERLENDİRME KARAR

GENEL MÜDAHALE KARARLARI

- KORUNACAK ÖZGÜN ELEMAN / YAPI
- DÜZELTİLECEK ELEMAN / YAPI
- KORUNACAK YENİ ELEMAN / YAPI
- DÜZELTİLECEK YENİ ELEMAN / YAPI
- YENİLENİCEK YENİ ELEMAN / YAPI

M MÜDAHALE KARARLARI
R RESTÜTÜSYON KAYNAKLARI

DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M. HERSEK

HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

EK-39 (Devam) Genel müdahaleler

EK-39 (Devam) Genel müdahaleler

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

İSKİLİP ŞEHRİ
GELENEKSEL ARASTASI
KORUMA VE
SAĞLIKLAŞTIRMA
ÖNERİSİ

ANALİZ DEĞERLENDİRME KARAR

GENEL MÜDAHALE KARARLARI

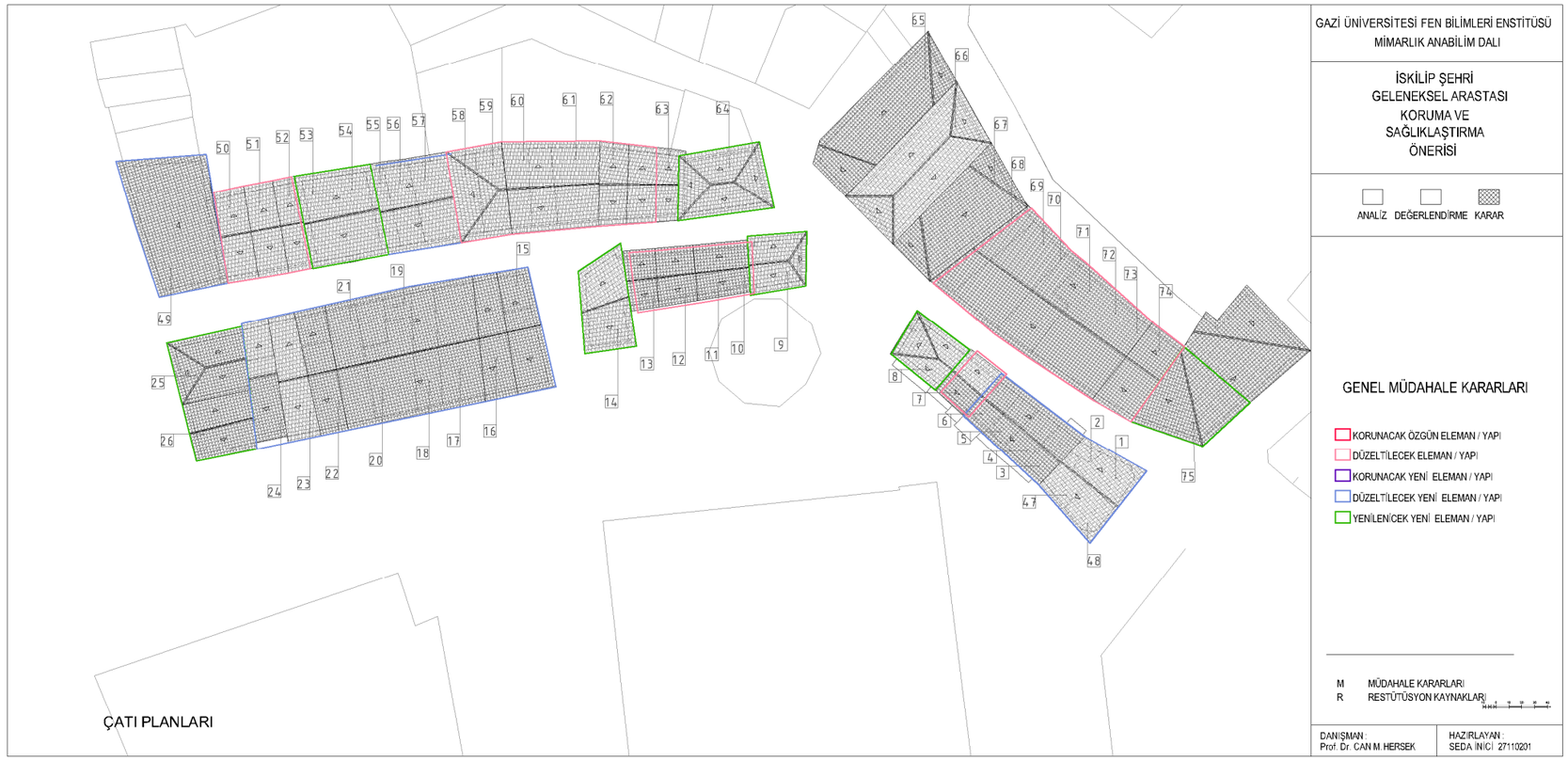
KORUNACAK ÖZGÜN ELEMAN / YAPI
DÜZELTİLECEK ELEMAN / YAPI
KORUNACAK YENİ ELEMAN / YAPI
DÜZELTİLECEK YENİ ELEMAN / YAPI
YENİLENİCEK YENİ ELEMAN / YAPI

M MÜDAHALE KARARLARI
R RESTÜTÜSYON KAYNAKLARI

DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M. HERSEK

HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

EK-39 (Devam) Genel müdahaleler

EK-40 Fiziksel müdahaleler

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

İSKİLİP ŞEHRİ
GELENEKSEL ARASTASI
KORUMA VE
SAĞLIKLAŞTIRMA
ÖNERİSİ

ANALİZ DEĞERLENDİRME KARAR

FİZİKSEL MÜDAHALE KARARLARI

KE KORUMA ETAPLAMASI

1 ACİL MÜDAHALE GEREKTİREN ÖZGÜN YAPI
2 GABARİSİ UYUMSUZ DÜZELTİLECEK YAPI
3 CEPHESİ DÜZELTİLECEK YAPI
4 YENİ YAPI ÖNERİSİ

FİZİKSEL MÜDAHALE BİÇİMLERİ

KORUMA VE BAKIM
BASİT ONARIM
SAĞLAMLAŞTIRMA
BÜTÜNLEME
YENİLEME

T.Ö. TESCİL ÖNERİSİ

DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M. HERSEK

HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

EK-40 (Devam) Fiziksel müdahaleler

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

İSKİLİP ŞEHRİ
GELENEKSEL ARASTASI
KORUMA VE
SAĞLIKLAŞTIRMA
ÖNERİSİ

ANALİZ DEĞERLENDİRME KARAR

FİZİKSEL MÜDAHALE KARARLARI

KE KORUMA ETAPLAMASI

1 ACİL MÜDAHALE GEREKTİREN ÖZGÜN YAPI
2 GABARİSİ UYUMSUZ DÜZELTİLECEK YAPI
3 CEPHESİ DÜZELTİLECEK YAPI
4 YENİ YAPI ÖNERİSİ

FİZİKSEL MÜDAHALE BİÇİMLERİ

KORUMA VE BAKIM
BASİT ONARIM
SAĞLAMLAŞTIRMA
BÜTÜNLEME
YENİLEME

T.Ö. TESCİL ÖNERİSİ

DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M. HERSEK

HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

EK-40 (Devam) Fiziksel müdahaleler

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

İSKİLİP ŞEHRİ
GELENEKSEL ARASTASI
KORUMA VE
SAĞLIKLAŞTIRMA
ÖNERİSİ

ANALİZ DEĞERLENDİRME KARAR

FİZİKSEL MÜDAHALE KARARLARI

KE KORUMA ETAPLAMASI

1 ACİL MÜDAHALE GEREKTİREN ÖZGÜN YAPI
2 GABARİSİ UYUMSUZ DÜZELTİLECEK YAPI
3 CEPHESİ DÜZELTİLECEK YAPI
4 YENİ YAPI ÖNERİSİ

FİZİKSEL MÜDAHALE BİÇİMLERİ

KORUMA VE BAKIM
BASİT ONARIM
SAĞLAMLAŞTIRMA
BÜTÜNLEME
YENİLEME

T.Ö. TESCİL ÖNERİSİ

0 5 10 20 30 40

DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M. HERSEK

HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

EK-40 (Devam) Fiziksel müdahaleler

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

İSKİLİP ŞEHRİ
GELENEKSEL ARASTASI
KORUMA VE
SAĞLIKLAŞTIRMA
ÖNERİSİ

ANALİZ DEĞERLEND/RME KARAR

FİZİKSEL MÜDAHALE KARARLARI

KE KORUMA ETAPLAMASI

1 ACİL MÜDAHALE GEREKTİREN ÖZGÜN YAPI
2 GABARİSİ UYUMSUZ DÜZELTİLECEK YAPI
3 CEPHESİ DÜZELTİLECEK YAPI
4 YENİ YAPI ÖNERİSİ

FİZİKSEL MÜDAHALE BİÇİMLERİ

KORUMA VE BAKIM
BASİT ONARIM
SAĞLAMLAŞTIRMA
BÜTÜNLEME
YENİLEME

T.Ö. TESCİL ÖNERİSİ

DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M. HERSEK

HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

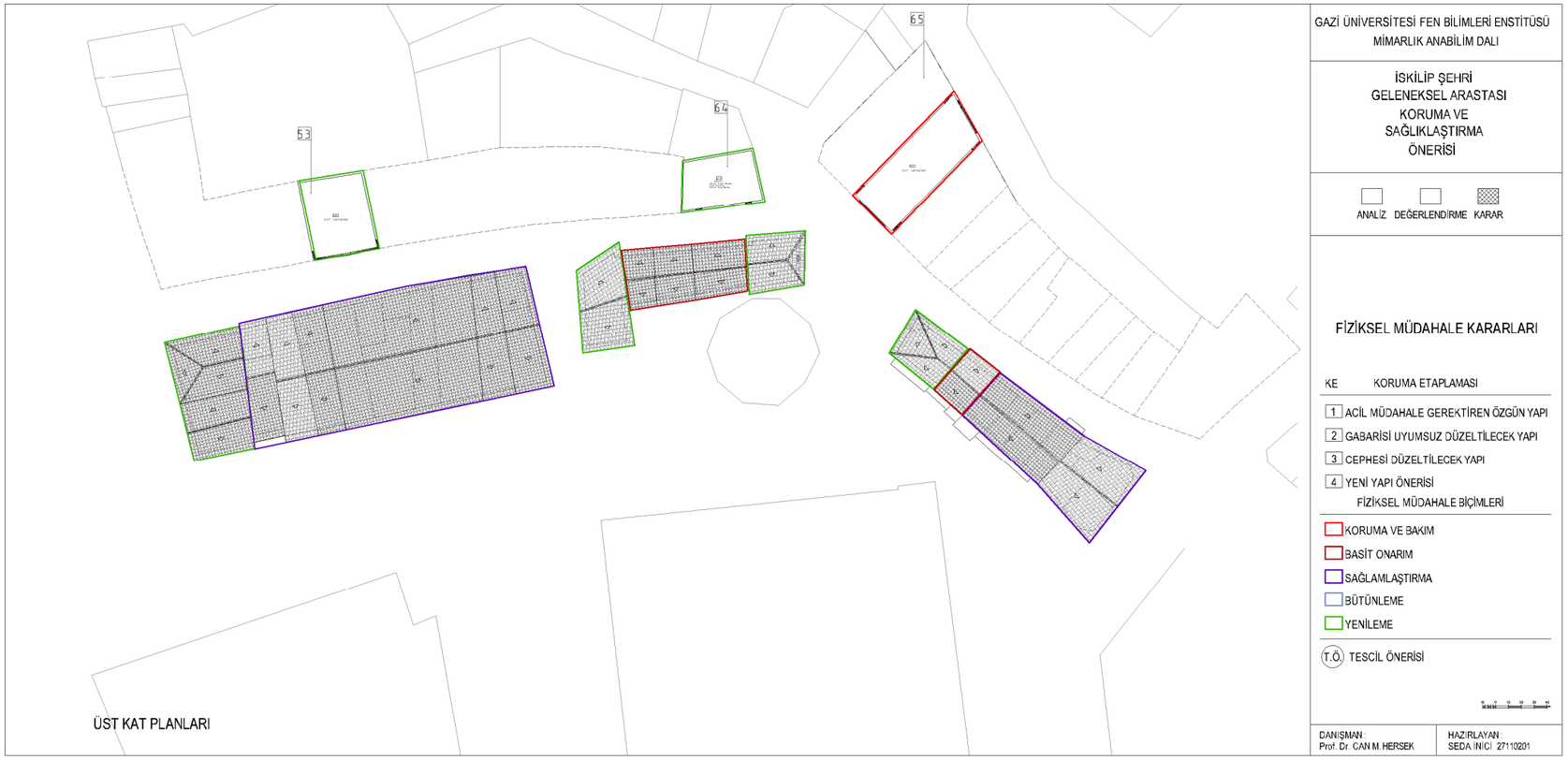
EK-40 (Devam) Fiziksel müdahaleler

EK-40 (Devam) Fiziksel müdahaleler

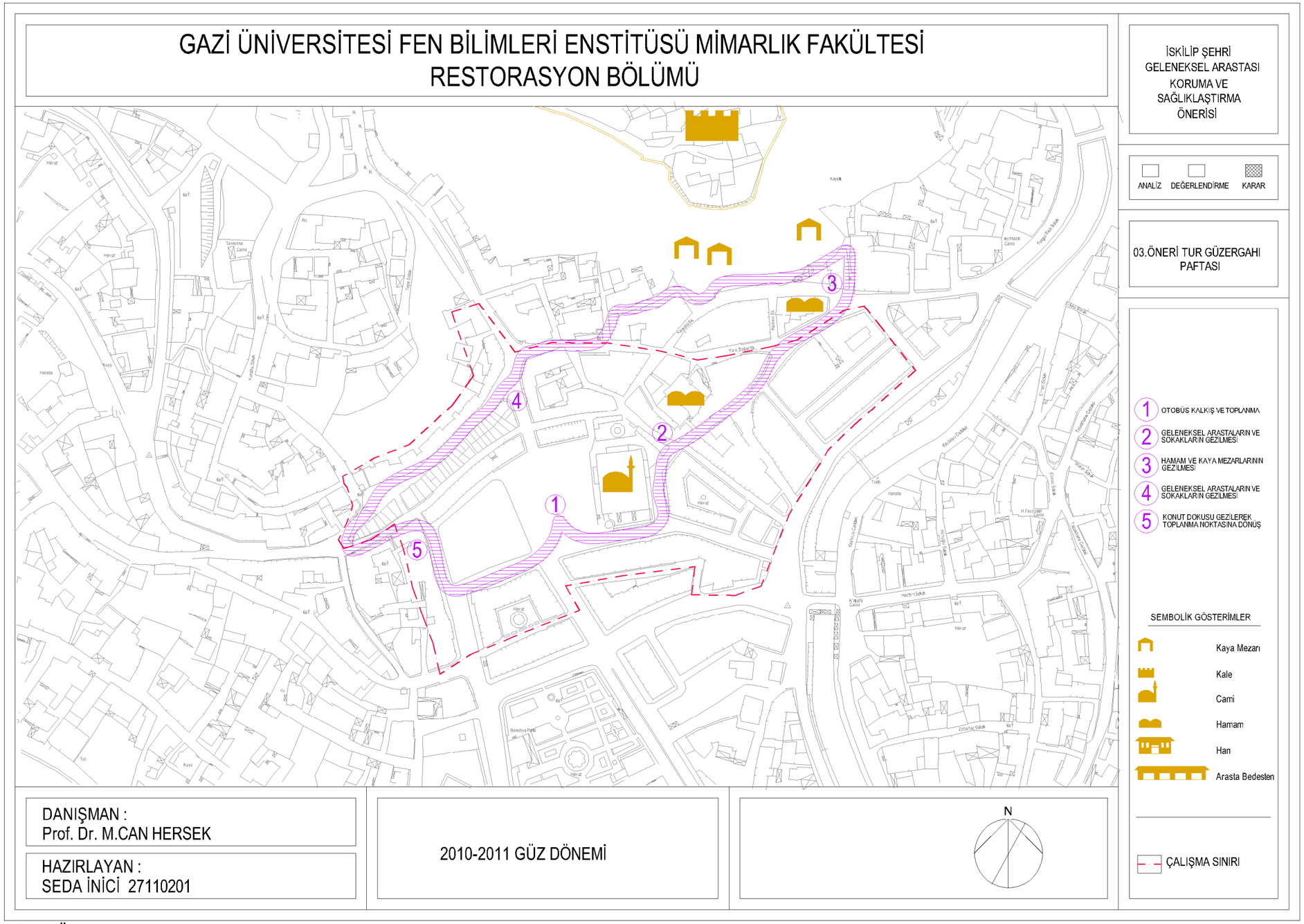
EK-40 (Devam) Fiziksel müdahaleler

EK-40 (Devam) Fiziksel müdahaleler

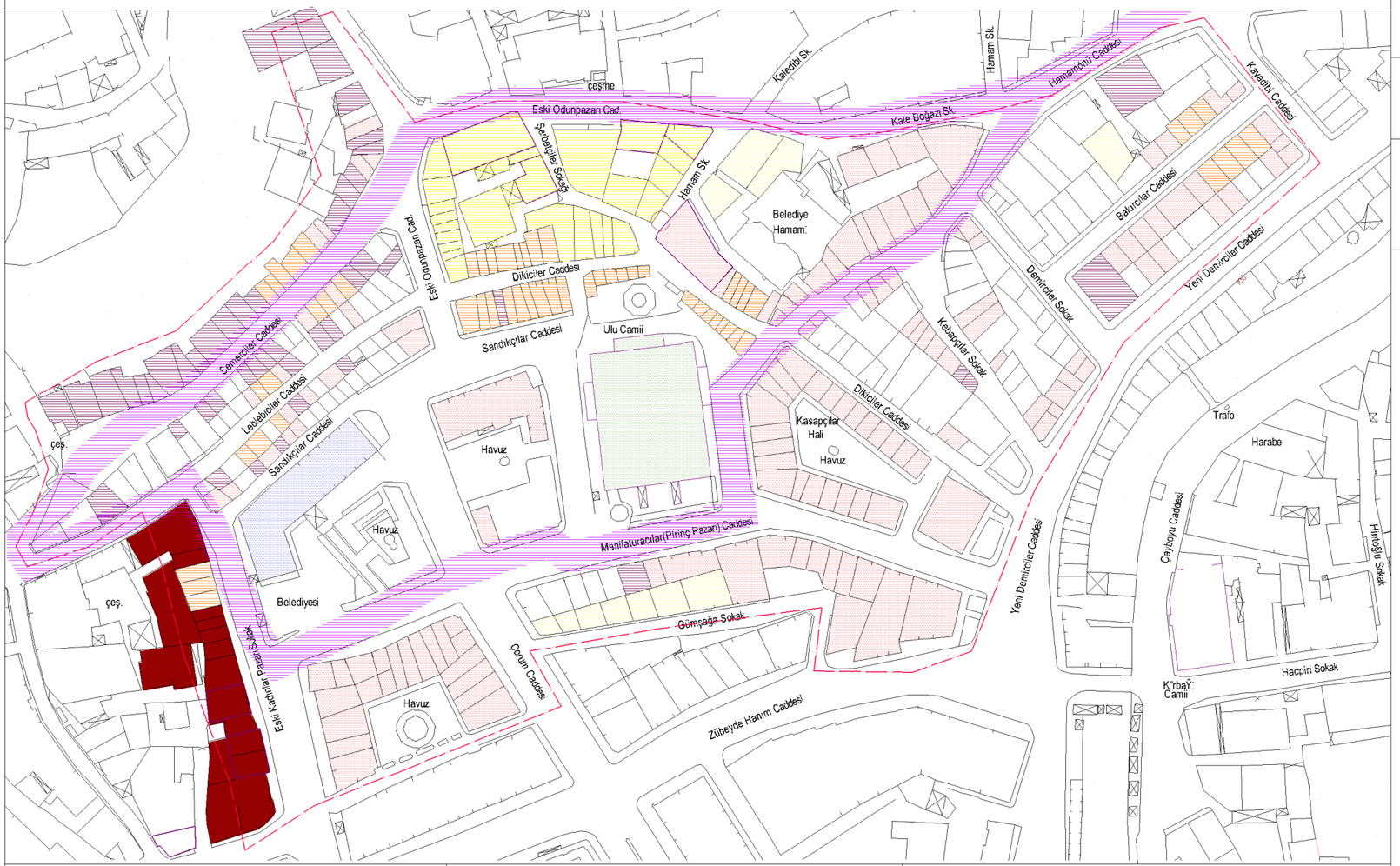

EK-41 Öneri tur güzergahları

EK-42 Öneri işlevler

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

İSKİLİP ŞEHRİ GELENEKSEL ARASTASI KORUMA VE SAĞLIKLAŞTIRMA ÖNERİSİ

ANALİZ | DEĞERLENDİRME | KARAR

01.YENİDEN İŞLEVLENDİRME PAFTASI

- MEVCUT TİCARET YAPILARI
- MEVCUT KONUTLAR
- MEVCUT RESMİ YAPILAR
- MEVCUT CAMİ
- MEVCUT REKREASYON
- TİCARET POTANSİYELİ YÜKSEK KONUTLAR
- TİCARET POTANSİYELİ YÜKSEK ATIL YAPILAR
- KÜÇÜK EL SANATLARI FAALİYETLERİNE DEVAM ETME POTANSİYELİ YÜKSEK YAPILAR
- ÖNERİLEN TUR GÜZERGAHI ÜZERİNDE SOSYAL AKTİVİTELERE* OLANAK VEREN ALANLAR

*Sosyal aktiviteler = kafe, müze, rekreasyon

- TESCİLLİ YAPILAR
- ÇALIŞMA SINIRI

10 0 10 20 30 40 m

N

DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M.HERSEK

HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

2010-2011 GÜZ DÖNEMİ

EK-43 Basit onarım el kitapçığı

BASİT ONARIM EL KİTAPÇIĞI

Neden bu kitapçık var?

Bu kitapçığın hazırlanmasının asıl amacı binaların özgün haline sadık kalınarak yapılacak başarılı bir restorasyon ile, kentin başka yerlerinde yürütülecek benzer çalışmaların niteliğinin artırılmasına katkıda bulunan, basit onarım tekniklerinin bina sahiplerince kavranması ve bu yolla binaların sürekli bakımının sağlanmasıdır.

Kimler bu kitapçıktan faydalanabilir?

Bu kitapçıktan dükkanlarında onarım yapmak isteyen mülk sahipleri ya da kiracılar faydalanabilecektir.

Koruma İlkeleri nelerdir?

Temel ilke yapının minimum değişiklik ile yani özgün halini kaybetmeden onarımının tamamlanmasıdır. Onarımlar, aşağıda verilen ilkeler ve detaylar doğrultusunda yapıldığı takdirde yapı gelecek nesillere aktarılacaktır.

EK-43 (Devam) Basit onarım el kitapçığı

I. MEVCUT ELEMANLAR

İLKELER

- ***Koruma ve bakım***

Sadece yapının yaşamını sürdürmeyi amaçlayan; tasarımda, malzemede, strüktürde, mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen müdahaleler 'bakım' olarak tanımlanır.

Yapıların planlarında, mimari elemanlarında, yapım malzemelerinde, strüktürlerinde değişiklik gerektirmeyecek, iyi durumdaki yapılara en az müdahale ile olduğu gibi koruma amaçlanmıştır.

- ***Basit onarım***

Yapıların çürüyen ya da bozularak eksilen mimari öğelerinin, özgün biçimlere uygun olarak aynı malzeme ile değiştirilmesi, bozulan iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve malzeme uyumu sağlanarak, özgün biçimlere uygun olarak yenilenmesi işlemine denir.

Hasar gören malzemenin, aynı malzeme ile birebir aynı ebatlarda değiştirilmesiyle yapılan küçük onarımlardır.

EK-43 (Devam) Basit onarım el kitapçığı

- Ahşap camekan doğramaları ve ahşap kepenkler, karşılaştırmalı çalışma ile elde edilen ve projelerde öngörüldüğü şekilde imal edilerek monte edilecektir.

- Pencerelerde, kötü durumdaki doğramalar sökülerek, projesindeki özgün detayına uygun olarak yeniden yapılacak, iyi durumdakiler temizlenerek su bazlı ahşap koruyucu ile boyanacaktır.

- Muhdes olan pencere parmaklıkları sökülecektir.

- ***Temizleme***

Otomobil egzostlarından, ev ve fabrika bacalarından çıkan kurum ve isler hava ile birlikte binalarında kirlenmesine yol açmaktadır. İskilip arastasında taş işçiliği gibi detaylar olmadığı için cephelerin boyalarının yenilenmesi önerilmektedir.

- ***Sağlamlaştırma***

Yapının malzemesinin, taşıyıcı sisteminin ve zemininin sağlamlaştırılması üzere üç aşamada ele alınabilir.

Malzemeler doğal etkilerle, zamanla bozulup harap olur. Açıkta kalan kerpiç yağmur karşısında eriyip dağılır, tuğa aşınır, çatlayıp ayrışır, ağaçtan yapılan kiriş ve dikmeler, çatılar zaman içerisinde çürür. Koruma uzmanları özel kimyasal birleşimler kullanarak malzemelerin dokusunu sağlamlaştırır; bozulma sürecini bir ölçüde yavaşlatıp, özgün yapıyı daha uzun süre yaşatmaya çalışırlar.

Çalışma alanı içerisindeki geleneksel yapıların tamamı ahşap karkas sistem arası kerpiç dolgu ile inşa edilmiştir. Karasal ilkim koşullarına ve zamana bağlı olarak malzemelerde hasarlar oluşmuştur.
Zaman içerisinde kerpiç, yağışlarla yumuşayıp erimekte, güneşte çatlamakta, rüzgarda aşınıp toz olmaktadır. Bunlar gibi kayıpların önlenmesi için sürekli bakım yöntemiyle, çamur harcı ile sıvanarak korunmalıdır. Malzemenin dağılmaması için çatlamış, ayrılmak üzere olan sıva tabakaları miller ve/veya mikroenjeksiyon yardımıyla ana taşıyıcıya tutturulur .

EK-43 (Devam) Basit onarım el kitapçığı

Ahşap nem etkisiyle çürümekte; kurt yenikleri ile dayanımı azalmaktadır. Kapılar, pencereler, kepenkler, saçaklar gibi ahşap malzemeden oluşan özgün elemanların, böceklerinin öldürülmesi ve dokularının sağlamlaştırılması için kimyasal maddelerle işlem görmeleri söz konusudur. Genellikle yumuşak ağaçlarla yapılan geleneksel yapılarımızda ise ahşap iskeletin eskimiş olan öğeleri yenilenmekte; onarımlarda emprenye edilmiş ahşap kullanarak, yeni öğelerin yaşamlarının daha uzun süreli olması güvence altına alınmaktadır.

Çalışma alanındaki yapılar subasman seviyesine kadar taş malzeme ile inşa edilmişlerdir. Taşların korunması için; taşa püskürtme tekniğiyle, fırça ile sürülerek veya vakumla uygulanan taş sağlamlaştırıcılarının koruma kimyası ile uğraşan uzmanlar tarafından seçilmesi ve onların önerileri doğrultusunda, denetim altında uygulanması gerekir. Sağlamlaştırma yöntemi taşın türüne ve bozulma durumuna göre belirlenir.

Çalışma alanındaki yapılardaki strüktürel ve malzeme sorunlarına uygulanacak müdahale kararları;

- Taş duvarlarda, sıva raspası yapılarak taş duvarların açığa çıkartılması, bozulmuş elemanların aynı malzeme ile değiştirilmesi, kullanılabilecek durumdaki taşların ise temizlendikten sonra yeniden kullanımı esastır. Bozulmalar ıslah edildikten sonra, kireç harcı ile sıvanıp, nefes alabilen cephe boyası ile boyanacaktır.

- Drenaj ve su yalıtımı, su giderlerinin sağlıklaştırılması yapı zeminine su gitmesinin çevre koşullarının sağlıklaştırılarak giderilmesi, yapı beden duvarlarının toprakla temas eden kısımlarında drenaj ve su yalıtımı yapılarak sağlıklaştırılması önerilmiştir.

- Ahşap karkas arası dolgu duvarlarda sıva raspası yapılarak açığa çıkartılacak, bozulmuş olan yapı elemanları yenileriyle değiştirilerek dolgu yapılacak, projesinde gösterildiği şekilde imal edilecektir. Duvarlar üzeri kireç sıva ve nefes alabilen badana yapılacaktır.

- Zemin döşemelerindeki çimentolu şap, toz, toprak gibi birikmeler temizlenecek ve önerilen kaplama seramik yada doğal taş döşeme kaplaması, kotuna uygun olarak yapılacaktır.

EK-43 (Devam) Basit onarım el kitapçığı

- Tavanlara muhdes Betonarme döşeme sökülerek, emprenye edilmiş ahşap kirişlerle projesine göre döşeme imal edilecek, düz ya da çıtalı tavan kaplaması projesine uygun olarak yapılacaktır.

- Çatı üzerindeki muhdes Marsilya kiremit ve diğer oluklu sac örtüler, kaldırılacak, ahşap karkas çatı konstrüksiyonu yenilenecek, kaplama tahtası üzeri su yalıtımı ve alaturka kiremit ile projesine uygun kaplanacaktır.

II. KAYIP ELEMANLAR

İLKELER

- ***Bütünleme (Reintegrasyon)***

Bir bölümü hasar görmüş, yada yok olmuş yapı ve öğeleri ilk tasarımdaki bütünlüğe kavuşturacak biçimde geleneksel, yada çağdaş malzeme kullanarak tamamlama işlemine "bütünleme-reintegrasyon" denilmektedir .

Estetik, işlevsel yada strüktürel denge kayıplarından doğan bu yöntem, yıkık durumda göze hoş gelmeyen bir yapıyı tamamlayarak; hem estetik bütünlüğe kavuşmasını, hem de kullanılabilir bir duruma getirilerek tümüyle yok olmaktan kurtulmasını sağlar.

Bu tür onarımların sonunda, yapıda uygun bir yere, yapım yılı, mimarı ve yaptıran ile ilgili yazıt konulmalıdır.

- ***Yeniden Yapım***

Çalışma alanında, özgün özelliği bulunmayan, gerek gabari; gerek cephe oranlarıyla geleneksel dokudan bağımsız yeni betonarme yapıların yerine çevreyle uyumlu yeni yapılaşma koşulları belirlenmiştir.

- Gabariler özgün dokuya uyumlu olmalıdır.

- Cephe genişlikleri özgün dokudan bağımsız olarak değiştirilmemeli, tevhit ve ifraz yapılmamalıdır.

EK-43 (Devam) Basit onarım el kitapçığı

- Saçak, döşeme, bordür, pencere kotları ve renk uyumu sağlanarak istenilen malzeme ve teknolojide inşa edilebilir.

- Yapılarda restorasyon projesine uygun ahşap kepenk yapılacak fakat kepenk içine ahşap doğrama sade bir cam ve kapı yapılacaktır.

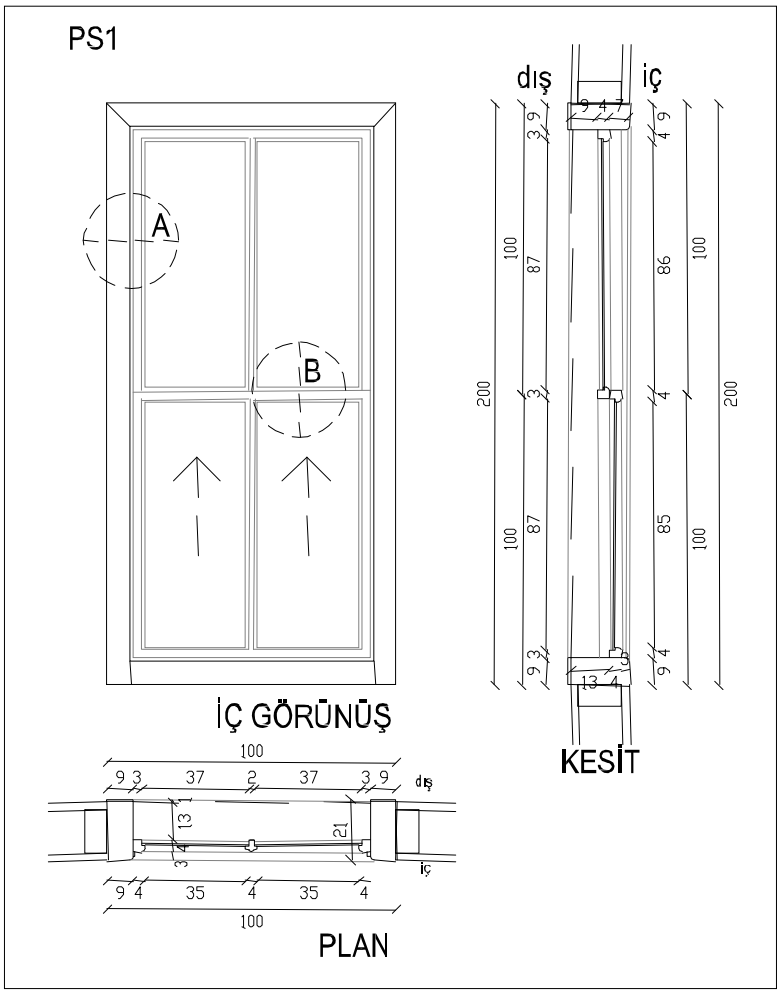
- Yapılarda vitrinler ince doğramalı ve bölüntüsüz olarak yapılacaktır. Böylelikle doğramanın yaratacağı çizgi fazlalığı yerini algıda derinliğe bırakacaktır.

- Ayrıca reflekte cam kullanılarak oluşan yansımaların etkisiyle tarihi yapıların vurgusu artacaktır.

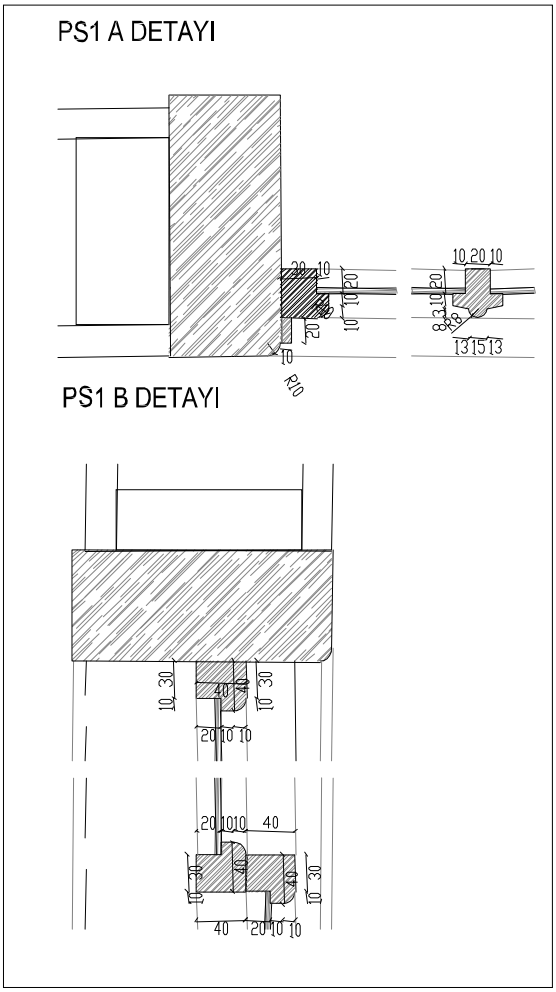
- Her türlü tabela yapının cepheside dik olarak yerleştirilecek ve böylelikle görsel kirlilik engellenecektir.

EK-43 (Devam) Basit onarım el kitapçığı

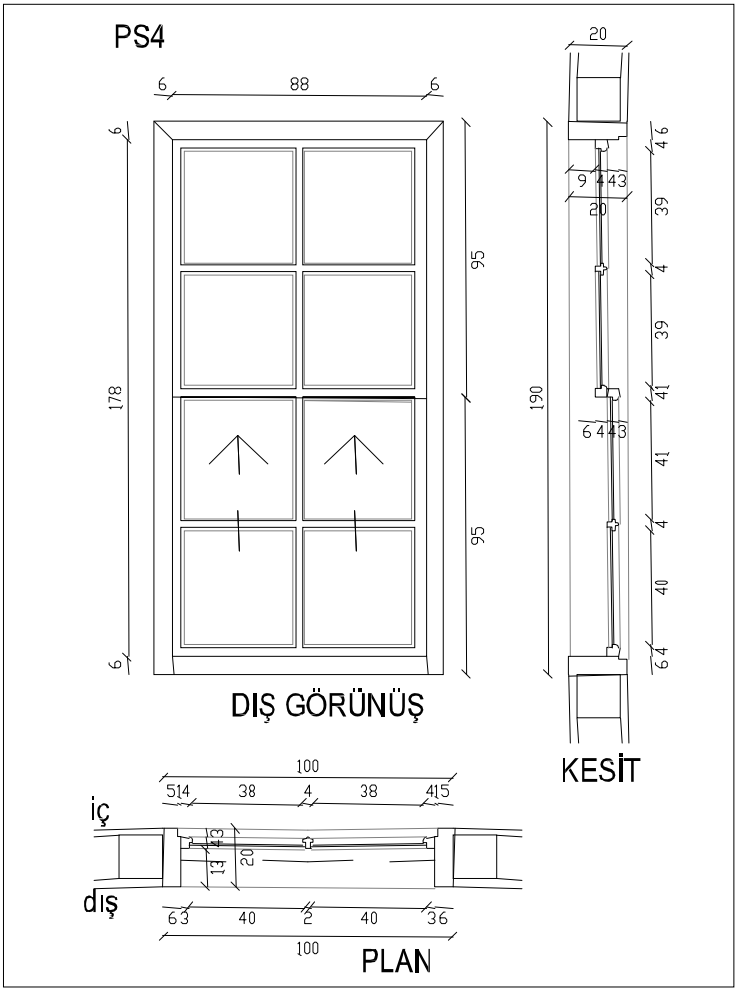
UYGULAMA DETAYLARI

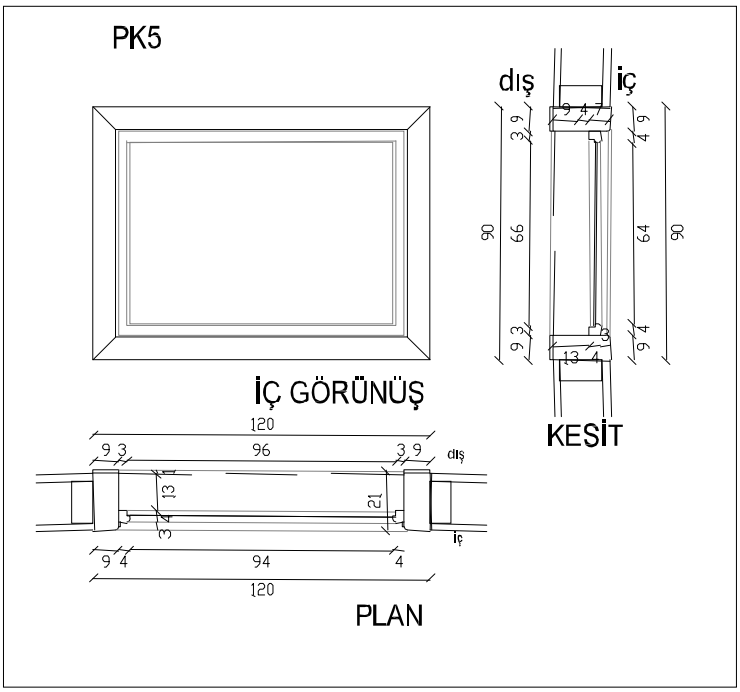
EK-43 (Devam) Basit onarım el kitapçığı

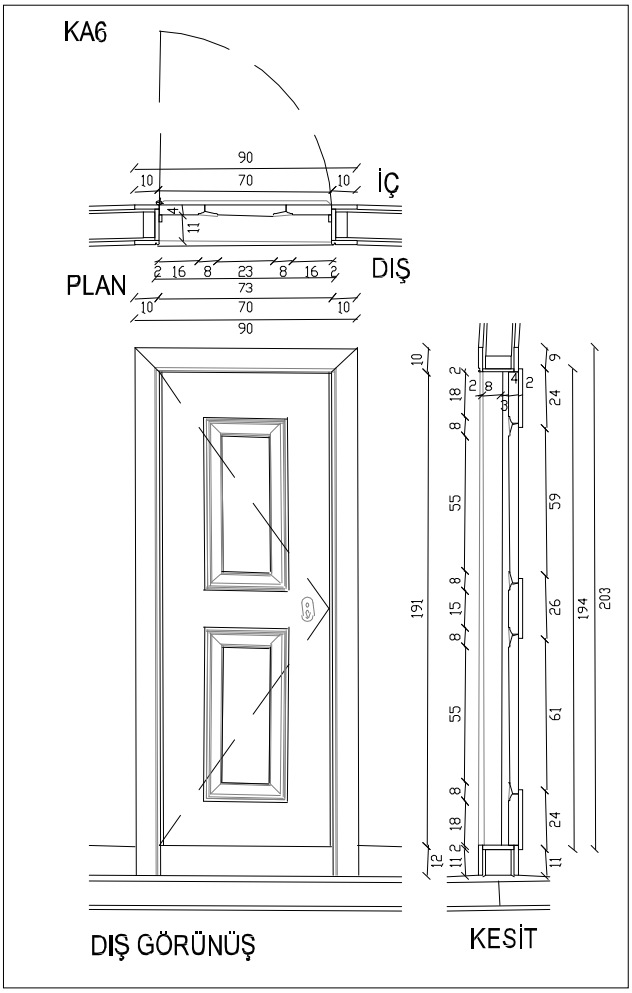
EK-43 (Devam) Basit onarım el kitapçığı

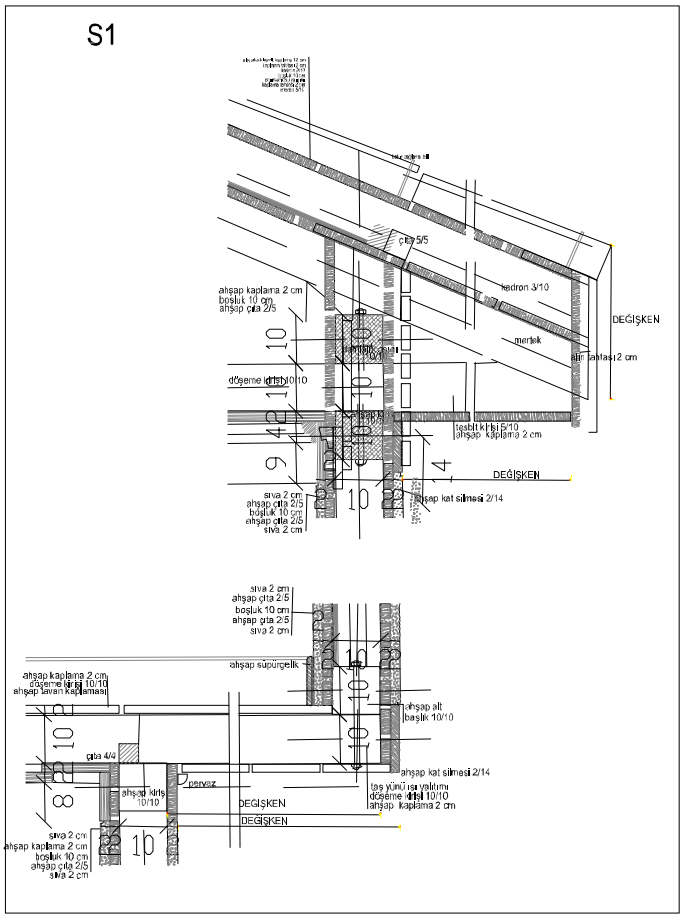
EK-43 (Devam) Basit onarım el kitapçığı

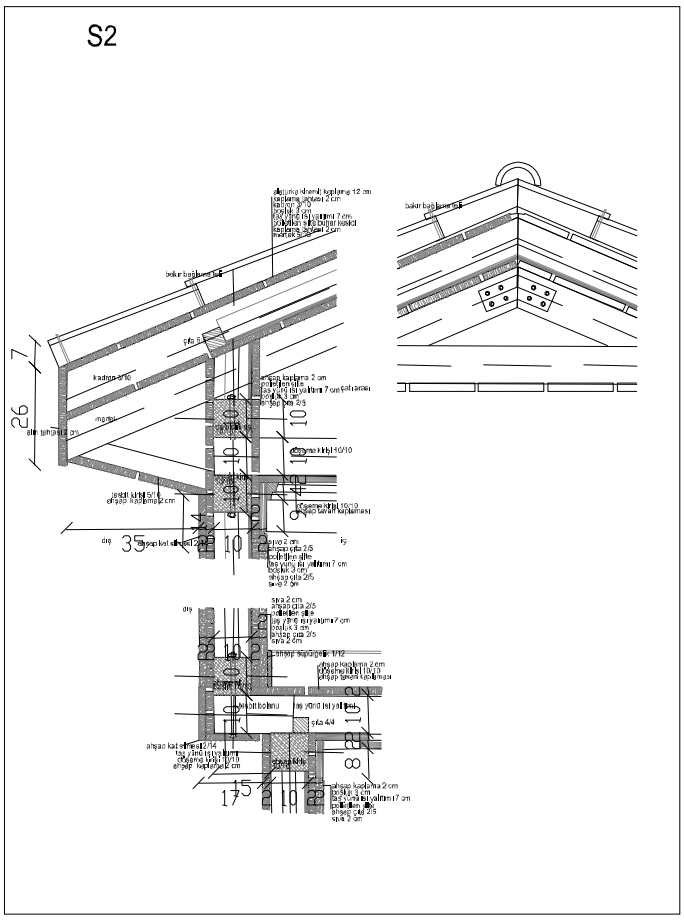
EK-43 (Devam) Basit onarım el kitapçığı

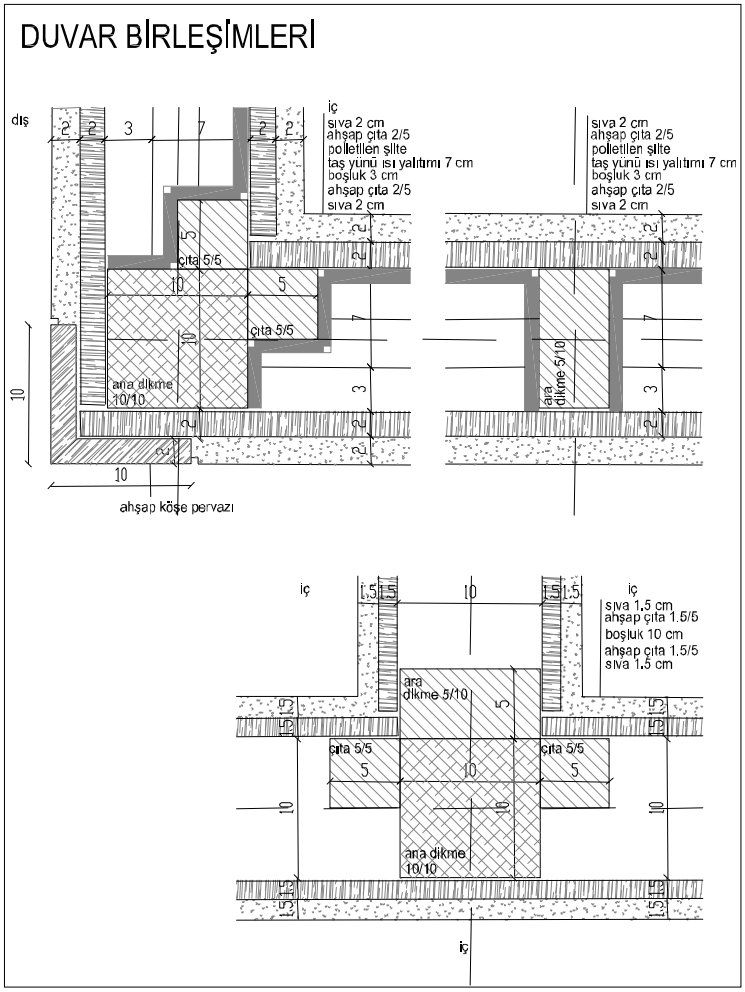
EK-43 (Devam) Basit onarım el kitapçığı

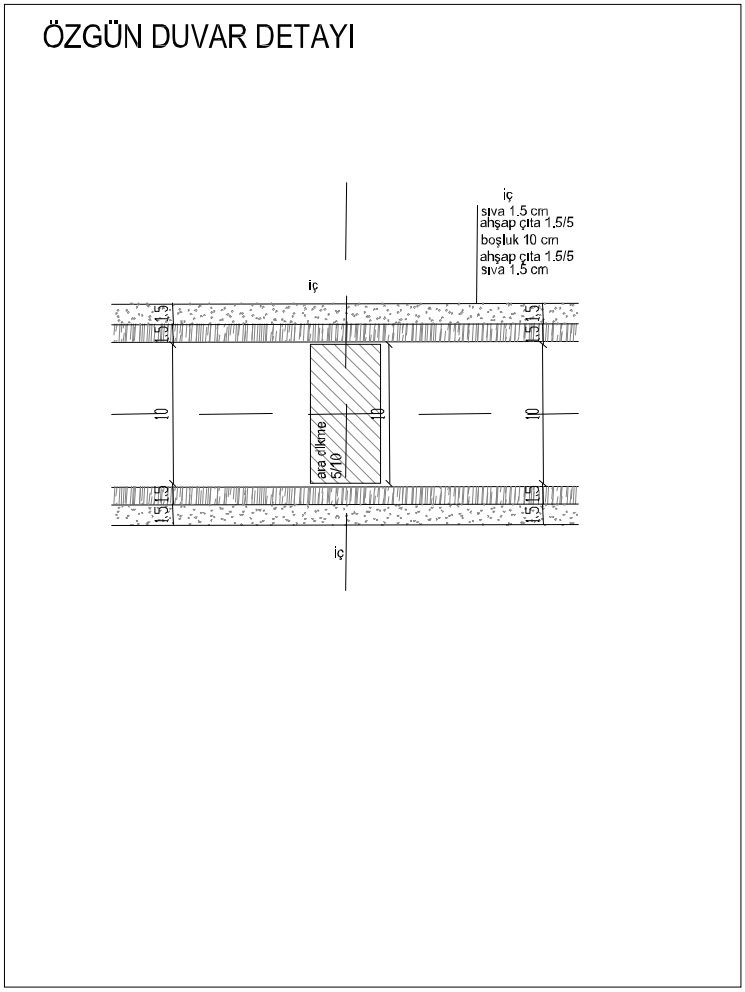
EK-43 (Devam) Basit onarım el kitapçığı

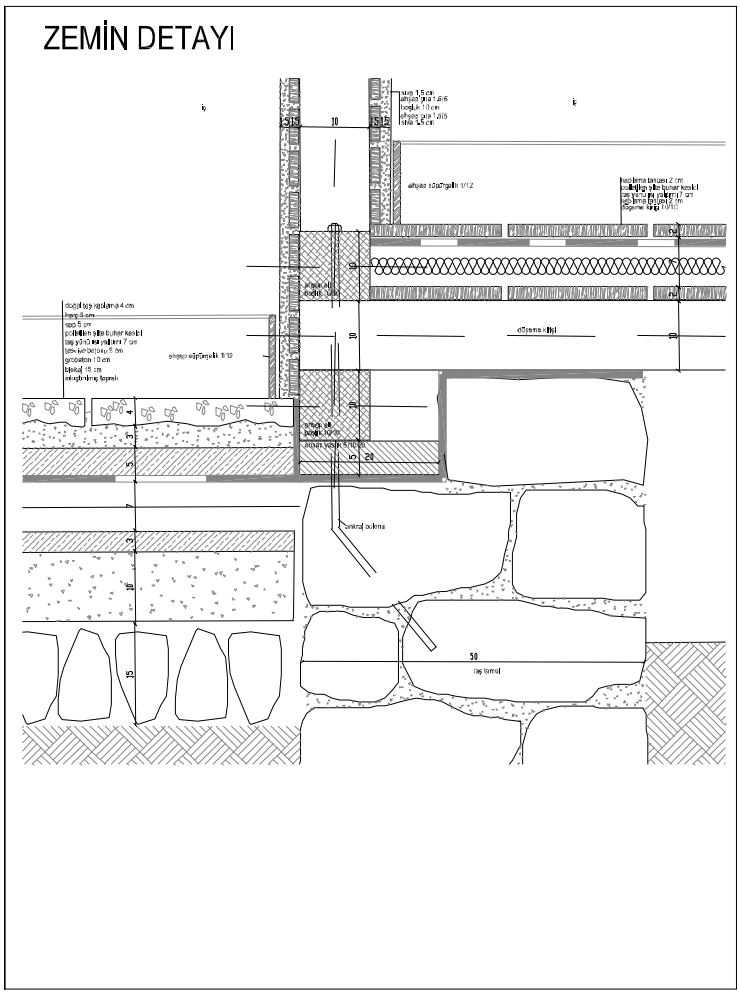
EK-43 (Devam) Basit onarım el kitapçığı

EK-43 (Devam) Basit onarım el kitapçığı

EK-43 (Devam) Basit onarım el kitapçığı

III. KONFOR ve SAĞLIK KOŞULLARI GEREĞİ YAPIYA EKLENEN ELEMANLAR

İLKELER

- ***Konfor Koşulları Gereği Yenileme, Yeniden Kullanım, Yeni İşleve Uyarlama (Renovasyon, Rehabilitasyon)***

Çalışma alanında zamanla değişen yaşam biçimi ve ona bağlı istekler nedeniyle birçok tarihi yapı özgün işlevini yitirmekte, ilk yapılış amacından farklı bir işleme hizmet vermek için uyarlanmıştır. Geleneksel zanaatlara olan ilginin azalması, alım gücünün düşmesi, yöre halkı nüfusunun azalması gibi nedenlerle geleneksel ticaret bölgesinde ki yapılardan bir

EK-43 (Devam) Basit onarım el kitapçığı

kısmı kapatılmış, bir kısmının da geleneksel işlevi değiştirilmiş; geleneksel zanaat yerine perakende ticarete yönelmiştir.

Yapıların, dış ve iç tipolojileri bozulmadan yaşamaları için onlara yeni işlevler verilmelidir. Çünkü günümüzde bir sokakta 50 üzerinde kunduracının bulunması ticaretin canlanmasına katkıda bulunmayacaktır. Onun yerine dükkanlarda halen özgün işlevine devam edenler korunurken, diğerlerine de katkı sağlayacak yan işlevler verilmelidir.

Dükkanları günümüz konfor koşullarına getirebilmemiz için bazı donatı sistemlerini çözmemiz gerekmektedir. Bunların başlıcaları aydınlatma ve ısıtma sistemleridir. Isıtma ve aydınlatma tesisatları yapılırken yapıya en az hasar verecek sekilde dizayn edilmelidir. Tesisat borularının, kabloların gideceği yerler hatta bazen dübel delikleri bile optimum dizayn edilmelidir.

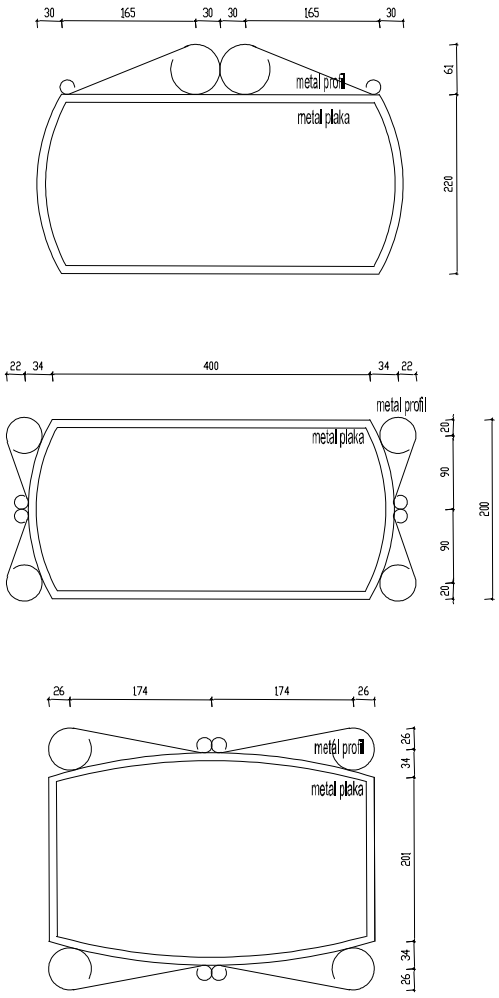
- Isıtma sistemi ince konsol tipi split klimalarla çözülecektir.

- Aydınlatma kapı üzerinde bulunan ahşap kirişlerin yüzeyine monte edilen küçük spotlar ile 250–500 lüxü geçmeyecek şekilde yapılacaktır.

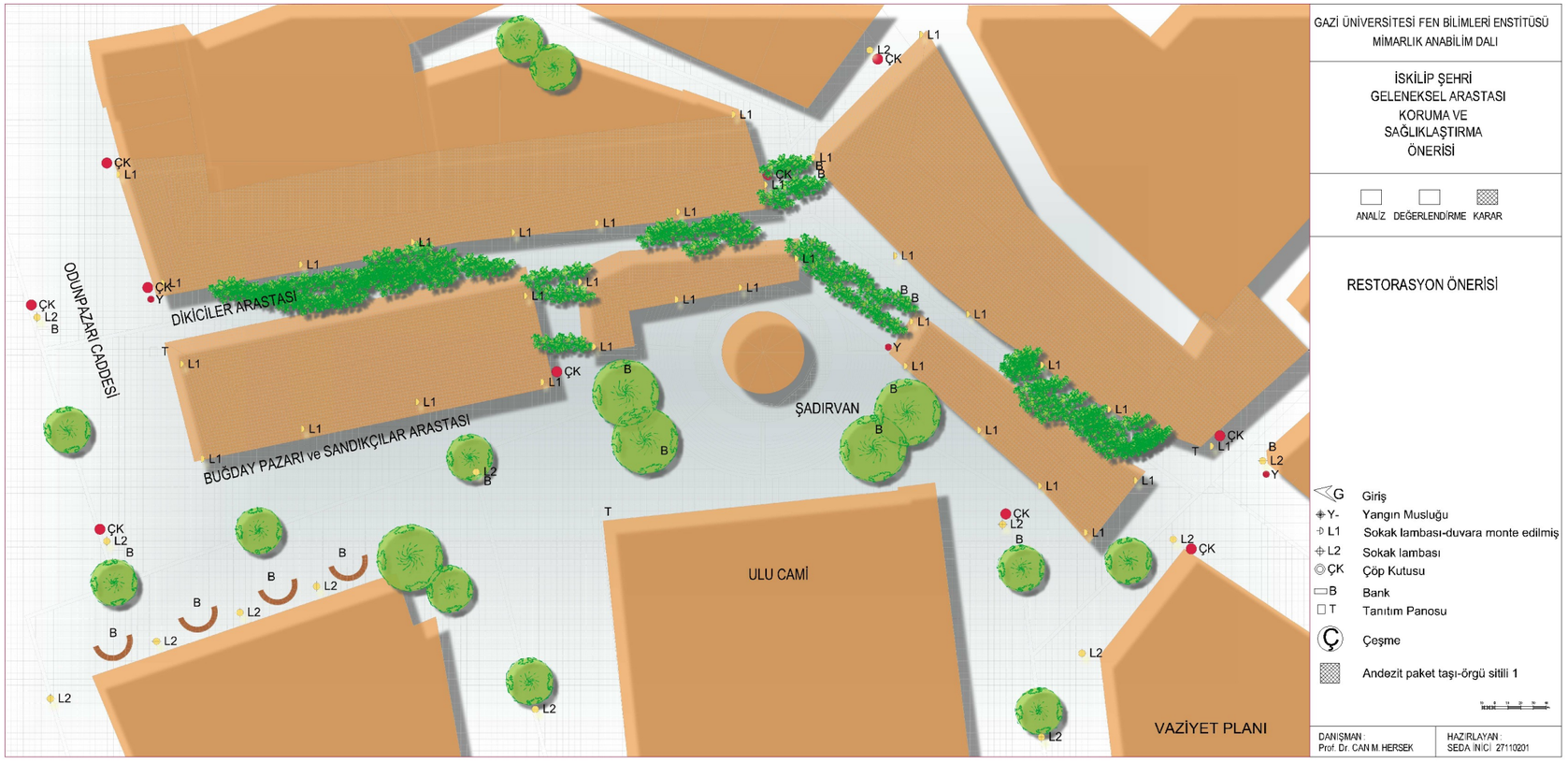
- Bina isimleri detayda belirtilen tabelalarla, cepheye dik olarak yapılacaktır. Böylelikle dış cepheden bakıldığında yüzeydeki görsel kirlilik minimum düzeye indirgenecektir.

EK-43 (Devam) Basit onarım el kitapçığı

TABELA UYGULAMA DETAYLARI

EK-44 Dikiciler Çarşısı sokak ve Buğday Pazarı caddesi restorasyonları

EK-44 (Devam) Dikiciler Çarşısı sokak ve Buğday Pazarı caddesi restorasyonları

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

İSKİLİP ŞEHRİ
GELENEKSEL ARASTASI
KORUMA VE
SAĞLIKLAŞTIRMA
ÖNERİSİ

ANALİZ DEĞERLENDİRME KARAR

RESTORASYON ÖNERİSİ

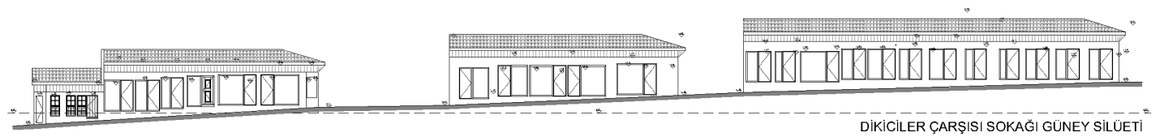
DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M. HERSEK

HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

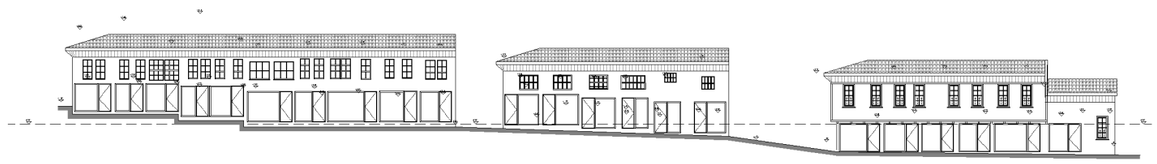
EK-44 (Devam) Dikiciler Çarşısı sokak ve Buğday Pazarı caddesi restorasyonları

DİKİCİLER ÇARŞISI SOKAĞI KUZEY SİLÜETİ

DİKİCİLER ÇARŞISI SOKAĞI GÜNEY SİLÜETİ

BUĞDAY PAZARI SOKAĞI KUZEY SİLÜETİ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

İSKİLİP ŞEHRİ
GELENEKSEL ARASTASI
KORUMA VE
SAĞLIKLAŞTIRMA
ÖNERİSİ

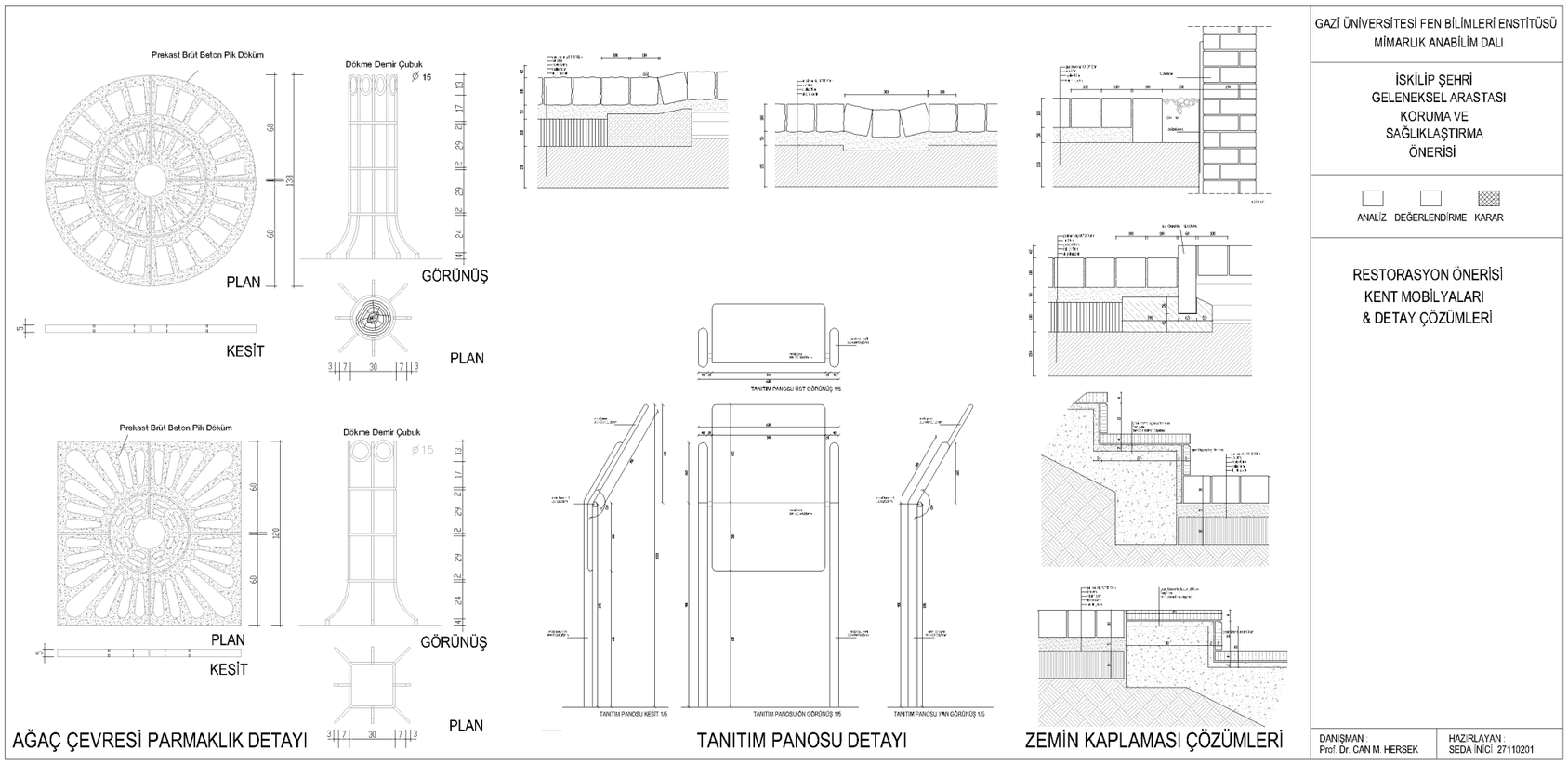
ANALİZ DEĞERLENDİRME KARAR

RESTORASYON ÖNERİSİ

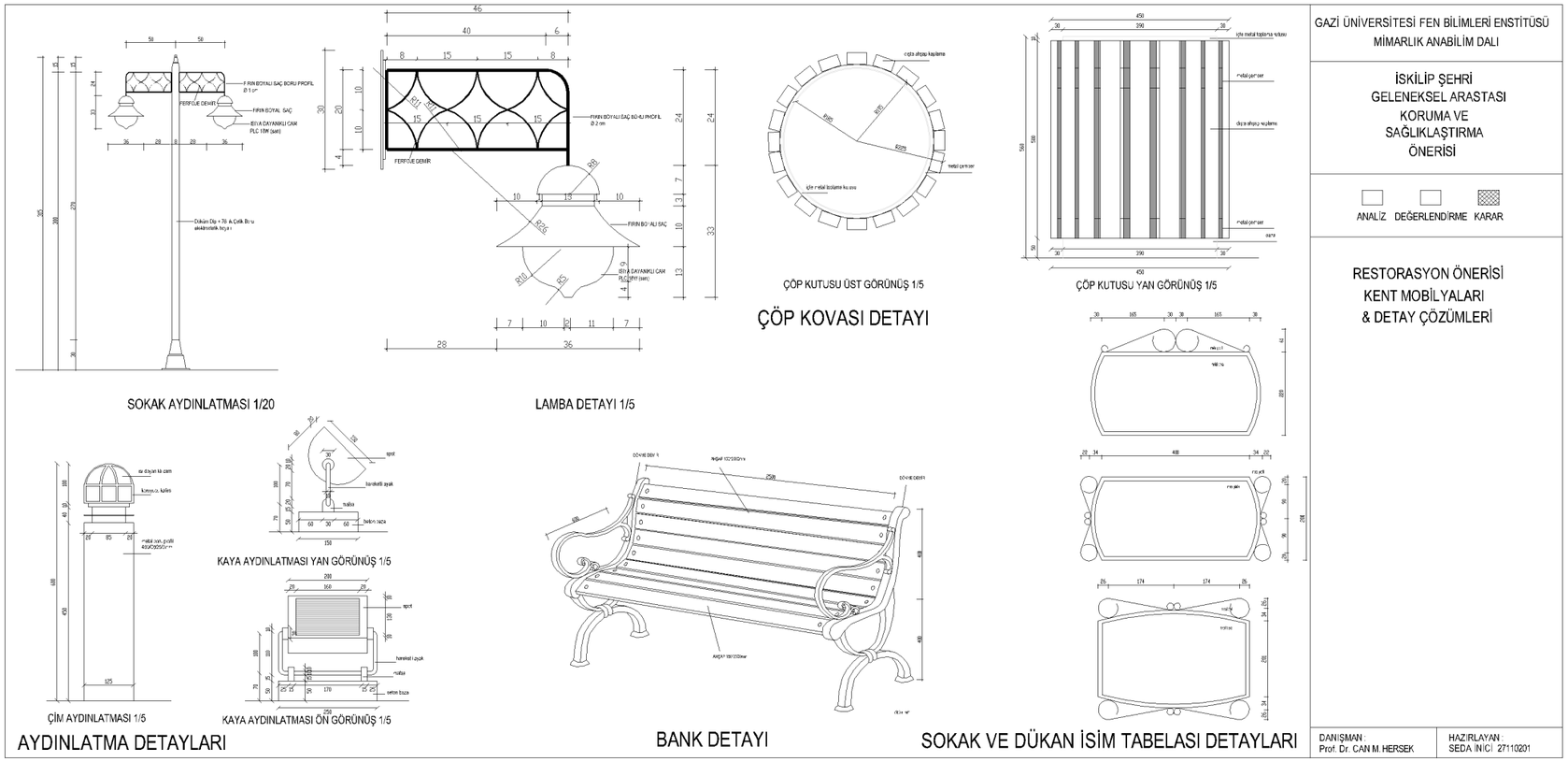
DANIŞMAN :
Prof. Dr. CAN M. HERSEK

HAZIRLAYAN :
SEDA İNİCİ 27110201

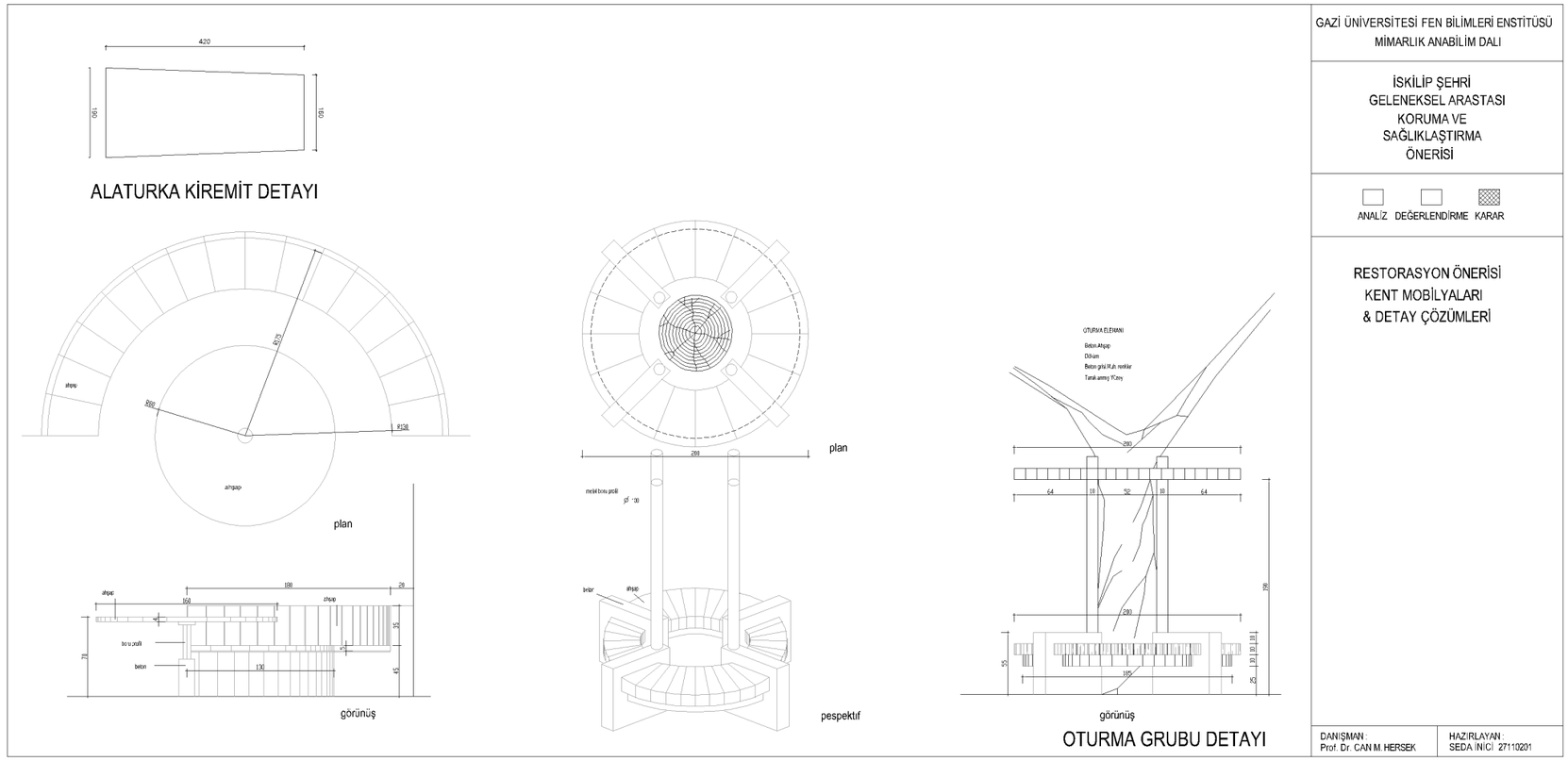
EK-44 (Devam) Dikiciler Çarşısı sokak ve Buğday Pazarı caddesi restorasyonları

EK-44 (Devam) Dikiciler Çarşısı sokak ve Buğday Pazarı caddesi restorasyonları

EK-44 (Devam) Dikiciler Çarşısı sokak ve Buğday Pazarı caddesi restorasyonları

EK-45 Alandaki Özgün Yapıların Fotoğraf Albümü

Resim 45.1.

Resim 45.2.

Resim 45.3.

Resim 45.4.

Resim 45.5.

Resim 45.6.

EK-45 (Devam) Alandaki Özgün Yapıların Fotoğraf Albümü

Resim 45.7.

Resim 45.8.

Resim 45.9.

Resim 45.10.

Resim 45.11.

Resim 45.12.

Resim 45.13.

EK-45 (Devam) Alandaki Özgün Yapıların Fotoğraf Albümü

Resim 45.14.

Resim 45.15.

Resim 45.16.

Resim 45.17.

Resim 45.18.

Resim 45.19.

Resim 45.20.

EK-45 (Devam) Alandaki Özgün Yapıların Fotoğraf Albümü

Resim 45.21.

Resim 45.22.

Resim 45.23.

Resim 45.24.

Resim 45.25.

Resim 45.26.

EK-45 (Devam) Alandaki Özgün Yapıların Fotoğraf Albümü

Resim 45.27.

Resim 45.28.

Resim 45.29.

Resim 45.30.

Resim 45.31.

Resim 45.32.

Resim 45.33.

EK-45 (Devam) Alandaki Özgün Yapıların Fotoğraf Albümü

Resim 45.34.

Resim 45.35.

Resim 45.36.

Resim 45.37.

Resim 45.38.

Resim 45.39.

Resim 45.40

EK-45 (Devam) Alandaki Özgün Yapıların Fotoğraf Albümü

Resim 45.41.

Resim 45.42.

Resim 45.43.

Resim 45.44.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı	: İNİCİ, Seda
Uyruğu	: T.C.
Doğum tarihi ve yeri	: 27.09.1983 Ankara
Medeni hali	: Bekar
Telefon	: 0 (312) 240 10 77
Cep	: 0 (533) 730 18 25
e-mail	: sedainici@yahoo.com.

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Lisans	Anadolu Üniversitesi/ Mimarlık Bölümü	2006
Lise	Ankara Atatürk Anadolu Lisesi	2001

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2008-Halen	Çe-Mim Mimarlık	Mimar
2007-2008	Boyut Mimarlık	Mimar
2006-2007	Apeks Yapı Sistemleri	Mimar

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

Yüzme, sinema, tiyatro, kitap ve binicilik